

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Ivana Lučića 3

Vjeran Brezak, Filip Budić, Ana Katarina Gorički,

Marina Stipić, Barbara Pavlek

**GRČKA MITOLOGIJA I HRVATSKA OBALA
JADRANA**

Zagreb, travanj 2016.

Ovaj rad je napisan na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom prof. dr. sc. Brune Kuntić-Makvić i dr. sc. Jelene Marohnić i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2015/2016.

Sadržaj:

1. UVOD	5
2. OPĆI I SPECIFIČNI CILJEVI RADA	6
3. MATERIJAL, METODE I PLAN RADA	7
4. RAZRADA I REZULTATI	8
4.1. KRONOVO MORE · VELIKI REJIN ZALJEV · IJINO MORE · JONSKO MORE · JADRAN.....	9
4.2. UŠĆE ISTRA U KRONOVO MORU	27
4.3. ARTEMIDINI BRIGIJSKI OTOCI · APSIRTIDI	38
4.4. ELEKTRIDI.....	53
4.5. MENTORIDI	68
4.6. KOLŠKI GRAD POLA	74
4.7. LIBURNANSKO KRALJEVSTVO	79
4.8. HILEJSKI POLUOTOK · DIOMEDOV RT.....	84
4.9. RIJEKA SALANGON.....	96
4.10. RIJEKA NEST I ZEMLJA NESTIDA	100
4.11. OTOK ISA.....	105
4.12. OTOK PITIJEJA.....	117
4.13. OTOK KERKIRA MELAINA	126
4.14. DIOMEDOV OTOK	141
4.15. OTOK MELITA	155
4.16. ENHELEJSKA ZEMLJA · GROBOVI KADMA I HARMONIJE	162

5. LEKSIKON LIKOVA	174
6. LEKSIKON ANTIČKIH AUTORA	188
7. ZAKLJUČCI	199
8. POPIS PRILOGA	200
9. POPIS LITERATURE	224
10. POPIS INTERNETSKIH BAZA PODATAKA.....	227
11. SAŽETAK / SUMMARY	228
12. AUTORI	230

1. UVOD

Predloženi rad „Grčka mitologija i hrvatska obala Jadrana“ rezultat je istoimenog studentskog projekta koji je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu uz financijsku potporu institucije započeo 15. ožujka 2015. godine. Produkt je svih triju faza projekta u kojem je sakupljena i analizirana literatura, obrađene su mitološke priče i obavljen terenski rad. Projekt je zamislilo i ostvarilo petoro studenata različitih studijskih grupa na kojima se stječu primjerena znanja i vještine za takvo istraživanje: s arheologije, klasične filologije i povijesti. Željeli smo skupiti na jednome mjestu i kritički urediti izvore različitih vrsta te ih učiniti dostupnim drugim korisnicima.

Grčke mitove ponajviše poznajemo preko antičke književnosti koja je dostupna preko klasične filologije, dok se mitovi uvijek vezuju uz konkretne prilike regije na koju se odnose, a predaje i vjerovanja starih naroda ostavljaju trag u umjetničkim djelima na tim područjima. Ti su izvori dostupni i poznati preko arheologije, povijesti, povijesti umjetnosti, povijesnog zemljopisa i drugoga. U tome smo vidjeli šansu da objedinimo i primijenimo znanja koja stječemo na studiju te da izgradimo stručno oblikovanu osnovicu za sadržaj koji je vrlo omiljen, ali se upravo zato često kontaminira apokrifnim dodatcima za koje nema opravdanja u antičkoj predaji.

Projektom je predviđena prezentacija sakupljenih podataka u digitalnoj formi na stranicama Filozofskog fakulteta, gdje su dostupni od 16. ožujka 2016. (<http://www.ffzg.unizg.hr/pov/cisp/>). Predviđena je i objava tiskom. Ovo je njezina prva verzija.

Uz jadransku obalu i otoke vezuje se dvadesetak grčkih mitova različitog opsega i složenosti. Neki su višekratno obrađeni i analizirani u stručnoj i znanstvenoj literaturi, dok su drugo jedva poznati. Najviše doprinosa njihovu poznavanju pružaju članci akademika Radoslava Katičića okupljeni u knjizi *Illyricum mythologicum* (Zagreb 1995.). Profesor Katičić bio je vrlo uviđavan prema korisnicima pa je uz odlomke antičkih pisaca sustavno donosio i hrvatske prijevode. Međutim, to djelo ne obuhvaća sve mitove koji se tiču istočne jadranske obale, ne prepričava ih, nego analizira i postalo je vrlo rijetko. Bilo nam je glavni oslonac u radu.

Željeli smo skupinu mitova, koje skraćeno nazivamo jadranskima, prepričati i prikazati odakle se za njih zna te povezati s današnjim jadranskim krajolikom i njegovom kulturnom baštinom.

2. OPĆI I SPECIFIČNI CILJEVI RADA

Konačni cilj uratka „Grčka mitologija i hrvatska obala Jadrana“ je čitak kompendij koji sistematizira grčke mitove o istočnoj jadranskoj obali. Kad god se to može, oni se povezuju uz konkretne punktove na Jadranu koje je apostrofirala antička predaja ili erudicija kasnijih vremena. Antički mitološki motivi na Jadranu ističu pripadnost hrvatske obale širem mediteranskom svijetu koji je bio povezan od prapovijesnih vremena do danas. Ovaj uradak, među ostalim, prezentira drevnu panmediteransku baštinu i pomorski kontakt koristeći se pričama klasične starine o grčkim herojima, bogovima i smrtnicima. Jedan je od ciljeva i osvješćivanje širega zainteresiranog kruga o drevnosti takvih predaja i o propisnim postupcima kojima se one znanstveno doznaju i istražuju.

Konačni cilj projekta je čitak kompendij koji prikazuje sistematizirane grčke mitove o Jadranu i njihovu stručno obrađenu izvornu podlogu. Utilitarnost kompendija u znanstvenoj zajednici je višestruka. Na jednome su mjestu dostupni izvornici i prijevodi relevantnih odlomaka iz antičke literature. Sustavno smo uvršćivali objavljene hrvatske prijevode te kompendij prezentira i prevodilačku produkciju hrvatskih klasičnih filologa. Prijevodi uz koje nema referencije su naši vlastiti. Recentni popis literature je baza za daljnje istraživanje i proučavanje mitologije u arheološko-povijesnom kontekstu Jadrana. Kompendij otvara nove mogućnosti znanstvenog rada na poljima arheologije, povijesti, klasične filologije, povijesti umjetnosti itd. Dakle, može biti od pomoći u radu institucija koje su nadležne za prezentiranje antičke baštine, npr. pri kreiranju postava ili tematskih izložaba u muzejima kod prezentacije arheoloških nalazišta i dr. Može se upotrijebiti za stručne radionice kojima se lokalne sredine osvješćuju o najstarijoj povijesti svojega kraja. Kompendijem se mogu koristiti nastavnici, učenici i studenti u opremi radova o referentnim temama.

Kompendij je strukturiran i opremljen po profesionalnim pravilima humanističkih znanosti, a može poslužiti i razvitku komercijalnih i gospodarskih projekata. Naime, iz njega se mogu crpiti valjani sadržaji, sa stvarnom podlogom u antičkoj tradiciji, koji se mogu upotrijebiti u kulturnom turizmu, u prezentaciji pojedinih naselja ili položaja u kreiranju poučnih staza, biciklističkih i nautičkih tura i dr. Na temelju pripovijesti iz kompendija mogu se kreirati nautičke edukacijske ture. U tome smislu jedan će dodatni proizvod našega rada možda biti i mitološki turistički vodič istočne jadranske obale.

3. MATERIJAL, METODE I PLAN RADA

Rad „Grčka mitologija i hrvatska obala Jadrana“ napisan je na temelju 3 faze interdisciplinarnog istraživanja petero studenta povijesti, klasične filologije i arheologije.

U prvoj fazi identificirali smo i izdvojili smo relevantna mjesta iz djela antičkih pisaca, a zatim smo u literaturi utvrdili kako se ona danas tumače. Pronašli smo i proučili njihove hrvatske prijevode, usporedili ih i kritički analizirani. Popis korištene literature je u priručnoj bibliografiji. Konačni produkt su priče o mitološkim junacima na Jadranu načinjene u popularno-znanstvenom diskursu. Razvrstane su prema mitskim zemljopisnim pozicijama koje su interpretirane današnjim lokacijama kako su ih prostorno određivali antički autori, sholijasti ili kasniji eruditi. Svaki mitološki lik izdvojen je u zasebnu kraću pripovijest koja se zbiva na jadranskom prostoru. Kreirali smo zasebnu kratku pripovijest o svakom mitološkom liku koji je djelovao u Jadranu, a zasebno smo opisali i opći mitološki kontekst lika. Sažeti podaci o svakom liku navedeni su u priloženom leksikonu. Isto je tako priložen popis antičkih autora, čija je baština omogućila konstrukciju priča o mitološkim junacima na Jadranu. U digitalnom obliku postavljene su poveznice između pripovijesti, leksikona, baze izvornih odlomaka i popisa pisaca.

U drugoj fazi projekta obavili smo terensko istraživanje, dakle prospekciju, dokumentiranje i fotografiranje krajolika, arheoloških lokaliteta te muzejskog materijala. Ova se etapa odvijala na terenu, a aktivno je sudjelovao arheološki dio ekipe u organizaciji obilaska muzeja, lokaliteta i ostalih ustanova. Terenski rad bio je u konačnici potraga za lokacijama i nalazima koji u mnogim slučajevima dokazuju da se mit kroz povijest reflektirao u društvenoj sredini. Fotografiranjem baštine i prostora nadopunjen je prethodno obavljeni posao na izvorima i literaturi.

Posljednja faza bila je redakcija teksta, odabir likovne opreme te izrada konačne pisane i digitalne prezentacije. Mitološkim pričama pridodane su terenske fotografije uz koje stoji objašnjenje međuodnosa mitova i pripadnog zemljopisnog položaja. Cjelokupnom kombinacijom pokušali smo postići atraktivnu prezentaciju uz promoviranje antičke civilizacijske baštine i hrvatskog priobalnog krajolika. Rezultati dosadašnjeg rada u digitalnoj verziji mogu se vidjeti na stranicama Centra za interdisciplinarno istraživanje stare povijesti Zavoda za hrvatsku povijest i Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta (internet stranica: <http://www.ffzg.unizg.hr/pov/cisp/>). Baza podataka podložna je permanentnom ažuriranju, a njezin je trenutni oblik fiksiran u ovom pisanom radu.

4. RAZRADA I REZULTATI

Osnovno tijelo ovoga rada je podijeljeno na 16 interpretiranih mitoloških lokacija:

- 1) Kronovo more /Veliki Rejin zaljev/ Ijino more / Jonsko more/ Jadransko more
- 2) Ušće Istra u Kronovo more
- 3) Artemidini Brigijski otoci/Apsirtidi
- 4) Elektridi
- 5) Kolški grad Pola
- 6) Mentoridi
- 7) Liburnsko kraljevstvo
- 8) Hilejski poluotok/ Diomedov rt
- 9) Rijeka Salangon
- 10) Rijeka Nest i zemlja Nestida,
- 11) Otok Isa
- 12) Otok Pitijeja,
- 13) Otok Kerkira Melaina,
- 14) Diomedov otok
- 15) Otok Melita
- 16) Enhelejska zemlja te grobovi Kadma i Harmonije.

Na početku svakog odlomka priložene su fotografije hrvatskog krajolika. Većinom su naše autorske, dok smo neke preuzeli s pristupačnih internetskih stranica. Svaki je zemljopisni položaj interpretiran mitološkim poveznicama. U okvirima slijede priče podijeljene na dva dijela. Prvi je dio isključivo mitološki, a u drugom su geografska i sadržajna tumačenja. U zagradama su navedeni brojevi citata. Navodi suvremenih autora, čija smo djela konzultirali, nalaze se u bilješkama. Slijedi baza antičkih citata s konkretnim referencijama na sadržaj priča.

*KRONOVO MORE · VELIKI REJIN ZALJEV ·
IJINO MORE · JONSKO MORE · JADRANSKO MORE*

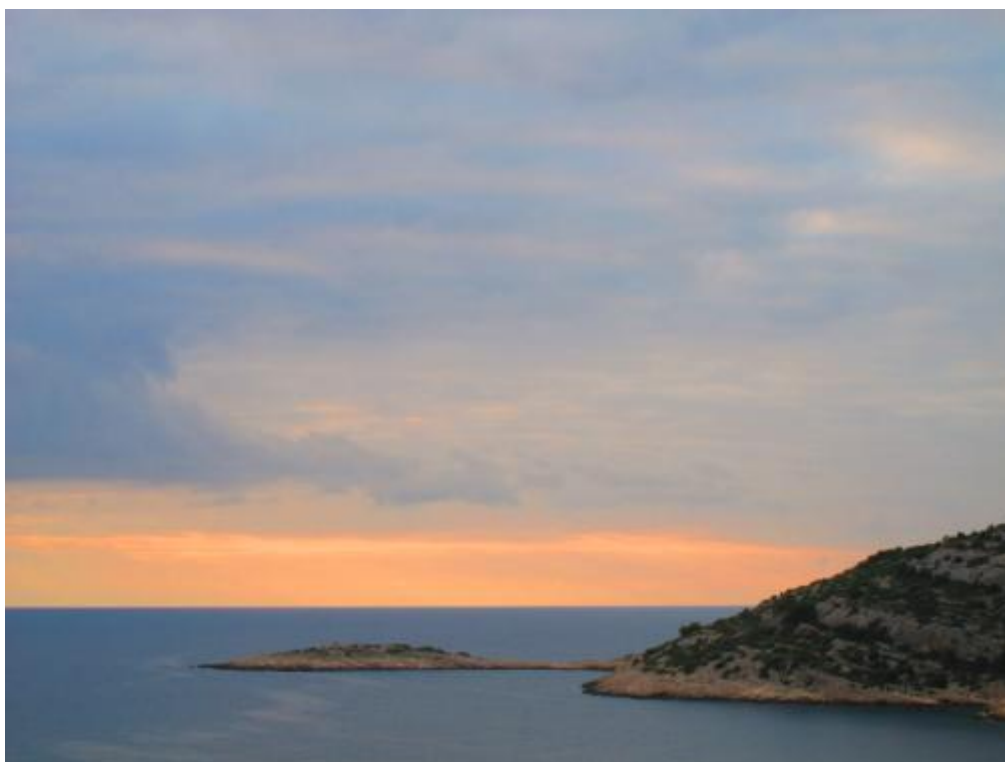
Slika 1. Pogled na jadransku pučinu nedaleko od otoka Visa
(fotografirao F. Budić - 1. 12. 2015.)

Slika 2. Pogled s Visa na otok Svetac
(fotografirao F. Budić - 1. 12. 2015.)

Slika 3. Pogled na jadransku pučinu s otoka Mljeta
(fotografirao F. Budić - 3. 12. 2015.)

Slika 4. Pogled na jadransku pučinu s rta Ploča
(fotografirao F. Budić - 6. 12. 2015.)

KRONOVO MORE

Nakon pobjede u boju protiv Titana, Zeus je strmoglavio Krona u mrak podzemnog svijeta. Unatoč oštrom rivalstvu, mladi kralj bogova ipak je oslobodio nesretnog oca i namijenio mu novu ulogu. Kron je zavladao zemljom blaženika koja se nalazila daleko na zapadom rubu svijeta. Bilo je to Elizijsko otočje gdje su heroji i odabrani smrtnici živjeli vječno u izobilju. More koje je okruživalo otoke dobilo je ime prema novom gospodaru pa se otad naziva Kronovim. Na ulazu u taj morski zaljev nalazi se divovski kameni srp kojim je mladi Titan uškopio oca Urana. Zauvijek leži potopljen kao uspomena na drevno razdoblje Kronove vladavine svijetom živih... (1, 2, 6)

U mračnom razdoblju grčke povijesti poznati je svijet bio malen. Rani grčki pisci smatrali su da je Jadran bio daleko na zapadu (1 -2). Budući da su se i Kronovi krajevi smještali na zapadu, Kronovo se more moglo tako poistovjetiti s Jadranskim morem (3 - 7). S druge strane, u kasnijim helenističkim vremenima Kronovo se more seli u još dalje predjele, sve do Britanije i Sjevernog mora (8 - 9).¹

¹ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Lisičar 1951.; Novak 1961, 145 – 221.; Broadment 1968.; Braccesi 1971.; Katičić 1970, 71 – 132.; Zamarovský 1973.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Braccesi 2001; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Schwab 2005.; Cambi 2010, 51 – 53.

Izvori:

Citat 1: *Hesiod, Poslovi i dani*, 166 – 169a.

ἔνθ' ἦτοι τοὺς μὲν θανάτου τέλος ἀμφεκάλυψε,
τοῖς δὲ δίχ' ἀνθρώπων βίοντα καὶ ἦθε' ὀπάσσας
Ζεὺς Κρονίδης κατένασσε πατὴρ ἐς πείρατα γαίης.
καὶ τοὶ μὲν ναίουσιν ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες
ἐν μακάρων νήσοισι παρ' Ὀκεανὸν βαθυδίνην,
ὄλβιοι ἦρωες, τοῖσιν μελιθεὴ καρπὸν
τρὶς ἔτεος θάλλοντα φέρει ζεῖδωρος ἄρουρα.
τηλοῦ ἀπ' ἀθανάτων: τοῖσιν Κρόνος ἐμβασιλεύει.
τοῦ γὰρ δεσμὸν ἔλυσε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Hes. Op. 166 – 169a.

Tu je doista smrtno skončanje zagrnulo jedne,
Drugima žiće je dao i staništa Kronović, otac
Zeus, daleko od ljudi, uz rubove smjestiv ih zemlje.
Ondje na otocima blaženstva bezbrižna srca
Pokraj Okeana žive u kojeg su duboki viri,
Sretni junaci, a njima i tripud u godini jednoj
Obilno medeni plod žitorodna donosi njiva.
Njima kraljuje Kron od besmrtnika daleko.
Jer mu je skinuo lance bogova otac i ljudi.

Hesiod 2005, 23.

Citat 2: *Pindar, Olimpijska oda*, II. 67 – 80.

τοὶ δ' ἀπροσόρατον ὀκχέοντι πόνον
ὅσοι δ' ἐτόλμασαν ἐστρὶς
ἐκατέρωθι μείναντες ἀπὸ πάμπαν ἀδίκων ἔχειν
ψυχάν, ἔτειλαν Διὸς ὁδὸν παρὰ Κρόνου τύρσιν: 70
ἔνθα μακάρων νᾶσος ὠκεανίδες
αὔραι περιπνέουσιν, ἄνθεμα δὲ χρυσοῦ φλέγει,
τὰ μὲν χερσὸθεν ἀπ' ἀγλαῶν δενδρέων, ὕδωρ δ'
ἄλλα φέρβει, ὄρμοισι τῶν χέρας ἀναπλέκοντι καὶ
στεφάνοις
βουλαῖς ἐν ὀρθαῖσι Ῥαδαμάνθους, 75
ὄν πατὴρ ἔχει μέγας ἐτοῖμον αὐτῷ πάρεδρον,
πόσις ὁ πάντων Ῥέας ὑπέρτατον ἐχοίσας θρόνον.
Πηλεὺς τε καὶ Κάδμος ἐν τοῖσιν ἀλέγονται:
Ἀχιλλέα τ' ἔνεικ', ἐπεὶ Ζηνὸς ἦτορ
80 λιταῖς ἔπεισε, μάτηρ.

Pi. Ol. II. 67 - 80.

Svikolici koji su kadri bili
na zemlji i pod zemljom tri puta
potpuno pravedno biti,
po Zeusovoj stazi u dvor Kronov stižu,
gdje Otoke blaženih
blagi morski okružuju vjetrovi.
Na njima rastu i plamte zlatni cvjetovi,
jer jedni na stablima, a drugi na vodi cvatu. Blaženi
tamo od cvijeća toga vijence pletu, te ruke i čelo kite.
Na tome mjestu pravedni Radamant im sudi,
koji uz dičnog oca sjedi kao savjetnik pravi.
Taj otac suprug je Reje, a ona najviši prijesto na
svijetu ima. Među blaženima ovim boravi
Pelej i Kadmo. Tamo je Tetida mati
Ahileja sklonila svoga, kad molbama Zeusu srce ganu.

Pindar 1952, 50.

Citat 3: Apolonije Rođanin, Argonautika, IV. 326 - 327.

δή ρα τότε Κρονίην Κόλχοι ἄλαδ' ἐκπρομολόντες
πάντη, μή σφε λάθοιεν, ὑπετμήξαντο κελεύθους.

Tada su Kolšani već bili izašli u Kronovo more i
svuda prepriječili putove da im ne bi neopazice
promakli.

Apoll. Rhod. IV. 326 – 327.

Katičić 1995i, 56.

Citat 4: Apolonije Rođanin, Argonautika, IV. 506 – 510

Κόλχοι δ' ὀππότε ὄλεθρον ἐπεφράσθησαν ἄνακτος,
ἦτοι μὲν δίξεσθαι ἐπέχραον ἔνδοθι πάσης
Ἀργῶ καὶ Μινύας Κρονίης ἀλός. ἀλλ' ἀπέρυκεν
Ἥρη σμερδαλέησι κατ' αἰθέρος ἀστεροπιῆσιν. 510

A kada su Kolšani saznali za pogibiju svojega
vladara, žurno su počeli tražiti Argo
i Minijce unutar čitava Kronova mora, ali ih
je zadržala Hera gromkim bljeskovima u zraku.

Apoll. Rhod. IV. 506 – 510.

Katičić 1995i 1995, 79.

Citat 5: Apolonije Rođanin, Argonautika, IV. 546 - 551

ὕδ' ἄρ' ὄγ' ἠβήσας αὐτῇ ἐνὶ ἔλδετο νήσω
ναίειν, κοιρανέοντος ὑπ' ὀφρύσι Ναυσιθόοιο:
βῆ δ' ἄλαδε Κρονίην, αὐτόχθονα λαὸν ἀγείρας
Φαιήκων: σὺν γάρ οἱ ἄναξ πόρσυνε κέλευθον
ἦρωσ Ναυσίθοος: τόθι δ' εἶσατο, καί μιν ἔπεφνον 550
Μέντορες, ἀγραύλοισιν ἀλεξόμενον περὶ βουσίην.

Kad je on odrastao, nije htio stanovati na tom otoku
izložen nadutosti Nausitojevoj, koji je tu vladao;
pošao je na Kronovo more pošto je skupio
starosjedilačku feačku družinu; junak Nausitoj mu
je kao vladar pomogao spremati put; tamo se
nastanio; i ubili su ga Mentori braneći goveda na
poljima.

Apoll. Rhod. IV. 546 - 551.

Katičić 1995i, 79.

Citat 6: *Apolonije Rođanin, Argonautika, IV. 982 - 987.*

ἔστι δέ τις πορθμοῖο παροιτέρη Ἴονιοιο
ἀμφιλαφῆς πείρα Κεραυνίη εἰν ἀλί νῆσος,
ἧ ὕπο δὴ κείσθαι δρέπανον φάτισ--ἴλατε Μοῦσαι,
οὐκ ἐθέλων ἐνέπω προτέρων ἔπος--ὄ ἀπὸ πατρὸς 985
μήδεα νηλειῶς ἔταμεν Κρόνος: οἱ δέ ἐ Διῶς
κλείουσι χθονίης καλαμητόμον ἔμμεναι ἄρπην.

Ima međutim jedan u moru Keraunijskom otok
Ispred Jonskog tjesnaca, a taj je prostran i plodan,
Pod njim leži kosir, po kaži – oprostite, Muze,
Nerado kazujem stari što govore – kojim je ocu
Muškost odrez'o Kron nemilosrdno; drugi pak vele,
Srp je to domaće Dee kim ona klasove žanje.

Apoll. Rhod. IV. 982 - 987.

Apolonije Rođanin 2008, 469.

Citat 7: *Apolonijev sholijast, Argonautika, IV. 327.*

Κρονίην ἄλα· τὸν Ἀδρίαν φησί· ἐνταῦθα γὰρ τὸν Κρόνον κατοικηκέναι φασίν.

Schol. ad Apoll. Rhod. IV. 327.

Kronovo more: govori o Jadranu; tamo, naime, kažu da se Kron nastanio.

Katičić 1995i, 61.

Citat 8: *Dionizije Perieget, Vodič po svijetu, 27 -32.*

πάντη δ' ἀκαμάτου φέρεται ῥόος Ὀκεανοῖο
εἷς μὲν ἐὼν, πολλῆσι δ' ἐπωνυμίησιν ἄρηρός
..... αὐτὰρ ὑπέρθεν
πρὸς βορέην, ἵνα παῖδες ἀρειμενεάων Ἀπιασπῶν 30
πόντον μιν καλέουσι Πεπηγότα τε Κρόνιον τε.

Svagdje teče struja neumornog Oceana
i ona je jedina, ali nazvana mnogim imenima.....
..... a odozgor
na sjeveru gdje žive djeca ratničkih Arimasipa
zovu ga Ledeno ili Kronovo more.

Dion. Perieg. 27 – 32.

Katičić 1995i, 65.

Citat 9: *Plutarh, O nedostacima proročanstava, 18.1.*

ὁ δὲ Δημήτριος ἔφη τῶν περὶ τὴν Βρεττανίαν νήσων εἶναι πολλὰς ἐρήμους σποράδας, ὧν ἐνίας δαιμόνων καὶ ἡρώων ὀνομάζεσθαι πλεῦσαι δὲ αὐτὸς ἱστορίας καὶ θεὰς ἕνεκα πομπῆ τοῦ βασιλέως εἰς τὴν ἔγγιστα κειμένην τῶν ἐρήμων, ἔχουσιν οὐ πολλοὺς ἐποικοῦντας ἱεροὺς δὲ καὶ ἀσύλους πάντας ὑπὸ τῶν Βρεττανῶν ὄντας. ἀφικομένου δ' αὐτοῦ νεωστί, σύγχυσιν μεγάλην περὶ τὸν ἀέρα καὶ διοσημίας πολλὰς γενέσθαι καὶ πνεύματα καταρραγῆναι καὶ πεσεῖν πρησιτῆρας: ἐπεὶ δ' ἐλώφησε, λέγειν τοὺς νησιώτας ὅτι τῶν κρεισσόνων τινὸς ἔκλειψις γέγονεν. 'ὥς γὰρ λύχνος ἀναπτόμενος' φάναι 'δεινὸν οὐδὲν ἔχει, σβεννύμενος δὲ πολλοῖς λυπηρὸς ἐστίν, οὕτως αἱ μεγάλαι ψυχαὶ τὰς μὲν ἀναλάμψεις εὐμενεῖς; καὶ ἀλύπους ἔχουσιν, αἱ δὲ σβέσεις αὐτῶν καὶ φθοραὶ πολλάκις μὲν, ὡς νυνί, πνεύματα καὶ ζάλας τρέφουσι, πολλάκις δὲ λοιμικοῖς πάθεσι τὸν ἀέρα φαρμάπτουσιν ἐκεῖ μέντοι μίαν εἶναι νῆσον, ἐν ἧ τὸν Κρόνον καθεῖρχθαι φρουρούμενον ὑπὸ τοῦ Βριάρεω καθεύδοντα δεσμὸν γὰρ αὐτῷ τὸν ὕπνον μεμηχανῆσθαι, πολλοὺς δὲ περὶ αὐτὸν εἶναι δαίμονας ὀπαδοὺς καὶ θεράποντας.

Plut. De defect. orac. 18. 1 (420 A)

Demetrije je rekao da je od onih otoka razasutih kod Britanije mnogo pustih, koji se nazivaju prema nekim božanstvima i junacima. A sam je plovio da bi istražio i izvidio, prema poslanstvu od kralja, na onaj koji leži najbliže od tih pustih, koji nije imao mnogo stanovnika, a koji su bili svećenici i svi nepovredljivi [sigurni] od Britanaca. Tek što je tamo stigao, dogodilo se veliko komešanje u zraku i mnogi znaci od Zeusa i vjetrovi su se sručili i spustile se pijavice: kad je jenjalo, otočani su rekli da se zbiljo napuštanje nekog od moćnijih [duša]. „Naime kao što u luči upaljenoj“, rekoše, „nema ničeg strašnog, no ugašena mnogima je uznemirujuća, tako i velike duše imaju prijazno i bezbolno paljenje, no gašenja njihova i uništenja često, kao sada, iznjedruju vjetrove i nevere, i često kužnim utjecajima truju zrak.“ Ondje doista rekoše da je jedan otok, na koji je Kron protjeran, čuvan od Brijareja dok spava; san je naime smišljen kao okov za njega, a mnoga su oko njega niža božanstva, podanici i sluge.

Pavlek 2016.

REJIN VELIKI ZALJEV

Nakon rata Titana i olimpskih bogova, Zeus je zavladao nebom i zemljom. Njegov otac Kron prognan je na zapad, gdje je vladao zemljom blaženih. Na otocima usred mora bile su Elizejske poljane, mjesto gdje su zagrobni život provodili brojni grčki junaci. Uz Krona, ondje je boravila i stolovala njegova žena Reja. Zato se ogranak mora na dalekom zapadu naziva Velikim Rejinim zaljevom. Božicu su ondje štovali kao majku bogova i ljudi. (1,2, 10)

Veliki Rejin zaljev spomenuo je znameniti atenski tragičar Eshil. On ga navodi kao more sjeverno od epirskog proročišta Dodone.(10) Taj je zaljev promijenio ime u Jonski, kad je onamo došetala Zeusova ljubavnica Ija.(10) Kasniji komentatori, Hesihije i Fotije, zapisali su da se Veliki Rejin zaljev odnosi i na Jadran (11 - 12). Kako se širilo geografsko znanje, tako se zemlja blaženih premještala sve dalje na zapad (8 - 9). Neposredni zapad Grčke, dakle Jonsko more, Epir, pa i Jadran, prestaje se smatrati “krajem svijeta”.²

² Heckenbach 1914.; Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Lisičar 1951.; Novak 1961, 145 – 221.; Broadment 1968.; Braccesi 1971.; Zamarovský 1973.; Katičić 1974, 35 – 45. Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Katičić 1995i, 31 – 114.Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Schwab 2005.; Cambi 2010, 51 – 53.

Izvori:

Citat 10: *Eshil, Okovani Prometej*, 829 – 841.

ἐπεὶ γὰρ ἦλθες πρὸς Μολοσσὰ γάπεδα, τὴν αἰπύνωτόν τ' ἀμφὶ Δωδώνην, ἵνα μαντεῖα θᾶκός τ' ἐστὶ Θεσπρωτοῦ Διός, τέρας τ' ἄπιστον, αἱ προσήγοροι δρῦες, ὕφ' ὧν σὺ λαμπρῶς κούδεν αἰνικτηρίως προσηγορεύθης ἢ Διὸς κλεινὴ δάμαρ μέλλουσ' ἔσεσθαι. τῶνδε προσσαίνει σέ τι; ἐντεῦθεν οἰστηρίσασα τὴν παρακτίαν κέλευθον ἦξας πρὸς μέγαν κόλπον Ῥέας, ἀφ' οὗ παλιμπλάγκτοισι χειμάζει δρόμοις; χρόνον δὲ τὸν μέλλοντα πόντιος μυχός, σαφῶς ἐπίστασ', Ἴόνιος κεκλήσεται, τῆς σῆς πορείας μνήμα τοῖς πᾶσιν βροτοῖς.	830 835 840	Jer kad si došla mološkim ravnicama I planinske lancu oko Dodone, Gdje stoji proročište Zeusa tesprotskog I čudo pravo, hrastovi što govore Bez zagonetki oni te i izrijekom Ko Zeusovu pozdravili su suprugu Buduću slavnu – da l'ti laska što od tog? Ubodena odande si uz obalu Pojurila u Rejin zaljev veliki Od kojega si natrag odtumerala; U buduće će vrijeme morski zaton taj -Znaj dobro! – zvati se Jonski kao sjećanje Na tvoje putovanje smrtnicima svim.
---	---	--

Aesch. Prom. 829 – 841.

Eshil, Sofoklo, Euripid 2005, 63.

Citat 11: *Hesihije, Leksikon, Rejin zaljev.*

Ῥέας πόντος· παρὰ τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον, ἔνθα τιμᾶται ἡ Ῥέα καὶ ὁ Βόσπορος.

Hesych. ad Aesch. Prom. 837.

Rejino more: kod Jadranskog zaljeva gdje se poštuje Reja i Bospor.

Katičić 1995i, 64.

Citat 12: *Fotije, Leksikon, Rejin zaljev.*

Ῥέας πόντος· ὁ Βόσπορος, ἢ ὅτι καὶ Ἀδρίας καλεῖται ἀπὸ τοῦ εἰσβάλλοντος ποταμοῦ Ἀδρίου.

Phot. ad Aesch. Prom. 837.

Rejino more: Bospor. 'Zove se još i Jadran po rijeci Jadru koja utječe u njega.

Katičić 1995i, 64.

IJIN ZALJEV

Kako bi ju zaštitio od ženinog gnjeva, Zeus je ljubavnicu Iju pretvorio u krasnu bijelu kravu. No, ljubomorna Hera prozrela je njegovo lukavstvo i na sirotu Iju poslala golemog obada koji ju je napadao. Bježeći od obada, Ija je preko Arga i Dodone stigla i do Jonskog mora... (10)

U davnini je naziv *Jonsko more* odgovarao današnjem, odnosio se na morski prostor između zapadne obale Grčke, Sicilije i južne Italije (13 - 28). Atenski dramatičar Eshil (6/5.st.pr.Kr.) prvi u *Okovanom Prometeju* povezuje ime tog mora s Ijom (10). Povjesničar Herodot iz 5.st.pr.Kr. Jonskim zaljevom naziva Jadransko more (13 - 14), a taj naziv prihvaća i Tukidid (15), te kasnije Pseudo Skilak i Skimno (16 - 17), autori helenističkih opisa plovidbe.³

³ Bianchi 1875.; Höfer 1890 – 1894.; Eitrem 1916.; Harrison 1908.; Lisičar 1951.; Novak 1961, 145 – 221.; Braccesi 1971.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Walder 1998, 1053 – 1054.; Braccesi 2001; Cabanes 2002, 51 – 63.; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Schwab 2005.; Cambi 2010, 51 – 53.

Izvori:

Citat 13: *Herodot, Povijest, VI. 127.*

οὕτοιμὲν ἀπὸ Ἰταλίας ἦλθον, ἐκ δὲ τοῦ κόλπου τοῦ Ἰονίου Ἀμφίμνηστος Ἐπιστρόφου Ἐπιδάμνιος; οὗτος δὲ ἐκ τοῦ Ἰονίου κόλπου.

Hdt. VI. 127.

Oni su došli iz Italije, a iz Jonskog zaljeva stigao je Amfimnest sin Epistrofov iz Epidamna; on je , dakle bio iz Jonskog zaljeva.

Herodot 2000, 523.

Citat 14: *Herodot, Povijest, IX. 92.*

οἱ δὲ Ἕλληνας ἐπισχόντες ταύτην τὴν ἡμέρην τῇ ὕστεραίῃ ἐκαλλιέροντο,μαντευομένου σφι Δηιφόνου τοῦ Εὐηνίου ἀνδρὸς Ἀπολλωνιήτεω, Ἀπολλωνίηςδὲ τῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ.

Hdt. IX. 92.

...Grci su taj dan još ostali na sidrištu, a sutradan su prinosili povoljne žrtve iz kojih je proricao Deifon sin Euhenija, čovjeka Apolonjanina, iz Apolonije u Jonskom zaljevu.

Herodot 2000, 746.

Citat 15: *Tukidid, Povijest Peloponeskog rata , I. 24.*

Ἐπίδαμνος ἐστὶ πόλις ἐν δεξιᾷ ἐσπλέοντι ἐς τὸν Ἰόνιον κόλπον: προσοικοῦσι δ' αὐτὴν Ταυλάντιοι βάρβαροι, Ἰλλυρικὸν ἔθνος.

Thuc. I. 24.

Epidamno je grad s desne strane onomu koji plovi u Jonski zaljev. Blizu njega stanuju barbari Taulani, ilirski narod.

Tukidid 2009, 27.

Citat 16: *Pseudo Skilak, Oplovba, 27.*

...ἐπὶ τῷ τοῦ Ἀδρίου ἢ τῷ τοῦ Ἰονίου κόλπου στόματι.

Ps. Scyl. 27.

...na ušću zaljeva Jadranskog ili Jonskog.

Pavlek 2016.

Citat 17: *Pseudo Skimno, Periegeza, 361.*

...μετὰ τὴν Ἰταλίαν εὐθὺς Ἰόνιος πόρος κεῖται...

Ps. Scymn. 361.

...upravo pored Italije leži Jonski prolaz...

Pavlek 2016.

Citat 18: *Strabon, Geografija, VII. 5. 8-9.*

...τὰ Κεραύνια ὄρη, ἢ ἀρχὴ τοῦ στόματος τοῦ Ἰονίου κόλπου καὶ τοῦ στόματος τοῦ Ἀδρίου. - Τὸ μὲν οὖν στόμα χονδρὸν ἀμφοῖν ἐστὶ, διαφέρει δὲ ὁ Ἰόνιος διότι τοῦ πρώτου μέρους τῆς Θαλάττης ταύτης ὄνομα τοῦτ' ἐστίν, ὃ δ' Ἀδρίας τῆς ἐντὸς μέχρι τοῦ μυχοῦ, νυνὶ δὲ καὶ τῆς συμπάσης. φησὶ δ' ὁ Θεοπομπὸς τῶν ὀνομάτων τὸ μὲν ἦχιν ἀπὸ ἀνδρὸς ἡγησαμένου τῶν τόπων ἐξ Ἰσσης τὸ γένος, τὸν Ἀδρίαν δὲ ποταμοῦ ἐπώνυμον γεγονέναι .

Strab. VII. 5. 8-9.

... Keraunijske gore, početak ulaza u Jonski zaljev i u Jadran. – Ulaz je obojima zajednički, a Jonski se zaljev razlikuje time što je to ime prvoga dijela toga mora, Jadran pak onoga unutrašnjeg sve do skrajnjega kuta, a sada i čitavoga. Teopomp kaže da prvo od tih imena potječe od čovjeka, rodnom iz Ise, koji je bio zavladao tim područjima, a Jadran da je dobio ime po rijeci.

Katičić 1995g, 166-167.

Citat 19: *Higin, Priče, 145.*

At Iuno formidinem ei misit, cuius timore exagitatam coegit eam, ut se in mare praecipitaret, quod mare Ionium est appellatum.

Hyg. Fab. 145.

No Junona je na nju poslala grozu, čije ju je mučenje strahom nagnalo da se baci u more, koje se zove Jonsko more.

Pavlek 2016.

Citat 20: *Apolodor, Knjižnica, II. 1. 3.*

Ἡρα δὲ τῆ βοῖ οἴστρον ἐμβάλλει ἢ δὲ πρῶτον ἦκεν εἰ τὸν ἀπ' ἐκείνης Ἴόνιον κόλπον κληθέντα.

Apollod. II. 1. 3.

No Hera je na junicu poslala obada, a ona je prvo došla na onaj zaljev koji je po njoj nazvan Jonskim

Pavlek 2016.

Citat 21: *Eustatije, Komentar na Dionizijev vodič po svijetu, 92.*

Λέγεται δὲ Ἴόνιος, ὡς καὶ τῶ Λυχοφρονι δοχεῖ καὶ τῶ Αἰσχύλω ἀπὸ τῆς Ἰοῦς. Διενήξατο γὰρ ἐχέινη βοῦς γενομένη χάνταυθα. Οἱ δὲ φαστιν ἀπὸ Ἰάονος, ἀνδρὸς Ἰταλοῦ, ἢ ἀπὸ Ἰονίου, ἀνδρὸς Ἰλλυριοῦ.

Eust. ad Dionys. Per. 92.

A zove se Jonsko, kako misle i Likofron i Eshil, po Iji. Jer prošla je ona, kada je postala krava, i onuda. A drugi kažu da je po Jaonu, čovjeku Italcu, ili po Joniju, čovjeku Ilir.

Katičić 1995g, 168.

Citat 22: *Pindarov sholijast, Pitijska oda, III. 120.21.*

τὸ Ἴόνιον πέλαγος τὸ περὶ Σιχελίαν τὸ ὀνομαεῖβεν, ὡς μὲν ἐνιοὶ ἀπὸ Ἰοῦς· Θεόπομπος δὲ ἀπὸ Ἰονίου ἀνδρὸς Ἰλλυριοῦ. Ἀρχέμαχος δὲ ἀπὸ τῶν ἀπολομένων ἐν αὐτῶ Ἰαόνων.

Schol. ad. Pind. Pyth. III. 120. 21.

Jonsko more što je oko Sicilije dobilo je ime, kako nekoji kažu, od Ije; a Teopomp veli da je od Jonija, čovjeka Ilira. Arhemah opet da je od Jonjana što su poginuli na njem.

Katičić 1995g, 163.

Citat 23: *Likofronov sholijast, Aleksandra, 631.*

...ὅσοι περὶ τὸ Ἴόνιον πέλαγος οἰχοῦσι· καὶ ὁ μὲν Λυχόφρων ἀπ' Ἰοῦς ὀνόμασων αὐτό. Θεόπομπος δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀπ' Ἰονίου Ἰλλυριχοῦ τὸ γένος βασιλεύσαντος τῶν τόπων ἐχέινων, υἱοῦ Ἀδρίου τοῦ περὶ τοῦτο τὸ πέλαγος χτίσαντος πόλις τὴν λεγομένην Ἀδρίαν. ἕτεροὶ φασιν ὑπὸ Λιονυσίου τοῦ προτέρου τυράννου Σιχελίας χτισθῆναι, τὸ δὲ πέλαγος, ὡς ἔφην, ἀπὸ τοῦ Ἰονίου ἐχλήθη.

Schol. ad Lycoph. 631.

...svi koji stanuju oko Jonskoga mora; i Likofron mu je dao ime po Iji. A Teopomp i mnogi drugi po Joniju rodom Iliru, koji je bio zavladao onim krajevima kao kralj, sinu Adrijinu, koji je na tom mjestu osnovao grad što se zove Adrija. Drugi kažu da je taj grad osnovao Dionizije stariji, sicilski tiranin. A more se, kako sam već rekao, prozvalo po Joniju.

Katičić 1995g, 164.

Citat 24: *Apolonijev sholijast, Argonautika, IV. 308*

τὸ Ἰόνιον πέλαγος τῆς Ἰταλίας εἰς ὃ ἐχθίδωσιν ὁ Ἀδρίας διὸ χαί τινες αὐτὸ Ἀδρίαν ὀνομάζουσιν. – Ἰόνιον πέλαγος πρὸς τῆ Ἰταλίᾳ οὕτω χαλούμενον. ὀνομάσθη δὲ ἀπὸ Ἰονίου τὸ γένος Ἰλλυριοῦ, ὡς φησιν Θεόπομπος ἐν χα' τινὲς δὲ ἀπὸ τῆς γενομένης πλάνης τῆ Ἰοῖ.

Schol. ad Apoll. Rhod. IV. 308.

Jonsko more kod Italije u koje utječe Jadran; zato neki i to more zovu Jadran. – Jonsko more, tako zvano, što leži prema Italiji. Dobilo je ime od Jonija po rodu Ilira, kako kaže Teopomp u 21. knjizi. A neki misle da je po Ijiniu lutanju.

Katičić 1995g, 170.

Citat 25: *Stjepan Biznatinac, Narodne znamenitosti, Jonsko more*

Ἰόνιον πέλαγος, τὸ περὶ τὴν Ἰταλίαν, <ἀπὸ τῆς Ἰούζ>, Αἰσχύλος ἐν Προμηθεῖ δεσμώτη' οἱ δὲ ἀπὸ Ἰλλυριοῦ ἢ ἀπὸ Ἰονοῦ Ἰταλοῦ. ἐγαλεῖτο δὲ καὶ Ἀδρίας ὁ Ἰόνιος κόλπος.

Steph. Byz. s. v. Ἰόνιον πέλαγος

Jonsko more, ono kod Italije <od Ije>, tako Eshil u Okovanom Prometeju. A drugi kažu da je od Jonija Ilira ili od Jona Italca. A jonski se zaljev zvao i Jadran.

Katičić 1995g, 169.

JONIJEV ZALJEV

Jonije je bio sin kralja Diraha koji je vladao obalnim gradom Dirahijem. To se mjesto nalazilo sjeverno od jonske Korkire. Dirah je zaratio s vlastitom braćom zbog gradskog teritorija. Kako bi pobijedio u ratu, kralj je upomoć pozvao slavnog Herakla. Junak je u jeku borbe, slučajno, ubio Jonija. Kad je shvatio što je učinio, Heraklo je izvršio pogrebne običaje i bacio Jonijevo tijelo u more. Tada je naredio da se more treba nazivati Jonskim, po nesretnom dirahijskom kraljeviću. Drugi pak tvrde da je Jonije bio slavni vladar sa sjedištem na otoku Isi.

Predaja o viškom vladaru Joniju postoji među grčkim moreplovcima još od prvih plovidbi po Jadranu. Stoga se pretpostavlja da su rani moreplovcima došli u kontakt s lokalnim vladarom, koji se zvao Jonije ili nekako slično (21 - 27). U kasnijim pričama mogli su po njemu prozvati dio Jadranskog mora ili cijelo Jadransko more. S druge strane, nije poznato koje je izvore koristio Apijan prilikom prepričavanja mita o Joniju i Heraklu, ali postoji mogućnost da je riječ o zaboravljenoj lokalnoj legendi (26).⁴

⁴ Bunbury 1854.; Bianchi 1875.; Lisičar 1951.; Braccesi 1971.; Katičić 1973, 185 – 201.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Katičić 1995g, 161 – 183.; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Cambi 2010, 51 – 53.

Izvori:

Citat 26: *Apijan, Građanski rat, II. 39.*

... ἐς Δυρράχιον· ἦν Ἐπίδαμνόν τινες εἶναι νομίζουσι διὰ τοιάνδε ἄγνοιαν. βασιλεὺς τῶν τῆδε βαρβάρων, Ἐπίδαμνος, πόλιν ᾤκισεν ἐπὶ θαλάσσης καὶ ἄφ' ἑαυτοῦ προσεῖπεν Ἐπίδαμνον. τούτου θυγατρίδοϋς Δύρραχος, νομιζόμενος εἶναι Ποσειδῶνος, ἐπίνειον ᾤκισε τῇ πόλει καὶ Δυρράχιον ὠνόμασε. πολεμουμένῳ δ' ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τῷδε τῷ Δυρράχῳ συνεμάχησεν ὁ Ἡρακλῆς ἐπὶ μέρει τῆς γῆς, ἐξ Ἐρυθραίας ἐπανιών· ὅθεν οἱ Δυρράχιοι τὸν Ἡρακλέα, ὡς μερίτην τῆς γῆς, οἰκιστὴν σφῶν τίθενται, οὐκ ἄρνούμενοι μὲν οὐδὲ τὸν Δύρραχον, φιλοτιμούμενοι δ' ὑπὲρ σφῶν ἐς τὸν Ἡρακλέα μᾶλλον ὡς ἐς θεόν. φασὶ δ' ἐν τῇ μάχῃ τῆδε Δυρράχου παῖδα Ἴόνιον ὑφ' Ἡρακλέους ἐξ ἀγνοίας ἀποθανεῖν καὶ τὸν Ἡρακλέα τὸ σῶμα θάψαντα ἐμβαλεῖν ἐς τὸ πέλαγος, ἵνα ἐπώνυμον αὐτοῦ γένοιτο.

App. BCiv. II. 39.

u Dirahij: za taj grad neki misle da je to Epidamno jer ne znaju ovo. Kralj tamošnjih barbara, Epidamno, osnovao je grad na moru i po sebi ga je nazvao Epidamnom. Njegov unuk od kćeri, Dirah, za kojega se mislilo da je sin Pozeidonov, osnovao je tomu gradu lučko naselje i dao mu ime Dirahij. Kada su protiv toga Diraha vodila rat njegova braća, Heraklo je, koji se tada vraćao iz Eritije, sklopio s njim savez pogodivši se da za to dobije dio zemlje; zato Dirahijci Herakla, kao udjelnika zemlje, uzimaju kao da je osnivač njihove naseobine, ne niječući pri tome da je to i Dirah, ali se za sebe više ponose Heraklom jer je bog. A kažu da je u toj bici Dirahov sin Jonije poginuo od Herakla iz neznanja i Heraklo da je, pošto je podignuo grobni spomenih, bacio tijelo u more da ono dobije ime po njem.

Katičić 1995g, 177.

Citat 27: *Servije, komentari Vergilijeve Eneide, III. 211.*

Non nulli Ionium ab Ionio rege, qui in insula quae ante Illyricum iacet regnaverat, dictum tradunt.

Serv. ad. Verg. Aen. III. 211.

Neki pišu da je Jonsko more nazvano po kralju Joniju, koji je vladao na otoku koji leži ispred Ilirika.

Katičić 1995g, 168.

JADRANSKO MORE

Hiperborejci su narod na krajnjem sjeveru poznata svijeta. Tijekom zimskih mjeseci kod njih boravi bog sunca Apolon. Njemu u čast, Hiperborejci svake godine šalju žrtvene darove na grčki otok Del, gdje se nalazi velebno svetište svijetlog boga. Omotani u slamu, darovi se prenose od jednog do drugog kraja, sve dok ne bi stigli do Jadranskog mora. Bila je to najzapadnija točka njihova putovanja. Odande su morskim putem nastavljali put prema Grčkoj...(28)

Još jedan od grčkih naziva za Jadransko more bio je i Adria (*Adrias* [Ἀδρία]). Primjerice, to ime koristi grčki pisac Herodot u djelu „Povijesti“ (28). On jedini spominje Hiperborejce i put kojim su njihovi darovi dolazili do Grčke (28). Pretpostavlja se da je ta ruta stariji trgovački put koji spaja sjever i jug Europe, a pojedini njegovi ogranci dolaze i do Jadrana. U izvoru se ne može mnogo otkriti o sadržaju darova, no vjeruje se da je riječ o jantaru. Možda je mit o hiperborejskim darovima priča o ustaljenoj trgovini jantara od sjevera do juga Europe.⁵

⁵ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Lisičar 1951.; Novak 1961, 145 – 221.; Braccesi 1971.; Katičić 1970, 71 – 132.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Schwab 2005.; Cambi 2010, 51 – 53.

Izvori:

Citat 28: *Herodot, Povijest, VI. 127.*

πολλῶ δέ τι πλεῖστα περὶ αὐτῶν Δῆλιοι λέγουσι, φάμενοι ἰρὰ ἐνδεδεμένα ἐν καλάμῃ πυρῶν ἐξ Ὑπερβορέων φερόμενα ἀπικνέεσθαι ἐς Σκύθας, ἀπὸ δὲ Σκυθέων ἤδη δεκομένους αἰεὶ τοὺς πλησιοχώρους ἐκάστους κομίζειν αὐτὰ τὸ πρὸς ἐσπέρης ἐκαστάτω ἐπὶ τὸν Ἀδρίην...

Hdt. IV. 33.

Daleko najviše o njima pripovijedaju stanovnici Dela, koji tvrde da su zavjetni darovi, umotani u pšeničnu slamu, što su ih Hiperborejci nosili, stizali do Skita, te da su ih, počevši od Skita, jedni za drugima preuzimali najbliži narodi i prenosili dalje na zapad sve do Jadranskog mora...

Herodot 2000, 323.

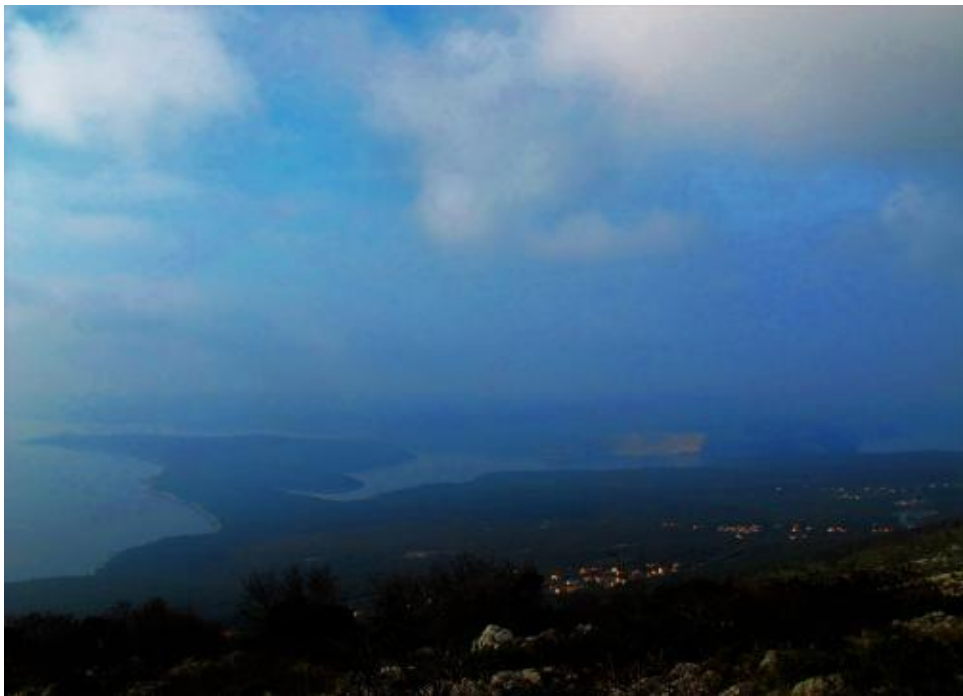
UŠĆE ISTRU U KRONOVO MORE

Slika 5. Prilagođena karta Jadrana s predloženom pozicijom imaginarnog ušća rijeke Istar
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

Slika 6. Pogled na Raški zaljev nedaleko od sela Trget
(fotografirao F. Budić - 14. 11. 2015.)

Slika 7. Raški zaljev
(fotografirao F. Budić - 14. 11. 2015.)

UŠĆE ISTRA U KRONOVOM MORU

Kad su Argonauti pobjegli sa zlatnim runom iz Kolhide, Hera je poslala povoljan vjetar u Jazonova jedra. Radovala se Pelijinoj opakoj sudbini koju će prouzročiti čarobnica Medeja i jolkijski kraljević. Potaknut proročanstvom i svećeničkim spisima, jedan od mornara pokazao put prema ušću rijeke Istra. U tom se trenutku ukazao trag nebeske svjetlosti koji je vodio Argonaute na zapad. Ploveći uz rijeku, junaci su prelazili dug i neobičan put. Na koncu su izbili u Kronovo more. Taj je dalek kraj dobio ime po Zeusovom okrutnom ocu Kronu koji je nakon desetogodišnje borbe bogova i Titana progнан na zapad gdje je vladao zemljom pokojnika. Nepoznate obale ovog mora već su zaposjeli Apsirtovi ljudi, pripremajući Jazonu lukavu zasjedu... (29 - 30)

Grčki naziv za rijeku Dunav bio je Istar (Ístros [Ἰστρος]) (31 - 33). Smatralo se da rijeka ima nekoliko ušća, od kojih jedno na sjeveru Jadranskog mora (34 - 46). Sličnost naziva rijeke i stanovnika Istre mogla je doprinijeti ideji o jadranskom rukavcu Dunava (34 - 46). Naime, grčki ih autori nazivaju Istrima (Ístroī [Ἰστροί]), a rimski pisci Histrima (*Histri*) (47 - 51). Iako se Dunavom ne može izravno ploviti u Jadran, u putu grčkih junaka ocrtavaju se drevni trgovački putovi.

Autor spjeva o Argonautima, Apolonije Rođanin, koristi se nazivom Kronovo more za Jadran (3 - 7). To potvrđuje i antički komentar Apolonijeva teksta. Autor epa možda se namjerno poslužio starijim imenom Jadrana kako bi se priča doimala što drevnijom. Na taj se način pojam odlično uklapa u mitski kontekst ekspedicije slavnih Argoplovaca.⁶

⁶ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Meuli 1921.; Delage 1930.; Beaumont 1936, 159 – 204.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Bérard 1957.; Capovilla 1957.; Broadment 1968.; Katičić 1970, 71 – 132.; Braccesi 1971.; Nava 1972, 1 -11.; Nikolanci 1973, 105 – 110.; Katičić 1974, 35 – 45.; Zaninović 1982, 43 – 51.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Kozličić 1990.; Chuvin 1991.; Corbato 1993, 171 – 184.; Dräger 1993, 25 – 45.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Katičić 1995h, 183 - 199.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Byre 1996, 3- 16.; Endsjø 1997/1998, 373 – 385.; Pietsch 1999; Žmudziński 1999, 19 – 24.; Clauss 2000; Braccesi 2001.; Thalmann 2001, passim; Cabanes 2002, 51 – 63.; Šašel Kos 2002, 493 – 505.; Room 2003.; Hard 2004.; Kuntić-Makvić 2004, 44 – 45.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Radić Rossi 2005, 143 – 155.; Schwab 2005.; Zaninović 2005, 5 – 24.; Šašel Kos 2006 13 – 23.; Castiglioni 2011, 715 – 733.; Cambi 2010, 51 – 53.; Nadareishvili 2010/2011, 60 – 72.

Izvori:

Citat 29: *Apolonije Rodanin, Argonautika, IV. 294 - 302.*

ὧς ἄρ' ἔφη: τοῖσιν δὲ θεὰ τέρας ἐγγυάλιξεν αἴσιον, ᾧ καὶ πάντες ἐπευφήμησαν ἰδόντες στέλλεσθαι τήνδ' οἶμον. ἐπιπρὸ γὰρ ὀλκὸς ἐτύχθη οὐρανίης ἀκτῖνος, ὅπη καὶ ἀμεύσιμον ἦεν. γηθόσσυνοι δὲ Λύκοιο κατ' αὐτόθι παῖδα λιπόντες λαίφεσι πεπταμένοισιν ὑπεῖρ ἅλα ναυτίλλοντο, οὖρεα Παφλαγόνων θεεύμενοι. οὐδὲ Κάραμβιν γνάμψαν, ἐπεὶ πνοιαὶ τε καὶ οὐρανίου πυρὸς αἴγλη μεῖνεν, ἕως Ἴστροιο μέγαν ῥόον εἰσαφίκοντο.	295	Reče, a boginja njima dobrosretnio znamenje dade, Na što radosno svi, kad vidješe, kliknuše kako Treba poći tim putom. Jer naprijed daleko se brazda Pojavi nebeske zrake kud njima bijaše poći. Dobro raspoloženi, tu ostave Likova sina Pa razapevši jedra po moru uzeše plovit Držeć na oku gore paflagonske. Karambu pako Nisu obašli, jer vjetar i svjetlost nebeskog ognja Potraja sve dok na struju ne prispješe velikog Istra.
--	-----	--

Apoll. Rhod. IV. 294 – 302.

Apolonije Rodanin 2008, 409- 411.

Citat 30: *Apolonije Rodanin, Argonautika, IV. 323 - 337.*

αὐτὰρ ἐπεὶ τ' Ἄγγουρον ὄρος, καὶ ἄπωθεν ἐόντα Ἀγγούρου ὄρεος σκόπελον πάρα Καυλιακοῖο, ᾧ περὶ δὴ σχίζων Ἴστρος ῥόον ἔνθα καὶ ἔνθα βάλλει ἄλός, πεδίον τε τὸ Λαύριον ἡμείψαντο, δὴ ῥα τότε Κρονίην Κόλχοι ἄλαδ' ἐκπρομολόντες πάντη, μὴ σφε λάθοιεν, ὑπετμήξαντο κελεύθους. οἱ δ' ὄπιθεν ποταμοῖο κατήλυθον, ἐκ δ' ἐπέρησαν δοιὰς Ἀρτέμιδος Βρυγηίδας ἀγρόθι νήσους. τῶν δ' ἦτοι ἐτέρη μὲν ἐν ἱερὸν ἔσκεν ἔδεθλον: ἐγδ' ἐτέρη, πληθὺν πεφυλαγμένοι Ἀψύρτοιο, βαῖνον: ἐπεὶ κείνας πολέων λίπον ἔνδοθι νήσους αὐτῶς, ἀζόμενοι κούρην Διός: αἱ δὲ δὴ ἄλλαι στεινόμεναι Κόλχοισι πόρους εἴρυντο θαλάσσης. ὧς δὲ καὶ εἰς ἀκτὰς πληθὺν λίπεν ἀγρόθι νήσων μέσφα Σαλαγγῶνος ποταμοῦ καὶ Νέστιδος αἴης.	325	A kad su prošli goru Angur i, daleko od gore Angura, kraj Kaulijačke stijene, kod koje se Istar cijepa i teče ovamo i onamo u more i kad su prošli Laurijsko polje, tada su Kolšani već bili izašli u Kronovo more i svuda prepriječili putove da im ne bi neopazice promakli. A oni su se kasnije spustili iz rijeke i zapazili u blizini dva Artemidina Brigijska otoka. Na jednom od njih je bio sveti hram, a oni su otišli na drugi čuvajući se Apsirtova mnoštva. Jer su od mnogih otoka samo te ostavili tako bez posade poštujući Zeusovu kćer, a ostali su puni Kolšana čuvali morske putove. Čak je izveo vojsku i na obale kopna između rijeke Salangona i zemlje Nestide.
--	-----	---

Apoll. Rhod. IV. 323 – 337.

Katičić 1995i, 56 – 57.

Citat 31: Herodot, Povijest, II. 33.

Ἴστρος τε γὰρ ποταμὸς ἀρξάμενος ἐκ Κελτῶν καὶ Πυρρήνης πόλιος ῥέει μέσσην σχίζων τὴν Εὐρώπην· οἱ δὲ Κελτοὶ εἰσὶ ἕξω Ἡρακλέων στηλέων, ὁμοῦρέουσι δὲ Κυνησίοισι, οἱ ἔσχατοι πρὸς δυσμέων οἰκέουσι τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ κατοικημένων· τελευτᾷ δὲ ὁ Ἴστρος ἐς θάλασσαν ῥέων τὴν τοῦ Εὐξεινοῦ πόντου διὰ πάσης Εὐρώπης, τῇ Ἰστρίῳ οἱ Μιλησίων οἰκέουσι ἄποικοι.

Hdt. II. 33.

Rijeka Istar ima izvor u zemlji Kelta i kod grada Pirene i teče tako da razdvaja Europu po sredini. Kelti žive s onu stranu Heraklovih stupova, a graniče s Kinešanima koji od svih stanovnika Europe stanuju u najzapadnijim područjima. Protječući cijelom Europom, Istar utječe u Crno more, ondje gdje Istriju nastavaju iseljenici iz Mileta.

Herodot 2000, 169.

Citat 32: Herodot, Povijest, II. 33.

ῥέει γὰρ δὴ διὰ πάσης τῆς Εὐρώπης ὁ Ἴστρος, ἀρξάμενος ἐκ Κελτῶν, οἱ ἔσχατοι πρὸς ἡλίου δυσμέων μετὰ Κύνητας οἰκέουσι τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ· ῥέων δὲ διὰ πάσης τῆς Εὐρώπης ἐς τὰ πλάγια τῆς Σκυθίης ἐσβάλλει.

Hdt. IV. 49.

Istar teče kroz cijelu Europu, izvire kod Kelta koji nastavaju najzapadnije krajeve u Europi, nakon Kinešana: tako teče kroz cijelu Europu i utječe u rubnu oblast Skitije.

Herodot 2000, 343 - 344.

Citat 33: Pseudo Skimno, Periegeza, 188 - 195.

Τούτων δὲ κεῖται λεγομένη τις ἐσχάτη
στήλη βόρειος· ἔστι δ' ὕψηλὴ πάνυ
εἰς κυματῶδες πέλαγος ἀνατείνουσ' ἄκραν. 190
Οἰκοῦσι τῆς στήλης δὲ τοὺς ἐγγυὺς τόπους
Κελτῶν ὅσοι λήγουσιν ὄντες ἔσχατοι
Ἐνετοί τε καὶ τῶν ἐντὸς εἰς τὸν Ἀδρίαν
Ἴστρων καθηκόντων· λέγουσι δ' αὐτόθεν
τὸν Ἴστρον ἀρχὴν λαμβάνειν τοῦ ῥεύματος. 195

Keltima na rubu stoji gora neka, zovu je
Sjeverni stup: k nebu se diže,
u burnu pučinu proteže se vrhom.
A nastavaju toj gori bliza mjesta
oni od Kelta što tu prestaju i krajnji su
te Veneti i dio amo k Jadranu
dopirućih Istra. Vele pak da odnekud odanle
Istar - Dunav započinje svoj tok.

Ps. Scymn. 188 – 195.

Križman 1997, 74.

Citat 34: *Apolonijev sholijast, Argonautika, 306.*

Καλὸν δὲ διὰ στόμα· τρία στόματα ἔχει ὁ Ἴστρος, ὧν ἓν λέγεται Καλὸν στόμα, ὡς φησι. Τιμάγητος ἐν τῷ Περὶ λιμένων εἰς ὃ φησι πλεῦσαι τὸν Ἄψυρτον.

Schol. ad Apoll. Rhod. IV. 306.

Kroz lijepo ušće: Istar ima tri ušća, od kojih se jedno zove Lijepo ušće, kako kaže Timaget u djelu *O lukama*; u to je, kaže, uplovio Apsirt.

Katičić 1995i, 57.

Citat 35: *Pseudo Skilak, Oplovba, 20.*

ΙΣΤΡΟΙ. Μετὰ δὲ Ἐνέτους εἰσὶν Ἴστροι ἔθνος, καὶ ποταμὸς Ἴστρος. [Οὗτος ὁ ποταμὸς καὶ εἰς τὸν Πόντος ἐκβάλλει ἐνδιεσκευῶς εἰς Αἴγυπτον.] Παράπλους δὲ τῆς Ἰστριανῶν χώρας ἡμέρας καὶ νυκτός.

Ps. Scyl. 20.

ISTRI: A iza Veneta dolazi narod Istra, kao i rijeka Istar. [Ta se rijeka i u Crno more izljuje, naprama Egiptu]. Plovidba pak uz obalu [[istarske zemlje]] traje dan i noć.

Križman 1997, 44.

Citat 36: *Aristotel, Povijest životinja, II. 13. 4.*

Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι καὶ ἐκπλέοντες καὶ εἰσπλέοντες δῆλοί εἰσιν, οἱ δὲ τριχίαι μόνοι εἰσπλέοντες μὲν ἀλίσκονται, ἐκπλέοντες δ' οὐχ ὀρώνται, ἀλλὰ καὶ ὅταν ληφθῆ τις περὶ Βυζάντιον, οἱ ἀλιεῖς τὰ δίκτυα περικαθαίρουσι διὰ τὸ μὴ εἰσθῆναι ἐκπλεῖν. Αἴτιον δ' ὅτι οὗτοι μόνοι ἀναπλέουσιν εἰς τὸν Ἴστρον, εἴθ' ἢ σχίζεται, καταπλέουσιν εἰς τὸν Ἀδρίαν. Σημεῖον δέ, ἐκεῖ γὰρ συμβαίνει τούναντίον· εἰσπλέοντες μὲν γὰρ οὐχ ἀλίσκονται εἰς τὸν Ἀδρίαν, ἐκπλέοντες δ' ἀλίσκονται.

Aristot. Hist. anim. II. 13. 4.

Ostale, dakle, ribe očito i ulaze u Crno more i izlaze iz njega, a samo trikhije ribari znaju uloviti pri ulazu, ali ih ne vide pri izlazu, nego kad i bude koja ulovljena kod Bizantija, tada je ribari čiste iz mreže, jer ona ne običava ondje izlaziti. A razlog je tomu ovo: samo trikhije plivaju uzvodno Dunavom, pa gdje se ovaj cijepa, plivajući silaze u Jadran. Evo pak dokaza: ondje se, naime, zbiva suprotno: trikhije ne love pri ulazu u Jadran, ali ih pri izlazu love.

Križman 1997, 36.

Citat 37: *Timej kod Diodora, Knjižnica, IV. 56. 7- 8.*

οὐ παραλειπτέον δ' ἡμῖν ἀνεξέλεγκτον τὴν ἱστορίαν τῶν ἀποφνημαμένων τοὺς Ἀργοναύτας ἀνὰ τὸν Ἴστρον πλεύσαντας μέχρι τῶν πηγῶν κατενεχθῆναι διὰ τῆς ἀντιπροσώπου ρύσεως πρὸς τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον. τούτους γὰρ ὁ χρόνος ἤλεγξεν ὑπολαβοντας τὸν ἐν τῷ Πόντῳ πλείοσι στόμασι ἐξερευγόμενον Ἴστρον καὶ τὸν εἰς τὸν Ἀδρίαν ἐκβάλλοντα τὴν ρύσιν ἔχειν ἀπὸ τῶν αὐτῶν τόπων. Ῥωμαίων γὰρ καταπολεμησάντων τὸ τῶν Ἴστρον ἔθνος, εὐρέθη τὰς πηγὰς ἔχων ὁ ποταμὸς ἀπὸ τετταράκοντα σταδίων τῆς θαλάττης. ἀλλὰ γὰρ τοῖς συγγραφεῦσιν αἰτίαν τῆς πλάνης φασὶ γενέσθαι τὴν ὁμωνυμίαν τῶν ποταμῶν.

Tim. FGrHist. 566 F 85 = Diod. IV. 56. 7 - 8.

Ne smijemo ostaviti nepobijenu pripovijest onih koji su izjavili da je Argonaute, kad su uzvodno Dunavom doplovili do njegova izvorišta, suprotna riječna struja spustila u Jadranski zaljev. Takvima je naime, samo vrijeme pobilo pretpostavku da Istar koji se na više ušća ulijeva u Crnom more i Istar koji utječe u Jadran teku s istih mjesta. Jer, kad su Rimljani zavojštili na narod Istra, iznašlo se da ta rijeka izvire na četrdeset stadija od mora. Pisce je međutim, kako kažu, zavelo u bludnju to što se obje rijeke jednako zovu.

Križman 1997, 110.

Citat 38: *Pseudo Skimno, Periegeza, 773 - 776.*

... Ἴστρος ὁ ποταμὸς·
κατέρχεται' ἀπὸ τῶν ἐσπερίων οὗτος τόπων
τὴν ἐκβολὴν πέντε στόμασι ποιούμενος· 775
καὶ δυσὶ δὲ ρεῖ σχιζόμενος εἰς τὸν Ἀδρίαν.

... Istar, riječni tok:
slijeva se on sa zapadnih strana,
utok petorim ušćima si raščinja
a dvama otječe razdvojen u Jadran.

Ps. Scymn. 773 - 776.

Križman 1997, 80.

Citat 39: *Strabon, Geografija, I. 2. 39.*

τινὲς δὲ καὶ τὸν Ἴστρον ἀναπλεῦσαι φασὶ μέχρι πολλοῦ τοὺς περὶ τὸν Ἰάσονα, οἱ δὲ καὶ μέχρι τοῦ Ἀδρίου: οἱ μὲν κατὰ ἄγνοιαν τῶν τόπων, οἱ δὲ καὶ ποταμὸν Ἴστρον ἐκ τοῦ μεγάλου Ἴστρου τὴν ἀρχὴν ἔχοντα ἐκβάλλειν εἰς τὸν Ἀδρίαν φασί: τάδε οὐκ * ἀπιθάνως οὐδ' ἀπίστως λέγοντες.

Strab. I. 2. 39.

Po nekima je pak Jazonova družina zaplovila i Dunavom uzvodno do znatne udaljenosti, po drugima čak do Jadrana. Oni prvi govore tako, jer ne poznaju onih krajeva, a ovi drugi tvrde da rijeka Istar izvire iz Velikog Istra i da se ulijeva u Jadran. Što pak inače govore nije ni neuvjerljivo ni tako nepouzđano.

Križman 1997, 90.

Citat 40: *Strabon, Geografija, I. 3. 15.*

ἀλλ' οὐτ' ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν Πόντον μερῶν ὁ Ἴστρος τὰς ἀρχὰς ἔχει, ἀλλὰ τάναντία ἀπὸ τῶν ὑπὲρ τοῦ Ἀδρίου ὄρων: οὐτ' εἰς ἐκατέραν τὴν θάλατταν ῥεῖ, ἀλλ' εἰς τὸν Πόντον μόνον, σχίζεται τε πρὸς αὐτοῖς μόνον τοῖς στόμασι. κοινήν δέ τινα τῶν πρὸ αὐτοῦ τισιν ἄγνοιαν ταύτην ἠγνόηκεν, ὑπολαβοῦσιν εἶναί τινα ὁμώνυμον τῷ Ἴστρω ποταμὸν ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Ἀδρίαν ἀπεσχισμένον αὐτοῦ, ἀφ' οὗ καὶ τὸ γένος Ἴστρων, δι' οὗ φέρεται, λαβεῖν τὴν προσηγορίαν, καὶ τὸν Ἴάσονα ταύτη ποιήσασθαι τὸν ἐκ τῶν Κόλχων ἀνάπλου.

Strab. I. 3. 15.

Međutim, niti je rijeci Istru izvorište u crnomorskim predjelima, nego naprotiv, u brdima iznad Jadrana, niti on otječe u oba mora, nego samo u Crno, a cijepa se samo gdje su mu sama ušća. To pak neznanje Hiparh dijeli s nekim svojim prethodnicima. Ovi su pretpostavili da ima neka rijeka, također zvana Istar, koja se od Istra odvaja i utječe u Jadran; po njoj da je nazvano pleme Istra, kroz kojih zemlju protječe, i njome da je Jazon doplovio iz Kolhide.

Prema: Križman 1997, 92.

Citat 41: *Strabon, Geografija, VII. 5. 9.*

καὶ ἄλλα δ' οὐ πιστὰ λέγει, τὸ τε συντετρηῆσθαι τὰ πελάγη ... ἀπὸ τοῦ εὐρίσκεσθαι κέραμόν τε Χῖον καὶ Θάσιον ἐν τῷ Νάρωνι, καὶ τὸ ἄμφω κατοπεύεσθαι τὰ πελάγη ἀπὸ τινος ὄρους, καὶ τῶν νήσων τῶν Λιβυρνίδων τινὰ τιθεῖς, ὥστε κύκλον ἔχειν σταδίων καὶ πεντακοσίων, καὶ τὸ τὸν Ἴστρον ἐνὶ τῶν στομάτων εἰς τὸν Ἀδρίαν ἐμβάλλειν. τοιαῦτα δὲ καὶ τοῦ Ἐρατοσθένους ἔνια παρακούσματά ἐστι λαοδογματικά, καθάπερ Πολύβιος φησι καὶ περὶ αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων λέγων συγγραφέων.

Strab. VII. 5. 9.

I druge on (Teopomp) nevjerojatne govori stvari: da su oba mora provrtinom spojena, jer da se pronalazi i hijska i taška lončarija u Neretvi; o tome da se oba ta mora vide s nekog brda; pa o jednome od Liburnijskih otoka da mu je opseg i do pet stotina stadija, a da se rijeka Istar jednim od svojih ušća ulijeva u Jadran. Čak i u Eratostena ima gdjekoja takva pučkim zamišljanjima svojstvena glasina, kako kaže Polibije kad govori o njemu i o drugima piscima.

Prema: Križman 1997, 102.

Citat 42: *Justin, Epitome Pompeja Troga, XXXII 3.*

Istrorum gentem fama est originem a Colchis ducere, missos ab Aeeta Rege ad Argonautas, raptoremque filiae persequendos; qui ut a Ponto intraverunt Istrum, alveo Savi fluminis penitus inveci, vestigia Argonautarum insequentes, naves suas humeris per iuga montium usque ad littus Adriatici maris transtulerunt; cognito quod Argonautae idem propter magnitudinem navis priores fecissent: quos ut avectos Colchi non

reperiunt, sive metu Regis, sive taedio longae navigationis, iuxta Aquileiam consedere, Istrique ex vocabulo amnis, quo a mari concesserant, appellati.

Just. XXXII. 3.

Priča se pak da pleme Histra potječe od onih Kolšana što ih je Ejet kralj poslao u potjeru za Argonautima i otimačima njegove kćeri. Ti Kolšani zađu s Crnog mora u Istar pa se duboko zavezu koritom rijeke Save slijedeći trag Argonauta i svoje brodove na leđima prenesu preko brdskih prijevoja do obale Jadranskog mora, utvrdivši da su Argonauti to izveli prije njih, zbog veličine svog broda. Kad ih ondje ne zateknu, jer su se bili odvezli dalje, oni se, ili jer su se bojali kralja ili jer im je bila dojadila duga plovidba, nastane kod Akvileje. Nazvani su pak Histrima po imenu rijeke kojom su stigli s mora.

Prema: Križman 1997, 244 - 246.

Citat 43: *Pomponije Mela, Opis svijeta, II. 3.*

Amnes autem Aeas et Nar, et Danubius, qui iam dictus est Ister; sed Aeas secundum Apolloniam, Nar inter Pyraeos et Liburnos, per Istros Ister emittitur.

Mela. II. 3.

Od riječnih tokova tu su: Eant i Nar i Danubij što je nazvan i Istar. Nego, Eant utječe odmah iza Apolonije, Nar između Pireja i Liburna, a Istar u zemlji Istra.

Prema: Križman 1997, 252.

Citat 44: *Pomponije Mela, Opis svijeta, II. 4.*

Suprema late occupat litora Padus. Namque, ab imis radicibus Vesuli montis exortus, parvis se primum e fontibus colligit; et aliquatenus exilis ac macer, mox aliis amnibus adeo augescit atque alitur, ut se per septem ad postremum ostia effundat. Unum de eis, magnum, Padum appellant. Inde tam citus prosilit, ut, discussis fluctibus, diu, qualem emisit, undam agat, suumque etiam in mari alveum servet; donec eum ex adverso litore Istriae eodem impetu profluens Ister amnis excipiat. Hac re per ea loca navigantibus, qua utrimque amnes eunt, inter marinas aquas dulcium haustus est.

Mela. II. 4.

Najgornje je obale široko zapremio Pad. On, naime, izvore na podnožju planine Vezula; isprava se pribire iz malih izvora, pomalo tanak i mršav; no ubrzo od voda se drugih rijeka toliko uvećava i poji da se na poslijetku izlijeva kroz sedam ušća. Jedno od njih, koje je golemo, nazivamo Padom. Odatle šiklja tolikim zaletom da razgoneći valove dugo valja onakvu vodu s kakvom se i izlio; stoga i u moru zadržava svoje korito, sve dok ga ne dočeka Istar, koji s jednakim zaletom dotječe s istarske obale na suprotnoj strani. Zbog toga oni koji plove odonuda kuda te rijeke pritječu iz obaju smjerova mogu usred morske vode zgrabiti slatke.

Prema: Križman 1997, 256.

Citat 45: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, III. 127 - 128.*

quam cognominatam a flumine Histro, in Hadriam effluente e Danuvio amne eodemque Histro exadversum Padi fauces, contrario eorum percussu mari interiecto dulcescente, plerique dixere falso, et Nepos etiam Padi accola; nullus enim ex Danuvio. amnis in mare Hadriaticum effunditur. deceptos credo, quoniam Argo navis flumine in mare Hadriaticum descendit non procul Tergeste, nec iam constat quo flumine. umeris travectam Alps diligentiores tradunt, subisse autem Histro, dein Savo, dein Nauporto, cui nomen ex ea causa est inter Emonam Alpsque exorienti.

Plin. NH III. 127 – 128.

Ova (Istra) je, navodno, nazvana po rijeci Histru što se kao odvojak Danubija koji se zove i Histar, ulijeva u Jadran, nasuprot ušću Pada, te od sudara njihovih voda iz suprotnih smjerova more između njih gubi slanost: mnogi tako rekoše, i to krivo, pa i Nepot, žitelj s padskih obala. A mislim da ih je prevarilo to što je lađa Argo sišla u Jadransko more nedaleko od Trsta, no ne zna se više kojom rijekom. Savjesniji pisci bilježe da su je preko Alpa prenijeli na ramenima, a da je dotle doplovila rijekom Histrom, zatim Savom, pa onda Nauportom ("Laonoscem"): odatle i ime toj rijeci što izvire između Emone i Alpa.

Prema: Križman 1997, 266 - 268.

Citat 46: *Pseudo Aristotel, O neobičnim vijestima, 105.*

Φασι δὲ καὶ τὸν Ἴστρον ῥέοντα ἐκ τῶν Ἑρκυνίων καλουμένων δρυμῶν σχίζεσθαι, καὶ τῆ μὲν εἰς τὸν Πόντον ῥεῖν, τῆ δὲ εἰς τὸν Ἀδρίαν ἐκβάλλειν. σημεῖον δὲ οὐ μόνον ἐν τοῖς νῦν καιροῖς ἐωράκαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων μᾶλλον, οἷον τὰ ἐκεῖ ἄπλωτα εἶναι· καὶ γὰρ Ἰάσονα τὸν μὲν εἴσπλουν κατὰ Κυανέας, τὸν δὲ ἐκ τοῦ Πόντου ἐκπλουν κατὰ τὸν Ἴστρον ποιήσασθαι φασι· καὶ φέρουσιν ἄλλα τε τεκμήρια οὐκ ὀλίγα, καὶ κατὰ μὲν τὴν χώραν βωμοὺς ὑπὸ τοῦ Ἰάσονος ἀνακειμένους δεικνύουσιν, ἐν δὲ μιᾷ τῶν νήσων τῶν ἐν τῷ Ἀδρίᾳ ἱερὸν Ἀρτέμιδος ὑπὸ Μηδείας ἰδρυμένον. ἔτι δὲ λέγουσιν ὡς οὐκ ἂν παρέπλευσε τὰς Πλαγκτὰς καλουμένας, εἰ μὴ ἐκεῖθεν ἀπέπλει.

De mir. ausc. 105.

Vele da se i rijeka Istar, koja teče iz šume zvane Hercinijska, cijepa na dvoje te jednim dijelom otječe u Crno more, a drugim se ulijeva u Jadran. Dokaz smo pak vidjeli ne samo za ovih sadanjih vremena nego pače i za onih davnih- dokaz da se onuda ne da ploviti. Kažu, naime, da je Jazon uplovio u Crno more kroz Crne Stijene, a isplovio iz njega Dunavom; pa iznose o tome ne samo mnoge druge potvrde nego i pokazuju po onim stranama žrtvenike što ih je podizao Jazon, a na jednome od jadranskih otoka Artemidino svetište što ga je utemeljila Medeja. Još govore kako Jazon ne bi bio brodio pored stijena zvanih Plankte, da natrag nije plovio odanle.

Križman 1997, 40.

Citat 47: *Hekatej kod Stjepana Bizantinca, Narodne znamenitosti, Istri*

Ἰστροί, ἔθνος ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ· Ἐκ. Εὐρ.

FHG I F 59 = *Hecat. ad Steph. Byz.* s.v. Ἰστροί

Istri, narod u Jonskome zaljevu. Hekatej, Europa.

Križman 1997, 30.

Citat 48: *Pseudo Skilak, Oplovba, 20.*

ΙΣΤΡΟΙ. Μετὰ δὲ Ἐνέτους εἰσὶν Ἰστροί ἔθνος, καὶ ποταμὸς Ἰστρος. [Οὗτος ὁ ποταμὸς καὶ εἰς τὸν Πόντος ἐκβάλλει ἐνδισκευῶς εἰς Αἴγυπτον.] Παράπλους δὲ τῆς Ἰστριανῶν χώρας ἡμέρας καὶ νυκτός.

Ps. Scyl. 20.

ISTRİ: A iza Veneta dolazi narod Istra, kao i rijeka Istar. [Ta se rijeka i u Crno more izljujeva, naprama Egiptu]. Plovidba pak uz obalu [[istarske zemlje]] traje dan i noć.

Križman 1997, 44.

Citat 49: *Pseudo Skilak, Oplovba, 21.*

ΛΙΒΥΡΝΟΙ. Μετὰ δὲ Ἰστρους Λιβυρνοὶ εἰσὶν ἔθνος.

Ps. Scyl. 21.

LIBURNI. Iza Istra dolazi narod Liburna.

Križman 1997, 46.

Citat 50: Grčki oblik *Ἰστροί, Ἰστρον οἱ* pojavljuje se i u kontekstu brojnih historiografskih djela:

- 1) *Polyb.* 25. 4. 1 - 2.
- 2) *Ps. Scymn.* 194.; 391.
- 3) *Strab.* I. 3. 15.
- 4) *App. Illyr.* VIII. 23
i dr.

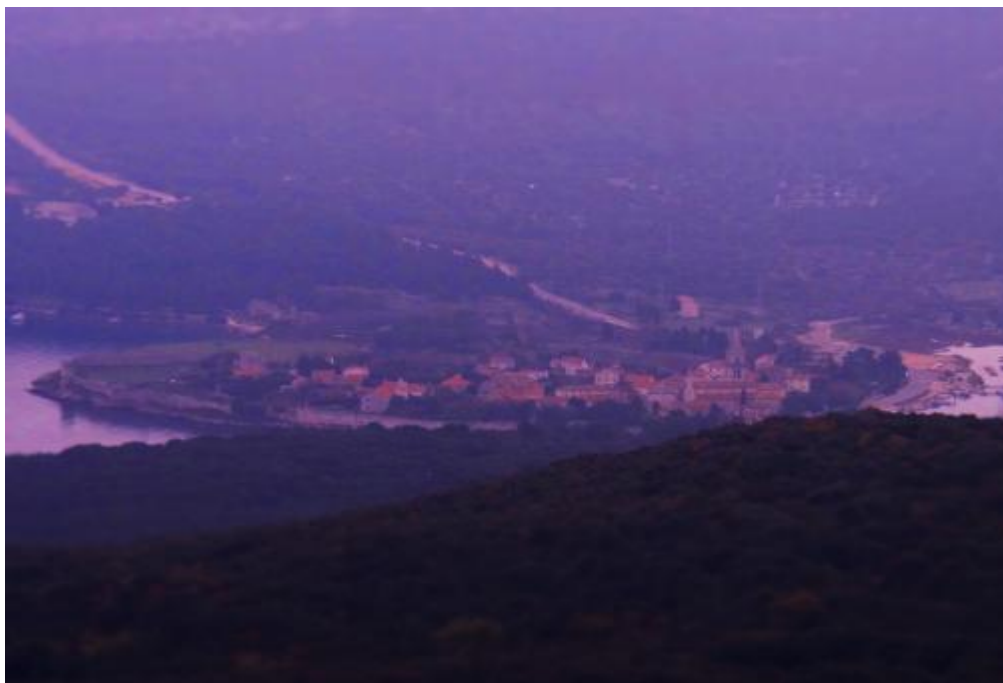
Citat 51: Latinski oblik *Histri, -orum. m.* pojavljuje se u kontekstu historiografskih djela:

- 1) *Plaut. Men.* 235.
- 2) *Liv.* X. 2.; XX.; XXI. 16.; XL. 18.; XL. 26. XLI. 1-2.
- 3) *Plin. NH* III. 38.; III. 129.
- 4) *Luc. Phars.* IV. 529.
- 5) *Flor.* I. 26. i dr.

ARTEMIDINI BRIGIJSKI OTOCI · APSIRTIDI

Slika 8. Prilagođena karta Jadrana s pozicijom Apsirtida
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

Slika 9. Pogled na grad Osor s Osoršćice
(fotografirao F. Budić - 15. 11. 2015)

Slika 10. Glava božice Artemide, Priručna zbirka i lokalitet Isa
(fotografirao F. Budić - 1. 12. 2015)

ARTEMIDINI OTOCI

U Kronovom moru, nedaleko od ušća rijeke Istar, nalazila su se dva otoka posvećena djevičanskoj božici lova Artemidi. Vladaricu prirode i božicu Mjeseca štovali su Brigi, narod koji je nastanjivao obližnje zemlje. Na jednom od dvaju otoka nalazio se Artemidin hram. Nedaleko od tog svetišta, Medeja je pozvala brata Apsirta da pregovaraju o zlatnom runu i njezinoj sudbini. Međutim, u podloj zamci jolski je kraljević Jazon digao ruku na nesretnog mladića, a njegove kosti zakopao nedaleko od hrama. Od tada se Artemidini otoci nazivaju prema kolškom kraljeviću – Apsirtidi.(52)

U Apolonijevom epu o Argonautima piše da su se Apsirtidi nekada nazvali Artemidinim, odnosno Brigijskim otocima.(52) Aleksandrijski pjesnik je jedini od antičkih pisaca koji spominje podatak o Artemidinom hramu i njezinom kultu na ovom otočju.(52) Suvremena istraživanja traže korijene takve tradicije u običajima i kultovima autohtonih plemena na istočnoj obali Jadrana.⁷

ARGONAUTI NA ARTEMIDINIM OTOCIMA

Tijekom plovidbe kroz Istar, Argonauti su zaostali za Kolšanima. Kraljević Apsirt iskoristio je prednost i istovremeno postavio zasjedu na kopnu, u zaljevima i na otocima Kronova mora. Unatoč preprekama, grčki su se junaci probili do dva otoka u blizini ušća rijeke. Na jednom od njih stajao je Artemidin hram, dok je drugi bio pust. Oba su otoka bila posvećena božici lova pa se Kolšani nisu usudili onamo iskrcati. Saznavši da je Argo usidrena, Apsirt je naoružao momke i spremio se za bitku. Pridobio je za saveznike domaće Brige. Budući da su Argonauti bili brojno slabiji, Jazon je zaključio kako je najrazumnije započeti pregovore. Apsirt je na to pristao i poslao glasnike u grčki tabor.

Sporazum je brzo postignut. Obje su se strane složile da će Jazon zadržati zlatno runo, jer mu je bilo obećano kao nagrada za opasan pothvat. Apsirt je to uvažio, iako je jolkijski junak

⁷ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Katičić 1970, 71 – 132.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Schwab 2005.

na koncu ukrao svetu dragocjenost. Ostalo je neodlučeno kakva će biti Medejina sudbina! Obje su grupe odlučile da kraljevna ostane u Artemidinom hramu na susjednom otoku. Tamo će je povjeriti pravednom kralju koji bi trebao prosuditi o njezinoj sudbini: treba li se vratiti u domovinu ili će s Jazonom ploviti prema Grčkoj.

Medeja je ubrzo saznala za dogovor Kolšana i Grka. Uplašila se strašne sudbine koja bi ju snašla vrati li se ocu Ejetu. Također, njezino je srce kucalo velikim žarom za Jazona. Pozvala ga je daleko od ušiju ostalih Argonauta kako bi ga nagovorila neka promijeni odluku. Kroz suze ga je podsjećala da je u Kolhidi obećavao kako ju nikada neće napustiti. Spominjala je vlastitu ludost kojom je Jazon stekao zlatno runo i sramotu koju je nanijela ženskom rodu što je pomogla junaku. Polagala je goli život u Jazonove ruke preklinjući ga neka ne prepušta odluku o njezinoj sudbini stranim kraljevima. Zazivala je moćnu Heru, zaštitnicu braka, ne bi li zadržala Jazona u svom naručju.

Strah je Medejine riječi pretvorio u okrutne i opake. Poželjela je zapaliti drvenu lađu Argo, baciti kletvu na jolkijskog kraljevića i počiniti samoubojstvo. Kako i dolikuje čarobnici zazvala je božice sudbine, zlokobne Mojre, da progone Jazona ako se pokaže bezosjećajnim i ostavi ju na milost i nemilost očevim vojnicima.

Jolski se kraljević uplašio oštih prijeljki. Zapekla ga je savjest zbog pomoći koju mu je Medeja pružila. Objašnjavao je umiljatim riječima kako se ne namjerava držati dogovora. Zborio je da su Kolšani brojno nadmoćni, jer će uz njih stajati narodi iz okolice s kojima je Apsirt sklopio saveze. Zato bi otpor u borbi bio poguban za Argonaute, a Medejina sudbina beznadna u rukama nemilosrdnih Ejetovih podanika.

Jazonov je plan mnogo lukaviji i opakiji. Naumio je namamiti Apsirta u zamku i ubiti! Izgubivši vođu, velika bi se vojska potom razbježala glavom bez obzira. Medeja je shvatila da nema povratka. Zlo koje je počinila vlastitoj obitelji u Kolhidi vodili su ponovo prema novome. Jedini način da izbjegne očevu kaznu bio je da sudjeluje u bratovu ubojstvu!

Oboje su iskovali kobnu urotu i odlučili postaviti smrtonosnu zamku. U namjeri da ga namami, Jazon je poslao Apsirtu po kolšanskim glasnicima mnoge gostinjske darove kako je već bio grčki običaj. Među njima nalazio se prekrasan Dionizov grimizni plašt za koji se govorilo da su ga istkale božice dražesti i ljepote Harite. Nekad davno na njemu je ležao pripijeni bog Dioniz ljubeći Tezejevu preotetu ljubav Arijadnu. Miris vina i božanskog nektara s čarobne tkanine omamljivao bi svakoga tko mu je prišao blizu. Taj dar, koji je jolkijski kraljević dobio od kraljice otoka Lemna, bio je sad u Apsirtovim rukama.

Medeja je nagovorila kolšanske glasnike neka pošalju Apsirta na susjedni otok k Artemidinu hramu. Prevarila ih je da će im pomoći vratiti zlatno runo i lukavo uvjerila da su ju opaki Grci oteli iz očinskog okrilja.

S nekoliko Argonauta doplovila je do svetog Artemidina otoka. Naoružani momci su čekali na brodu, dok je lukavi Jazon pripremao zasjedu. Prevaren obećanjima, Apsirt se usred noći došuljao do Artemidina hrama. Medeja je čarobnim mirisom opila kolšansku stražu kako ne bi mogli priskočiti kraljeviću upomoć. Usred razgovora sa sestrom, iz mraka je iskočio Jazon s isukanim mačem. Udario je Apsirta nekoliko puta, a krv je suknula na sve strane poprskavši Medejin veo kojim je pokrila oči da ne gleda strašan zločin. Beživotno tijelo mladog kolšanskog kraljevića ostalo je ležati na trijemu hrama.

Prema drevnom običaju, Jazon je osakatio leš ne bi li izbjegao zagrobnu osvetu. Oblizao je Apsirtovu krv i tri je puta potom ispljunuo. Nedaleko od hrama pokopao je tijelo kojem je suđeno ležati daleko od rodne Kolhide na Brigijskim otocima. Od tog su vremena Grci nazivali otočje Apsirtidima, a narod koji tamo obitava Apsirtejcima. U čast pokojnog kraljevića, Kolšani su podigli grad i nazvali ga Apsor.

Međutim, sve je to iz prikrajka gledala strašna božica osvete Erinija, čijem oku takav zločin ne može pobjeći. Zbog Jazonovog grijeha, uslijedit će teška Zeusova kazna... (52)⁸

MEDEJA NA APSIRTIDIMA

Deset godina nakon povratka Argonauta u Grčku, Apsirtide je ponovo posjetila opaka Medeja. Nakon ubojstva sinova u Korintu, čarobnica je napustila grad i izbjegla Jazonovoj srdžbi. Utočište je našla u Ateni gdje se ponovo udala za Egeja. On je bio Tezejev otac, slavni atenski kralj, po kojemu ime nosi Egejsko more. Međutim, problemi nisu prestali ni u novoj kući. Artemidina svećenica požalila se kralju da boginja ne prima žrtve, jer u gradu živi zločinka i vještica. Egej je protjerao ženu iz grada, a ona se uputila natrag u Kolhidu. Upregnuti zmajevi nosili su Medeju istim putem kojim su Argonauti nekoć plovili natrag

⁸ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Meuli 1921.; Delage 1930.; Beaumont 1936, 159 – 204.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Bérard 1957.; Capovilla 1957.; Broadment 1968.; Katičić 1970, 71 – 132.; Braccesi 1971.; Nava 1972, 1 -11.; Nikolanci 1973, 105 – 110.; Katičić 1974, 35 – 45.; Zaninović 1982, 43 – 51.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Kozličić 1990.; Chuvin 1991.; Corbato 1993, 171 – 184.; Dräger 1993, 25 – 45.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Katičić 1995h, 183 - 199.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Byre 1996, 3- 16.; Endsjø 1997/1998, 373 – 385.; Pietsch 1999; Žmudziński 1999, 19 – 24.; Clauss 2000; Braccesi 2001.; Thalmann 2001, passim; Cabanes 2002, 51 – 63.; Šašel Kos 2002, 493 – 505.; Room 2003.; Hard 2004.; Kuntić-Makvić 2004, 44 – 45.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Radić Rossi 2005, 143 – 155.; Schwab 2005.; Zaninović 2005, 5 – 24.; Šašel Kos 2006 13 – 23.; Castiglioni 2011, 715 – 733.; Cambi 2010, 51 – 53.; Nadareishvili 2010/2011, 60 – 72.

prema Grčkoj. Odlučivši odmoriti spustila se čarobnom kočijom na Apsirtove otoke. Kako bi se iskupila za strašan zločin, pomogla je Apsirtejcima da se riješe problema koji ih je opsjedao. Naime, otok je bio preplavljen zmijama koje su prijetile zabrinutim otočanima. Medeja ih je čarolijom opčinila i zatočila u grobnicu brata Apsirta. Legenda kaže da će svaka koja pobjegne iz vječne tamnice biti kažnjena smrću... (61)

Otoci Cres i Lošinj nazivali su se u antičkoj geografiji Apsirtidima (52 - 62). To dokazuju očuvani tekstovi Strabona, Plinija Starijeg, Stjepana Bizantinca i drugih (52 - 62). Vjerojatno je da se mit o Apsirtovom ubojstvu povezao s imenom mjesta Osora na Cresu koje se u antici zvalo Apsor (Ápsoros [Ἄψορρος; Ἄψωρος], Apsoros ili Absorus). Ime se sačuvalo u hrvatskom obliku kao Osor i u talijanskom kao Ossero. Poznati leksikograf iz šestog stoljeća Stjepan Bizantinac zapisao je: „Apsirtidi, otoci u Jadranu, nazvani po Apsirtu, Ejetovu sinu kojeg je na jednom od njih ubila sestra Medeja. Otočani se zovu Apsirtejci i Apsirti.“ [Ἀψυρτίδες· νῆσοι πρὸς τῷ Ἀδρία, ἀπὸ Ἀψύρτου παιδὸς Αἰήτου ἐν μιᾷ δολοφονηθέντος ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς Μηδείας. οἱ νησιῶται Ἀψυρτεῖς καὶ Ἄψυρτοι.] (62).⁹

⁹ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Katičić 1970, 71 – 132.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Schwab 2005.

Izvori:

Citat 52: *Apolonije Rodanin, Argonautika, IV. 323 - 481.*

- αὐτὰρ ἐπεὶ τ' Ἄγγουρον ὄρος, καὶ ἄπωθεν ἐόντα
Ἀγγούρου ὄρεος σκόπελον πάρα Καυλιακοῖο,
ὅ ῥα πέρι δὴ σχίζων Ἴστρος ῥόον ἔνθα καὶ ἔνθα 325
βάλλει ἄλος, πεδίον τε τὸ Λαύριον ἡμείψαντο,
δὴ ῥα τότε Κρονίην Κόλχοι ἄλαδ' ἐκπρομολόντες
πάντη, μὴ σφε λάθοιεν, ὑπετμήξαντο κελεύθους.
οἱ δ' ὄπιθεν ποταμοῖο κατήλυθον, ἐκ δ' ἐπέρησαν
δοιᾶς Ἀρτέμιδος Βρυγηίδας ἀγχόθι νήσους. 330
τῶν δ' ἦτοι ἐτέρη μὲν ἐν ἱερὸν ἔσκεν ἔδεθλον:
ἐν δ' ἐτέρη, πληθὺν πεφυλαγμένοι Ἀψύρτοιο,
βαῖνον: ἐπεὶ κείνας πολέων λίπον ἔνδοθι νήσους
αὐτῶς, ἀζόμενοι κούρην Διός: αἱ δὲ δὴ ἄλλαι
στεϊνόμεναι Κόλχοισι πόρους εἴρυντο θαλάσσης. 335
ὧς δὲ καὶ εἰς ἀκτὰς πληθὺν λίπεν ἀγχόθι νήσων
μέσφα Σαλαγγῶνος ποταμοῦ καὶ Νέστιδος αἴης.
ἔνθα κε λευγαλέη Μινύαι τότε δηιοτῆτι
παυρότεροι πλεόνεσσιν ὑπέικαθον: ἀλλὰ πάροιθεν
συνθεσίην, μέγα νεῖκος ἀλευάμενοι, ἐτάμοντο, 340
κῶας μὲν χρύσειον, ἐπεὶ σφισιν αὐτὸς ὑπέστη
Αἰήτης, εἰ κείνοι ἀναπλήσειαν ἀέθλους,
ἔμπεδον εὐδίκην σφέας ἐξέμεν, εἴτε δόλοισιν,
εἴτε καὶ ἀμφαδίην αὐτῶς ἀέκοντος ἀπηύρων:
αὐτὰρ Μήδειάν γε τὸ γὰρ πέλεν ἀμφήριστον 345
παρθέσθαι κούρη Λητωίδι νόσφιν ὀμίλου,
εἰσόκε τις δικάσῃσι θεμιστούχων βασιλῆων,
εἴτε μιν εἰς πατρὸς χρεῖῶ δόμον αὐτίς ἰκάνειν,
εἴ τε μετ' ἀφνειὴν θείου πόλιν Ὀρόμενοῖο 348a
εἴτε μεθ' Ἑλλάδα γαῖαν ἀριστήεσσιν ἔπεσθαι.
ἔνθα δ' ἐπεὶ τὰ ἕκαστα νόῳ πεμπάσσατο κούρη, 350
δὴ ῥα μιν ὀξεῖαι κραδίην ἐλέλιξαν ἀνῖαι
νωλεμές: αἶψα δὲ νόσφιν Ἴήσωνα μοῦνον ἐταίρων
ἐκπροκαλεσσαμένη ἄγεν ἄλλυδις, ὄφρ' ἐλίαςθεν
πολλὸν ἐκάς, στονόεντα δ' ἐνωπαδὶς ἔκφατο μῦθον:
'Αἰσονίδη, τίνα τήνδε συναρτύνασθε μενοιρῆν 355
ἀμφ' ἐμοί; ἦέ σε πάγχυ λαθιπροσύνας ἐνέηκαν
ἀγλαῖαι, τῶν δ' οὔτι μετατρέπη, ὅσσ' ἀγόρευες
- Kada pak goru Angur i dalje od gore Angura,
Kraj Kaulijačke stijene, onuda bijahu prošli,
Okolo koje se Istar vec račva i ulijeva tijekom svoj
Amo i tamo u more, i Laurijsku prodose ravan,
Kolšani napokon tada u Kronovo izbiše more
Te im, da ne mognu umać, odasvud prepriječiše pute.
Oni pak za njima rijekom doploviše te se do dvaju
Probiše otoka bliskih Artemidinih u Briga.
Sveti bijaše hram na jednom od njih, pa mnoštva
Apsirtova se kloneć, iskrcaše se na drugi.
Jer su otoke one sred mnogih pustili prazne
Boječ se Zeusove kceri, dok svi su ostali tada,
Krcati Kolšanima, zatvarali prolaze morske.
Tako je on i na žale kraj otoka smjestio ljudstvo
Sve do rijeke čak Salangona i nestejske zemlje.
Ondje bi Minijci bili u kobnoj podlegli borbi
K'o malobrojniji tada većini. No prethodno bjehu
Uspjeli sporazum postić i izbjeći veliki sukob:
Da će zlačano runo, jer osobno obeća njima
Eet budu li njemu izvršili poslove mučne -
Trajno s punim pravom zadržat, pa jesu l' ga varkom
Ili i javno, baš tako, preko volje uzeli njemu;
A što se tiče Medeje - jer to je prijepomo bilo -
Kćeri Letinoj nju nek povjere dalje od družbe,
Sve dok ne presudi tko od pravdonoša kraljeva o tom
Trebali ona natrag u dvore očeve stići
Ili u bogati grad, u onaj božanski Orhomen
Ili slijedit junake na putu u helensku zemlju.
Onda kad je to sve odvagnula u sebi djeva,
Zaista oštre joj boli žestoko potresoše srce.
Jasona nastranu smjesta od njegovih pozva drugova
Sama te drugamo njega odvede pa se udaljiv
Dovoljno, njemu u lice uz jecanje prozbori ovo:
"Kakav to, Esonov sine, zasnovaste naum u vezi
Sa mnom? Zar ti je uspjeh posvema pomračio razum
Te se ne osvrćeš ništa na ono što zboraše prije

χραιοῖ ἐνισχύμενος; ποῦ τοι Διὸς Ἰκεσίοιο
 ὄρκια, ποῦ δὲ μελιχραὶ ὑποσχεσῖαι βεβῆασιν;
 ἦς ἐγὼ οὐ κατὰ κόσμον ἀναιδήτῳ ἰότητι
 360 πάτρην τε κλέα τε μεγάρων αὐτούς τε τοκῆας
 νοσφισάμην, τά μοι ἦεν ὑπέρτατα: τηλόθι δ' οἴη
 λυγρῆσιν κατὰ πόντον ἄμ' ἀλκυόνεσσι φορεῦμαι
 σῶν ἔνεκεν καμάτων, ἵνα μοι σόος ἀμφί τε βουσίην
 ἀμφί τε γηγενέεσσιν ἀναπλήσειας ἀέθλους.
 365 ὕστατον αὖ καὶ κῶας, ἐπεὶ τ' ἐπαῖστον ἐτύχθη,
 εἴλες ἐμῆ ματίη: κατὰ δ' οὐλοὸν αἴσχος ἔχευα
 θηλυτέρας. τῷ φημι τεῆ κούρη τε δάμαρ τε
 αὐτοκασιγνήτη τε μεθ' Ἑλλάδα γαῖαν ἔπεσθαι.
 πάντη νυν πρόφρων ὑπερίστασο, μηδέ με μούνην
 370 σεῖο λίπης ἀπάνευθεν, ἐποιχόμενος βασιλῆας.
 ἀλλ' αὐτως εἶρυσο: δίκη δέ τοι ἔμπεδος ἔστω
 καὶ θέμις, ἦν ἄμφω συναρέσσαμεν: ἦ σύγ' ἔπειτα
 φασγάνῳ αὐτίκα τόνδε μέσον διὰ λαιμόν ἀμῆσαι,
 ὄφρ' ἐπίηρα φέρωμαι ἐοικότα μαργοσύνησιν.
 375 σχετλίη, εἴ κεν δὴ με κασιγνήτοιο δικάσση
 ἔμμεναι οὗτος ἄναξ, τῷ ἐπίσχετε τάσδ' ἀλεγείνας
 ἄμφω συνθεσῖας. πῶς ἴξομαι ὄμματα πατρὸς;
 ἦ μάλ' ἐνκλειῆς; τίνα δ' οὐ τίσιν, ἠὲ βαρεῖαν
 ἄτην οὐ σμυγερῶς δεινῶν ὕπερ, οἷα ἔοργα,
 380 ὀτλήσω; σὺ δέ κεν θυμηδέα νόστον ἔλοιο;
 μὴ τόγε παμβασιλεία Διὸς τελέσειεν ἄκοιτις,
 ἦ ἐπικυδίαεις. μνήσαιο δέ καί ποτ' ἐμεῖο,
 στρευγόμενος καμάτοισι: δέρος δέ τοι ἴσον ὄνειροις
 οἴχοιτ' εἰς ἔρεβος μεταμώνιον. ἐκ δέ σε πάτρης
 385 αὐτίκ' ἐμαί σ' ἐλάσειαν Ἐρινύες: οἷα καὶ αὐτῆ
 σῆ πάθον ἀτροπή. τὰ μὲν οὐ θέμις ἀκράαντα
 ἐν γαίῃ πεσέειν. μάλα γὰρ μέγαν ἦλιτες ὄρκον,
 νηλεές: ἀλλ' οὐ θῆν μοι ἐπιλλίζοντες ὀπίσω
 δὴν ἔσσεσθ' εὐκηλοὶ ἔκητί γε συνθεσιῶν.
 390 ὧς φάτ' ἀναξείουσα βαρὺν χόλον: ἔτο δ' ἦγε
 νῆα καταφλέξει, διὰ τ' ἔμπεδα πάντα κεάσσει,
 ἐν δὲ πεσεῖν αὐτῆ μαλερῷ πυρί. τοῖα δ' Ἰήσων
 μελιχίοις ἐπέεσσιν ὑποδδείσας προσέειπεν:
 395 ἴσχεο, δαιμονίη: τὰ μὲν ἀνδάνει οὐδ' ἐμοὶ αὐτῷ.
 ἀλλά τιν' ἀμβολίην διζήμεθα δημοτῆτος,
 ὅσσον δυσμενέων ἀνδρῶν νέφος ἀμφιδέδην

Dok te je tištala nužda? Kud odoše prisege tvoje
 Zeusu Pribjegarskomu i slatka k'o med obećanja?
 Zbog njih, što nije red, ja pustih u odluci sramnoj
 Dom i obiteljsku slavu i roditelje još same,
 Ono što mi je bilo najvrjednije; Sama daleko
 S tužnim alkionama po moru vozim se skupa,
 Sve zbog stradavanja tvojih, da protiv bikova živ mi
 365 Možeš izaći iz borbe i protiv Sinova Zemlje.
 Konačno si i runo, kad već se saznalo za sve,
 Uzeo ludošću mojom, a ja navalih na žene
 Kletu sramotu. Stog velim: k'o tvoja kćerka i žena,
 I k'o rođena sestra u Heladu tebe sad slijedim.
 370 Svagdje me dakle bud' spreman zaštititi! Nemoj me
 Pustiti daleko od sebe, obilazeći kraljeve one,
 Već me bas tako brani! I drži se pravde i prava
 Kako se oboje vec sporazumjesmo. Ili mi ti pak
 Svojim mačem ded smjesta posrijedi grkljan presijeci
 375 Eda bih dostojnu plaću za svoju primila ludost.
 Zlico, jer presudi li taj kralj da pripadam bratu,
 Kojem obojica sad povjeravate taj bolan
 Dogovor, kakva ću ja svom ocu doći na oči?
 Zaista, vrlo časna! A kakvu kaznu il tešku
 380 Nevolju neću mučno pretrpjet za strahotna djela
 što ih počinih, a ti bi polučio povratak drag ti?
 Kraljica svijeta to ne dopustila- Zeusova žena,
 Kojom se ponosiš ti! A sjeti se jednom i mene
 Kad se na mukama nađeš. A runo nek ti k' o sanak
 Netragom ode u Ereb. I moje te prognale Srde
 Smjesta iz tvoje domaje za sve što i sama pretrpjeh
 S bezosjećajnosti tvoje. Da to bez učinka padne
 Na zemlju, nije pravo, jer pretešku kletvu ti zgazi,
 Okrutniče! No dugo ubuduće nećete mimo
 390 Sjedjet namigujuć na me zbog ovih nagodbi vaših."
 Reče žestokim gnjevom uzavrevši. Imaše ona
 Želju da zapali lađu i sve da porazbija javno
 Pa da se baci u oganj proždrljivi. Ali joj Jason,
 Koji se pobojavao, progovori umilnim riječ'ma:
 395 "Smiri se, ženo božja! Jer ne mili to se ni meni,
 Ali tražimo nešto za odgodu krvoprolića,
 Kolik je planuo svuda oko nas oblak dušmana

εἵνεκα σεῦ. πάντες γάρ, ὅσοι χθόνα τήνδε νέμονται,
 Ἀψύρτω μεμάρτασιν ἀμυνέμεν, ὄφρα σε πατρί,
 οἷά τε ληισθεῖσαν, ὑπότροπον οἴκαδ' ἄγοιντο. 400
 αὐτοὶ δὲ στυγερῶ κεν ὀλοίμεθα πάντες ὀλέθρῳ,
 μίξαντες δαῖ χεῖρας: ὁ τοι καὶ ῥίγιον ἄλγος
 ἔσσειται, εἴ σε θανόντες ἔλωρ κείνοισι λίποιμεν.
 ἦδε δὲ συνθεσίη κρανέει δόλον, ᾗ μιν ἐς ἄτην
 βήσομεν. οὐδ' ἂν ὁμῶς περιναίεται ἀντιώωσιν 405
 Κόλχοις ἦρα φέροντες ὑπὲρ σέο νόσφιν ἄνακτος,
 ὅς τοι ἄοσσητήρ τε κασίγνητός τε τέτυκται:
 οὐδ' ἂν ἐγὼ Κόλχοισιν ὑπέιζω μὴ πολεμίζειν
 ἀντιβίην, ὅτε μὴ με διέξ εἰδῶσι νέεσθαι.
 Ἴσκειν ὑποσσαιῶν: ἡ δ' οὐλοὸν ἔκφατο μῦθον: 410
 ἄφραξο νῦν. χρεῖώ γάρ ἀεικελίοισιν ἐπ' ἔργοις
 καὶ τόδε μητίσασθαι, ἐπεὶ τὸ πρῶτον ἀάσθη
 ἀμπλακίη, θεόθεν δὲ κακὰς ἦνυσσα μενοιάς.
 τύνη μὲν κατὰ μῶλον ἀλέξο δούρατα Κόλχων:
 αὐτὰρ ἐγὼ κείνῳ γε τεὰς ἐς χεῖρας ἰκέσθαι 415
 μελίζω: σὺ δὲ μιν φαιδροῖς ἀγαπάξο δώροις.
 εἴ κέν πως κήρυκας ἀπερχομένους πεπιθόμι
 οἰόθεν οἶον ἐμοῖσι συναρθημῆσαι ἐπέεσσιν,
 ἔνθ' εἴ τοι τόδε ἔργον ἐφρανδάνει, οὔτι μεγαίρω,
 κτεινέ τε, καὶ Κόλχοισιν ἀείρεο δηιοτήτα. 420
 ὧς τότε ξυμβάντε μέγαν δόλον ἠρτύνοντο
 Ἀψύρτω, καὶ πολλὰ πόρον ξεινήια δῶρα,
 οἷς μέτα καὶ πέπλον δόσαν ἱερὸν Ὑψιπυλείης
 πορφύρεον. τὸν μὲν ῥα Διωνύσω κάμον αὐταὶ
 δῆη ἐν ἀμφιάλῳ Χάριτες θεαί: αὐτὰρ ὁ παιδί 425
 δῶκε Θόαντι μεταυτίς: ὁ δ' αὖ λίπεν Ὑψιπυλείη:
 ἡ δ' ἔπορ' Αἰσονίδη πολέσιν μετὰ καὶ τὸ φέρεσθαι
 γλήνεσιν εὐεργές ξεινήιον. οὐ μιν ἀφάσσω,
 οὔτε κεν εἰσορόων γλυκὺν ἴμερον ἐμπλήσειας.
 τοῦ δὲ καὶ ἀμβροσίη ὀδμή πέλεν ἐξέτι κείνου, 430
 ἐξ οὗ ἄναξ αὐτὸς Νυσηῖος ἐγκατελεεκτο
 ἀκροχάλιζ οἶνω καὶ νέκταρι, καλὰ μεμαρπῶς
 στήθεα παρθενικῆς Μινωίδος, ἦν ποτε Θησεύς
 Κνωσσόθεν ἐσπομένην Δίη ἐνὶ κάλλιπε νήσω.
 ἡ δ' ὅτε κηρύκεσσιν ἐπεξυνώσατο μύθους, 435
 θελεγέμεν, εὔτ' ἂν πρῶτα θεᾶς περὶ νηὸν ἵκηται
 συνθεσίη, νυκτός τε μέλαν κνέφας ἀμφιβάλῃσιν,

Poradi tebe. Jer svi što ovu nastavaju zemlju
 Apsirtu žele pomoći, to stoga da bi te natrag,
 K'o da zarobismo tebe, tvom ocu doveli kući.
 Mi bi međutim svi nastradali jezivom smrću
 Pobiv se s njima u boju. A tvoja bol će još ljuća
 Biti ako te mrući k'o plijen pustimo njima.
 Taj će se dogovor zamkom pokazat što njega će odvest
 U smrt. A jednako neće zbog tebe nas okolni puci
 Shvaćat i Kolšanima pomagat, bez gospodara
 Koji je zaštitnik tvoj i tebi je rođeni bratac.
 Ja pak ustuknuti neću da s Kolšanima se borim
 Prsa o prsa, ukol'ko ne dopuste meni da prođem."
 Reče podilazeć njoj, a ona će zboreć mu kobno:
 "Promisli sada! Jer treba da nakon nedoličnih djela
 Pripremim još i ovo, kad ono prvo zabludjeh,
 Zgriješih te po bogu zle izvrših naume one.
 Kopljima Kolšana ti se u bojnoj uklanjaj vrevi,
 A ja ću navesti njega da padne tebi u šake.
 Ti ga pak darima sjajnim k'o prijatelja počasti
 Ne bih li glasnike kako na odlasku mogla namolit
 Eda bi pristati htio na razgovor nasamo sa mnom.
 Tada, svidi l' se tebi taj pothvat, nije me briga,
 Ubij, pa s Kolšanima zapodjeni krvoproliće."
 Oni, složiv se tako, pripremiše veliku zamku
 Apsirtu te mu mnoge odaslaše gostinske dare.
 Međ njima dadoše mu i plašt Hipsipilin sveti,
 Grimizni, što su ga same na Diji oblivenoj morem
 Harite tkale božanske Dionisu, koji ga opet
 Sinu Toantu da, a on ostavi Hipsipileji.
 Ta ga pak Jasonu dade s dragocjenostima mnogim,
 Krasan gostinski dar, da ga nosi. Ni pipajuć ne bi
 Niti ga gledajuć ti zadovoljio slađanu žudnju.
 U njem je miris božanski još ostao odonda otkad
 U njem bijaše sam gospodar ležao Nise
 Napola pijan od vina i nektara, stiščući lijepe
 Grudi Minoja kćeri jos djevice. Nekoć ju Tesej
 - Pratila ga iz Knosa - na otoku ostavi Diji.
 Kad je pak glasnicima razmišljanja prenijela svoja
 Da ga navede da dođe čim u hram božičin stigne
 Po dogovoru, i crna kad noćna ih zavije tama,

ἐλθέμεν, ὄφρα δόλον συμφράσσειται, ὥς κεν ἐλοῦσα
 χρύσειον μέγα κῶας ὑπότροπος αὐτίς ὀπίσσω
 βαίη ἐς Αἰήταο δόμους: περί γάρ μιν ἀνάγκη 440
 υἷης Φριζοιο δόσαν ξείνοισιν ἄγεσθαι:
 τοῖα παραφαιμένη θελκτήρια φάρμακ' ἔπασσεν
 αἰθέρι καὶ πνοιῆσι, τὰ κεν καὶ ἄπωθεν ἐόντα
 ἄγριον ἠλιβάτοιο κατ' οὔρεος ἤγαγε θῆρα.
 σχέτλι' Ἔρωσ, μέγα πῆμα, μέγα στύγος ἀνθρώποισιν,
 ἐκ σέθεν οὐλόμεναί τ' ἔριδες στοναχαὶ τε γόοι τε,
 ἄλγεά τ' ἄλλ' ἐπὶ τοῖσιν ἀπειρόνα τετρήχασιν.
 δυσμενέων ἐπὶ παισὶ κορύσσειο, δαῖμον, ἀερθεῖς,
 οἷος Μηδείη στυγερῆν φρεσὶν ἔμβιαλες ἄτην.
 πῶς γὰρ δὴ μετιόντα κακῶ ἐδάμασσαν ὀλέθρω 450
 Ἄψυρτον; τὸ γὰρ ἦμιν ἐπισχερῶ ἦεν ἀοιδῆς.
 ἦμος ὅτ' Ἀρτέμιδος νήσω ἐνὶ τήγγ' ἐλίποντο
 συνθεσίη. τοὶ μὲν ῥα διάνδιχα νηυσὶν ἔκελσαν
 σφωιτέραις κρινθέντες: ὁ δ' ἐς λόχον ἦεν Ἴησων
 δέγμενος Ἄψυρτόν τε καὶ οὐς ἐξαυτίς ἐταίρους. 455
 αὐτὰρ ὄγ' αἰνοτάτησιν ὑποσχεσίησι δολωθεῖς
 καρπαλίμως ἦ νηὶ διεξ ἄλδος οἶδμα περήσας,
 νύχθ' ὕπο λυγαίην ἱερῆς ἐπεβήσατο νήσου:
 οἰόθι δ' ἀντικρῶ μετῶν πειρήσατο μύθοις
 εἶο κασιγνήτης, ἀταλὸς πάις οἷα χαράδρης 460
 χειμερῆς, ἦν οὐδὲ δι' αἰζηοὶ περῶσιν.
 εἶ κε δόλον ξείνοισιν ἐπ' ἀνδράσι τεχνήσαιτο.
 καὶ τῶ μὲν τὰ ἕκαστα συνήνεον ἀλλήλοισιν:
 αὐτίκα δ' Αἰσονίδης πυκινοῦ ἐξᾶλτο λόχοιο,
 γυμνὸν ἀνασχόμενος παλάμη ξίφος: αἶψα δὲ κούρη
 ἔμπαλιν ὄμματ' ἔνεικε, καλυψαμένη ὀθόνησιν,
 μὴ φόνον ἀθρήσειε κασιγνήτοιο τυπέντος.
 τὸν δ' ὄγε, βουτύπος ὥστε μέγαν κερεαλκέα ταῦρον,
 πλῆξεν ὀπιπέυσας νηοῦ σχεδόν, ὃν ποτ' ἔδειμαν
 Ἀρτέμιδι Βρυγοὶ περυναίεται ἀντιπέρηθεν. 470
 τοῦ ὄγ' ἐνὶ προδόμῳ γυνῆς ἤριπε: λοίσθια δ' ἦρος
 θυμὸν ἀναπνεῖων χερσὶν μέλαν ἀμφοτέρησιν
 αἶμα κατ' ὠτειλῆν ὑποῖσχετο: τῆς δὲ καλύπτρην
 ἀργυρέην καὶ πέπλον ἀλευομένης ἐρύθηθεν.
 ὁξὺ δὲ πανδαμάτωρ λοξῶ ἴδεν οἶον ἔρεξαν 475
 ὄμματι νηλειῆς ὀλοφῶιον ἔργον Ἐρινύς.
 ἦρος δ' Αἰσονίδης ἐξάργματα τάμνε θανόντος,

Eda bi smislio s njom lukavstvo po kojem bi, uzev
 Veliko zlatno runo, u dvore se mogla Eetu
 Ona ponovo vratit. Jer nju da nasilu posve
 Sinovi Friksovi daše tuđincima da ju odvedu.
 Tako obmanjujuć njih, omamljive vilinske trave
 Prospe u uzduh i vjetar. A takve bi i izdaleka
 Mogle i divlju zvijer sa vrletne privuč planine.
 Eroσε, velika bijedo i velika omrazo ljudska,
 Okrutniče! Od tebe uzavru pogubne svađe,
 Jecaji, muke i druge svrh toga beskrajne boli.
 Diž' se i plani na djecu dušmana mojih, o bože,
 Kako si groznu Medeji u grudi vrgao ludost.
 Kako je Apsirta dakle pogubila kukavnom smrću
 Kad joj je priš'o? Jer o tom u nastavku nama je pjevat.
 Pošto pustiše nju u Artemidinu tad hramu
 Po dogovoru, na razne sa lađama pristaše svojim
 Strane razdvojivši se. A Jason u zasjedu pođe
 Apsirta čekajuci i njegove drugove potom.
 Najstrahovitijim pak obećanjima zavarano, Apsirt,
 Brzo na svojoj ladi preplovivši valovlje morsko,
 U sjenovitoj noći na sveti se iskrca otok.
 Sam joj pođe u susret da iskuša vlastitim riječ'ma
 Svoju rođenu sestru - k'o nejak dječak bujicu
 Zimsku koju ni krepki mladići pregazit neće -
 Je li to ona zamku za strane pripremila ljude.
 I međusobno se dogovarahu o svemu.
 Esonov sin pak odjednom iz zasjede iskoči guste
 Digavši isukan mač u šaci. A djevojka smjesta
 Oči odvrti nazad pokrivajuć se velom,
 Zato da ne vidi smrt svog brata gdje gine od mača.
 Njega pak, velikoga k'o koljač rogatog bika,
 Udari on kraj hrama uvrebav ga, što su ga negda
 Sazdali otprijeko Brigi Artemidi, okolni živalj.
 Ondje u trijemu pade na koljena. Junak na koncu,
 Dušu ispuštajuć, objema rukama skupi
 Crnu krvcu iz rane. No njojzi koprenu bijelu,
 Kako se odmicala, i haljinu tad zacrveni,
 Nemilosrdna pak Erinija, svesilna, oštro
 Kosim ih pogleda okom, jer strašno počinise djelo.
 Junak, Esonov sin, odsiječe udove lešu,

τρὶς δ' ἀπέλειξε φόνου, τρὶς δ' ἐξ ἄγος ἔπτυσ' ὀδόντων,
ἢ θέμις αὐθέντησι δολοκτασίας ἰλάεσθαι.
ὕγρον δ' ἐν γαίῃ κρύψεν νέκυν, ἐνθ' ἔτι νῦν περ 480
κεῖται ὅστέα κεῖνα μετ' ἀνδράσιν Ἀψυρτεῦσιν.

Apoll. Rhod. IV. 323 – 481.

Tripud obliže krv i tripud ispljune ljagu,
Kako je red da ubilci na prijearu okaju čin svoj.
Mlohava sakri mrtvaca u zemlju, gdje još i sada
One poživaju kosti med Apsirtejcima ljud'ma.

Apolonije Rodanin 2008, 421 – 427.

Citat 53: *Pseudo Skimno, Periegeza, 369 - 374.*

Εἴτ' ἔστιν Ἀδριανὴ θάλαττα λεγομένη.
Θεόπομπος ἀναγράφει δὲ ταύτης τὴν θέσιν,
ὡς δὲ συνισθίμουσα πρὸς τὴν Ποντικὴν
νήσους ἔχει ταῖς Κυκλάσιν ἐμπερεστάτας,
τούτων δὲ τὰς μὲν λεγομένας Ἀψυρτίδας.
Ἡλεκτρίδας τε, τὰς δὲ καὶ Λιβυρνίδας

Ps. Scymn. 369 - 374.

Potom slijedi more što Jadranskim ga zovu.
A Teopomp piše kakav mu je položaj:
o tome baš da s Crnim morem tvori prevlaku:
otoka da ima u njem posve Kikladskima sličnih:
od njih jedne zovu Absirtovima
i Jantarskima, a druge pak Liburnijskima.

Križman 1997, 76.

Citat 54: *Artemidor kod Markijana, Epitome, IV. 10.*

Φλάνων, πόλις καὶ λιμὴν περὶ τὴν Ἄψυρτον νῆσον. Ἀρτεμίδωρος ἐν Ἐπιτομῇ τῶν ἰά: "Μετὰ δὲ τὴν Ἄλωον
λιμὴν ἔστι Φλάνων καὶ πόλις Φλάνων, καὶ πᾶς ὁ κόλπος οὗτος Φλανωνικὸς καλεῖται.

Artem. ad Marc. Epit. IV. 10.

Flanon (Plomin), grad i luka uz Apsirtov otok. Artemidor u Sažetku jedanaest knjiga: "A iza luke Alon
(Labin) dolazi luka Flanon i grad Flanon, a i sav se taj zaljev Flanonskim naziva.

Prema: Križman 1997, 84.

Citat 55: *Artemidor kod Markijana, Epitome, IV. 11.*

Ἀψυρτίδες, νῆσοι πρὸς τῷ Ἀδρία, ἀπὸ Ἀψύρτου παιδὸς Αἰήτου ἐν μιᾷ δολοφονηθέντος ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς
Μηδείας. Οἱ νησιῶται Ἀψυρτεῖς καὶ Ἄψυρτοι. (Ἔστι καὶ τόπος ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ Ἄψαρος, Ἄψυρτος
πρότερον λεγόμενος.) Ἀρτεμίδωρος ἐν Ἐπιτομῇ καὶ πόλιν [καὶ] νῆσον Ἄψυρτον ἰστορεῖ.

Artem. Marc. Epit. IV. 11.

Apsirtidi, otoci u Jadranu, nazvani po Apsirtu, sinu Ejetovu, koji je na jednome od njih ubijen prijearom sestre mu Medeje. Žitelji tih otoka Apsirtejci ili Apsirti. (Postoji na Crnome moru i mjesto Apsaros, prije zvano Apsirtos). Artemidor pak, u Sažetku, pripovijeda i o gradu (i) o otoku Apsirtu.

Prema: Križman 1997, 86.

Citat 56: *Apolodor, Knjižnica, I. 9. 25.*

τῶν δὲ Κόλγων τὴν ναῦν εὐρεῖν μὴ δυναμένων οἱ μὲν τοῖς Κεραυνίοις ὄρεσι παρῴκησαν, οἱ δὲ εἰς τὴν Ἰλλυρίδα κομισθέντες ἔκτισαν Ἀψυρτίδας νήσους.

Apollod. Bibl. I. 9. 25.

Budući da nisu mogli pronaći lađu, jedni se od Kolšana nasele kod Keraunijskih brda, a drugi odu u Pirijsku i nastane se na Apsirtovim otocima.

Prema: Križman 1997, 86.

Citat 57: *Strabon, Geografija, II. 5. 20.*

ὁ δ' Ἴόνιος κόλπος μέρος ἐστὶ τοῦ νῦν Ἀδρίου λεγομένου: τούτου δὲ τὴν μὲν ἐν δεξιᾷ πλευρὰν ἡ Ἰλλυρίς ποιεῖ, τὴν δ' εὐώνυμον ἡ Ἰταλία μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ κατὰ Ἀκυληίαν. ἔστι δὲ πρὸς ἄρκτον ἅμα καὶ πρὸς τὴν ἐσπέραν ἀνέχων στενὸς καὶ μακρὸς, μῆκος μὲν ὅσον ἐξακισχιλίων σταδίων, πλάτος δὲ τὸ μέγιστον διακοσίων ἐπὶ τοῖς χιλίοις. νῆσοι δὲ εἰσὶν ἐνταῦθα συχναὶ μὲν αἱ πρὸ τῆς Ἰλλυρίδος, αἶ τε Ἀψυρτίδες καὶ Κυρικτικὴ καὶ Λιβυρνίδες, ἔτι δ' Ἴσσα καὶ Τραγούριον καὶ ἡ Μέλαινα Κόρκυρα καὶ Φάρος, πρὸ τῆς Ἰταλίας δὲ αἱ Διομήδαιοι.

Strab. II. 5. 20.

A Jonski je zaljev dio zaljeva koji se sada Jadranskim zove; ovomu je pak s desnoga boka Pirijska, a s lijevoga Italija, sve do njegova najgornjeg dijela kod Akvileje. Proteže se prema sjeveru i zapadu te je uzan i dug: duljina mu iznosi oko šest tisuća stadija, a širina gdje je najveća, oko tisuću šest stotina stadija. Otoka ima ondje mnogo, pred ilirskom obalom; tu su Apsirtovi otoci, zatim Kuriktika i Liburnijski otoci, pa onda Isa Tragurij Crna Korkira i Far Pred italskom obalom je Diomedovo otočje.

Prema: Križman 1997, 93 – 95.

Citat 58: *Strabon, Geografija, VII. 5. 4 - 5.*

μετὰ δὲ τὸν τῶν Ἰαπόδων ὁ Λιβυρνικὸς παράπλους ἐστὶ, μείζων τοῦ προτέρου σταδίοις πεντακοσίοις, ἐν δὲ τῷ παράπλῳ ποταμὸς φορτίοις ἀνάπλουν ἔχων μέχρι Δαλματέων, καὶ Σκάρδων Λιβυρνή πόλις. παρ' ὅλην δ' ἦν εἶπον παραλίαν νῆσοι μὲν αἱ Ἀψυρτίδες, περὶ ἃς ἡ Μήδεια λέγεται διαφθεῖραι τὸν ἀδελφὸν Ἀψυρτον διώκοντα αὐτήν.

Strab. VII. 5. 4- 5.

Nakon Japoda je plovidba uz Liburne, duža od prethodne za 50 stadija. Unutar nje je rijeka uz koju teretni brodovi mogu ploviti do Dalmata i liburnski grad Skardon. Duž čitave obale koju sam opisao su otoci Apsirtidi (pripovijeda se da je kod njih Medeja ubila brata Apsirta koji ju je progonio), zatim Kiriktika uz Japode, onda četrdesetak Liburnskih otoka, a zatim i drugi otoci.

Kuntić-Makvić 2003, 413.

Citat 59: *Pomponije Mela, Opis Zemalja, II. 7.*

In Hadria Apsorus, Dyscelados, Absyrtis, Issa, Pitya, Hydria, Electrides, nigra Corcyra, Tragurium, Diomedia, Aestria, Sason atque, ut Alexandriae, ita Brundusio adiacens Pharos.

Mela II. 7.

U Jadranu su Apsor, Diskelad, Absirtidi, Isa, Pitija, Hidrija, Elektridi, Crna Korkira, Tragurij, Diomedov otok, Estrija, Sason i Far ispred Brundizija, poput onoga ispred Aleksandrije.

Prema: Križman 1997, 258.

Citat 60: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, III. 151.*

...iuxta Histrorum agrum Cissa Pullaria et Absyrtides Grais dictae a fratre Medeae ibi interfecto Absyrto.

Plin. NH III. 151.

...uz zemljište Histra su Cisa Pularija i otoci što ih Grci nazivaju Apsirtidima po Medejinome bratu Apsirtu koji je ondje ubijen.

Kuntić-Makvić 2003, 423.

Citat 61: *Higin, Priče, 23.*

Aeeta ut rescit Medeam cum Iasone profugisse, nave comparata misit Absyrtum filium cum satellitibus armatis ad eam persequendam. Qui cum in Adriatico mari in Histria eam persecutus esset ad Alcinoum regem et vellet armis contendere, Alcinous se inter eos interposuit, ne bellarent; quem iudicem sumpserunt, qui eos in posterum distulit. Qui cum tristior esset et interrogatus est a coniuge Arete, quae causa esset tristitiae, dixit se iudicem sumptum a duabus diversis civitatibus, inter Colchos et Argivos. Quem cum interrogaret Arete, quidnam esset iudicaturus, respondit Alcinous, si virgo fuerit Medea, parenti redditurum, sin autem mulier, coniugi. Hoc cum audivit Arete a coniuge, mittit nuntium ad Iasonem, et is Medeam noctu in antro devirginavit. Postero autem die cum ad iudicium venissent et Medea mulier esset inventa, coniugi est tradita. Nihilominus cum profecti essent, Absyrtus timens patris praecepta persecutus est eos in insulam Minervae; ibi cum sacrificaret Minervae Iason et Absyrtus intervenisset, ab Iasone est interfectus. Cuius corpus Medea sepulturae dedit, atque inde profecti sunt. Colchi, qui cum Absyrto venerant, timentes Aeetam illic remanserunt

oppidumque condiderunt, quod ab Absyrti nomine Absorin appellarunt. Haec autem insula posita est in Histria contra Polam, iuncta insulae Cantae.

Hyg. Fab. 23.

Čim je Ejet saznao da je Medeja pobjegla s Jazonom, pripremio je lađu i poslao sina Apsirta s naoružanom pratnjom da pođu u potjeru za njom. Kad ju je Apsirt sustigao na Jadranskome moru u Istri kod kralja Alkinoja i kad ju je htio dobiti natrag oružjem, Alkinoj se umiješao da ne zarate. Njega su postavili za suca, a on je njihov slučaj odgodio za sutradan. Kad je postajao sve tužniji i kad ga je njegova žena Areta upitala zašto je tužan, rekao je da su ga dvije međusobno neprijateljske države, Kolhida i Arg, postavile za suca da sudi između njih. Kad ga je Areta ispitivala o presudi, Alkinoj odgovori da će presuditi da se Medeja vrati ocu ako se pokaže da je djeвица, a ako se pak pokaže da nije, da se vrati mužu. Čuvši to, Areta pošalje glasnika Jazonu i on je noću u špilji legao s Medejom. Sljedećeg dana kad su došli na sud i kad se utvrdilo da Medeja nije djeвица, predana je mužu. Ipak, kad su otputovali, Apsirt ih je, bojeći se očevih naloga, gonio do Minervina otoka. Dok je ondje Jazon žrtvovao Minervi, naišao je Apsirt i Jazon ga je ubio. Njegovo je tijelo Medeja pokopala te su nakon toga otputovali. Budući da su se Kolhidani, koji su stigli s Apsirtom, bojali Ejeta, ostali su ondje i osnovali grad koji su po Apsirtovu imenu nazvali Apsor. Taj se otok nalazi u Istri nasuprot Pule i spojen je s otokom Kanta.

Gorički 2016.

Citat 62: *Stjepan Bizantinac, Narodne znamenitosti, Apsirtidi*

Ἀψυρτίδες: νῆσοι πρὸς τῇ Ἀδρίᾳ, ἀπὸ Ἀψύρτου παιδὸς Αἰήτου ἐν μιᾷ δολοφονηθέντος ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς Μηδείας, οἱ νησιῶται Ἀψυρτεῖς καὶ Ἄψυρτοι.

Steph. Byz. s.v. Ἀψυρτίδες

Apsirtidi, otoci u Jadranu, nazvani po Apsirtu, Ajetovu sinu koji je na jednome od njih umoren od svoje sestre Medeje. Otočani se zovu Apsirtejci ili Apsirti.

Prema: Katičić 1995i, 74.

Citat 63: *Morski itinerarij, 519. 3 – 4.*

Inter Dalmatiam et Istriam insulae Apsoros Brattia Solentia Issa Lisa...

Itin. Ant. Marit. 519. 3- 4.

Između Dalmacije i Istrije otoci Apsor Bratija, Solentija, Isa, Lisa...

Kuntić-Makvić 2003, 431.

Citat 64: *Anonimni Ravenjanin, Opis svijeta, V. 24.*

Nam in colfo occidentali in ipso mari magno litore Dalmatiae seu Liburniae atque Istriae sunt insulae inter ceteras quae dicuntur, id est Corcora, Isia,, Absarus, ..., Ursaria, Cervaria.

Anon. Rav.V. 24.

U zapadnome zaljevu, na dugoj morskoj obali Dalmacije, Liburnije i Istrije su, među ostalima, otoci koji se zovu Korkora, Izija, ..., Absar, ..., Ursarija, Cervarija.

Kuntić-Makvić 2003, 449 - 451.

Citat 65: *Stjepan Bizantinac, Narodne znamenitosti, Apsor*

Ἄψωρος· πόλις Ἰλλυρίας, Ἡρωδιανὸς ὀγδόη· ἔοικε δ' ἡ αὐτὴ εἶναι τῇ προειρημένῃ.

Steph. Byz. s.v. Ἄψωρος

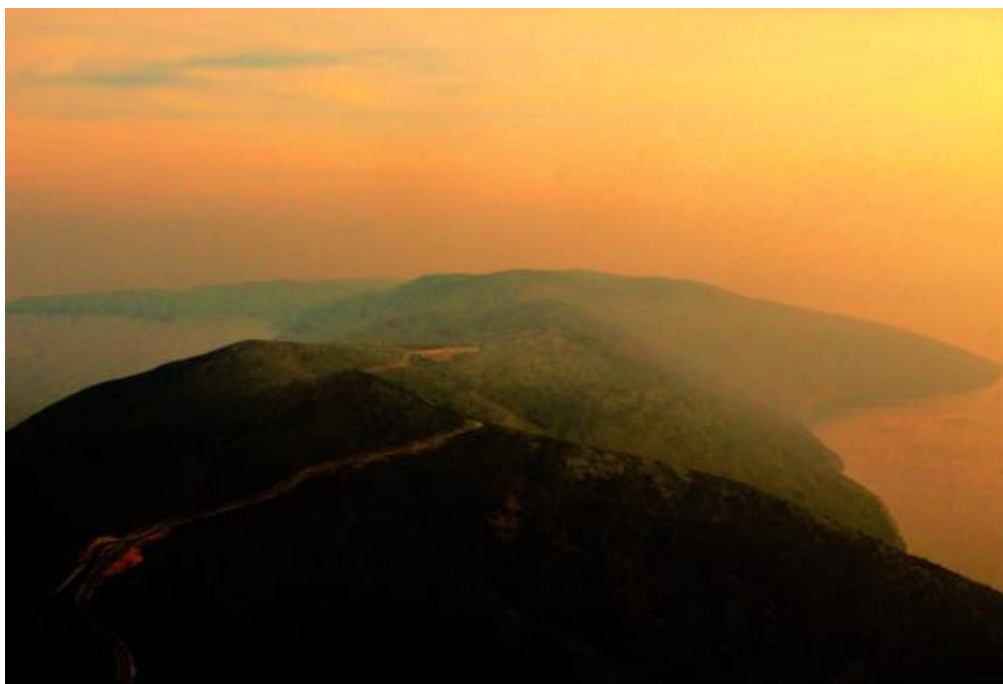
Apsor, grad Pirski, [o njemu] Herodijan u osmoj [knjizi]. Nalikuje ovaj [grad] prethodno spomenutom. [Apsirtidima].

Pavlek 2016.

ELEKTRIDI

Slika 11. Prilagođena karta Jadrana s pozicijom Elektrida
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

Slika 12. Panorama otoka Cresa s vrha Sis
(fotografirao F. Budić - 14. 11. 2015)

ARGONAUTI NA ELEKTRIDIMA

Dok su Jazon i Medeja pripremali zamku kraj Artemidina hrama, njihovi su suborci na suprotnom otoku pozvali Kolšane na gozbu. Kad je kraljevna vatrom poslala znak da je Apsirt mrtav, Argonauti su pograbili oružje i svom silom navalili na Kolšane. Prije no što je Jazon doplovio u bitku, ona je već bila odlučena. Nitko od Apsirtove straže nije preživio. Nakon Medejina povratka, Argonauti su vijećali o sljedećem pothvatu. Na suprotnim otocima i obali ostalo je mnogo Kolšana, a vijest o Apsirtovoj smrti još nije stigla do njih. Ahilejev otac Pelej je savjetovao neka se plovi prema otočju što dalje od kolšanske vojske. Kraljevićeva će smrt stvoriti neslogu među Kolšanima i spriječiti ih od potjere. Argonaute je put tako doveo do otoka na ušću rijeke Eridana. Ime mu je bilo Elektrida. (66)

Mnogi antički pisci spominju skupinu otoka na sjevernom Jadranu imenom Elektridi (Elektrides [Ἠλεκτρίδες]) (66 - 74). Grčka riječ elektron (*élektron* [ἤλεκτρον]), među ostalim, znači i jantar. Prema tome se otočna skupina naziva Jantarnom. Trgovački put dragocjene smole dolazio je s Baltika i spuštao se do Sredozemlja. Mit o otočju s kojeg dolazi vrijedna roba vjerojatno se razvio na osnovi razmjene grčkog i autohtonog svijeta.

Međutim, geografi rimskog vremena ističu da Jantarni otoci u Jadranu ne postoje. Grk Strabon piše o Elektridima kao o izmišljotini ili laži (68), a Plinije Stariji smatra da je priča o jadranskim otocima s koje dolazi smola dokaz grčke ispraznosti (74). Ipak, u suvremenoj povijesnoj znanosti postoje pokušaji smještanja takvog otočja u stvarni prostor. Ističu se dva razmišljanja: Elektridi bi mogli biti pješćane ade na ušću Pada ili kvarnersko otočje, odnosno Krk, Cres i Lošinj. Razlozi obiju ideja su dva važna pravca jantarnog puta: padska dolina i trgovački putovi prema tršćanskom ili kvarnerskom zaljevu.

Rijeka Eridan (Eridanós [Ἠριδανός]) ubrajala se u vode podzemnog svijeta. Zasižno pripada mitskoj geografiji u najranijim spisima koji se pripisuju Homeru i Heziodu (75, 76). Antička mitološka tumačenja smještau Eridan na raznim mjestima, od Indije do Iberije (71, 77). Učestala zemljopisna identifikacija zasnivala se na fantastičnom toku rijeke koji uključuje talijanski Pad (*Pádos* [Πάδος]) i francusku *Rhône* (*Rodanós* [Ῥοδανός]) (78 - 86). U kasnijih pisaca najistaknutija varijanta je rijeka Pad. To dokazuju svjedočanstva Polibija, Diodora Sicilskog, Vergilija i mnogih drugih (87 - 91). Prema tome, Eridan završava padskim ušćem na sjeverozapadu Jadrana. Takvo se tumačenje podudara s pričom o jantarnom putu i

mitom o Faetontovim sestrama koje uz Eridan liju jantarne suze za unesrećenim bratom (93).¹⁰

¹⁰ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Meuli 1921.; Delage 1930.; Beaumont 1936, 159 – 204.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Bérard 1957.; Capovilla 1957.; Broadment 1968.; Katičić 1970, 71 – 132.; Braccesi 1971.; Nava 1972, 1 -11.; Nikolanci 1973, 105 – 110.; Katičić 1974, 35 – 45.; Zaninović 1982, 43 – 51.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Kozličić 1990.; Chuvín 1991.; Corbato 1993, 171 – 184.; Dräger 1993, 25 – 45.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Katičić 1995h, 183 - 199.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Byre 1996, 3- 16.; Endsjø 1997/1998, 373 – 385.; Pietsch 1999; Žmudziński 1999, 19 – 24.; Clauss 2000; Braccesi 2001.; Thalmann 2001, *passim*; Cabanes 2002, 51 – 63.; Šašel Kos 2002, 493 – 505.; Room 2003.; Hard 2004.; Kuntić-Makvić 2004, 44 – 45.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Radić Rossi 2005, 143 – 155.; Schwab 2005.; Zaninović 2005, 5 – 24.; Šašel Kos 2006 13 – 23.; Castiglioni 2011, 715 – 733.; Cambi 2010, 51 – 53.; Nadareishvili 2010/2011, 60 – 72.

Izvori:

Citat 66: *Apolonije Rođanin, Argonautika, IV. 482 - 506.*

οἱ δ' ἄμυδις πυρσοῖο σέλας προπάροισεν ἰδόντες, τό σφιν παρθενικὴ τέκμαρ μετιοῦσιν ἄειρεν, Κολχίδος ἀγγόθι νηὸς ἐὶν παρὰ νῆ' ἐβάλλοντο ἥρωες: Κόλχον δ' ὄλεκον στόλον, ἤυτε κίρκοι φῦλα πελειάων, ἡὲ μέγα πῶν λέοντες ἀγρότεροι κλονέουσιν ἐνὶ σταθμοῖσι θορόντες. οὐδ' ἄρα τις κείνων θάνατον φύγε, πάντα δ' ὄμιλον πῦρ ἅ τε δηϊώντες ἐπέδραμον: ὄψε δ' Ἴησων ἦντησεν, μεμαῶς ἐπαμυνέμεν οὐ μάλ' ἀρωγῆς δευομένοις: ἦδη δὲ καὶ ἀμφ' αὐτοῖο μέλοντο. ἔνθα δὲ ναυτιλῆς πυκινὴν περὶ μητιάσκον ἐζόμενοι βουλήν: ἐπὶ δὲ σφισιν ἤλυθε κούρη φραζομένοις: Πηλεὺς δὲ παροίτατος ἔκφατο μῦθον: ἦδη νῦν κέλομαι νύκτωρ ἔτι νῆ' ἐπιβάντας εἰρεσίη περάαν πλόον ἀντίον, ᾧ ἐπέχουσιν δήιοι: ἠῶθεν γὰρ ἐπαθρήσαντας ἔκαστα ἔλπομαι οὐχ ἓνα μῦθον, ὅτις προτέρωσε δῖεσθαι ἡμέας ὀτρυνέει, τοὺς πεισέμεν: οἷα δ' ἄνακτος εὐνίδες, ἀργαλέησι διχοστασίης κεδόωνται. ρήϊδίη δὲ κεν ἄμμι, κεδασθέντων δίχα λαῶν, ἦ τ' εἴη μετέπειτα κατερχομένοισι κέλευθος. ὣς ἔφατ': ἦντησαν δὲ νέοι ἔπος Λιακίδαο. ρίμφα δὲ νῆ' ἐπιβάντες ἐπερρώνοντ' ἐλάτησιν νωλεμές, ὄφρ' ἱερὴν Ἥλεκτρίδα νῆσον ἴκοντο, ἀλλάων ὑπάτην, ποταμοῦ σχεδὸν Ἡριδανοῖο.	485 490 495 500 505	Pošto vidješe bljesak svi zajedno pred sobom zublje, Što ju je podigla djeva u znak nek onamo dodu, Blizu kolšanske lađe sa svojom lađom junaci Pristaše. Kolšansku momčad posmicaše, kao što jata Jastrebi golubiva il lavovi veliko stado, Divlji, goniti stanu na staje nasrnuvši njine. Nitko od njih smrti ne uteče. Kakono oganj Jurnuše posadu cijelu ubijajuć. Kasnije Jason Pristiže želeći njima pripomoći. Ali im nije Trebala pomoć, no oni za njega vec bjehu u brizi. Onda sjedoše pak da o svojoj plovidbi smisle Odluku mudru. A k njima, dok vijećahu, pristupi djeva. Pelej prvi od svih među njima prozbori riječ: "Velim vam da se već sad,jos za noći, ukrcate na brod I da u suprotnom smjeru od onog koj' dusmani drže Veslate. Ujutro naime, kad oni uvide sve to, Neće ih jedna riječ jednodušna uvjerit, mislim, Nit će, da gone nas dalje, potaći. Jer ostav bez svoga Vojvode, teške ce njih nesuglasice razdvojit. Kad im se razdvoji ljudstvo, tad mog'o bi lagan nam bit Ovaj izatoga put na nasem povratku kuci." Reče, i Eaka sinu pohvališe riječ mladići, Hitro ukrcavši se, žestoko prionuše veslat Sve dok do otoka svetog Elektride ne bjehu stigli Najsjevemijeg od svih, a blizu Eridana rijeke.
---	---------------------------------	--

Apoll. Rhod. IV. 482 – 506.

Apolonije Rođanin 2008, 427- 429.

Citat 67: *Pseudo Skimno, Periegeza, 369 – 374.*

Εἴτ' ἔστιν Ἀδριανὴ θάλαττα λεγομένη.
Θεόπομπος ἀναγράφει δὲ ταύτης τὴν θέσιν, 370
ὡς δὲ συνισθίμουσα πρὸς τὴν Ποντικὴν
νήσους ἔχει ταῖς Κυκλάσιν ἐμφερεστάτας,
τούτων δὲ τὰς μὲν λεγομένας Ἀψυρτίδας.
Ἠλεκτρίδας τε, τὰς δὲ καὶ Λιβυρνίδας.

Potom slijedi more što Jadranskim ga zovu.
A Teopomp piše kakav mu je položaj:
o tome baš da s Crnim morem tvori prevlaku:
otoka da ima u njem posve Kikladskima sličnih:
od njih jedne zovu Absirtovima
i Jantarskima, a druge pak Liburnijskima.

Ps. Scymn. IV. 369 - 374

Križman 1997, 76.

Citat 68: *Strabon, Geografija, V. 1. 9.*

περὶ ὧν ἐροῦμεν ἐφ' ὅσον πρὸς ἱστορίαν χρήσιμον, τὰ δὲ πολλὰ τῶν μυθευομένων ἢ κατεψευσμένων ἄλλως ἢ εἶναι δεῖ, οἷον τὰ περὶ Φαέθοντα καὶ τὰς Ἠλιάδας τὰς ἀπαιγειρουμένας περὶ τὸν Ἠριδανόν, τὸν μηδαμοῦ γῆς ὄντα, πλησίον δὲ τοῦ Πάδου λεγόμενον, καὶ τὰς Ἠλεκτρίδας νήσους τὰς πρὸ τοῦ Πάδου καὶ μελεαγρίδας ἐν αὐταῖς οὐδὲ γὰρ τούτων οὐδέν ἐστιν ἐν τοῖς τόποις.

Strab. V. 1. 9.

O tome ću reći onoliko koliko je korisno za povijesno istraživanje. No inače valja zbaciti mnogo toga što je pusta priča ili izmišljotina, kao, na primjer, ono o Faetontu i Helijadama pretvoreanima u topole na eridanskim obalama: Eridana nema nigdje na svijetu, a govori se o njemu kao da je blizu Pada; zatim ono o Jantarskim otocima pred padskim ušćem te o pticama-biserkama: jer ni od svega toga ničega nema u onome kraju.

Križman 1997, 96.

Citat 69: *Pomponije Mela, Opis zemalja, II. 7.*

In Hadria Apsorus, Dyscelados, Absyrtis, Issa, Pitya, Hydria, Electrides, nigra Corcyra, Tragurium, Diomedia, Aestria, Sason atque, ut Alexandriae, ita Brundusio adiacens Pharos.

Mela II. 7.

U Jadranu su Apsor, Diskelad, Absirtidi, Isa, Pitija, Hidrija, Elektridi, Crna Korkira, Tragurij, Diomedov otok, Estrija, Sason i Far ispred Brundizija, poput onoga ispred Aleksandrije.

Prema: Križman 1997, 258.

Citat 70: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, III. 152.*

Iuxta eas Electridas vocavere in quibus proveniret succinum, quod illi electrum appellant, vanitatis Graecae certissimum documentum, adeo ut quas earum designent haut umquam constiterit.

Plin. NH III. 152.

Uz njih su nazivali Elektridima neke otoke s kojih da bi dolazila smola što je oni zovu electrum: nadasve pouzdan pokazatelj grčke ispraznosti, tako da nikada neće biti jasno koje to od njih oni tako označavaju.

Kuntić-Makvić 2003, 423.

Citat 71: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, XXXVII. 31 - 33*

Occasio est vanitatis Graecorum detegendae: legentes modo aequo perpetiantur animo, cum hoc quoque intersit vitae scire, non quidquid illi prodidere mirandum. Phaëthontis fulmine icti sorores luctu mutatas in arbores populos lacrimis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem, quem Padum vocavimus, electrum appellatum, quoniam sol vocitatus sit Elector, plurimi poëtae dixere primique, ut arbitror, Aeschylus, Philoxenus, Euripides, Nicander, Satyrus. quod esse falsum Italiae testimonio patet. diligentiores eorum Electridas insulas in mari Hadriatico esse dixerunt, ad quas delaberetur Pado. qua appellatione nullas umquam ibi fuisse certum est, nec vero ullas ita positas esse, in quas quidquam cursu Padi devehì posset. nam quod Aeschylus in Hiberia [hoc est in Hispania] Eridanum esse dixit eundemque appellari Rhodanum, Euripides rursus et Apollonius in Hadriatico litore confluere Rhodanum et Padum, faciliorem veniam facit ignorati sucini tanta ignorantia orbis. modestiores, sed aequè falsum, prodidere in extremis Hadriatici sinus inviis rupibus arbores stare, quae canis ortu hanc effunderent cummim.

Plin. NH XXXVII. 31 - 33.

Sad je prigoda da se razotkrije lažljivost Grka; neka se čitaoci samo ne ljute jer nipošto nije naodmet da se zna i to kako se ne valja diviti svemu što su oni zapisali. Sestre gromom ošinutog Faetonta od tuge su se pretvorile u jablane te svake godine liju suze od jantara na obalama Eridana, rijeke koju mi zovemo Padom; jantar pak Grci zovu elektron, zatro što je pjesnici, a prvi među njima, kako ja mislim, Eshil, Filoksen, Euripid, Nikandar i Satir. Da je sve to izmišljotina, jasno pokazuje primjer Italije. Savjesniji pisci rekoše da u Jadranskom moru postoje Jantarski otoci, do kojih jantar, navodno otječe rijekom Padom. Sigurno je pak da ondje nikad nije bilo otoka toga imena, niti ima ikakva otočja smještena tako da bi struja Pada mogla išta na nj donositi. Uostalom, Eshil je napisao da se Eridan nalazi u Hiberniji, a to će reći Hispaniji, te da se on zove i Rodanom, dok se prema Euripidu i Apoloniju vode Rodana i Pada stječu na jadranskoj obali. Kraj tolika njihova neznanja o zemljopisu svijeta lakše im je oprostiti neznanje o jantarskoj smoli. Umjereniji pisci zapisaše, no svejedno krivo, da na nedostupnim hridima krajnjeg ruba Jadranskog zaljeva strše stabla koja za ljetne žege luče tu drvenu smolu.

Križman 1997, 286 - 288.

Citat 72: Stjepan Bizantinac, Narodne znamenitosti, otoci Elektridi

Ἡλεκτρίδες νῆσοι· ἐν αἷς εἰσι δύο ἀνδριάντες Δαιδάλου καὶ Ἰκάρου. "ταύτας δὲ τὰς νήσους φασὶ καὶ τὸν Ἡριδανὸν ποταμὸν προσκεχωκέναι. ἔστι δὲ καὶ λίμνη πλησίον τοῦ ποταμοῦ ὕδωρ ἔχουσα θερμόν, ὄσμη δὲ ἀπ' αὐτῆς βαρεῖα καὶ χαλεπὴ ἀοιονεῖ, καὶ οὔτε ζῶον πίνει ἐξ αὐτῆς οὔτε ὄρνεον ὑπερίπταται, ἀλλὰ πίπτει καὶ ἀποθνήσκει. ἔστι δὲ ὁ κύκλος στάδιοι διακόσιοι, τὸ [δὲ] εὖρος [ἕως δέκα]. καὶ μυθολογοῦσι Φαέθοντα κεραυνωθέντα πεσεῖν ἐκεῖ. εἶναι δὲ ἐκεῖ καὶ αἰγείρους πολλὰς, ἐξ ὧν πίπτει τὸ καλούμενον ἤλεκτρον, ὅμοιον κόμμι διὰ τὸ σκληρύνεσθαι ὡς λίθον". οἱ κατοικοῦντες Ἡλεκτρίται πρὸς τὸν τύπον [τῶν εἰς ἴς], Ἡλεκτρίνοι διὰ τὸ ἐπιχώριον.

Steph. Byz. s.v. Ἡλεκτρίδες

Otoci Elektridi: na njima su dvije statue, Dedala i Ikara; „za te otoke kažu i da rijeka Eridan dotječe do njih. A postoji i jezero blizu te rijeke, s vrućom vodom, a s njega dopire težak i grozan smrad, te niti koja životinja iz njega pije, niti ga ptica prelijeće, nego pada i umire. Postoji i krug od dvijesto stadija, a širok [oko deset]. I mit priča da je Faetont pogođen munjom ovamo pao. A ima tamo i mnogo crnih topola, iz kojih teče takozvani elektron [jantar], sličan gumi do stvrdnjavanja u kamen.“. Stanovnici su Elektriti prema obliku [od onih na is], Elektrini prema domaćem običaju.

Pavlek 2016.

Citat 73: Pseudo Aristotel, O neobičnim vijestima, 81.

Ἐν ταῖς Ἡλεκτρίσι νήσοις, αἱ κείνται ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Ἀδρίου, φασὶν εἶναι δύο ἀνδριάντας ἀνακειμένους, τὸν μὲν κασσιτέρινον τὸν δὲ χαλκοῦν, εἰργασμένους τὸν ἀρχαῖον τρόπον. λέγεται δὲ τούτους Δαιδάλου εἶναι ἔργα, ὑπόμνημα τῶν πάλαι, ὅτε Μίνω φεύγων ἐκ Σικελίας καὶ Κρήτης εἰς τούτους τοὺς τόπους παρέβαλε. ταύτας δὲ τὰς νήσους φασὶ προκεχωκέναι τὸν Ἡριδανὸν ποταμὸν. ἔστι δὲ καὶ λίμνη, ὡς ἔοικε, πλησίον τοῦ ποταμοῦ, ὕδωρ ἔχουσα θερμόν· ὄσμη δ' ἀπ' αὐτῆς βαρεῖα καὶ χαλεπὴ ἀποπνεῖ, καὶ οὔτε ζῶον οὐδὲν πίνει ἐξ αὐτῆς οὔτε ὄρνεον ὑπερίπταται, ἀλλὰ πίπτει καὶ ἀποθνήσκει. Βῆχει δὲ τὸν μὲν κύκλον σταδίων διακοσίων, τὸ δὲ εὖρος ὡς δέκα. μυθεύουσι δὲ οἱ ἐγχώριοι Φαέθοντα κεραυνωθέντα πεσεῖν εἰς ταύτην τὴν λίμνην. εἶναι δ' ἐν αὐτῇ αἰγείρους πολλὰς, ἐξ ὧν ἐκπίπτει τὸ καλούμενον ἤλεκτρον. τοῦτο δὲ λέγουσιν ὅμοιον εἶναι κόμμι, ἀποσκληρύνεσθαι δὲ ὡσανεὶ λίθον, καὶ συλλεγόμενον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων διαφέρεσθαι εἰς τοὺς Ἕλληνας. εἰς ταύτας οὖν τὰς νήσους Δαίδαλόν φασὶν ἔλθεῖν, καὶ κατασχόντα αὐτὰς ἀναθεῖναι ἐν μιᾷ αὐτῶν τὴν αὐτοῦ εἰκόνα, καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ Ἰκάρου ἐν τῇ ἐτέρᾳ. ὕστερον δ' ἐπιπλευσάντων ἐπ' αὐτοὺς Πελασγῶν τῶν ἐκπεσόντων ἐξ Ἄργους φυγεῖν τὸν Δαίδαλον, καὶ ἀφικέσθαι εἰς Ἴκαρον τὴν νῆσον.

De mir. ausc. 81.

Kažu da su na Jantarskim otocima, koji leže u najgornjem dijelu Jadrana, postavljena dva kipa na starinski način izrađena, jedan kositren, drugi mjeden. Prema priči, izradio ih je Dedal u spomen na davna vremena, kad je, bježeći od Minosa s Krete i sa Sicilije, dospio u te krajeve. Vele da je te otoke pred sobom naplavila rijeka Eridan. A ima tu i jezero, kako se čini, blizu te rijeke; voda mu je vruća, i iz njega se diže težak i škodljiv zadah, te niti koja živina iz njega pije niti ga ptica prelijeće, nego pada i ugiba. Opseg mu je dvije stotine stadija, a širina

desetak. Domaći pak ljudi pričaju da je Faetont, ošinit munjom, pao u to jezero, a da uz jezero ima mnoštvo topola iz kojih kaplje ono što zovu jantaron. Ovaj je, vele, sličan drvnoj smoli i stvrdnjuje se poput kamena; domorodci ga skupljaju i prevoze u Grčku. Na te je otoke, kako pričaju, stigao Dedal, te je zaposjevši ih, na jednome postavio svoj lik, a na drugome lik svoga sina Ikara; u potonje vrijeme, kad su do njih doplovili Pelazgi prognani iz Arga, Dedal je, kažu pobjegao i stigao na otok Ikar.

Križman 1997, 38 – 40.

Citat 74: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, III. 152.*

Iuxta eas Electridas vocavere in quibus proveniret succinum, quod illi electrum appellant, vanitatis Graecae certissimum documentum, adeo ut quas earum designent haut umquam constiterit.

Plin. NH III. 152.

Uz njih su nazivali Elektridima neke otoke s kojih da bi dolazila smola što je oni zovu *electrum*: nadasve pouzdan pokazatelj grčke ispraznosti, tako da nikada neće biti jasno koje to od njih oni tako označavaju.

Kuntić-Makvić 2003, 423.

Citat 75: *Hesiod, Postanak bogova, 337 – 339.*

Τηθὺς δ' Ὀκεανῷ Ποταμοὺς τέκε δινήεντας,
Νεῖλόν τ' Ἀλφειὸν τε καὶ Ἑριδανὸν βαθυδίνην
Στρυμόνα Μαίανδρόν τε καὶ Ἴστρον καλλιπέεθρον

Tetija bje Okeanu virovite rodila Rijeke:
Nil, a potom Alfej i dubokih vira Eridan,
Rodi Strimon, Meandar te Istar ljepotekih voda

Hes. Th. 337 - 339.

Hesiod 2005, 109.

Citat 76: *Homer, Boj žaba i miševa, 17 – 20.*

εἰμὶ δ' ἐγὼ βασιλεὺς Φυσίγναθος, ὃς κατὰ λίμνην
τιμῶμαι βατράχων ἠγούμενος ἤματα πάντα·
καί με πατήρ Πηλεὺς ἀνεδρέψατο, Ὑδρομεδοῦσσι
μυθεῖς ἐν φιλότῃ παρ' ὄχθας Ἑριδανοῖο.

Ja sam kralj Napniguša, koji je po cijelom jezeru
od žaba štovan, predvodnik u sve dane:
mene je othranio otac Pelej, s Hidromeduzom
sjedivši se u ljubavi kraj obala Eridana.

Ps. Hom. Bat. 17 - 20.

Pavlek 2016.

Citat 77: *Servije Mauro, Komentar Vergilijeve Eneide, 17 – 20.*

Fluviorum rex eridanus Padum dicit. 'fluviorum' autem 'rex' per Italiam, aut certe per totum orbem, secundum quod dicit Lucanus, qui ait cum de isto flumine loqueretur "non minor hic Nilo, nisi quod per plana iacentis Aegypti Libycas Nilus stagneret harenas: non minor hic Histro", "nisi quod, dum permeat orbem, Hister casuros in quae libet aequora fontes accipit et Scythicas exit non solus in undas".

Serv. ad Verg. Georg. I. 482.

Najveća rijeka, Eridan. Naziva se Pad. Najveća rijeka u Italiji ili bolje, na čitavome svijetu, prema onome što kaže Lukan, koji tvrdi kad o toj rijeci govori: "Nije Eridan manji/uži od Nila, samo što Nil u egipatskom nizinskom kraju po ravnici natapa libijski pijesak; nije manji od Istra (Dunava) samo što dok prolazi svijetom, u Istar utječu izvori koji kao da će se bilo kamo izliti te se zajedno s pritocima ulijeva u skitske valove.

Gorički 2016.

Citat 78: *Apolonije Rođanin, Argonautika, IV. 627 - 634.*

ἐκ δὲ τόθεν Ῥοδανοῖο βαθὺν ῥόον εἰσαπέβησαν,
ὅς τ' εἰς Ἑριδανὸν μετανίσσεται: ἄμμιγα δ' ὕδωρ
ἐν ξυνοχῇ βέβρυκε κυκώμενον. αὐτὰρ ὁ γαίης
ἐκ μυγάτης, ἴνα τ' εἰσὶ πύλαι καὶ ἐδέθλια Νυκτός,
ἔνθεν ἀπορνύμενος τῇ μὲν τ' ἐπερεύγεται ἄκτὰς
Ἵκεανοῦ, τῇ δ' αὖτε μετ' Ἴονίην ἄλα βάλλει,
τῇ δ' ἐπὶ Σαρδόνιον πέλαγος καὶ ἀπείρονα κόλπον
ἑπτὰ διὰ στομάτων ἴει ῥόον.

Potom Rodanu oni u duboku zađoše struju
Koji utječe tu u Eridan. Na mjestu se sastanka voda
Miješajući se burka i buči. A on već na kraju
Zemlje, gdje se vrata i stanovi nalaze Noći,
Odanle izvirući, na jednoj se izlijeva strani
Na Okeanove žale, na drugoj u Jonsko, na trećoj
U Sardinjsko more i beskrajn zaljev, u koji
Ulijeva svoju struju na sedam ušća.

Apoll. Rhod. IV. 627 – 634.

Apolonije Rođanin 2008, 439 – 441.

Citat 79: *Apolodor, Knjižnica, I. 9. 4.*

Αἰήτης δὲ ἐπιγνοὺς τὰ τῇ Μηδεΐα τετολμημένα ὥρμησε τὴν ναῦν διώκειν. ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν πλησίον ὄντα Μήδεια τὸν ἀδελφὸν φονεῦει καὶ μελίσασα κατὰ τοῦ βυθοῦ ρίπτει. συναθροίζων δὲ Αἰήτης τὰ τοῦ παιδὸς μέλη τῆς διώξεως ὑστέρησε: διόπερ ὑποστρέψας, καὶ τὰ σωθέντα τοῦ παιδὸς μέλη θάψας, τὸν τόπον προσηγόρευσε Τόμους. πολλοὺς δὲ τῶν Κόλχων ἐπὶ τὴν ζήτησιν τῆς Ἀργοῦς ἐξέπεμψεν, ἀπειλήσας, εἰ μὴ Μήδειαν ἄξουσιν, αὐτοὺς πείσεσθαι τὰ ἐκείνης. οἱ δὲ σχισθέντες ἄλλος ἀλλαχοῦ ζήτησιν ἐποιοῦντο. τοῖς δὲ Ἀργοναύταις τὸν Ἑριδανὸν ποταμὸν ἤδη παραπλεύουσι Ζεὺς μηνίσας ὑπὲρ τοῦ φονευθέντος Ἀψύρτου χειμῶνα λάβρον ἐπιπέμψας ἐμβάλλει πλάνην. καὶ αὐτῶν τὰς Ἀψυρτίδας νήσους παραπλεόντων ἡ ναῦς φθέγγεται μὴ λήξειν τὴν ὄργην τοῦ Διός, εἰ μὴ πορευθέντες εἰς τὴν Αὐσονίαν τὸν Ἀψύρτου φόνον καθαρθῶσιν ὑπὸ Κίρκης.

οἱ δὲ παραπλεύσαντες τὰ Λιγύων καὶ Κελτῶν ἔθνη, καὶ διὰ τοῦ Σαρδονίου πελάγους διακομισθέντες, παραμειψάμενοι Τυρρηγίαν ἦλθον εἰς Αἰαίην, ἔνθα Κίρκης ἰκέται γενόμενοι καθαίρονται.

Apollod. I. 9. 24.

Kada je Ejet saznao što je Medeja učinila, krene u potjeru za lađom. Ali kada ga je vidjela u blizini, Medeja ubije brata te ga je, raskomadavši na dijelove, bacala u dubinu. A Ejet, sakupljajući dijelove djeteta, zaostane u potjeri; zato se okrenuo natrag i pokopao spašene dijelove tijela, te je mjesto nazvao Tome. Ipak, mnoge je Kolhidane poslao u potragu za Argom, zaprijetivši im da će, ako ne dovedu Medeju, oni sami trpjeti njezinu kaznu. oni su se zato razišli i svaki je tražio na drugome mjestu. Kada su, ploveći, Argonauti već bili prošli rijeku Eridan, Zeus se razbjesni zbog ubojstva Apsirta i pošalje žestoku oluju, te im nametne lutanje. Dok su tako plovili pored Apsirtskih otoka, lađa progovori, proričući da se neće riješiti Zeusova bijesa ako ne otplove u Auzoniju i ako ih Kirka ne pročisti zbog Apsirtova ubojstva. Tako su ovi prošli pored ligijskoga i keltskoga naroda, te nastavili kroz Sardinjsko more, zaobilazeći Tireniju, i stigli u Eeniju, gdje su bili pročišćeni, te su postali Kirkini pribjegari.

Apolodor 2004, 36.

Citat 80: *Ovidije, Metamorfoze, II. 319 - 328.*

At Phaethon rutilos flamma populante capillos,
volvitur in praeceps longoque per aera tractu 320
fertur, ut interdum de caelo stella sereno
etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
Quem procul a patria diverso maximus orbe
excipit Eridanus fumantiaque abluit ora.
Naides Hesperiae trifida fumantia flamma 325
corpora dant tumulo, signant quoque carmine saxum:
HIC SITUS EST PHAETHON, CURRUS AURIGA PATERNI:
QUEM SI NON TENUIT, MAGNIS TAMEN EXCIDIT AUSIS.

Faetont, kojemu plamen izgor'jeva ridastu kosu,
Sad strmoglavice pada, u pruzi po uzduhu dugoj
Leti kao zvijezda po vedrome katkada nebu,
Ako i ne pada zbilja, al'čini se, kao da pada.
Od doma njega daleko na protivnom kraju zemaljskom
Golemi primi Eridan i zadimljeno mu lice
Opra, a zadimljeno od trokraka plamena t'jelo
Sahrane Hesperke Nimfe i stave mu na kamen natpis:
OVDJE FAETONT LEŽI, UPRAVLJAČ OČEVIH KOLA,
KOJIH ODRŽO NIJE TE S VELIKE SMJELOSTI PADE.

Ov. Met. II. 319 - 328.

Prema: Ovidije 1907, 41 – 42.

Citat 81: *Ovidije, Metamorfoze, II. 367 - 378.*

Adfuit huic monstro proles Stheneleia Cycnus,
qui tibi materno quamvis a sanguine iunctus,
mente tamen, Phaethon, propior fuit. Ille relicto
(nam Ligurum populos et magnas rexerat urbes) 370
imperio ripas virides amnemque querellis

Kiknos, Stenelov sin pri ovome bio je čudu,
Koji je, Faetonte, u rodu po mater s tobom
Bio, al' srećm je svojim još bliže stajao tebi.
Kralj on Liburski bješe i velikih vladar gradova.
Ostavi kraljevstvo svoje i tužnjavom napuni žale

Eridanum implerat silvamque sororibus auctam,
cum vox est tenuata viro, canaeque capillos
dissimulant plumae, collumque a pectore longe
porrigitur, digitosque ligat iunctura rubentes,
penna latus velat, tenet os sine acumine rostrum.
Fit nova Cycnus avis, nec se caeloque Iovique
credit, ut iniuste missi memor ignis ab illo:

375

Zelene, vodu Eridan i šumu sestrama trima
Povećanu. Najednoć mu glas utanjio, b'jelo
Perje mu pokrilo kosu, daleko od prsiju vrat se
Pružio, crvene prste savezala opna, a krila
Bokove zastru njemu, na ustima tup kljun naraste.
Kiknos postade ptica; nebesa i Jupiter-boga
Boji se, stiješe pamteć, što nepravu ovaj ih baci.

Ov. Met. II. 367 - 378.

Prema: *Ovidije* 1907, 43.

Citat 82: *Pauzanija, Vodič po Grčkoj, I. 4. 1.*

οἱ δὲ Γαλάται οὗτοι νέμονται τῆς Εὐρώπης τὰ ἄσχατα ἐπὶ θαλάσση πολλῇ καὶ ἐς τὰ πέρατα οὐ πλωίμῳ, παρέχεται δὲ ἄμπωτιν καὶ ῥαχίαν καὶ θηρία οὐδὲν ἐοικότα τοῖς ἐν θαλάσση τῇ λοιπῇ: καὶ σφισι διὰ τῆς χώρας ῥεῖ ποταμὸς Ἡριδανός, ἐφ' ᾧ τὰς θυγατέρας τὰς Ἡλίου ὀδύρεσθαι νομίζουσι τὸ περὶ τὸν Φαέθοντα τὸν ἀδελφὸν πάθος.

Paus. I.4.1

Ovi Gali nastavaju krajnje predjele Evrope uz veliko more do čijeg kraja se ne može ploviti. ono ima oseku, lomljivu valova i nemanu kojima nema sličnih u drugim morima. Kroz njihovu zemlju teče rijeka Eridan na čijim obalama, vjeruju, kćerke Sunca oplakuju svoga brata Faetona. Njih su kasno počeli nazivati Galima. U starini sebe su nazivali Keltima, a isto tako su ih drugi nazivali.

Pauzanija 1989, 23.

Citat 83: *Pauzanija, Vodič po Grčkoj, I. 19. 5.*

Ἀθηναίους ῥέουσιν Ἰλισός τε καὶ Ἡριδανῶ τῷ Κελτικῷ κατὰ τὰ αὐτὰ ὄνομα ἔχων, ἐκδιδοὺς ἐς τὸν Ἰλισόν.

Paus. I. 19. 5

Kroz Atenu teku rijeke Ilis i Eridan koji utječe u Ilis i ima isti naziv kao i keltski Eridan.

Pauzanija 1989, 40.

Citat 84: *Pauzanija, Vodič po Grčkoj, I. 30. 3.*

Σωκράτης τῇ προτέρᾳ νυκτὶ ἢ Πλάτων ἐμελλεν ἔσεσθαι οἱ μαθητῆς ἐσπτηῖναι οἱ κύκνον ἐς τὸν κόλπον εἶδεν ὄνειρον: ἔστι δὲ κύκνῳ τῷ ὄρνιθι μουσικῆς δόξα, ὅτι Λιγύων τῶν Ἡριδανοῦ πέραν ὑπὲρ γῆς τῆς Κελτικῆς

Κύκνον ἄνδρα μουσικὸν γενέσθαι βασιλέα φασί, τελευτήσαντα δὲ Απόλλωνος γνώμη μεταβαλεῖν λέγουσιν αὐτὸν ἐς τὸν ὄρνιθα.

Paus. I. 30.3.

One noći prije nego je Platon postao Sokratov učenik Sokrat je u snu vidio kako mu labud slijeće u krilo. labud je poznata ptica po glazbenoj nadarenosti. Spominju naime da je Kýknos (Labud) bio glazbeno nadareni kralj Ligurana, koji je živio preko Eridana s one strane keltske zemlje. Kad je umro, kažu da ga je Apolon pretvorio u pticu.

Pauzanija 1989, 58.

Citat 85: *Pauzanija, Vodič po Grčkoj, V. 12. 7.*

αἱ δὲ εἰκόνες αἱ τοῖς κατασκευάσμασι τοῖς περιφερέσιν ἐγκείμεναι, ἡ μὲν τοῦ ἤλεκτρον βασιλέως Ῥωμαίων ἐστὶν Αὐγούστου, ἡ δὲ τοῦ ἐλέφαντος βασιλέως Νικομήδους ἐλέγετο εἶναι Βιθυνῶν. ἀπὸ τούτου δὲ καὶ τῆς μεγίστης τῶν ἐν Βιθυνίᾳ πόλεων μετεβλήθη τὸ ὄνομα, Ἀστακῶ τὰ πρὸς τούτου καλουμένη: τὰ δὲ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς Ζυποίτης ἐγένετο οἰκιστής, Θραξ γένος εικάζοντί γε ἀπὸ τοῦ ὀνόματος. τὸ δὲ ἤλεκτρον τοῦτο οὗ τῶ Αὐγούστῳ πεποιήνται τὴν εἰκόνα, ὅσον μὲν αὐτόματον ἐν τοῦ Ἡριδανοῦ ταῖς ψάμμοις εὐρίσκεται, σπανίζεται τὰ μάλιστα καὶ ἀνθρώπων τίμιον πολλῶν ἐστὶν ἔνεκα: τὸ δὲ ἄλλο ἤλεκτρον ἀναμεμιγμένος ἐστὶν ἀργύρῳ χρυσός.

Paus. V. 12. 7.

Za statue postavljene u okruglim zdanjima govorilo se da ona od jantara predstavlja rimskog cara Augusta, a ona od bjelokosti bitinskog kralja Nikomeda. Po njemu se najveći grad u Bitiniji nazvao Nikomedija, a prije njega se zvao Astak. Njega je u početku osnovao Zipet, rodom Tračanin, kako se može suditi prema njegovu imenu. Taj jantar, od kojega je napravljena Augustova statua i koja se nalazi u pijesku Eridana, vrlo je rijedak i dragocjen ljudima zbog mnogih razloga. Jedan drugi jantar je smjesa zlata i srebra.

Pauzanija 1989,260.

Citat 86: *Pauzanija, Vodič po Grčkoj V. 14. 3.*

οὕτωκαὶ τὴν λεύκην θαῦμα οὐδὲν καὶ αἰγείρον τε καὶ κότινον, τὴν μὲν ἐπὶ Ἀχέροντι ἀναφῶναι πρώτῳ, κόντινον δὲ ἐπιτῶ Ἀλφειῶ, τὴν δὲ αἰγείρον γῆς τῆς τῶν Κελτῶν καὶ Ἡριδανοῦ τοῦ Κελτικοῦ θρέμμα εἶναι.

Paus. V. 14. 3.

Tako se ne treba ništa čuditi za bijelu topolu, divlju maslinu i crnu topolu što prva raste uz Aheront, divlja maslina uz Alfej, što je crna topola gojenica keltske zemlje i keltskog Eridana.

Pauzanija 1989, 262.

Citat 87: *Pseudo Skilak, Oplovba, 19.*

Μετὰ δὲ Κελτοὺς Ἑνετοὶ εἰσιν ἔθνος, καὶ ποταμὸς Ἡριδανὸς ἐν αὐτοῖς. Ἐντεῦθεν δὲ παράπλους ἐστὶν ἡμέρας μιᾶς.

Ps. Scyl. 19.

Veneti žive na prostoru iza Kelta, a između njih je rijeka Eridan (Po). Odande plovidba traje jedan dan.

Gorički 2016.

Citat 88: *Pseudo Skimno, Periegeza, 395 – 401.*

Ἡριδανὸς, ὃς κάλλιστον ἤλεκτρον φέρει
ὃ φασιν εἶναι δάκρυον ἀπολιθούμενον,
διαυγὲς αἰγεῖρων ἀποστάλαγμά τι.
Λέγουσι γὰρ δὴ τὴν κεραύνωσιν προτοῦ
τὴν τοῦ Φαέθοντος δεῦρο γεγονέναι τινὲς·
διὸ καὶ τὰ πλήθη πάντα τῶν οἰκητόρων
μελανειμονεῖν τε πενθικὰς τ' ἔχειν στολάς.

Eridan koji rađa prekrasni jantar,
za kojeg kažu da je okamenjena suza,
providna kaplja s crnih topola.
Naime, govore neki da je ovdje nekoć
Faeton udaren munjom i da se zato
svo mnoštvo stanovnika oblači u crno
i nosi žalobnu odjeću.

Ps. Scymn. 395 - 401.

Gorički 2016.

Citat 89: *Polibije, Povijest, II. 16. 6.*

ὁ δὲ Πάδος ποταμὸς, ὑπὸ δὲ τῶν ποιητῶν Ἡριδανὸς θρυλούμενος, ἔχει μὲν τὰς πηγὰς ἀπὸ τῶν Ἄλπεων ὡς πρὸς τὴν κορυφὴν μᾶλλον τοῦ προειρημένου σχήματος, καταφέρεται δ' εἰς τὰ πεδία, ποιούμενος τὴν ῥύσιν ὡς ἐπὶ μεσημβρίαν ἀφικόμενος δ' εἰς τοὺς ἐπιπέδους τόπους, ἐκκλίνας τῷ ῥεύματι πρὸς ἕω φέρεται δι' αὐτῶν: ποιεῖ δὲ τὴν ἐκβολὴν δυσὶ στόμασιν εἰς τοὺς κατὰ τὸν Ἀδριανὸν τόπους: τὸ δὲ πλεονάποτέμενται μέρος τῆς πεδιάδος χώρας εἰς τὰς Ἄλπειν καὶ τὸν Ἀδριατικὸν μυχόν. ἄγει δὲ πλῆθος ὕδατος οὐδενὸς ἔλαττον τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν ποταμῶν διὰ τὸ τὰς ῥύσεις τὰς ἐπὶ τὰ πεδία νεοῦσας ἀπὸ τε τῶν Ἄλπεων καὶ τῶν Ἀπεννίνων ὄρων εἰς τοῦτον ἐμπίπτειν ἀπάσας καὶ πανταχόθεν. μεγίστῳ δὲ καὶ καλλίστῳ ῥεύματι φέρεται περὶ κυνὸς ἐπιτολήν, ἀξόμοιος ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀνατηκομένων χιόνων ἐν τοῖς προειρημένοις ὄρεσιν.

Polyb. II. 16.6.

Rijeka Pad, koju pjesnici slave pod imenom Eridan, ima izvore u Alpama, negdje u blizini vrha spomenutog trokuta. Teče na jug i spušta se u ravnicu. Iz ravničarskog područja skreće na istok i teče dalje kroz ravnice; ulijeva se kroz dva ušća u Jadransko more i ravnicu dijeli tako da njen veći dio ostaje iz Alpe i vrh Jadrana. Nosi više vode nego ijedna rijeka u Italiji, jer se sve rijeke u njega ulijevaju. One silaze odasvud u

ravnice s Alpa i Apenina. Najveći i najljepši mu je tok u vrijeme uzdizanja Pasje zvijezde, kada naraste zbog topljenja velikih količina snijega na spomenutim planinama

Prema: *Polibije* 1988, 144 - 145.

Citat 90: *Vergilije, Georgike*, 481 - 483.

Proluit insano contorquens vertice silvas
fluviorum rex Eridanus camposque per omnis
cum stabulis armenta tulit.

Vrtlogom bijesnim svojim Eridan kralj je rijeka
Podloko šume te po svim poljanama stao da nosi
Staje i s njima stoku.

Verg. Georg. I. 481- 483.

Vergil 1994, 58..

Citat 91: spomen imena rijeke Eridan u značenki italskog Pada nalazi se i u povijesnim djelima:

- 1) *Lukan* II. 408 i d.
- 2) *Plut. Mar.* 24.
- 3) *Plut. Br.* 19.

Citat 92: elementi mita o Faetontu nalaze se u brojnim antičkim djelima:

- 1) *Hes. F* 311.
 - 2) *Eur. Phaeton* F 771.
 - 3) *Lucret. V.* 396 - 405
 - 4) *Ov. Met. I.* 750 - II. 324
 - 5) *Hyg. Fab.* 152A
 - 6) *Hyg. Fab.* 154.
- i dr.

Citat 93: elementi mita o Fetontovim sestrama nalaze se u brojnim antičkim djelima:

- 1) *Eur. Hippol.* 737 - 741.
 - 2) *Apoll. Rhod. IV.* 603 - 611.
 - 3) *Diod. V.* 23. 3-4.
 - 4) *Ov. Met. II.* 340 - 366.
 - 5) *Hyg. Fab.* 154.
- i dr.

KOLŠKI GRAD POLA

Slika 13. Prilagođena karta Jadrana s pozicijom Pole
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

Slika 14. Panorama Pule
(fotografirao F. Budić - 13. 11. 2015)

Slika 15. Amfiteatar u Puli
(fotografirala M. Stipić - 13. 11. 2015)

KOLŠKI GRAD POLA

Kolšane su razgnjevile vijesti o Jazonovoj prevari i kukavičkom ubojstvu kraljevića Apsirta. Vođeni slijepom željom za osvetom, Ejetovi su vojnici započeli potjeru po Kronovom moru, a naredba je bila da se Jazon uhvati pod svaku cijenu. Međutim, božica Hera ponovo je obranila svog šticećenika. Olujom i gromovima rastjerala je kolšanske lađe. Tako su propali planovi o daljnjoj potjeri za Argonautima. Povratak u domovinu bio je riskantan, a među vojnicima pojavila se bojazan od Ejetove osvete zbog neuspjelog zadatka i smrti kraljevića Apsirta. Kolhidski je kralj bio na glasu kao okrutan čovjek, a njegova nadljudska snaga koju je naslijedio od božanskog oca Helija ulijevala je strah u kosti njegovim podanicima. Zato su Kolšani odlučili naseliti obale Kronova mora. Osim na Apsirtidima, jedna je skupina sagradila kulu na dubokoj i tamnoj Ilirskoj rijeci. U blizini grobnice tebanskog kraljevskog para Kadma i Harmonije niknulo je novo kolško naselje... (94)

Grčki su pisci u ranijim razdobljima slabo poznavali geografiju Jadrana. Zato su se stvarale krive predodžbe o udaljenostima i položajima u dalekim krajevima. Mnogi podaci ovise o prijevodu. Ono što je Apolonije Rođanin nazvao Ilirskom rijekom, u tekstu njegova učitelja Kalimaha moglo bi se prevesti kao Ilirsko more (94, 95). Naime, aleksandrijski je pjesnik upotrijebio grčku riječ *póros* (grč. πόρος) koju stariji pisci, poput Hesioda ili Pindara, koriste za morski prolaz ili more (96, 97).

U slučaju Pole tekst se nedvojbeno pokvario. Vijest o osnivanju nepoznatog kolškog grada na Jadranu potječe iz pera Apolonija Rođanina (94). Međutim, samo su dva helenistička erudita izravno spomenula novo naselje pod imenom Pola. Pisac spjeva Aleksandra, Likofron, piše da su Polu osnovali Kolšani blizu rijeke Dizera (98). Slavni pjesnik Kalimah ističe da se osnovani grad na Jadranu zvao Pola, što na kolšanskom jeziku znači „Bjegunci“ (95, 99). Ipak, geografski smještaj istarskog grada nikako ne odgovara položaju Ilirske rijeke i grobnica Kadma i Harmonije. Možda je istarska Pola dijelila ime s nekim neidentificiranim gradom na jugu, no vjerojatnije je da su krive geografske predodžbe dovele do spleta književnih zabuna.¹¹

¹¹ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Meuli 1921.; Delage 1930.; Beaumont 1936, 159 – 204.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Bérard 1957.; Capovilla 1957.; Broadment 1968.; Katičić 1970, 71 – 132.; Braccesi 1971.; Nava 1972, 1 -11.; Nikolanci 1973, 105 – 110.; Katičić 1974, 35 – 45.; Zaninović 1982, 43 – 51.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Kozličić 1990.; Chuvin 1991.; Corbato 1993, 171 – 184.; Dräger 1993, 25 – 45.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Katičić 1995h, 183 - 199.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Byre 1996, 3- 16.; Endsjø 1997/1998, 373 – 385.; Pietsch 1999; Žmudziński 1999, 19 – 24.; Clauss 2000; Braccesi 2001.; Thalmann 2001, passim;

Izvori:

Citat 94: *Apolonije Rođanin, Argonautika, IV. 507 – 521.*

Κόλχοι δ' ὀπτότ' ὄλεθρον ἐπεφράσθησαν ἄνακτος, ἦτοι μὲν δίζεσθαι ἐπέχραον ἔνδοθι πάσης Ἀργῶ καὶ Μίνυας Κρονίης ἀλόζ, ἀλλ' ἀπέρυκεν Ἥρη σμερδαλέησι κατ' αἰθέρος ἀστεροπῆσιν. 510 ῥστατον αὐτοὶ δ' αἶθε Κυταΐδος ἦθεα γαίης στύξαν, ἀτυζόμενοι χόλον ἄγριον Αἰήταο, ἔμπεδα δ' ἄλλυδις ἄλλοι ἐφορμηθέντες ἕνασθεν. οἱ μὲν ἐπ' αὐτάων νήσων ἔβαν, ἦσιν ἐπέσχον ἦρωες, ναίουσι δ' ἐπ' ἄνωμοι Ἀψύρτοιο: 515 οἱ δ' ἄρ' ἐπ' Ἰλλυρικοῖο μελαμβαθέος ποταμοῖο, τύμβος ἴν' Ἀρμονίης Κάδμοιό τε, πύργον ἔδειμαν, ἀνδράσιν Ἐγγελέεσσιν ἐφέστιοι: οἱ δ' ἐν ὄρεσσιν ἐνναίουσιν, ἄπερ τε Κεραύνια κικλήσκονται, ἐκ τόθεν, ἐξότε τούσγε Διὸς Κρονίδαο κεραυνοὶ 520 νήσον ἐς ἀντιπέραιαν ἀπέτραπον ὄρηθηνα.	Kad su pak Kolšani čuli za propast vojskovode svoga, Pohrle tražiti Argu i Minijce unutar cijela Kronova mora, no njih je zaustavljala u tome Hera strahovitima iz etera munjama svojim. Najposlije pak, jer život u kitskoj zamrziše zemlji Strepeć pred divljim gnjevom Eetovim, krenuvši jedni Amo, a drugi tamo, nastaniše se zastalno. Jedni na otoke one uzidoše kamo junaci Pristaše, gdje otada pod imenom Apsirta žive. Drugi na Ilirskoj rijeci sagradiše cmoj, dubokoj Kulu, ondje gdje grob Harmonijin jeste i Kadmov, Među enhelijskim ljud'ma naseliv se. Treći međutim Gore nastavaju što se Keraunijskima zovu, Odonda otkako njih su odvratili gromovi Zeusa, Kronova sina, da krenu na otok na suprotnoj strani.
--	--

Apoll. Rhod. IV. 507 – 521.

Apolonije Rođanin 2008, 429 - 431.

Citat 95: *Kalimah kod Strabona, Geografija, I. 2. 39.*

τοτὲ δὲ περὶ τῶν Κόλχων, οἱ μὲν ἐπ' Ἰλλυρικοῖο πόρου σχάσαντες ἐρετμὰ λᾶα πάρα ξανθῆς Ἀρμονίης
τάφιον ἄστυρον ἐκτίσαντο, τό κεν Φυγάδων τις ἐνίσποι Γραικός, ἀτὰρ κείνων γλῶσσ' ὀνόμηνε Πόλας.

Callim. ad Strab. I. 2. 39 = Callim. Fragm. 11 Pfeiffer

A onda Kalimah veli o Kolšanima: oni na Ilirskoj rijeci smire vesla, uz kamen plavokose Harmonije grobni Grad utemelje: „Grad Bjegunaca“ rekao bi neki Grk, no njihov ga jezik imenova Polom.

Prema: Križman 1997, 90.

Cabanes 2002, 51 – 63.; Šašel Kos 2002, 493 – 505.; Room 2003.; Hard 2004.; Kuntić-Makvić 2004, 44 – 45.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Radić Rossi 2005, 143 – 155.; Schwab 2005.; Zaninović 2005, 5 – 24.; Šašel Kos 2006 13 – 23.; Castiglioni 2011, 715 – 733.; Cambi 2010, 51 – 53.; Nadareishvili 2010/2011, 60 – 72.

Citat 96: *Hesiod, Postanak bogova, 287 – 294.*

Χρυσάωρ δ' ἔτεκεν τρικέφαλον Γηρυονῆα
μυχθεῖς Καλλιρόη κούρη κλυτοῦ Ὠκεανοῖο.
τὸν μὲν ἄρ' ἐξενάριξε βίη Ἡρακληεῖη
290 βουσί παρ' εἰλιπόδεσσι περιρρύτῳ εἰν Ἐρυθείη
ἤματι τῷ ὅτε περ βοῦς ἤλασεν εὐρυμετώπους
Τίρυνθ' εἰς ἱερὴν διαβάς πόρον Ὠκεανοῖο
Ὅρθον τε κτείνας καὶ βουκόλον Εὐρυτίωνα
σταθμῷ ἐν ἠερόεντι πέρην κλυτοῦ Ὠκεανοῖο.

Hes. Th. 287 - 294.

A Hrisaor rodi Geriona, troglavog diva,
Pošto Okeanu slavnom Kaliroju obljudi kćerku.
Ali silni Heraklo Geriona kasnije ubi
Kod sporohodnih krava na otoku, na Eriteji,
Onoga dana kad je, Okean prešavši gazom
Goveda širokih čela u sveti tjerao Tirint;
Euritiona on govedara ubi i Orta
Onkraj Okeana slavnog u oboru njihovu mračnu.

Hesiod; Glavičić 2005, 105.

Citat 97: *Pindar, Nemejska oda, 50 - 53.*

Θέτις δὲ κρατεῖ
Φθία: Νεοπτόλεμος δ' Ἀπειρῶ διαπρυσία,
βουβόται τόθι πρῶνες ἔξοχοι κατάκεινται
Δωδῶναθεν ἀρχόμενοι πρὸς Ἴόνιον πόρον.

Pi. N. IV. 50 - 53.

50 dok Ftijom majka mu Tetida vlada,
a Neoptolem rancicama Epira,
gdje se travnjaci i pašnjaci za goveda steru
od Dodone grada do obale Jonskoga mora.

Prema: Pindar 1952, 196.

Citat 98: *Likofron, Aleksandra, 1016 - 1026.*

τῇ δ' ἐκ Λιβύσσης αἰθῆς ἐμπίπτων νότος
εἰς Ἀργυρίνους καὶ Κεραυνίων νάπας
ἄξει βαρεῖ πρηστῆρι ποιμαίνων ἄλα.
ἔνθα πλανήτην λυπρὸν ὄψονται βίον
Λακμωνίου πίνοντες Αἴαντος ρόας.
Κρᾶθις δὲ γείτων ἠδὲ Μυλάκων ὄροις
χῶρος 2 συνοίκους δέξεται Κόλχων Πόλαις,
μαστῆρας οὖς θυγατρὸς ἔστειλεν βαρὺς
Αἴας Κορίνθου τ' ἀρχός, Εἰδυίας πόσις,
τὴν νυμφαγωγὸν ἐκκυνηγετῶν τρόπιν,
οἱ πρὸς βαθεῖ νάσσαντο Διζηροῦ πόρῳ.

Lycophr. 1016 - 1026.

1020 A iz Libije će ih opet južni vjetar navaljujući odvesti
među Argirince i u šumovite doline Keraunijskih gora
teškom vijavicom određujući kretanje mora. Tamo će
ugledati težak život lutalački pijuci iz struja
lakmorskog Ajanta. A susjedni će ih
Kratis primiti kao stanovnike u zemlji Milaka
i u Poli, koja pripada Kolšanima
što ih je poslao teški vladar Aje i Korinta, muž
Ejdijin, da mu traže kćer kada je progonio brodsku
1025 kobilicu koja je odvodila djevojku,
a oni su se nastanili uz duboki tok Dizera.

Katičić 1995i, 82.

Citat 99: *Kalimah kod Strabona, Geografija, V. 1. 9.*

ἡ δὲ Πόλα ἴδρυται μὲν ἐν κόλπῳ λιμενοειδεῖ νησίδια ἔχοντι εὖορμα καὶ εὐκαρπα, κτίσμα δ' ἐστὶν ἀρχαῖον Κόλχων τῶν ἐπὶ τὴν Μήδειαν ἐκπεμφθέντων, διαμαρτόντων δὲ τῆς πράξεως καὶ καταγόντων ἑαυτῶν φυγὴν 'τὸ μὲν φυγάδων κεν ἐνίσποι Γραικὸς' ὡς Καλλίμαχος εἶρηκεν 'ἀτὰρ κείνων γλῶσσ' ὀνόμηνε Πόλας.' τὰ μὲν δὴ πέραν τοῦ Πάδου χωρία οἱ τε Ἑνετοὶ νέμονται καὶ οἱ Ἰστριοὶ μέχρι Πόλας.

Strab. V. 1.9.

Polá se pak smjestila u zaljev nalik pristaništu: u njemu su otočići pogodni za pristajanje i plodoviti. Utemeljiše je davno Kolšani: bili su za Medejom izaslani, pa ne obavivši posla, osude sami sebe na izgnanstvo. "Grad bi izbjegličkim nazvao Grk, kako reče Kalimah, no njihov ga jezik imenova Polom." Krajeve pak što su baš preko Pada nastavaju i Veneti i Istri sve do Pole.

Prema: Križman 1997, 98.

MENTORIDI

Slika 16. Prilagođena karta Jadrana s predloženom pozicijom Mentorida
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

Slika 17. Otok Rab snimljen iz zraka
(preuzeto: <http://www.lopar.com/hrv/foto/plaze.php>)

UBOJSTVO HILA NA MENTORIDIMA

Mentori, pleme susjedno Hilejima, sukobili su se s njima u oko goveda. U tom je sukobu stradao Heraklov sin Hilo. Mentori su živjeli na obalnim gorama odakle su gledali na nasuprotne otoke, po njima prozване Mentoridima. (100 - 105)

U antičkim izvorima spominje se pleme Mentora koji su liburnski susjedi (100 - 104). Neki izvori smještaju njihovu zemlju između teritorija Liburna i Histra prema sjeveru (103, 105). Drugi pak tvrde da su živjeli između Liburna i Hileja, odnosno prema jugu (100). U rimskom razdoblju, slavni erudit Plinije Stariji zapisao je da su Mentori dio liburnskog naroda (104). Budući da su u otoci Mentoridi i Elektridi smješteni nasuprot domovine Mentora uz „Istarski otok“, tj. vjerojatnije se misli na poluotok, neki suvermeni autori poistovjećuju to otočje s Cresom, Pagom i/ili Rabom. Međutim, podaci su previše šturi i nejasni da bi se Mentoridi mogli sa sigurnošću lokalizirati.¹²

¹² Meuli 1921.; Delage 1930.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Katičić 1970, 71 – 132.; Braccesi 1971. Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Kozličić 1990.; Sanader 1994, 87 – 114.; Katičić 1995e 387 – 398.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Scherf 1998, 783.; Rossignoli 2004.; Castiglioni 2011, 715 – 733.; Cambi 2010, 51 – 53.

Izvori:

Citat 100: *Apolonije Rođanin, Argonautika, IV. 546 - 551.*

οὐδ' ἄρ' ὄγ' ἠβήσας αὐτῇ ἐνὶ ἔλδετο νήσῳ
ναίειν, κοιρανέοντος ὑπ' ὀφρύσι Ναυσιθόοιο:
βῆ δ' ἄλαδε Κρονίην, αὐτόχθονα λαὸν ἀγείρας
Φαιήκων: σὺν γάρ οἱ ἄναξ πόρσυνε κέλευθον
ἦρωσ Ναυσίθοος: τόθι δ' εἴσατο, καί μιν ἔπεφνον
Μέντορες, ἀγραύλοισιν ἀλεξόμενον περὶ βουσίην.

kad je Hilo odrastao, nije htio stanovati na tom otoku
izložen nadutosti Nausitojevoj, koji je tu vladao; pošao je
na Kronovo more pošto je skupio starosjedilačku feačku
družinu; junak Nausitoj mu je kao vladar pomogao
spremati put; tamo se nastanio; i ubili su ga
Mentori braneći goveda na poljima.

Apoll. Rhod. IV. 546 - 551.

Prema: Katičić 1995i, 92.

Citat 101: *Hekatej kod Stjepana Bizantinca, Narodne znamenitosti, Mentori*

Μέντορες ἔθνος πρὸς τοῖς Λιβούρνοις Ἑκαταῖος Εὐρώπῃ.

Steph. Byz. s.v. Μέντορες

Mentori: narod blizu Liburna: Hekatejeva Europa.

Pavlek 2016.

Citat 102: *Pseudo Skilak, Oplovba, 21.*

Ἰστρὶς νῆσος σταδίων τε', πλάτος δὲ ρκ' Ἡλεκτρίδες, Μεντορίδες. Αὗται δὲ αἱ νῆσοι εἰσι μεγάλαι.

Ps. Scyl. 21.

Istra je otok dugačak 310 stadija, a širok 120: Elektridi, Mentoridi. Ovi su veliki otoci.

Pavlek 2016.

Citat 103: *Pseudo Skimno, Periegeza, 394 – 395.*

Ἐπερ δὲ τούτους Ἴσμενοι καὶ Μέντορες
κ' Ἡριδανὸς, ὃς κάλλιστον ἤλεκτρον φέρει...

395

A poslije njih [Histra] su Ismeni i Mentori
i Eridan, koji donosi najljepši jantar..."

Ps. Scymn. 394 - 395.

Pavlek 2016.

Citat 104: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, III. 139.*

Arsiae gens Liburnorum iungitur usque ad flumen Titium. pars eius fuere Mentores, Himani, Encheleae, Bulini et quos Callimachus Peucetios appellat, nunc totum uno nomine Illyricum vocatur generatim.

Plin. NH. 139.

Narod Liburna živi od rijeke Arsije do Ticija. Dio njih bili su Mentori, Himani, Enheleji, Bulini i oni koje Kalimah naziva Peucetima. Sada se svi nazivaju pod jednim imenom Ilirikom općenito.

Pavlek 2016.

Citat 105: *Pseudo Aristotel, O neobičnim vijestima, 104.*

Λέγεται δὲ μεταξὺ τῆς Μεντορικῆς καὶ τῆς Ἰστριανῆς ὄρος τι εἶναι τὸ καλούμενον Δέλφιον, ἔχον λόφον ὑψηλόν. ἐπὶ τοῦτον τὸν λόφον ὅταν ἀναβαίνωσιν οἱ Μέντορες οἱ ἐπὶ τοῦ Ἀδρίου οἰκοῦντες, ἀποθεωροῦσιν, ὡς ἔοικε, τὰ εἰς τὸν Πόντον εἰσπλέοντα πλοῖα. εἶναι δὲ καὶ τινα τόπον ἐν τοῖς ἀνὰ μέσον διαστήμασιν, εἰς ὃν ἀγορᾶς κοινῆς γινομένης πωλεῖσθαι παρὰ μὲν τῶν ἐκ τοῦ Πόντου ἐμπόρων ἀναβαινόντων τὰ Λέσβια καὶ Χῖα καὶ Θάσια, παρὰ δὲ τῶν ἐκ τοῦ Ἀδρίου τοὺς Κερκυραϊκοὺς ἀμφορεῖς.

De. mir. ausc. 104.

Govori se da je između mentoričke i istrijanske [zemlje] neka planina koja se naziva Delfijem, a ima visok vrh. Kada se na taj vrh uspnu oni Mentori koji žive oko Jadrana, nadgledaju, kako izgleda, brodove koji iz Ponta isplovljavaju. A postoji i neko mjesto u sredini, na kojem kad se odvijala trgovina prodavala su se [dobra] sa Lezba, Hija i Tasa od onih trgovaca što su uzlazili s Ponta, a kerkiranske amfore od onih s Jadrana.

Pavlek 2016.

LIBURNJSKO KRALJEVSTVO

Slika 18. Prilagođena karta Jadrana s pozicijom Liburnskog kraljevstva
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

Slika 19. Bedemi liburnskog grada Aserije (danas: Podgrađe)
(preuzeto: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Asseria,_Dalmatia_\(12265922074\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Asseria,_Dalmatia_(12265922074).jpg))

ANTENOR PROLAZI KROZ LIBURNOSKO KRALJEVSTVO

Napustivši Troju, Antenorova je mornarica plovila prema zapadu. Iz razrušenog grada s njim su otputovali žena Teana, sinovi koji su ostali na životu i trojanski saveznici Eneti. Vođeni voljom bogova, iz Jonskog su uplovili u Jadransko more. S jedne su strane ostavljali Ilire, a zatim su ih vjetrovi doveli u Liburnsko kraljevstvo. Iako su Liburni bili poznati po okrutnom gusarenju, Antenorova je posada bez poteškoća nastavila ploviti prema sjeveru. Izbjegavši opasnosti, krenuli su dalje na zapad sve do ušća rijeke Timava. Tamo se nastavljaju njihove pustolovine... (106)

Liburnski teritorij protezao se od rijeke Raše (lat. *Arsia*) u Istri, do rijeke Krke (lat. *Titius*) na granici sjeverne i srednje Dalmacije (107 - 108). Živjeli su uz obalni dio i na otocima, a najveća koncentracija liburnskog arheološkog materijala nađena je u sjevernoj Dalmaciji. U drevnija vremena područje vlasti bilo je vjerojatno i mnogo veće pa geograf Strabon bilježi njihovu dominaciju na moru sve do otoka Krfa (109). Liburni su zbog učestalog gusarenja bili na lošem glasu sve dok se Rimljani nisu umiješali u politiku istočne jadranske obale (110). U Vergilijevo vrijeme Liburnsko kraljevstvo više nije postojalo, no njegov spomen u rimskim literarnim djelima ostaje upečatljivo svjedočanstvo o liburnskoj dominaciji na Jadranu (106).¹³

¹³ Bianchi 1875.; Thallon 1924, 47 – 65.; Lisičar 1951.; Novak 1961, 145 – 221.; Broadment 1968.; Braccesi 1971.; Scuderi 1976, 28 – 49.; Kerényi 1985.; Braccesi 1987, passim; Braccesi 1988, 75 – 88.; Zaninović 1989, 129 – 131.; Grevs 1990.; Capuis 1990.; Katičić 1995a; Braccesi 1997.; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Schwab 2005.; Cambi 2010, 51 – 53.;

Izvori:

Citat 106: *Vergilije, Eneida, I. 242 – 249.*

Antenor potuit, mediis elapsus Achivis,
Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus
regna Liburnorum, et fontem superare Timavi,
245 unde per ora novem vasto cum murmure montis
it mare proruptum et pelago premit arva sonanti.
Hic tamen ille urbem Patavi sedesque locavit
Teucrorum, et genti nomen dedit, armaque fixit
Troia; nunc placida compostus pace quiescit:

Verg. Aen. I. 242 - 249.

Kroz svu Ahivsku vojsku utèci je mogo Anténor
I u Ilirski zaton unići i samu sredinu
Liburnskog zaljeva zdrav mimoći i izvor Timáva,
Koji iz devet grla provaljuje u more, da sve
Brdo se ori, i vodom poljane pokriva bučnom.
Ipak Patavij tu Antenor sagradi, smjesti
Narod i dade mi ime i oružje Trojansko na zid
Objesi; sahranjen sada u pokoju počiva tamo.

Vergil 1994, 124 – 125.

Citat 107: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, III. 139.*

Arsiae gens Liburnorum iungitur usque ad flumen Titium. Pars eius fuere Mentores, Himani, Encheleae, Bulini et quos Callimachus Peucetios appellat, nunc totum uno nomine Illyricum vocatur generatim. populorum pauca effatu digna aut facilia nomina.

Plin. NH III. 139.

Na Arsiju se sve do rijeke Ticija nadovezuje narod Liburna. Njegov su dio bili Mentori, Himani, Enheleji, Bulini i oni što ih Kalimah naziva Peucetima, a sada se sve jednim imenom zove Ilirik općenito.

Kuntić-Makvić 2003, 421.

Citat 108: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, III. 141.*

Liburniae finis et initium Delmatiae Scardona in amne eo XII passuum a mari.

Plin. NH III. 141.

Kraj je Liburnije i početak Delmacije Skardona na toj rijeci, 12 milja od mora.

Kuntić-Makvić 2003, 421.

Citat 109: *Strabon, Geografija, VI. 2. 4.*

πλέοντα δὲ τὸν Ἀρχίαν εἰς τὴν Σικελίαν καταλιπεῖν μετὰ μέρους τῆς στρατιᾶς τοῦ τῶν Ἡρακλειδῶν γένους Χερσικράτη συνοικιοῦντα τὴν νῦν Κέρκυραν καλουμένην, πρότερον δὲ Σχερίαν. ἐκεῖνον μὲν οὖν ἐκβαλόντα Λιβυνοὺς κατέχοντας οἰκίσαι τὴν νῆσον, τὸν δ' Ἀρχίαν κατασχόντα πρὸς τὸ Ζεφύριον τῶν Δωριέων εὐρόντα τινὰς δεῦρο ἀφιγμένους ἐκ τῆς Σικελίας παρὰ τῶν τὰ Μέγαρα κτισάντων ἀναλαβεῖν αὐτούς, καὶ κοινῇ μετ' αὐτῶν κτίσαι τὰς Συρακούσας.

Strab. VI. 2.4

Ploveći prema Siciliji, Arhija je ostavio jedan dio ekspedicije i Hersikrata, Heraklova potomka, da koloniziraju današnju Korkiru koja se nekad zvala Sheria. Otjeravši Liburne koji su ondje živjeli, Hersikrat je kolonizirao otok. Iskrcaвши se u Zefirij, naletio je na skupinu Dorana koji su se odvojili od megarskih osnivača i vraćali se kući sa Sicilije. Udružio se s njima i osnovao Sirakuzu.

Prema: Čače 2002, 84.

Citat 110: *Livije, Od osnutka grada, X. 2.*

Iunium Bubulcum dictatorem missum in Sallentinos in quibusdam annalibus invenio et Cleonymum, priusquam confligendum esset cum Romanis, Italia excessisse. circumvectus inde Brundisii promunturium medioque sinu Hadriatico ventis latus, cum laeva inportuosa Italiae litora, dextra Illyrii Liburnique et Histri, gentes ferae et magna ex parte latrociniis maritimis infames, terrerent, penitus ad litora Venetorum pervenit.

Liv. X. 2

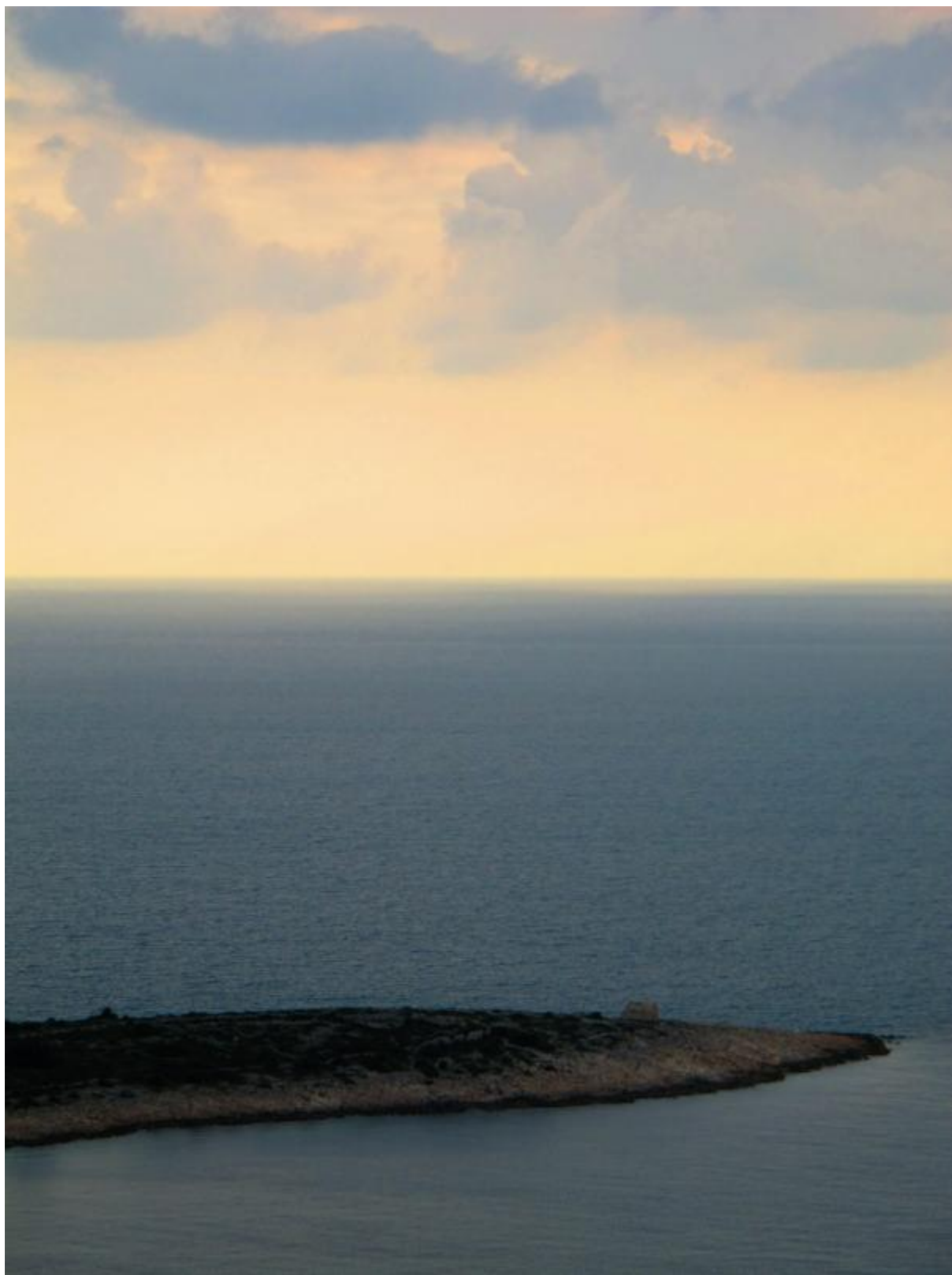
U nekim godišnjacima čitam: k Salentincima bi upućen Junije Bubulko diktator, a Kleonim, još prije nego se imao sukobiti s Rimljanima, napusti Italiju. Oplovi Brundizijski rt i bude ponesen vjetrom po sredini Jadranskog zaljeva, sve u strahu od italske obale bez luka s lijeva, a s desna od Ilira, Liburna i Histra, plemena divljih i mahom zloglasnih s razbojstava na moru; onda stigne ravno na venetske žale.

Križman 1997, 180 - 182.

HILEJSKI POLUOTOK · DIOMEDOV RT

Slika 20. Prilagođena karta Jadrana s pozicijom Hiličkog poluotoka
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

Slika 21. Pogled na rt Ploča s brda Mavar
(fotografirao F. Budić - 6. 12. 2015)

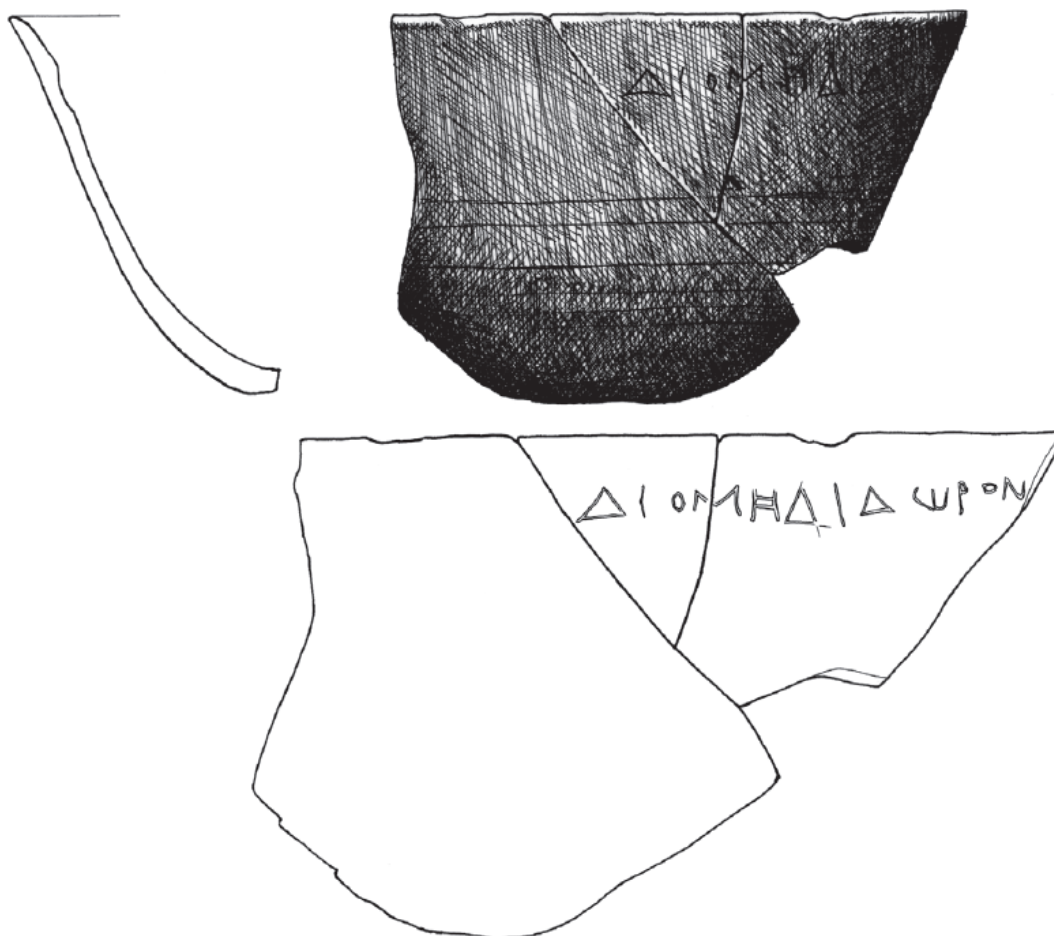
Slika 22. Rt Ploča i crkva sv. Ivana Trogirskog
(fotografirao F. Budić - 6. 12. 2015)

Slika 23. Pogled na sjever poluotoka Bosiljina s brda Mavar
(fotografirao F. Budić - 6. 12. 2015.)

Slika 24. Ulomak posude s djelomično sačuvanim Diomedovim imenom pronađen na rtu Ploča
 (preuzeto: Čače i Šešelj 2005, 184.)

Slika 25. Ulomak posude sa sačuvanim Diomedovim imenom pronađen na rtu Ploča
 (preuzeto: Čače i Šešelj 2005, 184.)

HILEJSKI POLUOTOK I DIOMEDOV RT

Heraklov je sin Hilo rođen na jonskom otoku Korkiri. Kad je odrastao, u njemu se probudila pustolovna očeva krv pa nije želio ostati na Korkiri kojom je vladao kralj Nausitoj. Sa sugrađanima se utputio na sjeverne obale Kronovog mora, gdje su osnovali novi grad. Hilo je ondje proglašen kraljem. U čast mladog vladara poluotok koji su naselili nazvan je Hilejskim, a narod Hilejima. Međutim, njegova vlast nije dugo trajala. Hilo je pogrešno procijenio ishod sukoba oko stada goveda. Ubili su ga Mentori, pleme koje je živjelo nedaleko do hilejske zemlje. Nešto kasnije, nakon kraljeve smrti, do njegove su zemlje doplovili Argonauti. Hileji su bili gostoljubivi i pružili im pomoć pri plovidbi kroz okolno otočje. Za to su bili nagrađeni Apolonovim tronošcem, koji je od tada zakopan na skrovitom mjestu negdje u hilejskoj zemlji. Taj je vrijedan predmet jamčio Hilejima vječnu slobodu i obranu od neprijatelja. (111, 122)

Za Hileje iz antičkih izvora saznajemo da stanuju na poluotoku veličine Peloponeza, u petnaest nastanjenih gradova (112 - 115). Njihov teritorij graniči s onim Mentora i Liburna, a pripadaju im i neki otoci (114 - 121). Apolonije Rođanin u četvrtoj knjizi epa Doživljaji Argonauta (grč. Ἀργοναυτικά) opisuje plovidbu svojih junaka istočnom obalom Jadrana, te spominje zemlju Hilejaca daleko od Ise i Crne Korkire (111), dok je kasniji pisci smještaju na srednji Jadran, između današnjeg Zadra i Šibenika (114- 116; 118 - 121). Danas prevladava mišljenje da je riječ o poluotoku Suha Punta između Grebaštice i Marine, u srednjem vijeku poznat kao Bosiljina ili Bosoljina.¹⁴

¹⁴ Meuli 1921.; Delage 1930.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Katičić 1970, 71 – 132.; Braccesi 1971. Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Kozličić 1990.; Sanader 1994, 87 – 114.; Katičić 1995e 387 – 398.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Scherf 1998, 783.; Rossignoli 2004.; Castiglioni 2011, 715 – 733.; Cambi 2010, 51 – 53.

ARGONAUTI KOD HILEJA

Nakon bijega s Elektrida, Jazon je usmjerio lađu prema jugu. Vjetrovi su odveli Argo do zemlje Hileja. Taj je narod živio na poluotoku, a ime su nosili prema Heraklovom sinu Hilu. Iako su brojni narodi što su ih Argonauti putem susretali, bili neprijateljski raspoloženi, Hilov je narod pristupio prema strancima toplo i gostoljubivo. Junaci su na njihovim obalama odlučili usidriti brod i odmoriti se od nevolja koje su ih do tad zatekle. Put ih je dalje vodio kroz mnogobrojne otoci, a govorilo se da je prolaz između njih izazovan čak i za vješte mornare. Ipak u pomoć su im dojurili Hileji i pokazali najsigurniji put. Jazon ih je zato odlučio nagraditi. Prije no što je otisnuo lađu prema Kolhidi, jolski je kraljević posjetio Delfe, slavno proročište boga Apolona. Dok je pitao za korisne savjete, svijetli bog predao mu je dva zlatna tronošca. Oba su bila obdarena velikom moći, jer tkogod ih je posjedovao bio bi zaštićen od opasnih neprijateljskih najezdi. Jazon je jednog od njih predao Hilejcima koji su ga kasnije zakopali ispod grada Agane. Priča se da Apolonov tronožac leži duboko u zemlji tako da ga nitko ne može vidjeti, ali njegova čarolija štiti Hilov narod i brani ga od svih neprijatelja koji pokušavaju ugroziti njihovu zemlju i slobodu... (111)¹⁵

DIOMEDOV RT

Diomed, kralj peloponeskog grada Arga, bio je jedan od značajnih junaka Trojanskog rata. Prerušivši se u prosjaka, pušten je u Troju tijekom noći zajedno s Odisejem, jer se vjerovalo da svako odbijanje prosjaka navlači božji bijes i prokletstvo na grad. Diomed je ukrao drveni kipić božice Atene koji je štutio Troju od zlokobne sudbine. Krađom svetog Ateninog kipa ispunilo se proročanstvo da će Troja pasti. Kad su Grci provalili u Troju, Diomed je napao Eneju koji je postao zapovjednik trojanske vojske nakon Hektorove smrti. U Enejinu obranu stala je njegova majka božica Afrodita, spasivši mu život. Diomed je pritom

¹⁵ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Meuli 1921.; Delage 1930.; Beaumont 1936, 159 – 204.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Bérard 1957.; Capovilla 1957.; Broadment 1968.; Katičić 1970, 71 – 132.; Braccesi 1971.; Nava 1972, 1 -11.; Nikolanci 1973, 105 – 110.; Katičić 1974, 35 – 45.; Zaninović 1982, 43 – 51.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Kozličić 1990.; Chuvin 1991.; Corbato 1993, 171 – 184.; Dräger 1993, 25 – 45.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Katičić 1995h, 183 - 199.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Byre 1996, 3- 16.; Endsjo 1997/1998, 373 – 385.; Pietsch 1999; Žmudziński 1999, 19 – 24.; Clauss 2000; Braccesi 2001.; Thalmann 2001, passim; Cabanes 2002, 51 – 63.; Šašel Kos 2002, 493 – 505.; Room 2003.; Hard 2004.; Kuntić-Makvić 2004, 44 – 45.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Radić Rossi 2005, 143 – 155.; Schwab 2005.; Zaninović 2005, 5 – 24.; Šašel Kos 2006 13 – 23.; Castiglioni 2011, 715 – 733.; Cambi 2010, 51 – 53.; Nadareishvili 2010/2011, 60 – 72.

božicu uspio raniti, a ona mu se osvetila tako da je povećala stras njegovoj, dotad vjernoj, ženi Egijaliji. Nakon Trojanskog rata, Diomed se vratio kući u dvore grada Arga. Zbog Afroditina prokletstva, gotovo su ga ubili njezini ljubavnici s Egijalijom na čelu. Junak se spasio pribjegavši Ateninom žrtveniku, jer mu ondje nisu smjeli nauditi. Usred noći pobjegao je iz Arga, zajedno sa svojim suborcima. Nakon dugog lutanja more ga je dovelo na obale Jadranskog mora....

Na Hilejskom poluotoku postojao je toponim Diomedov rt (123). Sudeći prema antičkim izvorima, radi se o današnjem rtu Ploča (123). Taj se toponim naziva i Punta Planka koja je oduvijek bila groblje brodova, jer je nezaštićena i otvorena. Sam rt nalazi se na istoimenom poluotoku južno od Rogoznice, pokraj sela Ražanj. To je najizbočeniji dio kopnene Dalmacije i jedno od rijetkih područja na obali ispred kojeg nema otoka koji bi ga štitili od jakih jugozapadnih vjetrova i žestokih naleta bure. Dapače, na vrhu brda Movar, ponad sela Ražanj, jasno se razabire posebnost tog položaja. Naime, zemljopisni uvjeti su takvi da s juga prema sjeveru može puhati snažan vjetar i stvarati nemirno more, dok se sa sjeverne strane rta, prema današnjoj Rogoznici, more čini ravnim poput ogledala. Nedavna istraživanja pokazala su da je tu postojalo Diomedovo svetište. Pronađeno je mnogo zavjetnih darova posvećenih ovom junaku, očito za uspješan plovni prolaz tim riskantnim mjestom.¹⁶

¹⁶ Ljubić 1866, 496 – 510.; Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Marić 1933.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Novak 1961, 145 – 221.; Broadment 1968.; Braccesi 1971.; Kerényi 1985.; Coppola 1988, 221 - 226.; Katičić 1989, 39 - 78.; Grevs 1990.; Braccesi 1991, 89 – 102.; Katičić 1995c, 333 – 386.; Čače 1997, 21 – 44.; Colonna 1998, 363 – 378.; Kirigin i Čače 1998, 63 – 110.; D'Ercole 2000.; Cabanes 2002, 51 – 63.; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Schwab 2005.; Cambi 2010, 51 – 53.; D'Ercole 2006.; Marohnić 2010, 41 – 61.; Šešelj 2012, 355 – 364.; Mokrović 2015, 5 – 35.; Mokrović 2016, 5 – 41.

Izvori:

Citat 111: *Apolonije Rođanin, Argonautika, IV. 522 - 551.*

ἦρωες δ', ὅτε δὴ σφιν εἰείσατο νόστος ἀπήμων, δὴ ῥα τότε προμολόντες ἐπὶ χθονὶ πείσματ' ἔδησαν Ἕλληων. νῆσοι γὰρ ἐπιπρούχοντο θαμειαὶ ἀργαλέην πλώουσιν ὁδὸν μεσσηγὺς ἔχουσαι οὐδέ σφιν, ὡς καὶ πρὶν, ἀνάρσια μητιάσκειν Ἕλληες: πρὸς δ' αὐτοὶ ἐμηχανόωντο κέλευθον, μισθὸν ἀειρόμενοι τρίποδα μέγαν Ἀπόλλωνος. δοιοὺς γὰρ τρίποδας τηλοῦ πόρε Φοῖβος ἄγεσθαι Αἰσονίδῃ περόωντι κατὰ χρέος, ὅππότε Πυθῶ ἱρὴν πεισόμενος μετεκίαθε τῆσδ' ὑπὲρ αὐτῆς ναυτιλίας: πέπρωτο δ', ὅπῃ χθονὸς ἰδρυνθεῖεν, μήποτε τὴν δῆϊοισιν ἀναστήσεσθαι ἰοῦσιν. τούνεκεν εἰσέτι νῦν κείνη ὅδε κεύθεται αἶη ἀμφὶ πόλιν ἀγαγὴν Ἕλληίδα, πολλὸν ἔνερθεν οὐδέος, ὡς κεν ἄφαντος αἰεὶ μερόπεσσι πέλοιτο. οὐ μὲν ἔτι ζῶοντα καταυτόθι τέτμον ἄνακτα Ἕλλον, ὃν εὐειδῆς Μελίτη τέκεν Ἡρακλῆι δῆμῳ Φαιήκων. ὁ γὰρ οἰκία Νausιθόοιο Μάκριν τ' εἰσαφίκανε, Διονύσοιο τιθήνην, νιψόμενος παίδων ὄλοδὸν φόνον: ἔνθ' ὄγε κούρη Αἰγαίου ἐδάμασσαν ἐρασσάμενος ποταμοῖο, νηάδα Μελίτην: ἡ δὲ σθεναρὸν τέκεν Ἕλλον. οὐδ' ἄρ' ὄγ' ἠβήσας αὐτῇ ἐνὶ ἔλδετο νήσῳ ναίειν, κοιρανέοντος ὑπ' ὀφρύσι Νausιθόοιο: βῆ δ' ἄλαδε Κρονίην, αὐτόχθονα λαὸν ἀγείρας Φαιήκων: σὺν γὰρ οἱ ἄναξ πόρσυνε κέλευθον ἦρωσ Νausιθόοος: τόθι δ' εἶσατο, καὶ μιν ἔπεφνον Μέντορες, ἀγραύλοισιν ἀλεξόμενον περὶ βουσίην.	525 530 535 540 550	Kad im se bez muke već ukazao povrat, junaci Tada pošavši naprijed, na zemlji hilejskoj užad Svezaše. Otoci naime pred njome ležahu brojni Koji su činili put brodarima međ sobom mučnim. Ali im nisu k'o prije Hilejci neprilike više Smišljali, nego im put olakšavahu i sami Primiv k'o plaću za to Apolonov veliki tronog. Dva je tronoga Feb podario Jasonu da ih Nosi na dalek put po zadatku, kad je u svetu Došao Pitu ga pitat u vezi upravo s ovom Plovidbom. Suđeno bješe, gdje da se smjeste na zemlji, Da ju nikada neće, kad dođu, poharat dušmani, Zato se i sad jos taj u onoj sakriva zemlji Ljupka hilejskog grada nadomak, vrlo duboko Pod tlom, eda bi uvijek smrtnicima bio nevidljiv. Ondje ne nadose još u životu Hila vladara Kojeg Heraklu bješe u feačkom rodila puku Melita lijepa lica. Jer on Nausitoju u dom Stiže, do Makride koja Dionisu dojiljom bješe, Da bi sa sebe kleto umorstvo oprao djece. Ondje poželje kćer i oblubi Egeja rijeke Melitu, Nimfu Najadu, što rodi snažnoga Hila. Kad je taj odrastao, na onom otoku nije Želio boraviti pod vlašću Nausitoja kralja. Ode na Kronovo more, a puk domorodački skupi Feački, jer mu je put pomagao vladar pripremit, Junak Nausitoj. I tu se naselio. Ali ga potom Ubiše Mentori ondje pri obrani goveda tornih.
--	---------------------------------	--

Apoll. Rhod. IV. 522 - 551.

Prema: *Apolonije Rođanin 2008, 432 – 433.*

Citat 112: *Pseudo Skilak, Oplovba, 22.*

"Βουλινῶν ὁμοτέρμονες Ὑλλοι. Οὗτοι δὲ φασιν Ὑλλον τὸν Ἡρακλέους αὐτοῦς κατοικίσαι· εἰσὶ δὲ βάρβαροι. Κατοικοῦσι δὲ χερρόνησον ὀλίγω ἐλάσσῳ τῆς Πελοποννήσου. Ἀπὸ δὲ χερρονήσου παραστόνιον ὀρθόν· ταύτην παροικοῦσι Βουλινοί.

Ps. Scyl. 22.

Susjedi su Bulina Hili. Oni pak kažu da ih je naselio Hilo sin Heraklov. A barbari su. I stanuju na poluotoku koji je malo manji od Peloponeza. Od poluotoka je uz ušće plovidba ravna. Pored njega stanuju Bulini.

Katičić 1995e, 391.

Citat 113: *Pseudo Skimno, Periegeza, 402 - 412.*

Ἡ πλησίον χώρα δε τούτων κειμένη
ὑπὸ τῶν Πελαγόνων καὶ Λιβουρνῶν κατέχεται.
Τούτοις συνάπτον δ' ἐστὶ Βουλινῶν ἔθνος·
ἐξῆς δὲ μεγάλη χερρόνησος Ὑλλικὴ
πρὸς τὴν Πελοπόννησόν τη ἐξισουμένη·
πόλεις δ' ἐν αὐτῇ φασὶ πέντε καὶ δέκα
Ὑλλους κατοικεῖν, ὄντας Ἑλληνας γένει·
τὸν Ἡρακλέους γὰρ Ὑλλων οἰκιστὴν λαβεῖν,
ἐκβαρβαρωθῆναι δὲ τούτους τῷ χρόνῳ
τοῖς ἔθεσιν ἱστοροῦσι τῶν πλησίων,
ὥς φασὶ Τίμαιός τη κἀρατοσθένης.

A zemlju što leži u blizini
drže Pelagonci i Liburni.
S njima se dodiruje narod Bulina;
405 a dalje je veliki Hilički poluotok,
koji po veličini izjednačuju nekako s Peloponezom;
a na njem kažu da u petnaest gradova
stanuju Hili, koji su rodom Grci.
Priповijedaju naime da ih je tamo naselio Heraklov sin
410 Hilo, ali su se s vremenom pobarbarili
pod utjecajem običaja svojih susjeda,
kako kažu Timej i Eratosten.

Ps. Scymn. 402 - 412.

Katičić 1995e, 388.

Citat 114: *Eustatije, Komentar na Dionizijev vodič po svijetu, 384 - 387.*

Κεῖθεν δ' εἰς ἀγῆς στρεπτήν ἀπερεύγεται ἀλμυρὴν θήγας υποξύουσα Λιβουρνίδας ἀμφὶ τ' ἐρύμνην Ὑλλήων χθόνα πᾶσαν, ὅση παρακέκλιται ἰσθμῷ Βουλίνων τ' ἀκταῖς...

Eust. ad Dionys. Per. 384 - 387.

A odande u pravcu zore izbacuje slanu vodu što tamo skreće stružući liburnske žale i oko sve utvrđene zemlje Hilejaca, kolika leži kraj prevlake i obala Bulina.

Katičić 1995e, 389.

Citat 115: *Dionizijev sholijast*, 384.

Οἱ Ὑλλεῖς χερσόνησον οἰκοῦσι ἴσην Πελοποννήσῳ τὸ μέγεθος.

Eust. ad Dionys. Per. 384 - 387.

Hilejci stanuju na poluotoku koji je jednak Peloponezu po veličini.

Katičić 1995e, 390.

Citat 116: *Dionizijev sholijast*, 384 - 387.

Ἐκεῖθεν δὲ πρὸς ἀνατολὰς σύρεται ἡ τὴν θάλασσαν ἐπερεύγεται ὁ Ἀδρίας κόλπος τοὺς αἰγιαλοὺς τῶν Λιβυρνίδων νήσων ὑποξύων καὶ περὶ ἅπασαν τὴν ὑψηλὴν ἢ ἰσχυρὰν τῶν Ὑλλείων χώραν, ἥτοι χερσόνησον, ὁπόση τῷ ἰσθμῷ πλησίον ἐπίκειται καὶ ταῖς ἀκταῖς τῶν Βουλιμέων.

Eust. ad Dionys. Per. 384 - 387.

A odande se Jadranski zaljev povlači ili izbacuje more prema istoku i struže žale Liburnskih otoka oko čitave visoke ili utvrđene zemlje Hileja, ili poluotoka, kolik god leži blizu uz prevlaku i uz obale Bulimejaca.

Katičić 1995e, 390.

Citat 117: *Stjepan Bizantinac, Narodne znamenitosti, Jonsko more*

Ὑλλεῖς, ἔθνος Ἰλλυρικόν, ἀπὸ Ὑλλου τοῦ Ἡρακλέους καὶ Μελίτης τῆς Αἰγαίου τοῦ ποταμοῦ, ὡς Ἀπολλώνιος τετάρτῳ Ἀργοναυτικῶν. ἐστὶ καὶ πόλις Ὑλλη, ὡς αὐτὸς φησι.

Steph. Byz. s.v. Ἰόνιον πέλαγος

Hilejci, ilirski narod, nazvani su po Hilu sinu Herakla i Melite kćeri rijeke Egeja, kako veli Apolonije u četvrtoj knjizi Argonautika. Postoji i grad Hila, kako on sam kaže.

Prema: Katičić 1995e, 394.

Citat 118: Apolodor kod *Stjepana Bizantinca, Narodne znamenitosti, Hileji*

Ὑλλεῖς: Ἀπολλόδωρος ἐν τῷ περὶ γῆς δευτέρῳ· ὑπὲρ δὲ τοὺς Ὑλλοὺς Λιβυρνοὶ καὶ τινες Ἴστροι λεγόμενοι Θραῖκες. καὶ τὶ θηλυκὸν Ὑλλις. πρόκειται χερρόνησος ἡλική μάλιστα Πελοποννήσου, ὡς φασι, πεντεκαίδεκα πόλεις ἔχουσα παμμεγέθεις οἰκουμένας.

Steph. Byz. s.v. Ὑλλεῖς

Hileji: Apolodor u drugoj knjizi djela o zemlji: Iznad Hila stanuju Liburni i neki Tračani koji se zovu Istri. A ženski je oblik Hilida. Prostire se poluotok velik kao Peloponez, kako kažu koji ima petnest vrlo velikih nastanjenih gradova.

Prema: Katičić 1995e, 388.

Citat 119: *Eustatije, Komentar na Dionizijev vodič po svijetu, 384 - 387.*

Ἐκεῖ δὲ, φησί, καὶ ἡ τῶν Ἑλλήων, ἦγουν Ἑλλέων, ἐρυμνὴ γῆ ὅση παράκειται τῷ ἰσθμῷ. Χερρόνεσον γάρ φασι οἰκεῖν τοὺς Ἑλλεῖς, περὶ ὧν καὶ ταῦτα ἱστορεῖται· Ἑλλεῖς ἔθνος Ἰλλυρικόν, ἀπὸ Ἑλλου τοῦ Ἡρακλέους, ὡς φησιν Ἀπολλώνιος. Ἔστι δὲ καὶ πόλις Ἑλλη. Ἀπολλόδωρος δὲ Ἑλλους τούτους γράφει λέγων· μετὰ τοὺς Ἑλλους Λιβυρνοὶ καὶ τινες Ἴστροι λεγόμενοι Θραῖκες. Τούτων δὲ πρόκειται χερρόνησος Ἑλλίς, ἡλικὴ μάλιστα Πελοπόννησος, πεντεκαίδεκα πόλεις οἰκουμένας ἔχουσα παμεγέθεις. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

Eust. ad Dionys. Per. 384 - 387.

A ondje se, veli, nalazi utvrđena zemlja Hileja kolika leži uz prevlaku. Jer kažu da Hileji stanuju na poluotoku, a o njima se pripovijeda i to: Hileji su ilirski narod, nazvani po Hilu, sinu Heraklovu, kako kaže Apolonije. A postoji i grad Hila. Apolodor piše o tim Hilima i kaže: „Poslije Hila dolaze Liburni i neki Tračani koji se zovu Istri. Pred njima pak leži poluotok Hilida, velik gotovo kao Peloponez, koji ima petnaest vrlo velikih nastanjenih gradova. I to je tako.“

Katičić 1995e, 389.

Citat 120: *Apolonijev sholijast, Argonautika, 524.*

Ἑλλήων ἔθνος περὶ τὴν Ἰλλυρίαν, ἀπὸ Ἑλλου τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Μελίτης ὠνομασμένον.

Schol. ad Apoll. Rhod. IV. 524.

Hilejaca: Narod u okolici Ilirije nazvan po Hilu, sinu Heraklovu i Melitinu.

Katičić 1995e, 393.

Citat 121: *Apolonijev sholijast, Argonautika, 1124.*

Ἑλλικῶν ἀπὸ τοῦ Ἑλλου τοῦ ἐκ Μελίτης καὶ Ἡρακλέους.

Schol. ad Apoll. Rhod. IV. 1124.

Hiličkoj [luci]: nazvanoj po Hilu sinu Melite i Herakla.

Katičić 1995e, 393.

Citat 122: *Apolonijev sholijast, Argonautika, 1149.*

αἰ μὲν τ' Αἰγαίου· Αἰγαῖος ποταμός περι Κέρκυραν· τούτου θυγάτηρ Μελίτη, ἧς καὶ Ἡρακλέους Ὑλλος, ἀφ' οὗ ἔθνος Ἰλλυρῶν καὶ Ὑλλικὸς λιμὴν παρὰ Φαίαξι. Πανύασις δὲ φησι ἐν Λυδία τὸν Ἡρακλέα νοσήσαντα τυχεῖν ἰάσεως ὑπὸ Ὑλλου τοῦ ποταμοῦ, ὅς ἐστι τῆς Λυδίας· διὸ καὶ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ Ὑλλους ὀνομασθῆναι. Μελιτήιον δὲ ὄρος Κερκύρα.

Schol. ad Apoll. Rhod. IV. 1149.

...i jedne Egeja: Egej je rijeka kod Kerkire; njegova je kći Melita, od nje se i od Herakla rodio Hilo, po kojem je nazvan jedan ilirski narod i Hilička luka u Feaçana. A Panijazis kaže da se Heraklo razbolio u Lidiji i da je našao lijeka od Hila, rijeke što teče u Lidiji: zato su i dva njegova sina dobila ime Hilo. A Melitej je gora na Kerkiri.

Katičić 1995e, 395- 396.

Citat 123: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, III. 140 - 141.*

Liburniae finis et initium Delmatiae Scardona in amne eo XII passuum a mari. dein Tariatum antiqua regio et castellum Tariona, promunturium Diomedis vel, ut alii, paeninsula Hyllis circuitu C, Tragurium civium Romanorum, marmore notum, Siculi, in quem locum Divus Claudius veteranos misit, Salona colonia ab Iader CXII.

Plin. NH III. 140 - 141.

Kraj Liburnije i početak Dalmacije je Skardona na toj rijeci 12 000 koraka od mora. Zatim dolazi stari predio što pripada Tariatima i tvrdi grad Tariona pa Diomedov rt ili, kako ga drugi zovu, poluotok Hilida, kojega obilazak iznosi. 100 000 koraka, pa Tragurij, naselje rimskih građana, poznato po mramoru, Sikuli, kamo je božanski Klaudije poslao veterane, pa kolonija Salona, udaljena od Jadera 112 000 koraka.

Katičić 1995c, 333.

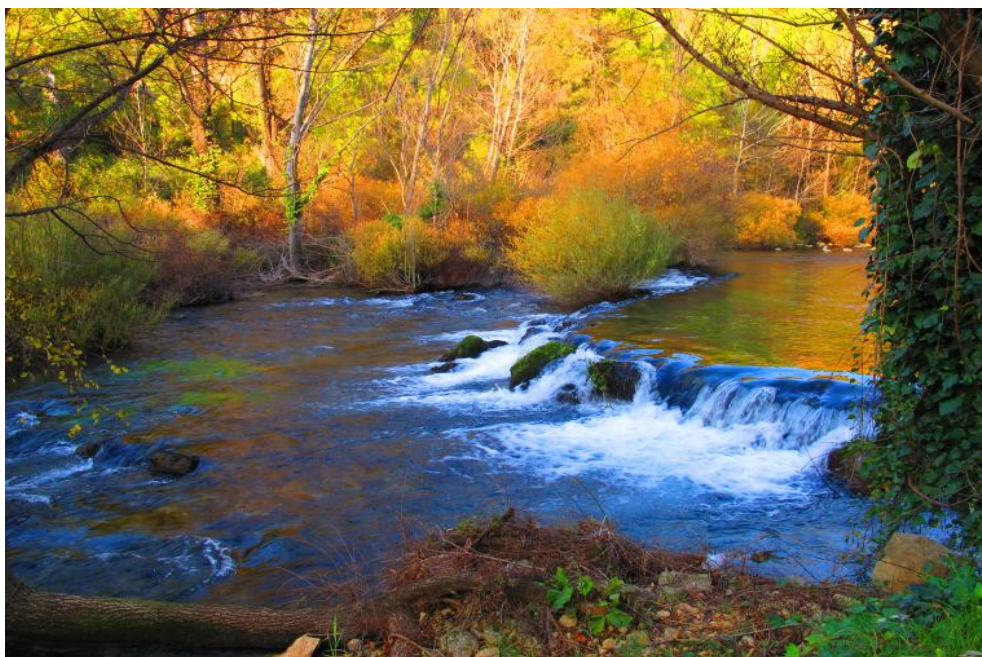
RIJEKA SALANGON

Slika 26. Prilagođena karta Jadrana s predloženom pozicijom rijeke Salangon
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

Slika 27. Pogled na izvor rijeke Jadro
(fotografirao F. Budić - 5. 12. 2015)

Slika 28. Rijeka Jadro
(fotografirao F. Budić - 5. 12. 2015.)

KOLŠANI NA RIJECI SALANGON

Krađa zlatnog runa potaknula je Kolšane da što prije okupe vojsku i krenu u potjeru za Argonautima. Jazon je odlučio ploviti kući putem prema zapadu izbjegavajući opasnosti koje su vrebale od Grčke prema Kolhidi. Tako su neustrašivi junaci dospjeli na prag Jadranskog mora. Međutim, Kolšani su bili okretniji i brži pa su uplovili u Jadran prije Jazonove družine. Postavili su zasjedu na važnim mjestima u Jadranu, a jedno od njih bilo je ušće rijeke Salangon... (30)

Rijeku Salangon (Salangón [Σαλαγγών]) spominje jedino Apolonije Rodanin u epu o Argonautima. Smatra se da je aleksandrijski pisac mislio na rijeku Jadro, zbog sličnosti s njezinim antičkim imenom - Salon. Geografski položaj na istočnoj obali Jadrana i kratka udaljenost od Cetine išli bi toj ideji u prilog. Međutim, nije isključivo da Salangon pripada tek mitološkom Apolonijevom svijetu.¹⁷

¹⁷ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Meuli 1921.; Delage 1930.; Beaumont 1936, 159 – 204.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Bérard 1957.; Capovilla 1957.; Broadment 1968.; Katičić 1970, 71 – 132.; Braccesi 1971.; Nava 1972, 1 -11.; Nikolanci 1973, 105 – 110.; Katičić 1974, 35 – 45.; Zaninović 1982, 43 – 51.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Kozličić 1990.; Chuvín 1991.; Corbato 1993, 171 – 184.; Dräger 1993, 25 – 45.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Katičić 1995h, 183 - 199.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Byre 1996, 3- 16.; Endsjø 1997/1998, 373 – 385.; Pietsch 1999; Žmudziński 1999, 19 – 24.; Clauss 2000; Braccesi 2001.; Thalmann 2001, passim; Cabanes 2002, 51 – 63.; Šašel Kos 2002, 493 – 505.; Room 2003.; Hard 2004.; Kuntić-Makvić 2004, 44 – 45.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Radić Rossi 2005, 143 – 155.; Schwab 2005.; Zaninović 2005, 5 – 24.; Šašel Kos 2006 13 – 23.; Castiglioni 2011, 715 – 733.; Cambi 2010, 51 – 53.; Nadareishvili 2010/2011, 60 – 72.

Izvori:

Citat 124: *Apolonije Rođanin, Argonautika, IV. 336 - 337.*

ὥς δὲ καὶ εἰς ἀκτὰς πληθὺν λίπεν ἀγχόθι νήσων
μέσφα Σαλαγγῶνος ποταμοῦ καὶ Νέστιδος αἴης.

Čak je izveo vojsku i na obale kopna
između rijeke Salangona i zemlje Nestide.

Apoll. Rhod. IV. 336 - 337.

Katičić 1995i, 57.

Citat 125: *Anonimni Ravenjanin, Opis svijeta, IV. 16.*

Dalmatias transeunt plurima flumina, inter cetera quae dicuntur:

Salon
Margus
Drinius
Trimus
Narenum.

Anon. Rav. IV. 16.

Dalmacijama protječu brojne rijeke, među ostalima i one koje se zovu

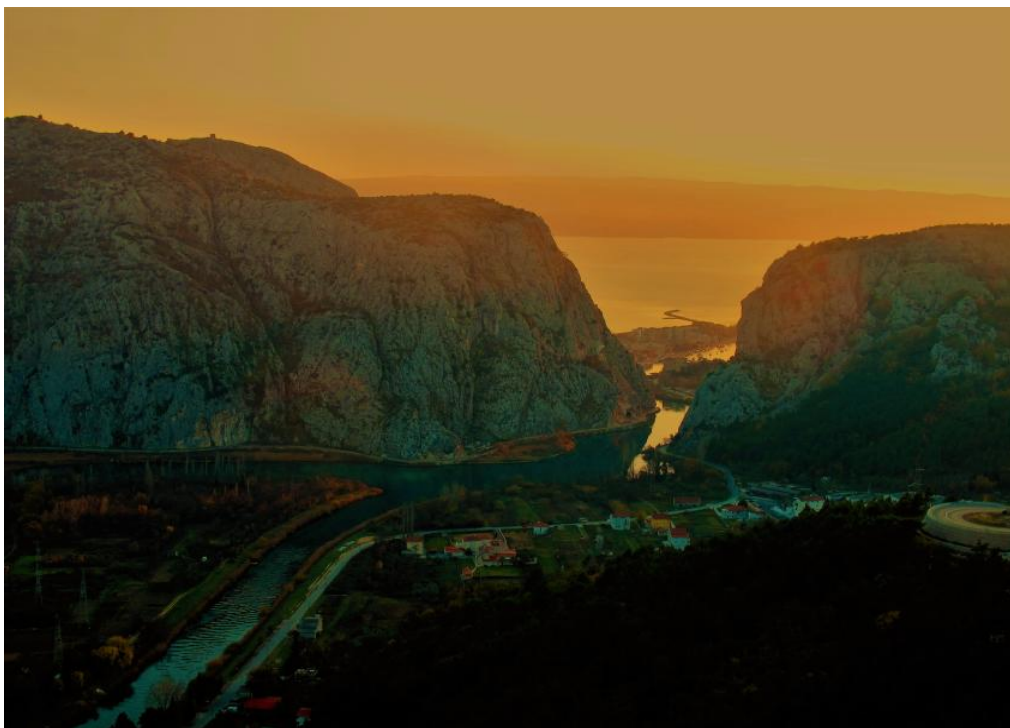
Salon
Marg
Drinij
Trim
Naren

Kuntić-Makvić 2003, 443.

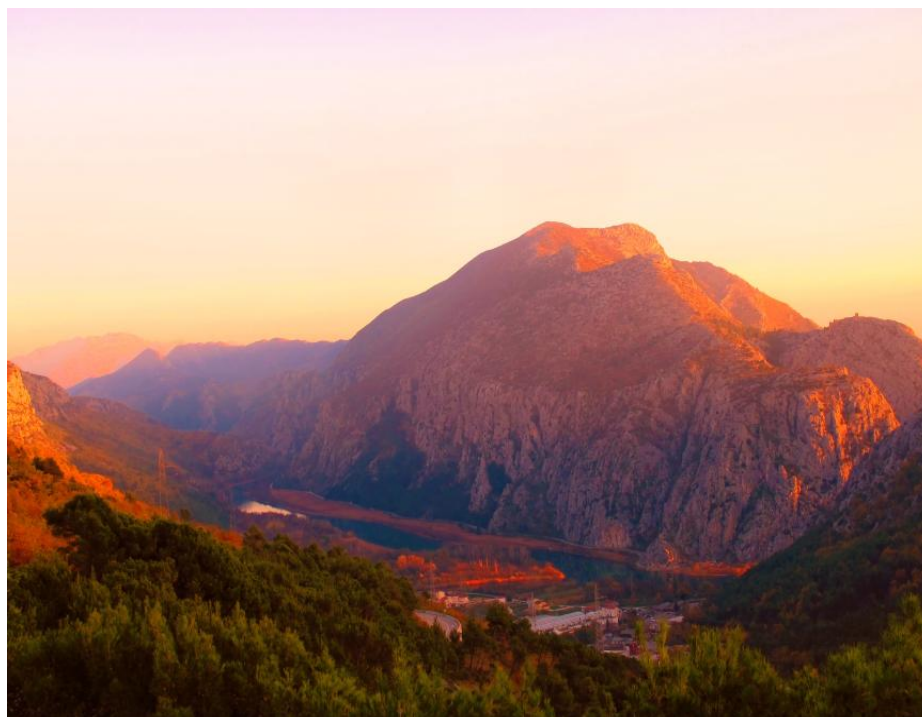
RIJEKA NEST I ZEMLJA NESTIDA

Slika 29. Prilagođena karta Jadrana s pozicijom rijeke Nest i zemlje Nestida
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

Slika 30. Ušće rijeke Cetine
(fotografirao F. Budić - 5. 12. 2015)

Slika 31. Pogled na rijeku Cetinu i planinu Perun
(fotografirao F. Budić - 5. 12. 2015.)

KOLŠANI U ZEMLJI NESTIDA

Iako su Argonauti bili pobjegli daleko na zapad i uplovili u rijeku Istar, Kolšani nisu odustali od potjere za otimačima runa. Mladići odani kralju Ejetu hitro su veslali prema nepoznatim krajevima. Vođa opasnog pothvata bio je mladi kraljević Apsirt. Zadatak je bio jasan: vratiti se u Kolhidu s kraljevnom i zlatnim runom te donijeti propast grčkim kradljivcima. Razjareni su Kolšani plovili brže što ih je dovelo do jadranskih obala prije Argonauta. Kako bi prepriječili bijeg prema jugu, zaposjeli su brojne otoke i morske putove. Apsirt je lukavo postavio vojsku na obalu koja se protezala između rijeke Salangona i zemlje Nestide. Kroz tu je zemlju protjecala rijeka Nest čije je ušće postalo jedan od kolških tabora na Kronovu moru... (30)

Prema podacima koji su ostavili antički pisci, zaključuje se da je Nest (Néstos [Nέστος]) bilo ime za današnju rijeku Cetinu (126 - 129). Dakle, zemlja kroz koju rijeka protječe nazivala se Nestidom. Vjerojatno je da se pisac epa o Argonautima, Apolonije Rođanin, poslužio ovom lokacijom kako bi rastumačio čitateljima fantastičan i irealan način na koji su Kolšani uspjeli postaviti zasjede Argonautima (30). Ako su isplovili kroz Cetinu, uz put su mogli zaposjesti brojne otoke i morske prolaze sve do zamišljenog ušća na sjeveru Jadranskog mora.¹⁸

¹⁸ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Meuli 1921.; Delage 1930.; Beaumont 1936, 159 – 204.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Bérard 1957.; Capovilla 1957.; Broadment 1968.; Katičić 1970, 71 – 132.; Braccesi 1971.; Nava 1972, 1 -11.; Nikolanci 1973, 105 – 110.; Katičić 1974, 35 – 45.; Zaninović 1982, 43 – 51.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Kozličić 1990.; Chuvin 1991.; Corbato 1993, 171 – 184.; Dräger 1993, 25 – 45.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Katičić 1995h, 183 - 199.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Byre 1996, 3- 16.; Endsjø 1997/1998, 373 – 385.; Pietsch 1999; Žmudziński 1999, 19 – 24.; Clauss 2000; Braccesi 2001.; Thalmann 2001, passim; Cabanes 2002, 51 – 63.; Šašel Kos 2002, 493 – 505.; Room 2003.; Hard 2004.; Kuntić-Makvić 2004, 44 – 45.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Radić Rossi 2005, 143 – 155.; Schwab 2005.; Zaninović 2005, 5 – 24.; Šašel Kos 2006 13 – 23.; Castiglioni 2011, 715 – 733.; Cambi 2010, 51 – 53.; Nadareishvili 2010/2011, 60 – 72.

Izvori:

Citat 126: *Pseudo Skilak, Oplovba, 22.*

ΙΛΛΥΡΟΙ. Μετὰ δὲ Λιβυρνοῦς εἰσιν Ἰλλυριοὶ ἔθνος, καὶ παροικοῦσιν οἱ Ἰλλυριοὶ παρὰ θάλατταν μέχρι Χαονίας τῆς κατὰ Κέρκυραν τὴν Ἀλκινόου νῆσον. Καὶ πόλις ἐστὶν Ἑλληνὶς ἐνταῦθα, ἣ ὄνομα Ἡράκλεια, καὶ λιμὴν. Εἰσὶ δὲ καὶ οἱ λωτοφάγοι καλούμενοι βάρβαροι οἷδε· Ἰεραστάμναι, Βουλλινοὶ (Υἱλινοὶ)· Βουλινοῶν ὁμοτέρμονες Ὑλλοὶ. Οὗτοι δὲ φασιν Ὑλλον τὸν Ἡρακλέους αὐτοῦς κατοικίσαι· εἰσὶ δὲ βάρβαροι. Κατοικοῦσι δὲ χερρόνησον ὀλίγω ἐλάσσω τῆς Πελοποννήσου. Ἀπὸ δὲ χερρονήσου παραστόνιον ὀρθόν· ταύτην παροικοῦσι Βουλινοὶ. Βουλινοὶ δ' εἰσιν ἔθνος Ἰλλυρικόν. Παράπλους δ' ἐστὶ τῆς Βουλινοῶν χώρας ἡμέρας μακρᾶς ἐπὶ Νέστον ποταμόν.

Ps. Scyl. 22.

ILIRI: Nakon Liburna, nalazi se narod Ilira. Oni žive uz more do Haonije koja je u blizini Kerkire, Alkinojeva otoka. Ondje je i luka i grčki grad kojemu je ime Herakleja. A barbarski narodi koji se nazivaju lotofazima su ovi: Hijerastamni, Bulini (Hili). Hili graniče s Bulinima. Iako su barbari, oni tvrde da ih je Hil, Heraklov sin (ondje) naselio. Nastanjuju poluotok koji je malo manji od Peloponeza. Njega nastanjuju (i) Bulini. Bulini su narod Ilirski. Plovidba od zemlje Bulina do rijeke Nesta traje mnogo dana.

Gorički 2016.

Citat 127: *Pseudo Skilak, Oplovba, 23.*

ΝΕΣΤΟΙ. Ἀπὸ δὲ Νέστου πλοῦς ἐστὶ κολπώδης. Καλεῖται δὲ Μανιὸς ἄπας οὗτος ὁ κόλπος. Παράπλους δὲ ἐστὶν ἡμέρας μιᾶς. Εἰσὶ δὲ ἐν τούτῳ τῷ κόλπῳ νῆσοι, Προτερὰς, Κρατεῖαι, Ὀλύντα. Αὗται δὲ ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχουσι στάδια β', ἣ ὀλίγω πλέον, κατὰ Φάρον καὶ Ἴσσαν. Ἐνταῦθα γάρ ἐστι υἱός Φάρου, νῆσος Ἑλληνὶς, καὶ Ἴσσα νῆσος, καὶ πόλεις Ἑλληνίδες αὗται.

Ps. Scyl. 23.

NESTI: Nakon Nesta plovi se zaljevom. Čitav ovaj zaljev se naziva Manijski. Plovidba traje jedan dan. U tom su zaljevu otoci Protera, Krateija i Olinta. Oni su jedan od drugoga udaljeni 2 stadija ili manje, nalazeći se spram Fara i Ise. Tu je naime novi Far, grčki otok, i otok Isa, i na njima grčki gradovi.

Prema: Čače 1997, 218.

Citat 128: *Apolonije Rodanin, Argonautika, IV. 1210 -1216.*

αὐθι δὲ νήσῳ	1210	A oni su tamo na otoku
δὴν μάλα Φαιήκεσσι μετ' ἀνδράσι ναιετάασκον,		vrlo dugo stanovali s ljudima Feačanima sve dok se na
εἰσότε Βακχιάδαι, γενεὴν Ἐφύρηθεν ἔόντες,		njem poslije nisu nastanili ljudi Bakhijadi, koji su bili
ἄνδρες ἐννάσσαντο μετὰ χρόνον: οἱ δὲ περαιῖν		rodom iz Efire. A oni su otišli na otok preko puta.
νήσον ἔβαν: κείθεν δὲ Κεραύνια μέλλον Ἀβάντων		Odande su pak imali stići do Keraunijskog gorja, koje
οὖρα, Νεσταίους τε καὶ Ὀρικὸν εἰσαφικέσθαι:	1215	pripada Amantima, do Nestejaca i do Orika. Ali, to se
ἀλλὰ τὰ μὲν στείχοντος ἄδην αἰῶνος ἐτύχθη		dogodilo poslije mnogo vremena.

Apoll. Rhod. IV. 1210 – 1216.

Katičić 1995i, 110.

Citat 129: *Apolonijev sholijast, Argonautika, 1215.*

Νεσταίους τε· τοὺς Νεσταίους Σκύλαξ φησὶν ἔθνος Ἰλλυρικόν ἀπὸ τούτων παράπλους ἐστὶν εἰς τὸν κόλπον... καὶ Ἐρατοσθένης ἐν γ' Γεωγραφουμένων φησὶ "μετὰ Ἰλλυριοῦς Νεσταῖοι, καθ'οὓς νῆσος Φάρος Παρίων ἄποικος".

Schol. ad Apoll. Rhod. IV. 1215.

do Nestejaca: za Nestejce kaže Skilak da su ilirski narod; od njih se plovi do zaljeva... i Eratosten u 3. knjizi svoje Geografije "iza Ilira su Nestejci. Kod njih je otok Far, kolonija Parana"

Katičić 1995i, 111.

OTOK ISA

Slika 32. Prilagođena karta Jadrana s pozicijom otoka Ise
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

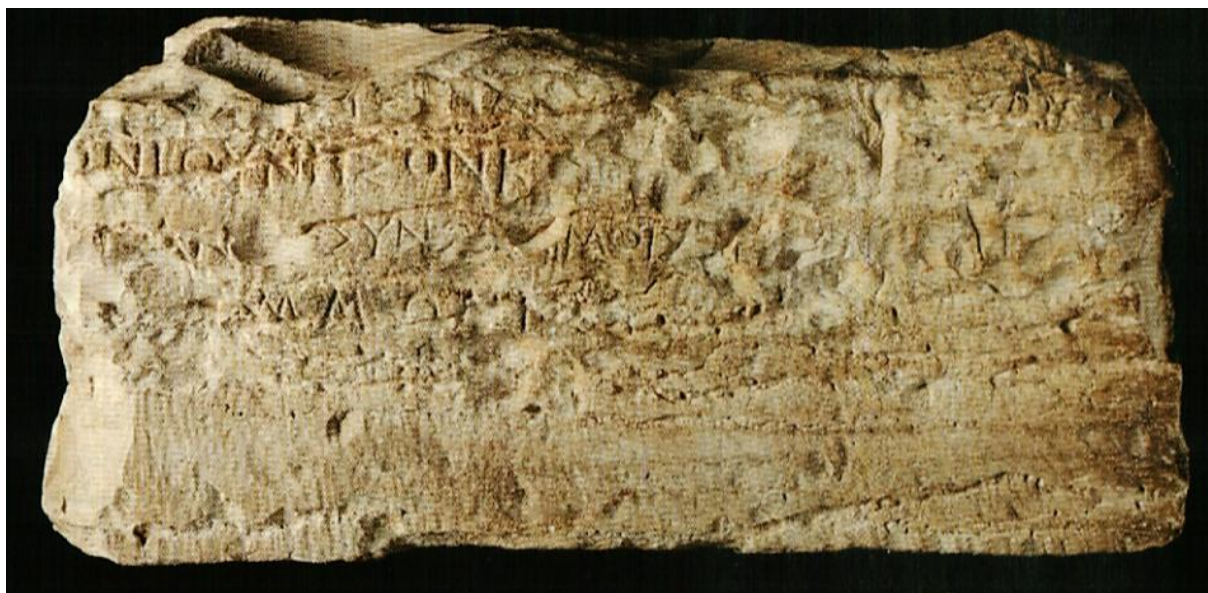
Slika 33. Pogled na otok Vis s uzvisine Hum
(fotografirao F. Budić - 30. 11. 2015)

Slika 34. Pogled na otok Vis s mora
(fotografirao F. Budić - 1. 12. 2015)

Slika 35. Novac s glavom Jonija na aversu i natpisom „IONIO“
(fotografirao F. Budić - 1. 12. 2015)

Slika 36. Kamen s natpisom Jonijeva otoka
(preuzeto: *Antički Grci na tlu Hrvatske* 2010, 80.)

JONIJE – VLADAR ISE

Jedan je Jonije bio sin kralja Diraha kojeg je ubio Heraklo i bacio njegovo beživotno tijelo u more. Međutim, slavan je bio još jedan Jonije iz ilirskoga roda. Bio je jak vladar, a njegovo se kraljevstvo protezalo na obalama i otocima velikog Jonskog zaljeva. Štoviše, kažu da cijelo more nosi ime po tom moćnom vladaru. Središte Jonijeve vlasti bilo je na otoku Visu. Od tamo je upravljao i kraljevao nad okolnim područjima... (26, 130 - 136)

Prema mitološkoj predaji današnjim Visom vladao je Ilir Jonije (130 - 136). Ipak, ovaj mit donekle potvrđuju arheološki nalazi. U mjestu Gradine, na Visu, pronađen je 1892. godine ulomak natpisa na kojem se spominje izraz „Jonijev otok“ (*Ioníou nésos* [Iovíou vḗσος]). Ipak smatra se da je riječ o pjesničkom tekstu pa se ne može uzeti u obzir kao dokaz Jonijeve vlasti nad otokom. Na Visu, Hvaru i još nekolicini srednjojadranskih otoka pronađen je novac s natpisom „IONIO“. To uspućuje na kovanje ili naknadno prekivanje novca od strane vladara koji se zvao Jonije. Tako Jonije dobiva i povijesni karakter.¹⁹

¹⁹ Bunbury 1854.; Bianchi 1875.; Lisičar 1951.; Braccesi 1971.; Katičić 1973, 185 – 201.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Katičić 1995g, 161 – 183.; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Cambi 2010, 51 – 53.

ARGONAUTI PLOVE KRAJ ISE

Napustivši hilejsku zemlju, Argonauti su plovili kraj Liburnskih otoka. Dok su još putovali rijekom Istar, kolški vojnici pripremali su na tim otocima opaku zasjedu. Morski put postao je konačno siguran nakon što je Hera olujom raspršila Ejetove vojnike po Kronovom moru. Otoci pokraj kojih je Argo hitro plovio nazivali su se Isa i Diskelad. Radostan zbog povoljnog vjetra, Jazon nije ni razmišljao o pokajanju zbog ubojstva kraljevića Apsirta. Međutim, Zeusov gnjev zbog kukavičkog ubojstva nije bilo lako odagnati. Usljedit će oštra kazna... (151)

Grčko ime današnjeg otoka Visa bilo je Isa (*Ísa* [Ἴσσα]) (137 - 150). U 4. stoljeću prije Krista ondje se počeo razvijati jedan od najznačajnijih grčkih gradova na Jadranskom moru. Bila je to kolonija sicilskog grada Sirakuze koja je u vrhuncu moći osnivala nove polise poput Tragurija (*Tragúrion* [Τραγούριον ili Τραγούριον], danas Trogir, i Epetija (*Epétion* [Ἐπέτιον] danas Stobreč (138, 141, 144). Uz Crnu Korkiru, Isa je jedini Apolonijev geografski pojam na Jadranu koji se s pouzdanošću može tražiti na antičkog geografskoj karti.²⁰

²⁰ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Meuli 1921.; Delage 1930.; Beaumont 1936, 159 – 204.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Bérard 1957.; Capovilla 1957.; Broadment 1968.; Katičić 1970, 71 – 132.; Braccesi 1971.; Nava 1972, 1 -11.; Nikolanci 1973, 105 – 110.; Katičić 1974, 35 – 45.; Zaninović 1982, 43 – 51.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Kozličić 1990.; Chuvín 1991.; Corbato 1993, 171 – 184.; Dräger 1993, 25 – 45.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Katičić 1995h, 183 - 199.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Byre 1996, 3- 16.; Endsjø 1997/1998, 373 – 385.; Pietsch 1999; Žmudziński 1999, 19 – 24.; Clauss 2000; Braccesi 2001.; Thalmann 2001, passim; Cabanes 2002, 51 – 63.; Šašel Kos 2002, 493 – 505.; Room 2003.; Hard 2004.; Kuntić-Makvić 2004, 44 – 45.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Radić Rossi 2005, 143 – 155.; Schwab 2005.; Zaninović 2005, 5 – 24.; Šašel Kos 2006 13 – 23.; Castiglioni 2011, 715 – 733.; Cambi 2010, 51 – 53.; Nadareishvili 2010/2011, 60 – 72.

Izvori:

Citat 130: *Strabon, Geografija, VII. 5. 8-9.*

...τὰ Κεραύνια ὄρη, ἢ ἀρχὴ τοῦ στόματος τοῦ Ἰονίου χόλπου καὶ τοῦ στόματος τοῦ Ἀδρίου. - Τὸ μὲν οὖν στόμα χοινὸν ἀμφοῖν ἐστὶ, διαφέρει δὲ ὁ Ἰόνιος διότι τοῦ πρώτου μέρους τῆς Θαλάττης ταύτης ὄνομα τοῦτ' ἐστίν, ὃ δ' Ἀδρίας τῆς ἐντὸς μέχρι τοῦ μυχοῦ, νυνὶ δὲ καὶ τῆς συμπάσης. φησὶ δ' ὁ Θεοπομπὸς τῶν ὀνομάτων τὸ μὲν ἦχιν ἀπὸ ἀνδρὸς ἡγησαμένου τῶν τόπων ἐξ Ἰσσης τὸ γένος, τὸν Ἀδρίαν δὲ ποταμοῦ ἐπόνυμον γεγονέναι .

Strab. VII. 5. 8- 9.

... Keraunijske gore, početak ulaza u Jonski zaljev i u Jadran. – Ulaz je obojima zajednički, a Jonski se zaljev razlikuje time što je to ime prvoga dijela toga mora, Jadran pak onoga unutrašnjeg sve do skrajnjega kuta, a sada i čitavoga. Teopomp kaže da prvo od tih imena potječe od čovjeka, rodnom iz Ise, koji je bio zavladao tim područjima, a Jadran da je dobio ime po rijeci.

Katičić 1995g, 166-167.

Citat 131: *Eustatije, Komentar na Dionizijev vodič po svijetu, 92.*

Λέγεται δὲ Ἰόνιος, ὡς καὶ τῶ Λυχοφρονὶ δοχεῖ καὶ τῶ Αἰσχύλῳ ἀπὸ τῆς Ἰοῦς. Διενήξατο γὰρ ἐχεῖνη βοῦς γενομένη χάνταυθα. Οἱ δὲ φασὶν ἀπὸ Ἰάονος, ἀνδρὸς Ἰταλοῦ, ἢ ἀπὸ Ἰονίου, ἀνδρὸς Ἰλλυριοῦ.

Eust. ad Dionys. Per. 92.

A zove se Jonsko, kako misle i Likofron i Eshil, po Iji. Jer prošla je ona, kada je postala krava, i onuda. A drugi kažu da je po Jaonu, čovjeku Italcu, ili po Joniju, čovjeku Ilir.

Katičić 1995g, 168.

Citat 132: *Servije Mauro, Komentar Vergilijeve Eneide, III. 211.*

Non nulli Ionium ab Ionio rege, qui in insula quae ante Illyricum iacet regnaverat, dictum tradunt.

Serv. ad Verg. Aen. III. 211.

A zove se Jonsko, kako misle i Likofron i Eshil, po Iji. Jer prošla je ona, kada je postala krava, i onuda. A drugi kažu da je po Jaonu, čovjeku Italcu, ili po Joniju, čovjeku Ilir.

Katičić 1995g, 168.

Citat 133: *Stjepan Biznatinac, Narodne znamenitosti, Jonsko more*

Ἰόνιον πέλαγος, τὸ περὶ τὴν Ἰταλίαν, <ἀπὸ τῆς Ἰούζ>, Ἀίσχυλος ἐν Προμηθεΐ δεσμώτῃ· οἱ δὲ ἀπὸ Ἰλλυριοῦ ἢ ἀπὸ Ἴονος Ἰταλοῦ. ἐχαλεῖτο δὲ καὶ Ἀδρίας ὁ Ἴόνιος κόλπος.

Steph. Byz. s. v. Ἰόνιον πέλαγος

Jonsko more, ono kod Italije <od Ije>, tako Eshil u Okovanom Prometeju. A drugi kažu da je od Jonija Ilira ili od Jona Italca. A jonski se zaljev zvao i Jadran.

Katičić 1995g, 169.

Citat 134: *Pindarov sholijast, Pitijaska oda, III. 120.21.*

τὸ Ἰόνιον πέλαγος τὸ περὶ Συριελίαν τὸ ὀνομαεῖβεν, ὡς μὲν ἐνιοὶ ἀπὸ Ἰούζ· Θεόπομπος δὲ ἀπὸ Ἰονίων ἀηδρὸς Ἰλλυριοῦ. Ἀρχέμαχος δὲ ἀπὸ τῶν ἀπολομένων ἐν αὐτῷ Ἰαόνων.

Schol. ad. Pind. Pyth. III. 120. 21.

Jonsko more što je oko Sicilije dobilo je ime, kako nekoji kažu, od Ije; a Teopomp veli da je od Jonija, čovjeka Ilira. Arhemah opet da je od Jonjana što su poginuli na njem.

Katičić 1995g, 163.

Citat 135: *Apolonijev sholijast, Argonautika, IV. 308*

τὸ Ἰόνιον πέλαγος τῆς Ἰταλίας εἰς ὃ ἐχθίδωσιν ὁ Ἀδρίας διὸ καὶ τινες αὐτὸ Ἀδρίαν ὀνομάζουσιν. – Ἰόνιον πέλαγος πρὸς τῆ Ἰταλίᾳ οὕτω χαλούμενον. ὀνομάσθη δὲ ἀπὸ Ἰονίου τὸ γένος Ἰλλυριοῦ, ὡς φησιν Θεόπομπος ἐν χα'· τινὲς δὲ ἀπὸ τῆς γενομένης πλάνης τῆ Ἰοῖ.

Schol. ad Apoll. Rhod. IV. 308.

Jonsko more kod Italije u koje utječe Jadran; zato neki i to more zovu Jadran. – Jonsko more, tako zvano, što leži prema Italiji. Dobilo je ime od Jonija po rodu Ilira, kako kaže Teopomp u 21. knjizi. A neki misle da je po Ijiniu lutanju.

Katičić 1995g, 170.

Citat 136: *Likofronov sholijast, Aleksandra, 631.*

...ὅσοι περὶ τὸ Ἴόνιον πέλαγος οἰχοῦσι· καὶ ὁ μὲν Λυχόφρων ἀπ' Ἰοῦς ὀνόμασων αὐτό. Θεόπομπος δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀπ' Ἰονίου Ἰλλυριχοῦ τὸ γένος βασιλεύσαντος τῶν τόπων ἐχρίνων, υἱοῦ Ἀδρίου τοῦ περὶ τοῦτο τὸ πέλαγος χτίσαντος πόλις τὴν λεγομένην Ἀδρίαν. ἕτεροὶ φασὶν ὑπὸ Λιονυσίου τοῦ προτέρου τυράννου Σιγελίας χτισθῆναι, τὸ δὲ πέλαγος, ὡς ἔφην, ἀπὸ τοῦ Ἰονίου ἐγλήθη.

Schol. ad Lycoph. 631.

...svi koji stanuju oko Jonskoga mora; i Likofron mu je dao ime po Iji. A Teopomp i mnogi drugi po Joniju rodom Pirus, koji je bio zavladao onim krajevima kao kralj, sinu Adrijinu, koji je na tom mjestu osnovao grad što se zove Adrija. Drugi kažu da je taj grad osnovao Dionizije stariji, sicilski tiranin. A more se, kako sam već rekao, prozvalo po Joniju.

Katičić 1995g, 164.

Citat 137: *Pseudo Skilak, Oplovba, 23.*

ΝΕΣΤΟΙ. Ἀπὸ δὲ Νέστου πλοῦς ἐστὶ κολπώδης. Καλεῖται δὲ Μανιὸς ἅπας οὗτος ὁ κόλπος. Παράπλους δὲ ἐστὶν ἡμέρας μιᾶς. Εἰσὶ δὲ ἐν τούτῳ τῷ κόλπῳ νῆσοι, Προτερὰς, Κρατεῖαι, Ὀλύντα. Αὗται δὲ ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχουσι στάδια β', ἢ ὀλίγω πλεον, κατὰ Φάρον καὶ Ἴσσαν. Ἐνταῦθα γάρ ἐστι υἱὸς Φάρου, νῆσος Ἑλληνίς, καὶ Ἴσσα νῆσος, καὶ πόλεις Ἑλληνίδες αὗται.

Ps. Scyl. 23.

NESTI: Nakon Nesta plovi se zaljevom. Čitav ovaj zaljev se naziva Manijski. Plovidba traje jedan dan. U tom su zaljevu otoci Protera, Krateija i Olinta. Oni su jedan od drugoga udaljeni 2 stadija ili manje, nalazeći se spram Fara i Ise. Tu je naime novi Far, grčki otok, i otok Isa, i na njima grčki gradovi.

Prema: Čače 1997, 218.

Citat 138: *Polibije, Povijest, XXXII. 9. 1-3.*

ὅτι τῶν Ἰσσιῶν πλεονάκις πεπρεσβευκότων εἰς τὴν Ῥώμην καὶ διασαφούντων ὅτι Δελματεῖς τὴν χώραν ἀδικοῦσι καὶ τὰς πόλεις τὰς μετ' αὐτῶν ταπτομένας· αὗται δ' εἰσὶν Ἐπέτιον καὶ Τραγῦριον.

Polyb. XXXII. 9. 1 – 3.

Građani Ise su više puta slali poslanstva u Rim i žalili se da im Delmati pustoše zemlju i gradove Epetij i Tragurij koji su s njima u savezu.

Prema: *Polibije 1988, 465.*

Citat 139: *Pseudo Skimno, Periegeza*, 413 - 414.

Νῆσος κατ' αὐτοῦς δ' ἔστιν Ἴσσα λεγομένη,
Συρακοσίων ἔχουσα τὴν ἀποικίαν.

U njihovoj blizini (nasuprot njih) nalazi se otok Vis
na kojem je i sirakuška naseobina.

Ps. Scymn. 413 - 414.

Gorički 2016.

Citat 140: *Strabon, Geografija*, II. 5. 20.

ὁ δ' Ἴόνιος κόλπος μέρος ἐστὶ τοῦ νῦν Ἀδρίου λεγομένου: τούτου δὲ τὴν μὲν ἐν δεξιᾷ πλευρὰν ἡ Ἰλλυρίς ποιεῖ, τὴν δ' εὐώνυμον ἡ Ἰταλία μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ κατὰ Ἀκυληίαν. ἔστι δὲ πρὸς ἄρκτον ἅμα καὶ πρὸς τὴν ἐσπέραν ἀνέχων στενὸς καὶ μακρὸς, μῆκος μὲν ὅσον ἑξακισχιλίων σταδίων, πλάτος δὲ τὸ μέγιστον διακοσίων ἐπὶ τοῖς χιλίοις. νῆσοι δὲ εἰσὶν ἐνταῦθα συχναὶ μὲν αἱ πρὸ τῆς Ἰλλυρίδος, αἶ τε Ἀψυρτίδες καὶ Κυρικτικὴ καὶ Λιβυρνίδες, ἔτι δ' Ἴσσα καὶ Τραγούριον καὶ ἡ Μέλαινα Κόρκυρα καὶ Φάρος, πρὸ τῆς Ἰταλίας δὲ αἱ Διομήδαιοι.

Strab. II. 5. 20.

A Jonski je zaljev dio zaljeva koji se sada Jadranskim zove; onomu je pak s desnoga boka Pirija, a s lijevoga Italija, sve do njegova najgornjeg dijela kod Akvileje. Proteže se prema sjeveru i zapadu te je uzan i dug: duljina mu iznosi oko šest tisuća stadija, a širina gdje je najveća, oko tisuću šest stotina stadija. Otoka ima ondje mnogo, pred ilirskom obalom; tu su Apsirtovi otoci, zatim Kuriktika i Liburnijski otoci, pa onda Isa Tragurij Crna Korkira i Far Pred italskom obalom je Diomedovo otočje.

Prema: Križman 1997, 93 – 95.

Citat 141: *Strabon, Geografija*, VII. 5. 4-5.

παρ' ὅλην δ' ἦν εἶπον παραλίαν νῆσοι μὲν αἱ Ἀψυρτίδες, περὶ ἃς ἡ Μήδεια λέγεται διαφθεῖραι τὸν ἀδελφὸν Ἀψυρτον διώκοντα αὐτήν. ἔπειτα ἡ Κυρικτικὴ κατὰ τοὺς Ἰάποδας: εἶθ' αἱ Λιβυρνίδες περὶ τετταράκοντα τὸν ἀριθμὸν: εἶτ' ἄλλαι νῆσοι, γνωριμώταται δ' Ἴσσα, Τραγούριον, Ἰσσεῶν κτίσμα, Φάρος ἢ πρότερον Πάρος, Παρίων κτίσμα, ἐξ ἧς Δημήτριος ὁ Φάριος.

Strab. VII. 5. 4 - 5.

Duž čitave obale koju sam opisao su otoci Apsirtidi (pripovijeda se da je kod njih Medeja ubila brata Apsirta koji ju je progonio), zatim Kiriktika uz Japode, onda četrdesetak Liburnskih otoka, a zatim i drugi otoci. Najpoznatiji su Isa, isejska stečevina Tragurij, parska stečevina Far, prijašnji Par (s njega je Demetrije Farski).

Kuntić-Makvić 2003, 413.

Citat 142: *Pomponije Mela, Opis zemalja, II. 7.*

In Hadria Apsorus, Dyscelados, Absyrtis, Issa, Pitya, Hydria, Electrides, nigra Corcyra, Tragurium, Diomedia, Aestria, Sason atque, ut Alexandriae, ita Brundusio adiacens Pharos.

Mela II. 7.

U Jadranu su Apsor, Diskelad, Absirtidi, Isa, Pitija, Hidrija, Elektridi, Crna Korkira, Tragurij, Diomedov otok, Estrija, Sason i Far ispred Brundizija, poput onoga ispred Aleksandrije.

Prema: Križman 1997, 258.

Citat 143: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, III. 152.*

Contra Iader est Lissa et quae appellatae contra Liburnos Crateae aliquot nec pauciores Liburnicae, Celadussae, contra Surium Bavo et capris laudata Brattia, Issa civium Romanorum et cum oppido Pharia.

Plin. NH III. 152.

Nasuprot je Jaderu Lisa i nekoliko onih koji se nasuprot Liburnima zovu Krateji, jednako brojni Liburnski otoci, Keladusa, Bavo nasuprot Traguriju i Bratija hvaljena zbog koza, Isa rimskih građana i farski otok s gradom.

Prema: Kuntić-Makvić 203, 423.

Citat 144: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, III. 152.*

Petunt et ex insulis Issaei, Solentini, Separi, Epetini.

Plin. NH III. 142.

U ovome su sudbenom okrugu i s otoka Isejci, Solentini, Separi i Epetini.

Prema: Kuntić-Makvić 203, 421.

Citat 145: *Agatemer, Nacrt Geografije, 23.*

Κεφαλληνία νῆσος τετράπολις μῆκος σταδίων υ'. Εἰσὶ δὲ καὶ ἐν τῷ Ἀδρίᾳ νῆσοι παρὰ τὴν Ἰλλυρίδα, ὧν ἐπιστημότεραι Ἴσση καὶ ἡ Μέλαινα Κόρκυρα καὶ Φάρος καὶ Μελίτη, ὧν ἀγνοῶ τὰς περιμέτρους.

Agathem. 23.

Otok Kefalenija s četiri grada dug je 400 stadija. Ima otoka i u Jadranu uz Iliriju, od kojih su najznamenitiji Isa i Crna Korkira i Far i Melita, kojima ne poznajem veličinu.

Prema: Čače 1997, 224.

Citat 146: *Klaudije Ptolemej, Geografija, II. 16. 9.*

Τῇ δὲ Δαλματία νῆσοι παράκεινται
Ἴσση καὶ πόλις μβ'γ" μγ'
....

Ptol. Geog. II. 16. 9.

Uz Dalmatiju pak leže otoci
Isa s gradom 42° 20' 43°
....

Kuntić-Makvić 203, 427.

Citat 147: *Morski itinerarij, 519 - 520. 3-4.*

Inter Dalmatiam et Istriam
insulae Apsoros Brattia Solentia Issa Lisa
Corcyra Melta

Iitin. Ant. Marit. 519 - 520. 3-4.

Između Dalmacije i Istrije
otoci Apsor Bratija, Solentija, Isa, Lisa,
Korkira Melta:

Kuntić-Makvić 2003, 431.

Citat 148: *Peutingerova karta IV. B 1.*

Insula Issa

Tab. Peutin. IV, B 1

otok Isa

Kuntić-Makvić 203, 435.

Citat 149: *Anonimni Ravenjanin, Opis svijeta, V. 24.*

Nam in colfo occidentali in ipso mari magno litore Dalmatiae seu Liburniae atque Istriae sunt insulae inter ceteras quae dicuntur, id est Corcora, Isia, ..., Ursaria, Cevaria.

Anon. Rav. 5. 24.

U zapadnome zaljevu, na dugoj morskoj obali Dalmacije, Liburnije i Istrije su, među ostalima, otoci koji se zovu Korkora, Izija, ..., Ursarija, Cervarija.

Kuntić-Makvić 2003, 449 - 451.

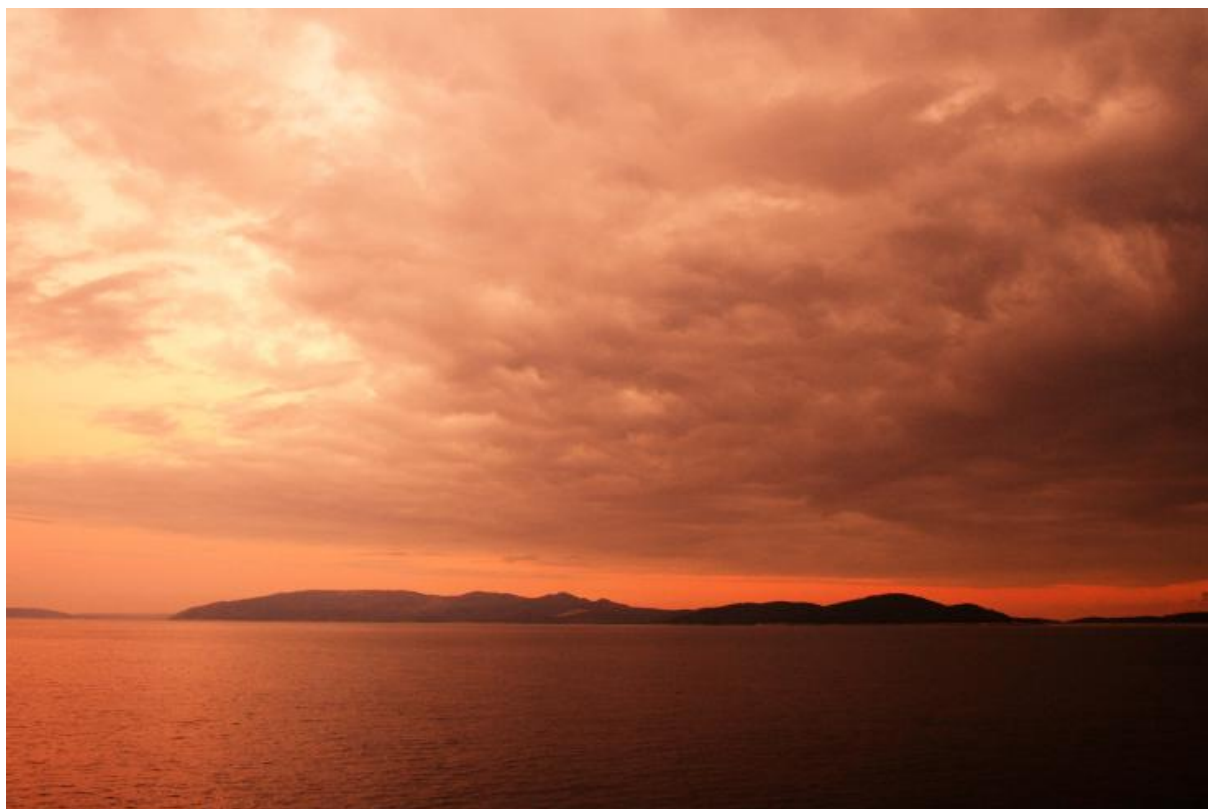
Citat 150: spomen Ise i isejske kolonije nalazi se u brojnim povijesnim djelima:

- 1) *Polib.* II. 8.5.; II. 11. 11.; II. 11. 12. XXII. 9.2.; XXXII. 9.2. i dr.
- 2) *App.* III. 7
- 3) *Agatarch. ad Athen.* I. 52.
- 4) *Bel. Civ.* III.9.
- 5) *Bel. Alex.* 47.
- 6) *Liv.* XXXI. 45. 10.; XXXVII. 16. 8. ; XLII. 26. 2.; XLII. 48. 8.; XLV. 26. 13.
i dr.

OTOK PITIJEJA

Slika 37. Prilagođena karta Jadrana s predloženom pozicijom otoka Pitijeje
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

Slika 38. Pogled na otok Hvar s pučine
(fotografirao F. Budić - 1. 12. 2015.)

ARGONAUTI PLOVE KRAJ PITIJEJE

Zeus je odredio da se Jazon mora očistiti od zločina što prije. Jolski kraljević morao je tražiti očišćenje od Apsirtova ubojstva u domu čarobnice Kirke. Njezin otok Eeja nalazio se daleko na zapadu, a put do njega bio je trnovit i opasan. Dok su plovili pokraj ljupke Pitijeje nedaleko od Ise, vođa Argonauta nije se nadao da će im bogovi udijeliti nove nevolje. Daljnji put prema Grčkoj neće biti nimalo jednostavan...

U Apolonijevom epu nalazi se jedini spomen pojma Pitijeja (*Pitíeia* [Πιτύεια]) (151 - 152). Sličan oblik *Pityia* pojavljuje se u *Geografiji* Pomponija Mele (153). Precizan je geografski položaj teško odrediti. Slijedeći smjer argonautske plovidbene rute, Pitijeja bi mogla biti otok Hvar. Međutim, nije isključivo da pojam pripada mitskoj geografiji. U antici je Hvar bio poznatiji pod imenom Far (*Fáros* [Φάρος]) (154 - 167). Ondje se nalazila kolonija koju su naselili Grci s otoka Para (*Páros* [Πάρος]) (154 - 163).²¹

²¹ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Meuli 1921.; Delage 1930.; Beaumont 1936, 159 – 204.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Bérard 1957.; Capovilla 1957.; Broadment 1968.; Katičić 1970, 71 – 132.; Braccesi 1971.; Nava 1972, 1 -11.; Nikolanci 1973, 105 – 110.; Katičić 1974, 35 – 45.; Zaninović 1982, 43 – 51.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Kozličić 1990.; Chuvin 1991.; Corbato 1993, 171 – 184.; Dräger 1993, 25 – 45.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Katičić 1995h, 183 - 199.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Byre 1996, 3- 16.; Endsjø 1997/1998, 373 – 385.; Pietsch 1999; Žmudziński 1999, 19 – 24.; Clauss 2000; Braccesi 2001.; Thalmann 2001, passim; Cabanes 2002, 51 – 63.; Šašel Kos 2002, 493 – 505.; Room 2003.; Hard 2004.; Kuntić-Makvić 2004, 44 – 45.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Radić Rossi 2005, 143 – 155.; Schwab 2005.; Zaninović 2005, 5 – 24.; Šašel Kos 2006 13 – 23.; Castiglioni 2011, 715 – 733.; Cambi 2010, 51 – 53.; Nadareishvili 2010/2011, 60 – 72.

Izvori:

Citat 151: *Apolonije Rodanin , Argonautika, IV. 561 - 565.*

ἀλλ' ἔθεον γαίης Ὑλληίδος ἐξανιόντες	Nego su brzo plovili od daleko od Hilejske zemlje i
τηλόθι: τὰς δ' ἀπέλειπον, ὅσαι Κόλχοισι πάροιθεν	ostavljali su iza sebe u moru Liburnske otoke, koji su
ἐξείης πλήθοντο Λιβυρνίδες εἰν ἀλί νῆσοι,	prije bili puni Kolšana svi po redu:
Ἴσσα τε Δυσκέλαδος τε καὶ ἱμερτὴ Πιτύεια	565 Isa i Diskelad i dražesna Pitieja

Apoll. Rhod. IV. 561 - 565.

Katičić 1995i, 101.

Citat 152: *Apolonijev sholijast, Argonautika, IV. 564.*

ἐξείης πλήθοντο· Λίβυρνοι ἔθνος οἰκοῦντες ταύτας τὰς νήσους, Ἴσσαν τε καὶ Δυσκέλαδον καὶ Πιτύεαν· μεθ' ἃς εἰς Κέρκυραν ἦλθον, τὴν δὲ Πιτυοῦσσαν καλουμένην Πιτύειαν εἶπεν Ὀμήρω ἐπόμενος.

Schol. Apoll. Rhod. IV. 564.

bili su puni po redu: Liburni su narod koji stanuje na tim otocima: na Visu, na Diskeladu i na Pitieji. Poslije njih su došli na Kerkiru. Otok koji zovu Pitijusa nazvao je Pitieja nasljeđujući Homera.

Katičić 1995i, 102.

Citat 153: *Pomponije Mela, Opis zemalja, II. 7.*

In Hadria Apsorus, Dyscelados, Absyrtis, Issa, Pitya, Hydria, Electrides, nigra Corcyra, Tragurium, Diomedia, Aestria, Sason atque, ut Alexandriae, ita Brundusio adiacens Pharos.

Mela II. 7.

U Jadranu su Apsor, Diskelad, Absirtidi, Isa, Pitija, Hidrija, Elektridi, Crna Korkira, Tragurij, Diomedov otok, Estrija, Sason i Far ispred Brundizija, poput onoga ispred Aleksandrije.

Prema: Križman 1997, 258.

Citat 154: *Pseudo Skilak, Oplovba, 23.*

ΝΕΣΤΟΙ. Ἀπὸ δὲ Νέστου πλοῦς ἐστὶ κολπώδης. Καλεῖται δὲ Μανιὸς ἅπας οὗτος ὁ κόλπος. Παράπλους δὲ ἐστὶν ἡμέρας μᾶς. Εἰσὶ δὲ ἐν τούτῳ τῷ κόλπῳ νῆσοι, Προτερὰς, Κρατεῖαι, Ὀλύντα. Αὗται δὲ ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχουσι στάδια β', ἢ ὀλίγω πλέον, κατὰ Φάρον καὶ Ἴσσαν. Ἐνταῦθα γάρ ἐστι υἑὸς Φάρος, νῆσος Ἑλληνίς, καὶ Ἴσσα νῆσος, καὶ πόλεις Ἑλληνίδες αὗται.

Ps. Scyl. 23.

NESTI: Nakon Nesta plovi se zaljevom. Čitav ovaj zaljev se naziva Manijski. Plovidba traje jedan dan. U tom su zaljevu otoci Protera, Krateija i Olinta. Oni su jedan od drugoga udaljeni 2 stadija ili manje, nalazeći se spram Fara i Ise. Tu je naime novi Far, grčki otok, i otok Isa, i na njima grčki gradovi.

prema: Čače 1997, 218.

Citat 155: *Efor kod Stjepana Bizantinca, Narodne znamenitosti, Far*

Φάρος. νῆσος ἐν τῷ Ἀδρία, ποταμὸν ὁμώνυμον ἔχουσα. ἔστι δὲ κτίσμα Παρίων, ὡς Ἐφορος εἰκοστῷ ὀγδόῳ.

Efor. Ad Steph. Byz. s. v. Φάρος = FGrHist 70 F 89

Far, otok na Jadranu, koji ima istoimenu rijeku. Naseobina je Parana, kako navodi Efor u 28. knjizi.

Čače 1997, 218.

Citat 156: *Apolonijev sholijast, Argonautika, IV. 1215.*

Νεσταίους τε• τοὺς Νεσταίους Σκύλαξ φησὶν ἔθνος Ἰλλυρικόν ἀπὸ τούτων παράπλους ἐστὶν εἰς τὸν κόλπον... καὶ Ἐρατοσθένης ἐν γ' Γεωγραφουμένων φησὶ "μετὰ Ἰλλυριοῦς Νεσταῖοι, καθ'οὓς νῆσος Φάρος Παρίων ἄποικος".

Schol. ad Apoll. Rhod. IV. 1215.

do Nestejaca: za Nestejce kaže Skilak da su ilirski narod; od njih se plovi do zaljeva... i Eratosten u 3. knjizi svoje Geografije "iza Ilira su Nestejci. Kod njih je otok Far, kolonija Parana".

Katičić 1995i, 111.

Citat 157: *Skimno Hijanin kod Stjepana Bizantinca, Narodne znamenitosti, otok Par*

Πάρος. νῆσος, ἦν καὶ πόλιν Ἀρχίλοχος [αὐτὴν] καλεῖ ἐν τοῖς ἐπιπέδοις ... ἔστι καὶ ἄλλη Πάρος νῆσος Λιβυρῶν, ὡς φησι Σκύμνος ὁ Χῖος ἐν πρώτῳ περιηγήσει.

Scym. Ad Steph. Byz. s. v. Πάρος

Par: otok i grad koje Arhiloh imenuje u epodama ... Ima i drugi Par, liburnski otok, kako kaže Skimno Hijanin u prvoj knjizi *Opisa zemlje*.

Prema: Čače 1997, 223.

Citat 158: *Pseudo Skimno, Periegeza, 426 – 428.*

Φάρος δὲ τούτων οὐκ ἄποθεν κειμένη
νῆσος Παρίων κτίσις ἐστὶν ἢ τε λεγομένη
Μέλαινα Κόρκυρ ', ἦν Κνίδιοι κατέκτισαν.

Nedaleko od ovih (Ipira) leži otok Far
s naseobinom Parana i Korkira zvana Crnom
koju su naselili Knidani.

Ps. Scymn. 426 - 428.

Prema: Čače 1997, 223.

Citat 159: *Agatemer, Nacrt Geografije, 23.*

Κεφαλληνία νῆσος τετράπολις μῆκος σταδίων υ ' . Εἰσὶ δὲ καὶ ἐν τῷ Ἀδρίᾳ νῆσοι παρὰ τὴν Ἰλλυρίδα, ὧν ἐπιστημότεραι Ἴσση καὶ ἡ Μέλαινα Κόρκυρα καὶ Φάρος καὶ Μελίτη, ὧν ἀγνοῶ τὰς περιμέτρους.

Agathem. 23.

Otok Kefalenija s četiri grada dug je 400 stadija. Ima otoka i u Jadranu uz Iliriju, od kojih su najznamenitiji Isa i Crna Korkira i Far i Melita, kojima ne poznajem veličinu.

Prema: Čače 1997, 224.

Citat 160: *Strabon, Geografija, II. 5. 20.*

ὁ δ' Ἴόνιος κόλπος μέρος ἐστὶ τοῦ νῦν Ἀδρίου λεγομένου: τούτου δὲ τὴν μὲν ἐν δεξιᾷ πλευρᾷ ἡ Ἰλλυρίς ποιεῖ, τὴν δ' εὐώνυμον ἡ Ἰταλία μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ κατὰ Ἀκυληίαν. ἔστι δὲ πρὸς ἄρκτον ἅμα καὶ πρὸς τὴν ἐσπέραν ἀνέχων στενὸς καὶ μακρὸς, μῆκος μὲν ὅσον ἐξακισχιλίων σταδίων, πλάτος δὲ τὸ μέγιστον διακοσίων ἐπὶ τοῖς χιλίοις. νῆσοι δὲ εἰσὶν ἐνταῦθα συχναὶ μὲν αἱ πρὸ τῆς Ἰλλυρίδος, αἱ τε Ἀψυρτίδες καὶ Κυρικτικὴ καὶ Λιβυρινίδες, ἔτι δ' Ἴσση καὶ Τραγοῦριον καὶ ἡ Μέλαινα Κόρκυρα καὶ Φάρος, πρὸ τῆς Ἰταλίας δὲ αἱ Διομήδειοι.

Strab. II. 5. 20.

A Jonski je zaljev dio zaljeva koji se sada Jadranskim zove; ovomu je pak s desnoga boka Ilirija, a s lijevoga Italija, sve do njegova najgornjeg dijela kod Akvileje. Proteže se prema sjeveru i zapadu te je uzan i dug: duljina mu iznosi oko šest tisuća stadija, a širina gdje je najveća, oko tisuću šest stotina stadija. Otoka ima ondje mnogo, pred ilirskom obalom; tu su Apsirtovi otoci, zatim Kuriktika i Liburnijski otoci, pa onda Isa Tragurij Crna Korkira i Far Pred italskom obalom je Diomedovo otočje.

Prema: Križman 1997, 93 – 95.

Citat 161: *Strabon, Geografija, VII. 5. 4-5.*

παρ' ὅλην δ' ἦν εἶπον παραλίαν νῆσοι μὲν αἱ Ἀψυρτίδες, περι ἅς ἡ Μήδεια λέγεται διαφθεῖραι τὸν ἀδελφὸν Ἄψυρτον διώκοντα αὐτήν. ἔπειτα ἡ Κυρικτικὴ κατὰ τοὺς Ἰάποδας: εἶθ' αἱ Λιβυρνίδες περι τετταράκοντα τὸν ἀριθμὸν: εἶτ' ἄλλαι νῆσοι, γνωριμώταται δ' Ἴσσα, Τραγοῦριον, Ἴσσεῶν κτίσμα, Φάρος ἢ πρότερον Πάρος, Παρίων κτίσμα, ἐξ ἧς Δημήτριος ὁ Φάριος.

Strab. VII. 5. 4 - 5.

Duž čitave obale koju sam opisao su otoci Apsirtidi (pripovijeda se da je kod njih Medeja ubila brata Apsirta koji ju je progonio), zatim Kiriktika uz Japode, onda četrdesetak Liburnskih otoka, a zatim i drugi otoci. Najpoznatiji su Isa, isejska stečevina Tragurij, parska stečevina Far, prijašnji Par (s njega je Demetrije Farski).

Kuntić-Makvić 2003, 413.

Citat 162: *Strabon, Geografija, VII. 5. 5.*

εἶθ' ὁ Νάρων ποταμὸς καὶ οἱ περι αὐτὸν Δαόριζοι καὶ Ἀρδιαῖοι καὶ Πληραῖοι, ὧν τοῖς μὲν πλησιάζει νῆσος ἢ μέλαινα Κόρκουρα καλουμένη καὶ πόλις, Κνιδίων κτίσμα, τοῖς δὲ Ἀρδιαίοις ἢ Φάρος, Πάρος λεγομένη πρότερον: Παρίων γάρ ἐστι κτίσμα.

Strab. VII. 5.5.

Potom dolazi rijeka Naron i narod koji živi iznad nje - Daorizi, Ardijeji i Plereji. Otok zvan Crna Korkira i također grad kojeg su utemeljili Knidani, blizu su Plereja, dok je Far (ranije zvan Par, jer su ga utemeljili Parani) blizu Ardijeja

Prema: Čače 1997, 225.

Citat 163: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, III. 152.*

Contra Iader est Lissa et quae appellatae contra Liburnos Crateae aliquot nec pauciores Liburnicae, Celadussae, contra Surium Bavo et capris laudata Brattia, Issa civium Romanorum et cum oppido Pharia.

Plin. NH III. 152.

Nasuprot je Jaderu Lisa i nekoliko onih koji se nasuprot Liburnima zovu Krateji, jednako brojni Liburnski otoci, Keladusa, Bavo nasuprot Traguriju i Bratija hvaljena zbog koza, Isa rimskih građana i farski otok s gradom.

Prema: Kuntić-Makvić 203, 423.

Citat 164: *Klaudije Ptolemej, Geografija, II. 16. 9.*

Τῆ δὲ Δαλματία νῆσοι παράκεινται

....

Φαρία καὶ πόλις μγ' μβ' γ"

....

Ptol. Geog. II. 16. 9.

Uz Dalmatiju pak leže otoci

....

Farija s gradom 44° 41' 45"

....

Kuntić-Makvić 203, 427.

Citat 165: *Peutingerova karta IV. B 1.*

Insula Faria

Tab. Peutin. IV, B 1

otok Farija

Kuntić-Makvić 203, 435.

Citat 166: *Anonimni Ravenjanin, Opis svijeta , IV. 16.*

Nam in colfo occidentali in ipso mari magno litore Dalmatiae seu Liburniae atque Istriae sunt insulae inter ceteras quae dicuntur, id est Corcora, Isia, ..., Faria, ..., Ursaria, Cevaria.

Anon. Rav. 5. 24.

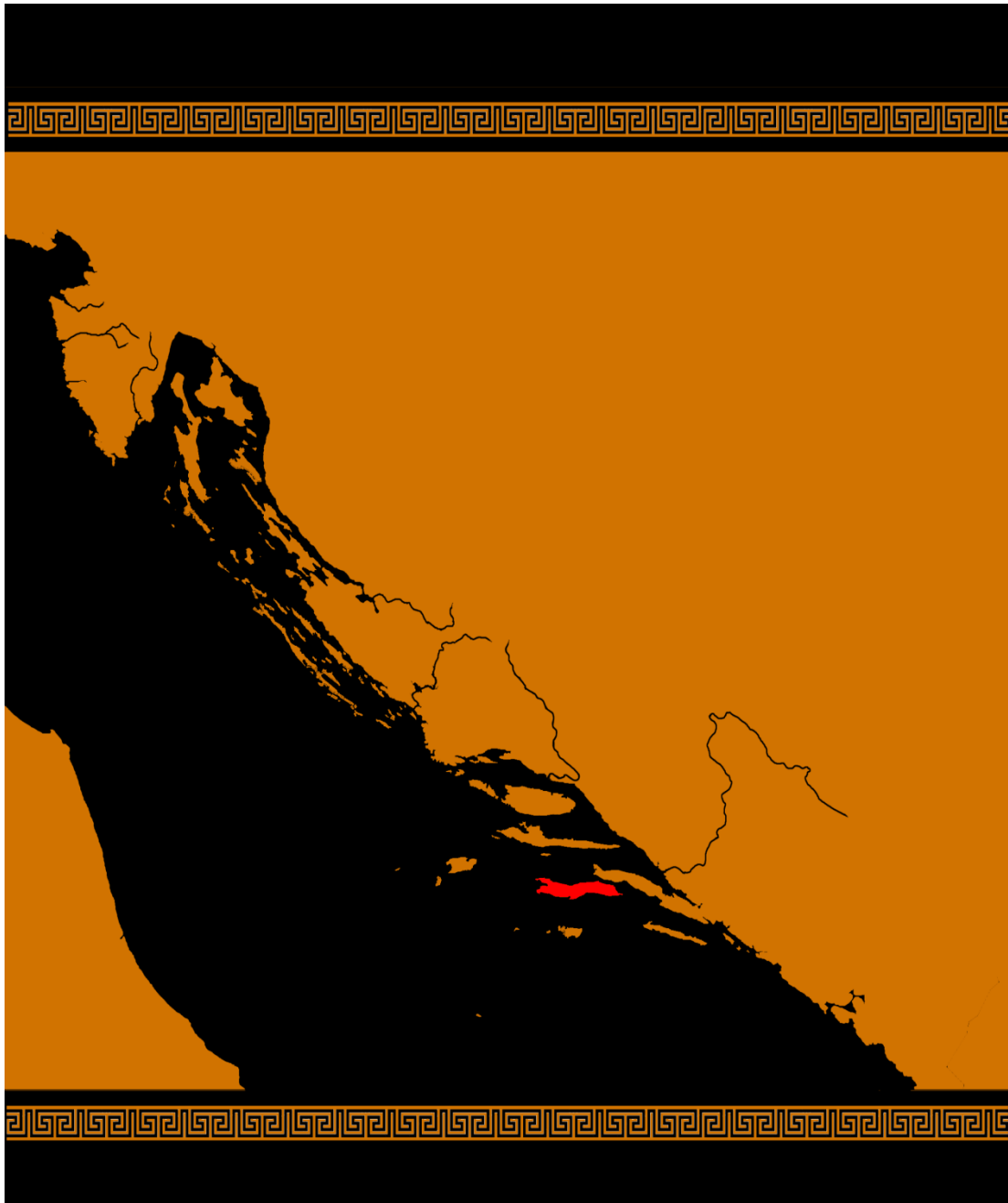
U zapadnome zaljevu, na dugoj morskoj obali Dalmacije, Liburnije i Istrije su, među ostalima, otoci koji se zovu Korkora, Izija, ..., Farija, ..., Ursarija, Cervarija.

Kuntić-Makvić 2003, 449 - 451.

Citat 167: spomen Fara i farske kolonije nalazi se u brojnim povijesnim djelima:

- 7) Polyb. III. 18 - 19.
 - 8) Diod. XV. 14.
 - 9) App. III. 7 -8.
 - 10) Zon. VIII. 20.
- i dr.

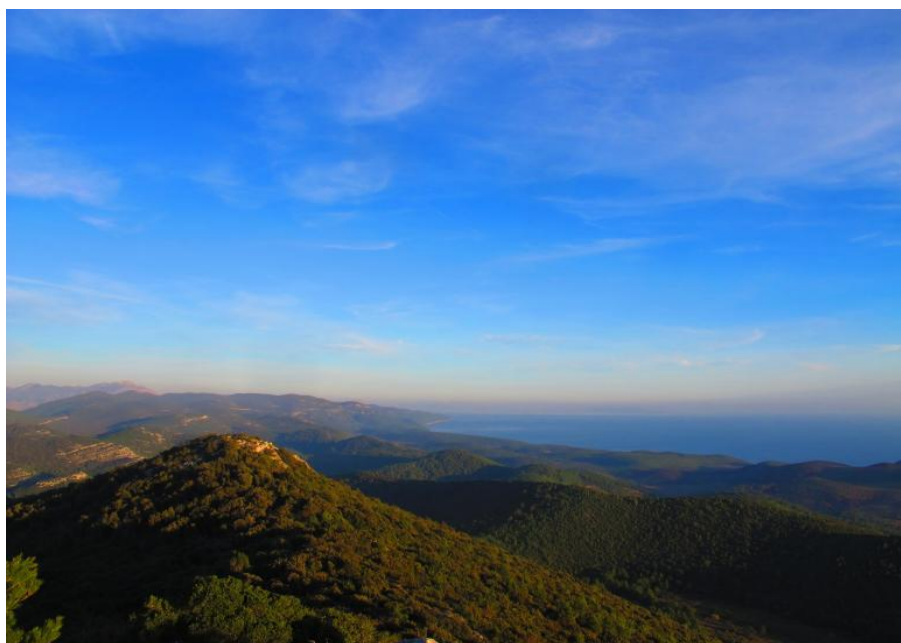
OTOK KERKIRA MELAINA

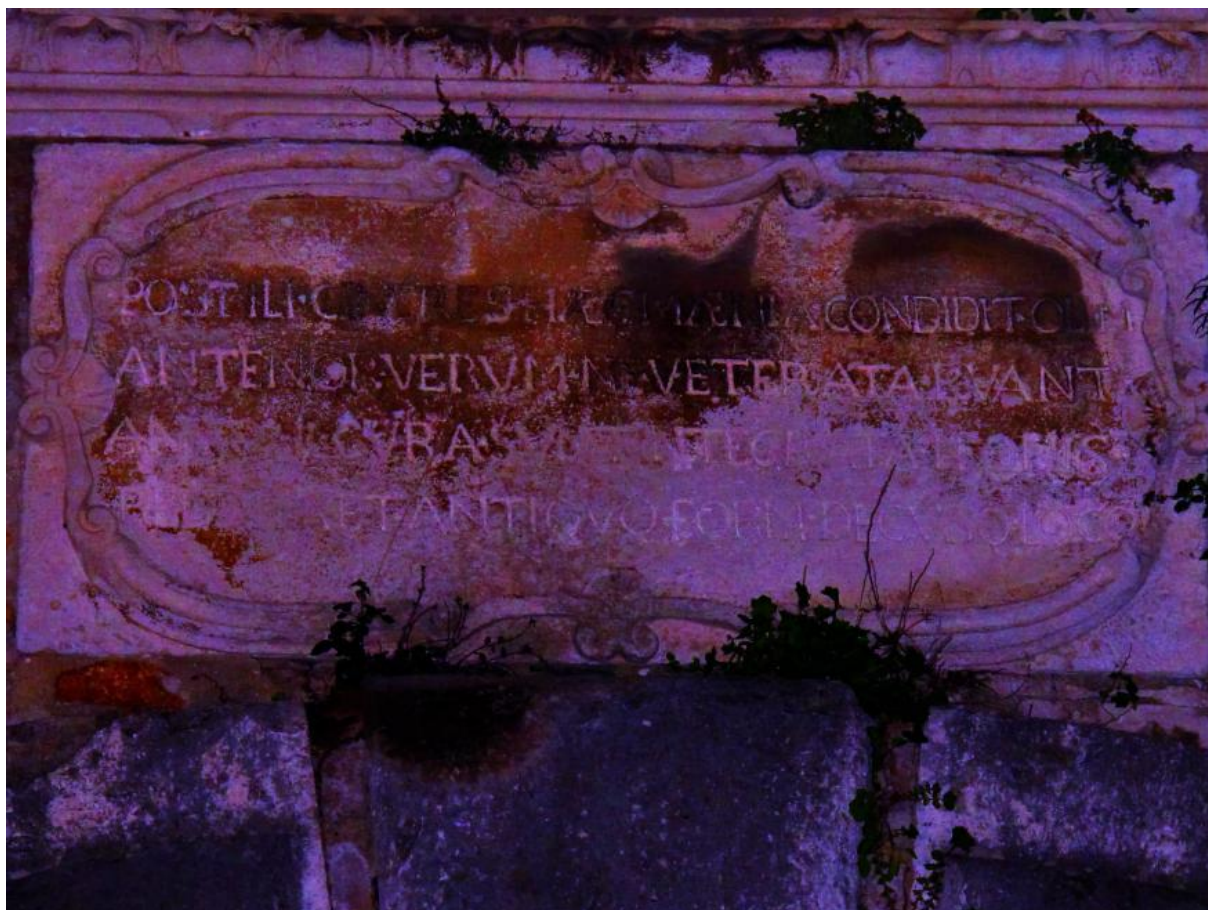
Slika 39. Prilagođena karta Jadrana s pozicijom otoka Kerkire Melaine
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

Slika 40. Grad Korčula
(fotografirao F. Budić - 2. 12. 2015)

Slika 41. Pogled na jugoistočni dio Korčule s vrha Kom
(fotografirao F. Budić - 2. 12. 2015)

Slika 42. Renesansni natpis sa zapadnih vrata grada Korčule koji spominje Antenora kao osnivača grada
(fotografirao F. Budić - 2. 12. 2015)

OTMICA NIMFE KORKIRE

Bog mora Posejdon se lako zaljubljuvao. Posebno je volio ženska božanstva prirode – vječno mlade i živahne nimfe. Jednom se prilikom zagledao u mladu Kerkiru koja je bila poznata po svojoj lijepoj kosi. Njezin je otac bio riječni bog Azop, a majka Metopa. Posejdon je vrebao nimfu i u spretni čas uspio ju je oteti od nepažljivog oca. Odveo ju je na otok, daleko od očiju supruge Amfitrite, kako bi uživao u ljubavnim slastima. Bog mora je bio lukav pa ju je sakrio na otok tako taman od guste šume da ga nazivaju „Crnim“. S vremenom je cijeli otok dobio ime po otetoj Kerkiri. Već s pučine može se uočiti tamni komad kopna na kojem nimfa još uvijek luta. Mornari kažu da se na taj način lako može prepoznati Crna Korkira... (168)

Antički autori navode ime Kerkira ili Korkira (*Kérkira/Kórkira* [Κέρκυρα/Κόρκιρα]) za otok na koji je Posejdon odveo nimfu (168 - 173). To se u većini slučajeva odnosi na jonsku Korkiru, odnosno na današnji Krf (169 - 173). U spjevu o Argonautima Apolonije Rođanin dodaje tom imenu i pridjev *Mélaina* [Μέλαινα], odnosno Crna (168). Na taj način daje do znanja da je riječ o jadranskoj Kerkiri, to jest o Korčuli.²²

²² Heichelheim 1937.; Lisičar 1951.; Braccesi 1971.; Kerényi 1985.; Mastrocinque 1988.; Grevs 1990.; Katičić 1995b, 399 – 407.; Kuntić- Makvić 2001, 169 – 181.; Larson 2001.; ; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Zamarovský 2004.; Cambi 2010, 51 – 53.

ARGONAUTI PLOVE KRAJ CRNE KERKIRE

Nakon Ise, Dikselada i Pitijeje Argonauti su veslali uz Kerkiru. Gledali su prema otoku s divljenjem. Upečatljiv dojam ostavljala je gusta tamna šuma koja se mogla vidjeti sa svih strana. Zato ju heroji prozovu „Melaina“, to jest „Crna“. Ljepota otoka očarala je Argonaute, ali i boga mora Posejdona koji je ondje obljubio nimfu Kerkiru. (168)

Grčko ime otoka Korčule glasilu je *Kérkira* ili *Kórkira Mélaina* [Κέρκυρα/Κόρκιρα Μέλαινα]) što znači Crna Kerkira (174 - 185). Apolonije Rođanin htio je u „Argonautici“ pojasniti porijeklo njezina imena pomoću mitoloških podataka. Tvrdi da naziv Kerkira potječe od imena nimfe koju je Posejdon oteo i doveo na otok, dok pridjev „Crna“ pripisuje tamnim šumama (168). Naime, Otok je u antici prekrivala sredozemna tamnozeleno makija i borova šuma. Grčki otok Krf je u antici također nosio ime Korkira/Kerkira (169 - 173). Atribut „Melaina“ ili „Crna“ pomogao je u razlikovanju ova dva geografska pojma.²³

²³ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Meuli 1921.; Delage 1930.; Beaumont 1936, 159 – 204.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Bérard 1957.; Capovilla 1957.; Broadment 1968.; Katičić 1970, 71 – 132.; Braccesi 1971.; Nava 1972, 1 -11.; Nikolanci 1973, 105 – 110.; Katičić 1974, 35 – 45.; Zaninović 1982, 43 – 51.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Kozličić 1990.; Chuvín 1991.; Corbato 1993, 171 – 184.; Dräger 1993, 25 – 45.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Katičić 1995h, 183 - 199.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Byre 1996, 3- 16.; Endsjø 1997/1998, 373 – 385.; Pietsch 1999; Žmudziński 1999, 19 – 24.; Clauss 2000; Braccesi 2001.; Thalmann 2001, passim; Cabanes 2002, 51 – 63.; Šašel Kos 2002, 493 – 505.; Room 2003.; Hard 2004.; Kuntić-Makvić 2004, 44 – 45.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Radić Rossi 2005, 143 – 155.; Schwab 2005.; Zaninović 2005, 5 – 24.; Šašel Kos 2006 13 – 23.; Castiglioni 2011, 715 – 733.; Cambi 2010, 51 – 53.; Nadareishvili 2010/2011, 60 – 72.

ENEJA OSNIVA GRAD CRNU KORKIRU

Kad su Ahejci otplovili prema Grčkoj, Eneja je namjeravao svrgnuti Antenora s trojanskog prijestolja. Pomoć je potražio na susjednom poluotoku i kod bivših saveznika Dardanaca. Međutim, svi su odlučno odbili poslušnost i nisu poslali čete. Eneja je pokušao sa šačicom vojnika sam priskrbiti vlast, no lukavi se Antenor uspješno obranio. Nije preostalo ništa drugo, no pokupiti preostalo bogatstvo i napustiti trojanske obale. Tako je započelo dugo Enejino lutanje. Uplovivši u Jadransko more prolazio je pokraj mnogih barbarskih plemena. Na pogodnom otoku osnovao je zajedno s trojanskim izbjeglicama novi grad – Korkiru Melainu.(186)

Ova verzija priče o Eneji znatno se razlikuje od slavne Vergilijeve Eneide. Alternativna pripovijest o osnutku Crne Korkire potječe iz spisa „Kronike trojanskog rata“ (*Ephemeris belli Troiani*) (186). Grčki izvornik napisao je Diktin Krećanin rodnom iz grada Knosa. Isto je ime nosio mitski suputnik kretskog kralja Idomeneja u Trojanskom ratu. Diktin je vjerojatno preuzeo mitološko ime suvremenika rata kako bi uvjerio čitatelja u istinitost svoje priče. Osim nekoliko papirusnih fragmenta, grčki original nije sačuvan, već samo latinski prijevod u šest knjiga pod naslovom „O Trojanskom ratu“ (*De bello Troiano*). To je učinio rimski pisac Kvint Septimije Roman koji je, kako se čini, djelovao u 4. stoljeću.

Iako se Eneja i dalje pojavljuje kao osnivač Crne Korkire, u srednjovjekovnim trojanskim mitovima njegovu ulogu preuzima Antenor (187 – 189). Razlog tomu može biti dominantna priča o Enejinoj sudbini u Italiji i njegovim potomcima koji će utemeljiti Rim. Enejina i Antenorova uloga u osnivanju grada na Korčuli izuzetno ovisi o prijevodu i tumačenjima srednjovjekovnih autora koji preuzimaju i prerađuju poznati ep.²⁴

²⁴ Bianchi 1875.; Braccesi 1971.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Braccesi 2001; Braccesi i Rossignoli 2002.; Vanotti 2002, 77 – 81.; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Schwab 2005.

ANTENOR OSNIVA GRAD KERKIRU

Nakon sukoba s Enejom, Antenor je kratko vrijeme vladao u Troji. Ubrzo je poželio otići, a Ahejci koji su ostali pod gradom pustili su ga da plovi na zapad. Sjetili su se Antenorovih usluga koje im je pružio u zadnjim danima rata. Njegova želja bila je da se Helena vrati spartanskom kralju Menelaju i tako obustavi krvavi bratoubilački rat. Stari Trojanac krenuo je prema zapadu sa ženom, sinovima i bivšim saveznicima - plemenom Eneta iz Paflagonije. Vjetrovi su nosili njihove lađe do Jadranskog mora. Ondje je sa susjednim narodom vodio mnoge bojeve u kojima je izašao kao pobjednik. Poslije silnih nezgoda, prognanici su na obalama Crne Korkire osnovali novi grad, gdje je Antenor ponovo zavladao. Jedna grupa zalutalih Trojanaca stiže na otok nešto kasnije. Stari vladar dočekao ih je u već izgrađenom, lijepom i bogatom gradu Korkiri Melaini... (187, 189)

Srednjevjekovna pripovijest o Antenorovoj sudbini nakon pada Troje razlikuje se od one koju su prenijeli Diktin Krećanin i Kvint Septimije Roman (186). Francuski pisac Benoit de Sante Maure sastavio je u dvanaestom stoljeću ep „Le roman de Troi“ (hrv. *Roman o Troji*). Utemeljitelj Korkire Melaine u njegovoj priči bio je Trojanac Antenor (187). Od tada se razvijaju dva mita o osnivačima grada na Korčuli, jedan o Eneji i drugi koji prati Benoitovu varijantu. Mit o Antenorovom utemeljenju grada postao je vrlo popularan u srednjem vijeku. Dokaz tomu je natpis sa zapadnih vrata grada Korčule na kojima je stajalo:

*Post Illi cineres haec moenia condidit olim
Antenor verum, ne veterata ruant
Antoni cura sunt integrata Leonis
reddita et antiquo forma decusq(ue) loco.*

*Nakon što je Troja spaljena, ove je zidine nekoć
zaista podigao Antenor. Da se ne bi od starosti urušile,
brigom Antonija Leona obnovljene su
i vraćena je ljepota i ures starome mjestu.*

(prijevod: Gorički 2016.)²⁵

²⁵ Bianchi 1875.; Thallon 1924, 47 – 65.; Lisičar 1951.; Novak 1961, 145 – 221.; Broadment 1968.; Braccesi 1971.; Scuderi 1976, 28 – 49.; Kerényi 1985.; Braccesi 1987, passim; Braccesi 1988, 75 – 88.; Zaninović 1989, 129 – 131.; Grevs 1990.; Capuis 1990.; Katičić 1995a; Braccesi 1997.; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Schwab 2005.; Cambi 2010, 51 – 53.

Izvori:

Citat 168: *Apolonije Rodanin , Argonautika, IV. 566 - 571.*

αὐτὰρ ἔπειτ' ἐπὶ τῆσι παρὰ Κέρκυραν ἴκοντο,
ἔνθα Ποσειδάων Ἀσωπίδα νάσσατο κούρην,
ἠύκομον Κέρκυραν, ἑκάς Φλιουντίδος αἴης,
ἀρπάξας ὑπ' ἔρωτι: μελαινομένην δέ μιν ἄνδρες
ναυτίλοι ἐκ πόντοιο κελαινῆ πάντοθεν ὕλη
δερκόμενοι Κέρκυραν ἐπικλείουσι Μέλαιναν.

570

a zatim su iza njih stigli do kraja Kerkire,
gdje je Posejdon nastanio djevojku, kćer Asopovu
Kerkiru, lijepe kose, daleko od Flijuntske zemlje,
pošto ju je bio oteo zbog ljubavne želje; a ljudi
mornari je iz mora gledaju kako se crni
sa svih strana od tamne šume i zovu je Crna Kerkira.

Apoll. Rhod. IV. 566 - 571.

Katičić 1995i, 101- 102.

Citat 169: *Helanik kod Stjepana Biznatinca, Narodne znamenitosti, Feak*

Φαίαξ, καὶ Φαιακία, ἀπὸ Φαίακος. Ἑλλάνικος Ἱερείων α'. Φαίαξ ὁ Ποσειδῶνος καὶ Κεκύρας τῆς Ἀσωπίδος, ἀφ' ἧς ἡ νῆσος Κέρκυρα ἐκλήθη, τὸ πρὶν Δρεπάνη τε καὶ Σχερία κληθεῖσα: τὸ ἐθνικὸν Φαιακίς. οἱ ἐνοικοῦντες Φαίακες.

Steph. Byz. s. v. Φαίαξ

Feak, i Feakija, po Feaku. Helanik u prvoj knjizi o svećenicama. Feak je sin Posejdonov i Kerkire kćeri Azopove, po kojoj je prozvan otok Kerkira koji se prije zvao Drepana i Sherija. Po stanovnicima se naziva i Feakida. Oni što stanuju na njem su Feaci (Feačani).

Katičić 1995b, 401 - 402.

Citat 170: *Diodor Sicilski, Knjižnica, IV. 72. 3 – 4.*

Κόρκυρα δ' ὑπὸ Ποσειδῶνος ἀπηνέχθη εἰς νῆσον τὴν ἀπ' ἐκείνης Κόρκυραν ὀνομαζομένην: ἐκ ταύτης δὲ καὶ Ποσειδῶνος ἐγένετο Φαίαξ, ἀφ' οὗ τοὺς Φαίακας συνέβη τυχεῖν ταύτης τῆς προσηγορίας. Φαίακος δ' ἐγένετο Ἀλκίνοος ὁ τὸν Ὀδυσσεῖα καταγαγὼν εἰς τὴν Ἰθάκην.

Diod. IV. 72. 3 – 4.

a Korkiru je Posejdon ondio sebi na otok koji je po njoj dobio ime Korkira; od nje i Posejdona rodio se Feak, po kojem se slučajno da su Feačani dobili svoj naziv. Od Feaka se pak rodio Alkinoj, koji je Odiseja prevezao na Itaku.

Prema: Katičić 1995b, 1995, 401.

Citat 171: *Diodor Sicilski, Knjižnica, IV. 72. 3 – 4.*

Κόρκυρα δ' ὑπὸ Ποσειδῶνος ἀπηνέχθη εἰς νῆσον τὴν ἀπ' ἐκείνης Κόρκυραν ὀνομαζομένην: ἐκ ταύτης δὲ καὶ Ποσειδῶνος ἐγένετο Φαίαξ, ἀφ' οὗ τοὺς Φαίακας συνέβη τυχεῖν ταύτης τῆς προσηγορίας. Φαίακος δ' ἐγένετο Ἀλκίνοος ὁ τὸν Ὀδυσσεῖα καταγαγὼν εἰς τὴν Ἰθάκην.

Diod. IV. 72. 3 – 4.

a Korkiru je Posejdon ondio sebi na otok koji je po njoj dobio ime Korkira; od nje i Posejdona rodio se Feak, po kojem se slučilo da su Feačani dobili svoj naziv. Od Feaka se pak rodio Alkinoj, koji je Odiseja prevezao na Itaku.

Prema: Katičić 1995b, 401.

Citat 172: *Homerov sholijast, Odiseja, XIII, 130.*

Φαίηκες...Ποσειδῶνος γὰρ καὶ Κερκύρας.

Schol. ad Hom. Od. XIII. 130.

Feačani... potječu naime od Posejdona i Kerkire

Prema: Katičić 1995b, 402.

Citat 173: *Homerov sholijast, Odiseja, XIII, 130.*

ὁ γὰρ Φαίαξ Ποσειδῶνος καὶ Κορκύρας τῆς Ἀσωποῦ.

Schol. ad Hom. Od. XIII. 130.

Feak je naime sin Posejdonov i Kerkire, kćeri Azorove.

Prema: Katičić 1995b, 402.

Citat 174: *Pseudo Skilak, Oplovba, 23.*

Πρὶν ἐπὶ τὸν Νάρωνα ποταμὸν παραπλευθεῖσαι πολλὴ χώρα ἀνήκει σφόδρα εἰς θάλασσαν. Καὶ νῆσος τῆς παραλίας χώρας ἐγγύς, ἣ ὄνομα Κέρκυρα ἢ μέλαινα• καὶ ἐκτρέχει τῷ ἐνὶ τῶν ἀκρωτηρίων νῆσος αὕτη τῆς παραλίας χώρας σφόδρα, τῷ δὲ ἐτέρῳ ἀκρωτηρίῳ καθήκει ἐπὶ τὸν Νάρωνα ποταμὸν. Ἀπὸ δὲ τῆς Μελίτης ἀπέχει στάδια κ', τῆς δὲ παραλίας χώρας ἀπέχει στάδια η'.

Ps. Scyl. 23.

Prije nego se dođe do rijeke Narone, dugi komad kopna pruža se daleko u more. Ovome je blizu otok ovoga primorja, kojem je ime Crna Kerkira, koja se jednim krajem veoma udaljuje od obale kopna, a drugim krajem gleda prema ušću rijeke Narona. Od Melite je Kerkira udaljena 20 stadija; od kopna je pak udaljena 8 stadija..

Čače 1997, 218.

Citat 175: *Pseudo Skimno, Periegeza, 426 – 428.*

Φάρος δὲ τούτων οὐκ ἄπωθεν κειμένη
νῆσος Παρίων κτίσις ἐστὶν ἢ τε λεγομένη
Μέλαινα Κόρκυρ', ἦν Κνίδιοι κατώκισαν.

Nedaleko od ovih (Iira) leži otok Far
s naseobinom Parana i Korkira zvana Crnom
koju su naselili Knidani.

Ps. Scymn. 426 - 428.

Prema: Čače 1997, 223.

Citat 176: *Strabon, Geografija, II. 5. 20.*

ὁ δ' Ἴόνιος κόλπος μέρος ἐστὶ τοῦ νῦν Ἀδρίου λεγομένου: τούτου δὲ τὴν μὲν ἐν δεξιᾷ πλευρὰν ἡ Ἰλλυρίς ποιεῖ, τὴν δ' εὐώνυμον ἡ Ἰταλία μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ κατὰ Ἀκυληίαν. ἐστὶ δὲ πρὸς ἄρκτον ἅμα καὶ πρὸς τὴν ἐσπέραν ἀνέχων στενὸς καὶ μακρὸς, μῆκος μὲν ὅσον ἑξακισχιλίων σταδίων, πλάτος δὲ τὸ μέγιστον διακοσίων ἐπὶ τοῖς χιλίοις. νῆσοι δὲ εἰσιν ἐνταῦθα συχναὶ μὲν αἱ πρὸ τῆς Ἰλλυρίδος, αἶ τε Ἀψυρτίδες καὶ Κυρικτικὴ καὶ Λιβυρνίδες, ἔτι δ' Ἴσσα καὶ Τραγούριον καὶ ἡ Μέλαινα Κόρκυρα καὶ Φάρος, πρὸ τῆς Ἰταλίας δὲ αἱ Διομήδαιοι.

Strab. II. 5. 20.

A Jonski je zaljev dio zaljeva koji se sada Jadranskim zove; ovomu je pak s desnoga boka Iirija, a s lijevoga Italija, sve do njegova najgornjeg dijela kod Akvileje. Proteže se prema sjeveru i zapadu te je uzan i dug: duljina mu iznosi oko šest tisuća stadija, a širina gdje je najveća, oko tisuću šest stotina stadija. Otoka ima ondje mnogo, pred ilirskom obalom; tu su Apsirtovi otoci, zatim Kuriktika i Liburnijski otoci, pa onda Isa Tragurij Crna Korkira i Far Pred italskom obalom je Diomedovo otočje.

Prema: Križman 1997, 93 – 95.

Citat 177: *Strabon, Geografija, VII. 5. 5.*

εἶθ' ὁ Νάρων ποταμὸς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν Δαόριζοι καὶ Ἀρδιαῖοι καὶ Πληραῖοι, ὧν τοῖς μὲν πλησιάζει νῆσος ἡ μέλαινα Κόρκυρα καλουμένη καὶ πόλις, Κνιδίων κτίσμα, τοῖς δὲ Ἀρδιαίοις ἡ Φάρος, Πάρος λεγομένη πρότερον: Παρίων γάρ ἐστι κτίσμα.

Strab. VII. 5.5.

Potom dolazi rijeka Naron i narod koji živi iznad nje - Daorizi, Ardijeji i Plereji. Otok zvan Crna Korkira i također grad kojeg su utemeljili Knidani, blizu su Plereja, dok je Far (ranije zvan Par, jer su ga utemeljili Parani) blizu Ardijeja

Prema: Čače 1997, 225.

Citat 178: *Pomponije Mela, Opis Zemalja, II. 7.*

In Hadria Apsorus, Dyscelados, Absyrtis, Issa, Pitya, Hydria, Electrides, nigra Corcyra, Tragurium, Diomedia, Aestria, Sason atque, ut Alexandriae, ita Brundusio adiacens Pharos.

Mela II. 7.

U Jadranu su Apsor, Diskelad, Absirtidi, Isa, Pitija, Hidrija, Elektridi, Crna Korkira, Tragurij, Diomedov otok, Estrija, Sason i Far ispred Brundizija, poput onoga ispred Aleksandrije.

Prema: Križman 1997, 258.

Citat 179: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, III. 152.*

Ab Issa Corcyra Melaena cognominata cum Cnidiorum oppido distat XXV milia, inter quam et Illyricum Melite, unde catulos Melitaeos appellari Callimachus auctor est.

Plin. NH III. 152.

Korkira zvana Melaena s gradom Knidana udaljena je 25 milja od Ise. Između nje i Ilirika je Melita, a Kalimah piše da se po njoj štenci nazivaju melitskima.

Prema: Kuntić-Makvić 203, 423.

Citat 180: *Agatemer, Nacrt Geografije, 23.*

Κεφαλληνία νῆσος τετράπολις μῆκος σταδίων υ'. Εἰσὶ δὲ καὶ ἐν τῷ Ἀδρία νῆσοι παρὰ τὴν Ἰλλυρίδα, ὧν ἐπιστημότεραι Ἰσση καὶ ἡ Μέλαινα Κόρκυρα καὶ Φάρος καὶ Μελίτη, ὧν ἀγνοῶ τὰς περιμέτρους.

Agathem. 23.

Otok Kefalenija s četiri grada dug je 400 stadija. Ima otoka i u Jadranu uz Iliriju, od kojih su najznamenitiji Isa i Crna Korkira i Far i Melita, kojima ne poznajem veličinu.

Prema: Čače 1997, 224.

Citat 181: *Klaudije Ptolemej, Geografija, II. 16. 9.*

Τῇ δὲ Δαλματία νῆσοι παράκεινται

...

Κόρκυρα ἢ μέλαινα μδ' μα'Λ"δ"

....

Ptol. Geog. II. 16. 9.

Uz Dalmatiju pak leže otoci

...

Crna Korkira 44° 41'20'

....

Kuntić-Makvić 203, 427.

Citat 182: *Morski itinerarij, 519 - 520. 3-4.*

Inter Dalmatiam et Istriam
insulae Apsoros Brattia Solentia Issa Lisa
Coreyra Melta

Itin. Ant. Marit. 519 - 520. 3-4.

Između Dalmacije i Istrije
otoci Apsor Bratija, Solentija, Isa, Lisa,
Korkira Melta:

Kuntić-Makvić 2003, 431.

Citat 183: *Peutingerova karta VI. A 1.*

Insula Corcyra

Tab. Peutin. VI, A 1

otok Korkira

Kuntić-Makvić 203, 435.

Citat 184: *Anonimni Ravenjanin, Opis svijeta, V. 24.*

Nam in colfo occidentali in ipso mari magno litore Dalmatiae seu Liburniae atque Istriae sunt insulae inter ceteras quae dicuntur, id est Corcora, ..., Ursaria, Cevaria.

Anon. Rav. 5. 24.

U zapadnome zaljevu, na dugoj morskoj obali Dalmacije, Liburnije i Istrije su, među ostalima, otoci koji se zovu Korkora, ...Ursarija, Cervarija.

Kuntić-Makvić 2003, 449 - 451.

Citat 185: *spomen Korkire nalazi se u povijesnim djelima:*

- 1) *App. Ill. 7-9.; 16.*

Citat 186: *Diktij Krećanin, Dnevnik Trojanskog rata, V. 17.*

Aeneas apud Troiam manet: qui post Graecorum profectionem cunctos ex Dardano atque ex proxima paene insula adit, orat, uti secum Antenorem regno exigerent. Quae postquam, praeverso de se nuntio, Antenori cognita sunt, regrediens ad Troiam, imperfecto negotio aditu prohibetur. Ita coactus cum omni partimonio ab Troia navigat deventique ad Hadriaticum multas interim gentes barbaras praeveclus, ibi cum his, qui secum navigaverant, civitatem condit appellatam Corcyram Melaenam. Ceterum apud Troiam postquam fama est, Antenorem regno potitum, cuncti, qui bello residui nocturnam civitatis cladem evaserant, ad eum conflunt, brevique ingens coalita multitudo. Tantus amor erga Antenorem atque opinio sapientiae incesserat. Fitque princeps amicitiae eius rex Cebrenorum Oenideus.

Dyct. Cret. V. 17.

Eneja ostane u Troji te, nakon što su Grci otplovili, pođe k svima iz Dardana i s najbližeg poluotoka i zamoli ih da zajedno s njim iz kraljevstva istjeraju Antenora. Nakon što je Antenor to saznao kad je do njega stigla vijest o njemu (samom), Eneji je, vraćajući se u Troju nedovršena posla, zabranjen pristup. Tako s čitavim nasljedstvom prisilno isplovi iz Troje i stigne na Jadransko more u međuvremenu prošavši pokraj mnogih barbarskih plemena. Ondje zajedno s onima koji su s njim plovili osnuje grad nazvan Crna Korčula. Što se tiče događaja u Troji, nakon što se pojavila glasina da se Antenor domogao kraljevstva, svi koji su preživjeli rat i izbjegli noćni pokolj u gradu, sjate se oko njega i uskoro naraste ogromno mnoštvo. Toliko je velika ljubav zavladała prema Antenoru i poštovanje prema njegovoj mudrosti. A Enidej, kralj Kebrena, postane njegov najbliži prijatelj.

Ana Katarina Gorički 201.

Citat 187: Benoit de Sainte-Maure, *Le roman de Troie*, 27 526 – 27 547.

Belle e riche fu la cité Corcire Menelan ot non, Par to ten ala le reson. Renomee, que par tot vole, En a tenue grant parole: 27 530 Dit que mout est a cez bien pris; Cité ont riche e bon païs De l'ocise del remanant, De la contree al rei Priant, Qui a Troie furent remés 27 535 Rechargierent puis onze nez: Tant expleitierent e singlerent Qu'a Corcire dreit ariverent. Antenor les a receüz: Sachiez mout furent bien venuz. : 27 540 Li un les autres recoillirent: Merveillose joie se firent, En poi d'ore e en poi de tens Fuerent si creüz Troiens Que, quis vousist adamagier: 27 545 E de la terre fors chacier, Ne fust mie legier a faire.	Lijep i bogat bi grad Imena <i>Corcire Menelan</i> Svakome bi on san Priželjkivo' ga je svatko, O njemu se lijepo govorilo: Kod mnogih bi na velikoj cijeni; Ležao grad je na bogatoj i plodnoj zemlji. Oni što izbjegnu iz zvjerskih ralja Iz susjedstva kralja Prijama, Koji u Troji pobjegnu od mraka Natovare zatim jedanaest baraka: Otiđu i otplove Do Corcire ravno doplove. Antenor ih je primio: I dobrodošlicu im zaželio. Jedni i drugi se nađu: I učine divnu proslavu I za čas i kratko vrijeme tako su brojni Trojanci bili da ono što im je moglo naškoditi i van ih iz zemlje potjerati nije se moglo lako učiniti.
---	--

Le roman de Troie, 27 526 – 27 547.

Pavlek i Polančec 2016.

Citat 188: Iosephus Iscanus, *De bello Troiano*, 889 - 893.

Aeneas..... In Hadriaticas exul delabitur undas. 890 Hic urbi Corcyrae novae, quam stuxerat ipse, nomen, et exiguo regnat contentus agello, Romanis olim permissus moenibus auctor.	Eneja... Je dospio kao izbjeglica u jadranske vode. Upravo je on ovdje podigao novi grad i dao mu ime Korčula. I zadovoljan vlada malim prostorom, on koji je nekoć kao osnivač bio predan rimskim zidinama.
---	--

De bello Troiano, 889 - 893.

Katičić 1995i, 101- 102.

Citat 189: Toma Arhiđakon, *Historia Salonitana*, ur. F. Rački, Zagreb 1894, 4.

Per mare huius provinciae transivit Antenor Troianus, qui suae urbis evadens excidium cum gente Dalmatica proelia multa commisit. Ad ultimum pervenit ad partes Venetiarum. Idem progrediens super horas Padi aedificavit civitatem Patavium.

Historia Salonitana, str. 4

Trojanac Antenor prošao je morem ove provincije. On je, izbjegnuvši propast svoga grada, poveo mnoge bitke s dalmatinskim narodom i naposljetku došao u venetsku pokrajinu. Došavši do obala rijeke Pada, sagradio je grad Patavij, koji se sada zove Padova, kako se može pročitati kod Vergilija.

Toma Arhiđakon; Perić 2003, 4-5.

DIOMEDOV OTOK

Slika 43. Prilagođena karta Jadrana s pozicijom Diomedova otoka
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

Slika 44. Otok Palagruža
(preuzeto: <http://www.adrialog.com/sl/palagruza/map/42.24,16.15,803,902,300.html>)

Slika 45. Ulomak posude s Diomedovim imenom pronađen na Palagruži
(preuzeto: Antički Grci na tlu Hrvatske 2010, 111.)

DIOMEDOV OTOK NA JADRANU

Helenski junak Diomed skončao je život negdje u dalekim jadranskim krajevima. Nedugo nakon smrti, njegovi su suborci prinostili pogrebne žrtve na pučinskom otoku, no tijekom obreda zatekli su ih Iliri i pobili. Njihova su tijela istrunula, a Zeus je unesrećene duše pretvorio u ptice. Od tada bi Diomedove ptice napadale i neprijateljski kreštale kad su na otoku pristali barbari. Jedino su prema helenskim mornarima su bile blage i umiljate, jer su ih podsjećali na grčkog junaka i njegove slavne pothvate pod zidinama Troje...

Mnogi antički pisci spomenuli su Diomedov otok u Jadranu i čudesnu pretvorbu njegovih suboraca u ptice (190 -212). Većina svjedoči o njihovom umiljatom ponašanju prema Grcima, a neprijateljskom prema barbarima (190 - 212). Arheološka istraživanja na Palagruži iznijela su na vidjelo mnoštvo zavjetnih darova s keramikom i grafitima posvećenima heroju koji jasno potvrđuju postojanje svetišta. Moglo bi se pretpostaviti da je na otoku bio Diomedov grob, stoga se Palagruža naziva i Diomedovim otokom. Nažalost, nisu nam ostali sačuvani nikakvi ostaci njegova svetišta, koje je možda stradalo nadograđivanjem drugih građevina ili zbog prirodnih čimbenika, poput erozije i potresa. Svetište se nalazilo 60 metara nad morem na mjestu odakle se vide obje jadranske obale s otocima i odakle se moglo vidjeti kakvo se vrijeme sprema.²⁶

²⁶ Ljubić 1866, 496 – 510.; Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Marić 1933.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Novak 1961, 145 – 221.; Broadment 1968.; Braccesi 1971.; Kerényi 1985.; Coppola 1988, 221 - 226.; Katičić 1989, 39 - 78.; Grevs 1990.; Braccesi 1991, 89 – 102.; Katičić 1995c, 333 – 386.; Čače 1997, 21 – 44.; Colonna 1998, 363 – 378.; Kirigin i Čače 1998, 63 – 110.; D'Ercole 2000.; Cabanes 2002, 51 – 63.; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Schwab 2005.; Cambi 2010, 51 – 53.; D'Ercole 2006.; Marohnić 2010, 41 – 61.; Šešelj 2012, 355 – 364.; Mokrović 2015, 5 – 35.; Mokrović 2016, 5 – 41.

Izvori:

Citat 190: *Likofron, Aleksandra, 592 - 609.*

Ὁ δ' Ἀργυρίπταν Δαυνίων παγκληρίαν
παρ' Αὐσονίτην Φυλαμὸν δωμήσεται,
πικρὰν ἑταίρων ἑπτερωμένην ἰδῶν
οἰωνόμικτον μοῖραν, οἱ θαλασσίαν
δίαιταν αἰνήσουσι πορκέων δίκην,
κύκνοισιν ἰνδαλθέντες εὐγλήνοισι δομήν.
ῥάμφεσσι δ' ἀγρώσσοντες ἑλλόπων θοροῦς
φερώνυμον νησίδα νάσσονται πρόμου,
θεατρομόρφῳ πρὸς κλίτει γεωλόφῳ
ἀγυιοπλαστήσαντες ἐμπέδοις τομαῖς
πυκνὰς καλιάς, Ζῆθον ἐκμιμούμενοι.
ὁμοῦ δ' ἔς ἄγραν κἀπὶ κοιταίαν νάπην
νύκτωρ στελοῦνται, πάντα φεύγοντες βροτῶν
κάρβανον ὄχλον, ἐν δὲ γραικίταις πέπλοις
κόλπων ἰαυθμοῦς ἠθάδας διζήμενοι,
καὶ κρίμνα χειρῶν κἀπιδόρπιον τρύφος
μάζης σπάσσονται προσφιλές κνυζοῦμενοι,
τῆς πρὶν διαίτης τλήμονες μεμνημένοι.

595

600

605

A ovaj [Diomed] će sagraditi Argiripu, baštinu Daunijaca
Kraj auzonskog Filama,
pošto je vidio gorak krilati udes svojih drugova
pomiješan s pticama, koji će hvaliti
morsko življenje poput ribara,
slični labudovima oštrookima svojim likom.
A kljunovima će loviti riblje sjeme i
Stanovati na otočiću što nosi ime
Njeihova vođe. Uz humak što u obliku
kazališta strši iz zemlje poredali su kao
po ulicama brojna gnijezda na
čvrstim odrescima drveta oponašajući Zeta.
Skupa će polaziti u lov i na log u šumu noću
Izbjegavajući svaku barbarsku gomilu ljudi,
Ali u grčkim haljinama traže u krilu ležaje
Kako su svikli, i iz ruku će istrgati mrvice i komad
Hrane od večere milo gučući jer se sjećaju, jasnici
Kakvim su životom prije živjeli.

Lycoph. 592 - 609.

Katičić 1995c, 339.

Citat 191: *Antigon iz Karista, Zbirka nevjerojatnih priča, 172.*

περὶ μὲν τῶν ζῴων Λύκον μὲν ἐν τῇ Διομηδεΐα τῇ νήσῳ φησὶν (ὁ Καλλίμαχος) ἱστορεῖν τοὺς ἐωδιούς
ὑπὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων, ὅταν παραβάλλῃ τις εἰς τοὺς τόπους, οὐ μόνον ψανομένους ὑπομενεῖν, ἀλλὰ καὶ
προσπετομένους εἰς τοὺς κόλπους ἐνδύνειν καὶ σαίνειν φιλοφρόνως. λέγεσθαι δὲ τι τοιοῦτου ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων
ὡς τῶν Διομήδους ἑταίρων εἰς τὴν τῶν ὀρνέων τούτων φύσιν μετασηματισθέντων.

Antig. Car. 172.

A (Kalimah) kaže da Lik izvješćuje o životinjama na Diomedovu otoku kako čaplje tamo ne samo
podnose da ih dodiruju Heleni kad se koji nađe u onim predjelima, nego da i same lete k njima i zavlače im se u
njedra i umilno maze. A da domaći svijet tamo govori nešto kao da su se Diomedovi drugovi pretvorili u ta
ptičja bića.

Katičić 1995c, 361.

Citat 192: *Pseudo Skimno, Periegeza*, 431 - 433.

Προσεχῆς δὲ νῆσός ἐστιν, οὗ φασὶν τινες
ἐλθόντα Διομήδην ὑπολιπεῖν τὸν βίον.
ὅθεν ἐστὶ Διομήδεια ταύτη τοῦνομα.

Ps. Scymn. 431 - 433.

U blizini je otok kamo kažu da je došao
Diomed i tamo ostavio život;
odatle mu je ime Diomedov otok.

Katičić 1995c, 371.

Citat 193: *Strabon, Geografija*, II. 5. 20.

ὁ δ' Ἴόνιος κόλπος μέρος ἐστὶ τοῦ νῦν Ἀδρίου λεγομένου: τούτου δὲ τὴν μὲν ἐν δεξιᾷ πλευρὰν ἡ Ἰλλυρίς ποιεῖ, τὴν δ' εὐώνυμον ἡ Ἰταλία μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ κατὰ Ἀκυληίαν. ἔστι δὲ πρὸς ἄρκτον ἅμα καὶ πρὸς τὴν ἐσπέραν ἀνέχων στενὸς καὶ μακρὸς, μῆκος μὲν ὅσον ἐξακισχιλίων σταδίων, πλάτος δὲ τὸ μέγιστον διακοσίων ἐπὶ τοῖς χιλίοις. νῆσοι δὲ εἰσιν ἐνταῦθα συχναὶ μὲν αἱ πρὸ τῆς Ἰλλυρίδος, αἷ τε Ἀψυρτίδες καὶ Κυρικτικὴ καὶ Λιβυρνίδες, ἔτι δ' Ἴσσα καὶ Τραγούριον καὶ ἡ Μέλαινα Κόρκυρα καὶ Φάρος, πρὸ τῆς Ἰταλίας δὲ αἱ Διομήδαιοι.

Strab. II. 5. 20.

A Jonski je zaljev dio zaljeva koji se sada Jadranskim zove; ovomu je pak s desnoga boka Ilirija, a s lijevoga Italija, sve do njegova najgornjeg dijela kod Akvileje. Proteže se prema sjeveru i zapadu te je uzan i dug: duljina mu iznosi oko šest tisuća stadija, a širina gdje je najveća, oko tisuću šest stotina stadija. Otoka ima ondje mnogo, pred ilirskom obalom; tu su Apsirtovi otoci, zatim Kuriktika i Liburnijski otoci, pa onda Isa Tragurij Crna Korkira i Far Pred italskom obalom je Diomedovo otočje.

Križman 1997, 93 – 95.

Citat 194: *Vergilije, Eneida*, XI. 271 – 277.

Nunc etiam horribili visu portenta sequuntur,
et socii amissi petierunt aethera pennis
fluminibusque vagantur aves, heu dira meorum
supplicia, et scopulos lacrimosis vocibus implent.
Haec adeo ex illo mihi iam speranda fuerunt
tempore, cum ferro caelestia corpora demens
adpetii et Veneris violavi volnere dextram.

Verg. Aen. 271 - 277.

Pa i sada me progone čudesni znaci
Koje je strašno gledati. Izgubljeni drugovi poletjeli su
krilima u zrak i klate se po rijekama kao ptice – jao, kako
su strahovito kažnjeni moji – i ispunjanju stijene plačnim
glasom. A tomu sam se trebao nadati još od onog
vremena kada sam izbežumljen nasrnuo željezom na
nebesničko tijelo i ranom povrijedio Venerinu desnicu.

Katičić 1995c, 359.

Citat 195: Vergilije, *Eneida*, XIV. 495 - 511.

Talibus iratam Venerem Pleuronius Acmon instimulat verbis stimulisque resuscitat iram.	495	Takvim je riječima Pleuronjanin Akmon podbo razljučenu Veneru i tim je izazovom obnovio njezin gnjev. Nekolicini su se dopale te riječi. Većina prijatelja i
Dicta placent paucis: numeri maioris amici Acmona corripimus; cui respondere volenti vox pariter vocisque via est tenuata, comaeque in plumas abeunt, plumis nova colla teguntur pectoraque et tergum, maiores brachia pennas	500	ja sam pograbili smo ga prijekorima. A kada nam je on htio odgovoriti, istanjio mu se jednako i sam glas i put njegova glasa, i vlasi su se pretvorile u perje, perje je prekrilo njegov vrat, što je dobio nov oblik, i prsa i leđa, ruke su dobile veće perje, a laktovi su se svinuli u laka krila. Veliki dio stopala zauzeo je prste, a usta su se ukočila stvrđnuta rožinom i dobila zaoštren vrh. Njemu se čudio Lik, njemu Ida i Niktej s Reksenorom, njemu se
Magna pedis digitos pars occupat, oraque cornu indurata rigent finemque in acumine ponunt. Hunc Lycus, hunc Idas et cum Rhexenore Nycteus, hunc miratur Abas: et dum mirantur, eandem	505	čudio Aba: i dok se oni čude, dobivaju isti oblik, i većina moje čete uzlijeće i udarcima krila oblijeću oko brodskih vesala. Ako pak pitaš kakav je oblik tih nejasnih ptica, ako i nisu labudovi, opet je vrlo sličan bijelim labudovima. Jedva dakla držim ovo sjedište i suhe oranice Japižanina Dauna kao njegov zet sa sasvim malim dijelom družine.
accipiunt faciem, numerusque ex agmine maior subvolat et remos plausis circumvolat alis. Si volucrum quae sit dubiarum forma, requiris, ut non cygnorum, sic albis proxima cygnis. Vix equidem has sedes et Iapygis arida Dauni	510	
arva gener teneo minima cum parte meorum.		

Verg. Aen. 495 - 511.

Katičić 1995c, 360 - 1.

Citat 196: Pomponije Mela, *Opis Zemalja*, II. 7.

In Hadria Apsorus, Dyscelados, Absyrtis, Issa, Pitya, Hydria, Electrides, nigra Corcyra, Tragurium, Diomedia, Aestria, Sason atque, ut Alexandriae, ita Brundusio adiacens Pharos.

Mela II. 7.

U Jadranu su Apsor, Diskelad, Absirtidi, Isa, Pitija, Hidrija, Elektridi, Crna Korkira, Tragurij, Diomedov otok, Estrija, Sason i Far ispred Brundizija, poput onoga ispred Aleksandrije.

Prema: Križman 1997, 258.

Citat 197: Plinije Stariji, *Prirodoslovlje*, X. 126 – 127.

Nec Diomedias praeteribo aves. Iuba cataractas vocat, et eis esse dentes oculosque igneo colore cetera candidis tradens; duos semper his duces. alterum ducere agmen, alterum cogere; scrobes excavare rostro, inde crate consternere et operire terra quae ante fuerit egesta; in his fetificare. Fores binas omnium scrobibus:

orientem spectare quibus exeant in pascua, occasum quibus redeant; alvum exoneraturas subvolare semper et contrario flatu. Uno hae in loco totius orbis visuntur, in insula quam diximus nobilem Diomedis tumulo atque delubro contra Apuliae oram, fulicarum similes. Advenas barbaros clangore infestant, Graecis tantum adulantur miro discrimine, velut generi Diomedis hoc tribuentes, aedemque eam cotidie pleno gutture madentibus pinnis perluunt atque purificant, unde origo fabulae Diomedis socios in earum effigies mutatos.

Plin. NH. X. 126 – 127.

Neću mimoići ni Diomedove ptice. Juba ih zove kataraktima (obrušivačima) i pripovijeda da su im zubi i oči ognjene boje dok su inače bijele; dvije su im od njih uvijek vođe: jedna vodi jato, a druga mu je na začelju. Kljunovima dubu jame, a onda ih pokrivaju pleterom i na nj sipaju zemlju što je prije bila iskopana; u njima se legu. Sve jame imaju dvoja vrata: na istok gledaju ona kroz koja izlaze na pašu, na zapad ona kroz koja se vraćaju; da bi rasteretile trbuh uvijek uzlijeću, i to protiv vjetra. Na cijelom se svijetu te ptice susreću samo na jednom mjestu, na otoku za koji smo rekli da je poznat po Diomedovu grobu i svetištu pred apulskom obalom, a slične su liskama. Pridošlim barbarima dosađuju kricima, a samo Grcima se umiljavaju čudesno ih razlikujući, kao da to čine Diomedovu rodu za ljubav, i svakoga dana peru taj hram i čiste ga punih grla i mokrih krila, pa je odatle nastala priča da su to Diomedovi drugovi koji su se pretvorili u njihov lik.

Katičić 1995c, 365.

Citat 198: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, III. 151.*

Insulae in Ausonio mari praeter iam dicatas memoratu dignae nullae, in Ionio paucae. Calabro litore ante Brundisium quarum obiectu portus efficitur, contra Apulum litus Diomedia conspicua monumento Diomedis et altera eodem nomine a quibusdam Teutria appellata.

Plin. NH. III. 151.

U Auzonskom moru osim onih o kojima smo već govorili nema otoka vrijednih spomena, u Jonskom ih je moru malo. To su oni kod kalabrijske obale ispred Brundizija koji time što leže prema otvorenom moru tvore luku, a pred Apulskom je obalom Diomedov otok, koji se ističe grobnim spomenikom Diomedovim i još jedan istoga imena, koji neki zovu Teutrija.

Katičić 1995c, 365 - 366.

Citat 199: *Dionizije Perieget, Vodič po svijetu, 481 - 486.*

Ἄλλ' ὅπῳτ' Ἀδριάδος σκαιὸν πόρον ἀμφιτρίτης
εἰσελάσης ἐπὶ νηὸς, Ἴηπυγίην ἐπὶ γαῖαν
δήεις ἰφθίμου Διομήδεος αὐτίκα νῆσον,
ἔνθά ἦρωσ ἀφίκανε χαλεψαμένης Ἀφροδίτης,
ὅπῳτε τριλλίστων μετεκίαθε ἔθνος Ἴβήρων
ἧς ἀλόχου βουλῆσι κακόφρονος Αἰγιαλείης.

485

Ali kad na brodu uploviš u lijevi plovni smjer
Jadranskog mora, odmah ćeš prema zemlji Japigiji
uočiti otok snažnog Diomeda,
kamo je junak stigao, pošto se razgnijevila Afrodita,
dok je odlazio narodu nadasve žuđenih Iberaca
zbog zlih namjera svoje žene, zločudne Egijalije.

Dionys. Per. 481 - 486.

Katičić 1995c, 369.

Citat 200: *Fest, O značenju riječi, IV. Diomedia*

Diomedia insula; in qua Diomedes sepultus est, excedens Italia.

Festus. De ver. s.v. Diomedia

Diomedov otok je otok na kojem je pokopan Diomed, kad je odlazio iz Italije.

Katičić 1995c, 371.

Citat 201: *Klaudije Ptolemej, Geografija, III 1. 80.*

Ἐν δὲ τῷ Ἰωνίῳ πελάγει αἱ καλούμεναι Διομήδεια νῆσοι ε'.

Ptol. Geog. III. 1. 80.

A u Jonskom moru nalazi se pet otoka što se zovu Diomedovi.

Katičić 1995c, 371.

Citat 202: *Antonin Liberal, Zbirka preobrazbi, 37.*

τελευτήσαντα δ' αὐτὸν κατὰ γῆρας ἐν Δαυνίους ἐκτέρισαν οἱ Δωριεῖς ἐν τῇ νήσῳ καὶ ὠνόμασαν αὐτὴν Διομήδειαν, αὐτοὶ δ' ἐγεώργουν ἦν ἐδάσαντο παρὰ τοῦ βασιλέως γῆν καὶ αὐτοῖς ἐξέφερε πλεῖστον καρπὸν κατ' ἐμπειρίαν γεωργικῶν ἔργων. Δαυνίου δ' ἀποθανόντος ἐπεβούλευσαν Ἰλλυριοὶ βάρβαροι κατὰ φθόνον αὐτῶν τῆς γῆς καὶ ἀνεῖλον ἐν τῇ νήσῳ πάντας ἔντομα θύοντας ἐπιφανέντες οἱ Ἰλλυριοὶ τοὺς Δωριεῖς· Διὸς δὲ βουλῇ τὰ σώματα μὲν ἠφανίσθη τῶν Ἑλλήνων, αἱ ψυχαὶ δὲ μετέβαλον εἰς ὄρνιθας. καὶ ἔτι νῦν Ἑλληνικὴ μὲν ἐπὶ καθορμίσηται ναῦς, φοιτῶσι πρὸς αὐτοὺς <οὔτοι> οἱ ὄρνιθες, Ἰλλυρικὴν δὲ φεύγουσι ναῦν καὶ ἀφανίζονται πάντες ἐκ τῆς νήσου.

Ant. Lib. 37.

I kad je on (Diomed) u starosti umro među Daunijcima, sahranili su ga Dorani na otoku i nazvali su taj otok Diomedovim. Sami su pak obrađivali zemlju koju su dobili pored kraljeve i njima je donosila najviše ploda jer su bili iskusni u zemljoradnji. A kada je umro Daunije, stali su im barbari Iliri snovati nevolje iu zavisti zbog njihove zemlje. I jednom su Iliri iznenada nasrnuli i pobili sve Dorane na otoku dok su prinosisli pokojničke žrtve. Po Zeusovoj odluci nestala su sva tijela Helena, a duše su se pretvorile u ptice. I sada još, kad god pristane helenski brod, dolaze ptice k njima, a od ilirskog broda bježe i nestaju sve s otoka.

Katičić 1995c, 358.

Citat 203: *Klaudije Elijan, O prirodi životinja, I. 1*

Καλεῖται τις Διομήδεια νῆσος, καὶ ἐδωδιούς ἔχει πολλούς. οὗτοι, φασί, τοὺς βαρβάρους οὔτε ἀδικοῦσιν οὔτε αὐτοῖς προσίασιν. ἐὰν δὲ Ἑλλήνῃ κατάρη ξένος, οἱ δὲ θεῖα τινὶ δωρεᾷ προσίασι πτέρυγας ἀλώσαντες οἰοεὶ χεῖράς τινας ἐς δεξιῶσίν τε καὶ περιπλοκάς. καὶ ἀπτομένων τῶν Ἑλλήνων οὐχ ὑποφεύγουσιν, ἀλλ' ἀτρεμοῦσι καὶ ἀνέχονται, καὶ αἱ καθημένων ἐς τοὺς κόλπους καταπέτονται, ὥσπερ οὖν ἐπὶ ξένια κληθέντες. λέγονται οὖν οὗτοι Διομήδους ἑταῖροι εἶναι καὶ σὺν αὐτῷ τῶν ὄπλων τῶν ἐπὶ τὴν Ἴλιον μετεσχηκέναι, εἶτα τὴν προτέραν φύσιν ἐς τὸ τῶν ὀρνίθων μεταβαλόντες εἶδος ὁμῶς ἔτι καὶ νῦν δαιφυλάττειν τὸ εἶναι Ἑλληνες καὶ φιλέλληνες.

Ael. NA. I. 1.

Neki se otok zove Diomedov, i ima mnogo čapalja. One kažu niti barbarima čine zlo niti im se približavaju. Ako pak ondje pristane stranac Helen, one po nekom božanskom daru dolaze k njemu raširivši krila kao neke ruke za dobrodošlicu i zagrljaj. I kada ih Heleni dodiruju, ne bježe, nego se ne boje i dopuštaju to, i dok sjede zavlache im se u njegra kao da su pozvane u goste. Priča se pak da su to Diomedovi drugovi i da su s njim sudjelovali u oružanom pohodu na Ilij, zatim da su svoju prijašnju narav promijenili u ptičji lik, no ipak još i sada zadržavaju to da su Heleni i da vole Helene.

Katičić 1995c, 363.

Citat 204: *Julije Solin, Svjetska čuda, II. 44 - 50.*

Insula quae Apuliae oram videt tumulo ac delubro Diomedis insignis est et Diomedae aves sola nutrit: nam hoc genus alitis praeterquam ibi nusquam gentium est, idque solum poterat memorabile iudicari, nisi accederent non omittenda. forma illis paene quae fulicis, color candidus, ignei oculi, ora dentata: congreges volitant nee sine ratione pergendi: duces duo sunt, qui regunt cursum: alter agmen anteit alter insequitur: ille ut ductu certum iter dirigat, hic ut instantia urgeat tarditatem. haec, in meantibus disciplina est. cum fetificum adest tempus, rostro scrobes excavant, deinde surculis inversum superpositis imitantur texta cratium: sic contegunt subtercavata et ne operimenta si desint, forte lignorum cassa ventiaufferant, hanc struicem premunt terra quam egresserant cum puteos excitarent. sic nidos moliuntur bifori accessu, nee fortuito, ad eo ut ad p/agas caeli metentur exitus vel ingressus: aditus qui dimittit ad pastus in ortum destinatur, qui excipit revertentes versus occasui est: ut lux et morantes excitet et receptui non denegetur. levaturae alvum adversis flatibus subvolant, quibus proluvies longius auferatur. iudicant inter advenas: qui Graecus est pro plus accedunt et quantum intellegi

datur ut civem blandius adulantur, si quis erit gentis alterius, involant et inpugnant. aedem sacram omni die celebrant studio eiusmodi: aquis inbuunt plumas alisque inpendio madefactis confluent rorulentae: ita sedem excusso umore purificant: tunc pinnulis superplaudunt: inde disceditur quasi peracta religione. ob hoc ferunt Diomedis socios aves factos. sane ante adventum Aetoli ducis nomen Diomedae non habebant, inde sic dictae.

Solin. II. 44 – 50.

Otok što gleda prema apulskoj obali znamenit je po Diomedovu grobu i svetištu i jedino na njem žive Diomedove ptice: naime ta vrsta ptice osim ondje ne postoji nigdje na svijetu. I to se samo po sebi moglo smatrati vrijednim patnje da k tomu ne dolazi još i drugo što ne valja izostaviti. Lik im je gotovo isti kao i liskama, boja im je bijela, oči ognjevite, kljun zubat: lete u jatu i ne bez reda u pokretu: dvije ptice vode i one upravljaju kretanjem: jedna se kreće ispred jata, a druga ga slijedi: ona prva da svojim vodstvom upravi na pouzdan smjer, a ona druga da upornim nailaženjem požuruje sporst. Takav im je poredak na putu. A kad dođe vrijeme da se plode, kljunom kopaju jame, a zatim grančicama što ih naopačke stavljaju odozgor tvore nešto kao pleter: tako pokrivaju ono što su odozdo iskopali, i da ne bi možda vjetrovi odnijeli lako drvo ako na njem ne bi bilo utega, opterećuju tu gradnju zemljom koju su izvadili kad su dubli rupe. Tako grade gnijezda s dva pristupa, i to ne kako bilo, nego tako da su izlaz i ulaz okrenuti prema određenim stranama neba: prolaz kroz koji izlaze da traže hranu okrenut je prema izlasku sunca, a onaj koji ih prima kada se vraćaju okrenut je prema zapadu, tako da ih svjetlo potiče ako bi se dulje zadržavali u gnijezdu i da im ne bude uskraćeno kada se vraćaju. Kad hoće olakšati trbuh lete protiv vjetra da bi on odnio izmet što dalje. Među došljacima prave razliku: ako je tko Grk, prilaze mu bliže i koliko se to može razabrati umiljavaju mu se blago kao sugrađaninu, a ako tko bude drugoga kojeg roda, napadaju ga u letu i obaraju se na nj. A svetu zgradu svakoga dana paze na ovaj način: vodom namoče perje i krilima što su pomno smočena okupljaju se onako rosne: tako čiste hram vlagom koju otresaju: zatim udaraju po tome krilcima: onda se razilaze kao da su obavile vjerski obred. Zato pričaju da su se to Diomedovi drugovi pretvorili u ptice. Prije nego je došao etolski vođa nisu se, dakako, zvale Diomedove. Od tada su tako nazvane.

Katičić 1995c, 366 - 367.

Citat 205: *Aurelije Augustin, O božjoj državi, XVIII. 16 – 17.*

Nam et Diomedem fecerunt deum, quem poena divinitus inrogata perhibent ad suos non revertisse; eiusque socios in volucres fuisse conversos non fabuloso poeticoque mendacio, sed historica adtestatione confirmant; quibus nec deus, ut putant, factus humanam revocare naturam vel ipse potuit vel certe a Iove suo rege tamquam caelicola novicius impetravit. Quin etiam templum eius esse aiunt in insula Diomedea, non longe a monte Gargano, qui est in Apulia, et hoc templum circumvolare atque incolere has alites tam mirabili obsequio, ut aquam impleant et aspergant; et eo si Graeci venerint vel Graecorum stirpe prognati, non solum quietas esse, verum et insuper adulare; si autem alienigenas viderint, vubolare ad capita tamque gravibus ictibus, ut etiam perimant, vulnerare. Nam duris et grandibus rostris satis ad haec proelia perhibentur armatae.

August. De.civ. XVIII. 16 – 17.

Kada je Troja bila razorena u onom zauzeću o kojem se sveudilj pjeva i vrlo je dobro poznato dječacima, a i svojom veličinom i izvrsnim jezicima pisaca osobito je razglašeno i na široko poznato, i dogodilo se kada je već Latin sin Faunov vladao kao kralj, po kojem je kraljevstvo Latina dobilo svoje ime, a prestalo se zvati kraljevstvom Laurenta, pobjednici su Grci ostavljajući razorenu Troju i vraćajući se vlastitoj kući raznim i strašnim udarcima bili razdrti i satrti; a ipak su čak odatle povećali broj svojih bogova. Naime i Diomeda su učinili bogom, o kojem pričaju da se po kazni koja mu je od božanske strane bila izrečena nije vratio k svojim. Tvrdi to da su mu se drugovi pretvorili u ptice, i to ne kao bajoslovnu pjesničku lagariju, nego kao da je povijesno posvjedočeno. On im, kako misle, niti kada je učinjen bogom nije mogao vratiti ljudsku narav, niti je to jamačno, kao novak nebesnik, mogao isposlovati od Jupitera, svojega kralja. Kažu čak da postoji njegov hram na Diomedovu otoku, ne daleko od brda Gargana, koje je u Apuliji, i da oko toga hrama oblijeću i da tamo stanuju te ptice tako odano da čak pune vodu i polijevaju. I ako onamo dođu Grci ili ljudi grčkoga podrijetla, ne samo što su mirne, nego se dodvoravaju. Ali ako vide ljude tuđega roda, uzlijeću im nad glavu i ranjavaju ih tako teškim udarcima da ih čak i ubijaju. Priča se, naime, da su tvrdim i velikim kljunovima dovoljno oboružane za takav boj.

Katičić 1995c, 364.

Citat 206: *Stjepan Biznatinac, Narodne znamenitosti, Diomedija*

Διομήδεια, πόλις Δαυνίων, κτίσμα Διομήδους. καὶ νῆσος ἢ Διομήδεια, ἐν ἧ οἱ ἐρωδιοὶ χειροθήεις προσπετόμενοι καὶ εἰς τοὺς κόλπους δύνοντες, οὓς φασιν ὅτι τοὺς ἐταίρους Διομήδους ἐκεῖ εἰς ὄρνιθας μετασχηματισθῆναι. ἔστι καὶ τόπος Διομήδεια πλησίον Ἀργυρίππων. τὸ ἐθνικὸν Διομηδεύς, ἄμεινον δὲ Διομήδειος.

Steph. Byz. s. v. Διομήδεια

Diomedija, grad Daunijaca, koji je osnovao Diomed. Ima i otok Diomedija, na kojem čaplje dolijeću tako pitome da se mogu uzeti u ruke i zavlache se u njedra. Za njih kažu da su se Diomedovi drugovi ondje pretvorili u ptice. Ima i mjesto Diomedija blizu Argiripe. Stanovnik je Diomedej. A još bolje Diomedijac.

Katičić 1995c, 363.

Citat 207: *Pseudo Aristotel, O neobičnim vijestima, 79.*

Ἐν τῇ Διομηδεΐᾳ νήσῳ, ἣ κείται ἐν τῷ Ἀδρίᾳ, φασὶν ἱερὸν τι εἶναι τοῦ Διομήδους θαυμαστὸν τε καὶ ἅγιον, περὶ δὲ τὸ ἱερὸν κύκλῳ περικαθῆσθαι ὄρνιθας μεγάλους τοῖς μεγέθεσι, καὶ ῥύγχι ἔχοντας μεγάλα καὶ σκληρά. τούτους λέγουσιν, ἐὰν μὲν Ἕλληνες ἀποβαίνωσιν εἰς τὸν τόπον, ἡσυχίαν ἔχειν, ἐὰν δὲ τῶν βαρβάρων τινὲς τῶν περιοίκων, ἀνίπτασθαι καὶ αἰωρουμένους καταράσσειν αὐτοὺς εἰς τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ τοῖς ῥύγχεσι τιτρώσκοντας ἀποκτείνειν. μυθεύεται δὲ τούτους γενέσθαι ἐκ τῶν ἐταίρων τῶν τοῦ Διομήδους,

πναυαγησάντων μὲν αὐτῶν περὶ τὴν νῆσον, τοῦ δὲ Διομήδους δολοφονηθέντος ὑπὸ τοῦ Αἰνέου τοῦ τότε βασιλέως τῶν τόπων ἐκείνων γενομένου.

De mir. ausc. 79.

Na Diomedovu otoku, koji leži na Jadranu, kaže da ima neki hram Diomedov, divan i svet, a oko toga svetišta da sjede ptice, velike rastom, koje imaju velike i tvrde kljunove. I kažu da one, kad se Heleni iskrcaju na ono mjesto, ostaju mirne, a ako neki od barbara što stanuju uokolo, da uzlijeću i da se iz zraka obrušuju na njihove glave, pa ih kljunovima ranjavaju i ubijaju. A priča se da su one postale od drugova Diomedovih, koji su kod tog otoka pretrpjeli brodolom, a Diomeda da je ubio Eneja, koji je tada postao kralj onih predjela.

Katičić 1995c, 362.

Citat 208: *Izidor iz Seville, Etimologije ili izvori, XII. 7. 28 – 29.*

Sunt enim pelagi volucres in insulis habitantes. Diomedias aves a sociis Diomedis appellatas, quos ferunt fabulae in easdem volucres fuisse con versos; forma fulicae similes, magnitudine cygnorum, colore candida, duris et grandibus rostris. Sunt autem circa Apuliam in insula Diomedia inter scopulos litorum et saxa volitantes; iudicant inter suos et advenas. Nam si Graecus est, propius accedunt et blandiunt; si alienigena, morsu in pugnans et vulnerant, lacrimosis quasi vocibus dolentes vel suam mutationem vel regis interitum. Nam Diomedes ab Illyriis interemptus est. Haec autem aves Latine Diomediae vocantur, Graeci eas ἐρωδιούς dicunt.

Isid. Orig. 79.

Ima naime morskih ptica koje stanuju na otocima. Diomedove ptice, nazvane po Diomedovim drugovima, o kojima se priča da su se pretvorili u ptice; po obliku su slične liskama, a po veličini labudovima, boja im je bijela, kljunovi tvrdi i veliki. Nalaze se kod Apulije i na Diomedovu otoku i lijecu oko obalnog grebenja i stijenja; prave razliku između svojih i došljaka. Nairne, ako je Grk, prilaze mu bliže i maze se; ako je tuđega roda, napadaju ga ugrizom i ranjavaju, tugujući kao nekim suznim glasom ili nad svojom pretvorbom ili nad kraljevom pogibijom. Diomeda su naime ubili Iliri. Te se pak ptice latinski zovu Diomedove, a Grci za njih kažu da su čaplje.

Katičić 1995c, 367.

Citat 209: Pindarov sholijast, *Nemejska oda, X. 12.*

Διομήδεια. καὶ οὗτους Ἀργεῖος, ὅς δι' ἄρετὴν ἀπηθανάτισθη. καὶ ἔστι περὶ τὸν Ἀδρίαν Διομήδεια νῆσος ἱερά, ἐν ἧ' τιμᾶται ὡς θεός. καὶ Ἴβυκος οὕτω... τῆν Ἑρμιόνην γήμας ὁ Διομήδης ἀπηθανάτισθη σὺν τοῖς Διοσκούροις, καὶ γὰρ συνδιατᾶται αὐτοῖς.

Schol. ad Pind. N. X. 12

Diomeda: On je Argejac, koji je zbog svoje vrline učinjen besmrtnim. I ima na Jadranu Diomedov otok, koji je svet. Na njem se on poštuje kao bog. I Ibik pjeva ovako: Pošto je oženio Hermionu, Diomed je učinjen besmrtnim s Dioskurima. I provodi s njima život.

Katičić 1995c, 336

Citat 210: *Likofronov sholijast, Aleksandra, 592.*

...ἔσθη ἐπὶ τοῦτο. ὕστερον δὲ ὁ Διομήδης πρὸς Δαύνου ἀνηρέθη, οἱ δὲ φίλοι αὐτοῦ κλαίοντες τὸν ἥρωα μετεβλήθησαν εἰς ὄρνεα ὅμοια κύκνοις. καὶ περὶ τὰ βάρβαρα φεύγει καὶ φοιτᾷ παρ' Ἑλλησιν ὥστε καὶ ἐκ χειρῶν αὐτῶν λαβεῖν τροφὰς καὶ δύνειν εἰς τοὺς κόλπους.

Schol. ad Lycoph. 592

A poslije je Daun ubio Diomeda, a njegovi su se prijatelji oplakujući junaka pretvorili u ptice slične labudovima. I one bježe kad se nađu blizu barbara, a prilaze Helenima te čak iz njihovih ruku uzimaju hranu i zavlače im se u njedra.

Katičić 1995c, 341.

Citat 211: *Likofronov sholijast, Aleksandra, 592.*

ταύτην (τὴν νῆσον) ᾗκεσαν οἱ φίλοι αὐτοῦ καὶ ἐκάλεσαν ὁμώνυμον αὐτῷ Διομήδειαν νῆσον.

Schol. ad Lycoph. 592.

Na njem (otoku) naselili su se njegovi prijatelji i nazvali ga njegovima imenom Diomedov otok.

Katičić 1995c, 355.

Citat 212: *Likofronov sholijast, Aleksandra, 594.*

οἱ γὰρ ἐταῖροι τοῦ Διομήδους ὀδυρόμενοι τὰς τοῦ ἥρωος συμφορὰς μετεβλήθησαν εἰς ὄρνεα τὰ καταρράκτας λεγόμενα: εἰσὶ δὲ ὅμοια κύκνοις, οἵτινες διάγουσι ἐν τῇ Διομηδεῖα νήσῳ. κεῖται δὲ αὕτη ἐν τῷ Ἀδρίᾳ. οἰκοῦσι δὲ οὗτοι οἱ ὄρνιθες ὥσπερ πόλιν. ὑπὸ γὰρ τὸν ὄρθον βρέχουσι τὸν τόπον ταῖς πτέρυξι καὶ ραίνουσι πάλιν βρέχοντες, εἴτα εἰς ἄγραν πορεύονται καὶ τὰ ληφθέντα θέντες ὁμοῦ διαιροῦσιν ἀλλήλοις.

Schol. ad Lycoph. 594.

A drugovi Diomedovi, oplakujući junakovu propast, pretvorili su se u ptice koje se zovu po tome što se obrušuju. A slične su labudovima i borave na Diomedovu otoku. On leži na Jadranu. A te ptice stanuju kao u

gradu. Pred zoru moče to mjesto krilima i škrope močeći ga opet i zatim idu u lov i stavljaju ulov na kup i zajednički ga dijele između sebe.

Katičić 1995c, 355- 356.

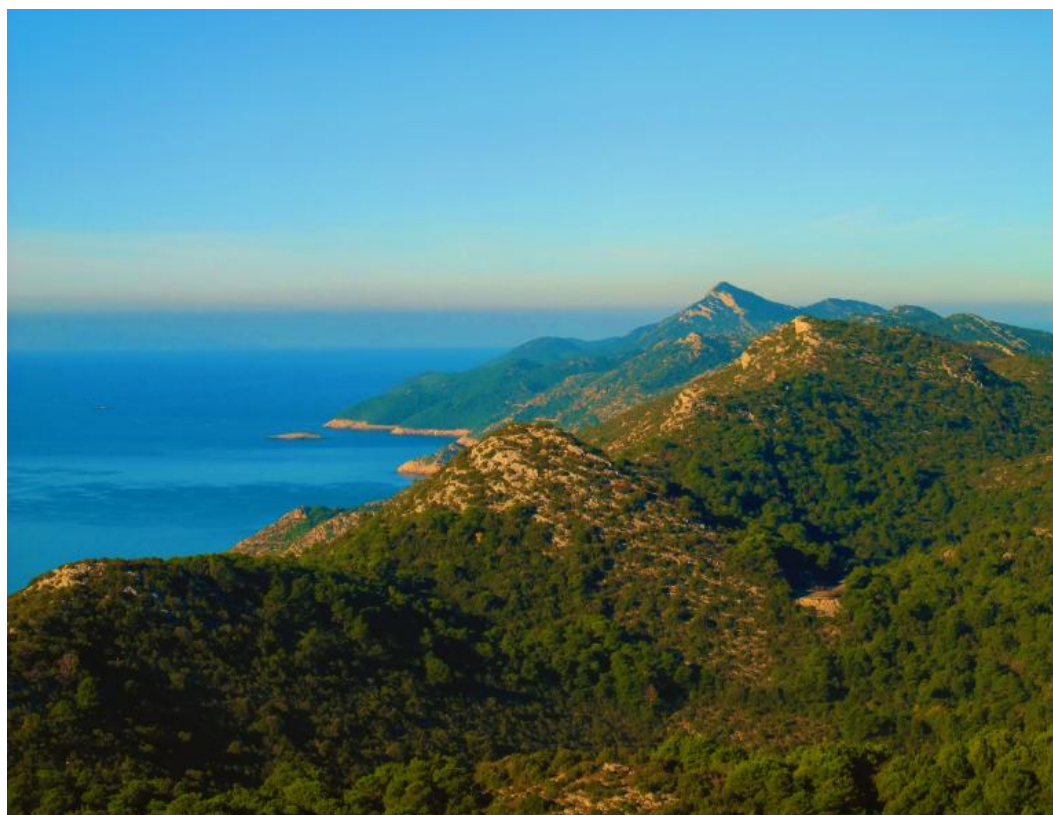
OTOK MELITA

Slika 46. Prilagođena karta Jadrana s pozicijom otoka Melite
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

Slika 47. Veliko jezero na zapadnom Mljetu
(fotografirao F. Budić - 3. 12. 2015.)

Slika 48. Pogled s istočnog Mljeta prema zapadu
(fotografirao F. Budić - 3. 12. 2015.)

ARGONAUTI PLOVE KRAJ MELITE

Lađa Argo hitro je plovila kroz otočje južnog Kronova mora. S lakoćom su prolazili obale Ise, Diskelada, Pitijeje i Crne Kerkire. Put ih je dalje vodio do otoka Melite. Blag vjetar koji je puhao u Jazonova jedra raspaljivao je srca mornara, jer su osjećali da do domova nema još mnogo. Južnije od Melite prevalili su put pokraj još dva otoka. Jedan od njih bio je visoki Keros, dok je drugi poznat pod imenom Nimfeja. Bilo je to otok dražesne nimfe Kalipso (Kalipse). Iako su Argonauti odoljeli ljupkoj nimfi, lukavi putnik Odisej, nešto kasnije, nije izbjegao njezinim čarima. Nakon trojanskog rata, proveo je punih sedam godina u Kalipsinom zagrljaju. U trenutku kad su Argonauti već doplovili do južnih obala, dogodio se veliki preokret. Moćni Zeus nije zaboravio strašan zločin koji su počinili Jazon i Medeja. Veliki je gnjev obuzeo kralja bogova, jer Jazon nije očistio dušu od Apsirtova ubojstva. Bojeći se Zeusove srdžbe, Hera je podigla jak vjetar koji je bacio heroje daleko na sjever. Nevolje nisu završile, a Argonauti su ponovo izgubljeni lutali obalama Kronovog mora. Put će ih odvesti kroz ušće rijeke Eridan prema nepoznatim krajevima daleko na zapadu... (213)

Melite ili Melita (*Melíte* [Μελίτη], lat. *Melita*) bilo je antičko ime otoka Mljeta. To dokazuju navodi grčkih i rimskih pisaca, poput Pseudo- Skilaka, Apijana, Plinija Starijeg i drugih (213 - 223). Činjenica da je Apolonije Rođanin smjestio Vis, Korčulu i Mljet u isti kontekst ukazuje na helenističko poznavanje geografije južnog Jadrana (151, 168, 213). Kao što je Korčula u antici dijelila ime s Krfom, Mljet ga je dijelio s Maltom koja se također nazivala Melita ili Melite. S druge strane, Keros i Kalipsina Nimfeja pripadaju mitološkoj geografiji. U Odiseji se nimfin otok pojavljuje pod imenom Ogigija (222 - 223).²⁷

²⁷ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Meuli 1921.; Delage 1930.; Beaumont 1936, 159 – 204.; Lisičar 1951.; Suić 1955, 121 – 185.; Bérard 1957.; Capovilla 1957.; Broadment 1968.; Katičić 1970, 71 – 132.; Braccesi 1971.; Nava 1972, 1 -11.; Nikolanci 1973, 105 – 110.; Katičić 1974, 35 – 45.; Zaninović 1982, 43 – 51.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Kozličić 1990.; Chuvin 1991.; Corbato 1993, 171 – 184.; Dräger 1993, 25 – 45.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Katičić 1995h, 183 - 199.; Katičić 1995i, 31 – 114.; Byre 1996, 3- 16.; Endsjo 1997/1998, 373 – 385.; Pietsch 1999; Žmudziński 1999, 19 – 24.; Clauss 2000; Braccesi 2001.; Thalmann 2001, passim; Cabanes 2002, 51 – 63.; Šašel Kos 2002, 493 – 505.; Room 2003.; Hard 2004.; Kuntić-Makvić 2004, 44 – 45.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Radić Rossi 2005, 143 – 155.; Schwab 2005.; Zaninović 2005, 5 – 24.; Šašel Kos 2006 13 – 23.; Castiglioni 2011, 715 – 733.; Cambi 2010, 51 – 53.; Nadareishvili 2010/2011, 60 – 72.

Izvori:

Citat 213: *Apolonije Rođanin*, *Argonautika*, IV. 572 - 580.

τῆ δ' ἐπὶ καὶ Μελίτην, λιαρῶ περιγηθέες οὐρῶ,
αἰπεινὴν τε Κερωσσόν, ὕπερθε δὲ πολλὸν ἐοῦσαν
Νυμφαίην παράμειβον, ἵνα κρείουσα Καλυψὼ
Ἀτλαντὶς ναίεσκε: τὰ δ' ἠεροειδέα λεύσσειν
οὐρεα δοιάζοντο Κεραύνια. καὶ τότε βουλάς
ἀμφ' αὐτοῖς Ζηνός τε μέγαν χόλον ἐφράσαθ' Ἥρη.
μηδομένη δ' ἄνυσιν τοῖο πλόου, ὄρσεν ἀέλλας
ἀντικρύ, ταῖς αὖτις ἀναπάγδην φορέοντο
580νήσου ἔπι κραναῆς Ἥλεκτρίδος.

Za njom kraj Melite produ, zbog blaga preradosni vjetra,
I kraj strmog Kerosa, a prođu i pokraj Nimfeje
Koja je mnogo dalje, gdje prebivaše Kalipsa
575 Kraljica, Atlanta kći. I već se činilo njima
Maglena brda da vide Keraunijska. Tada se Hera
Zeusovih odluka sjeti o njima i silna mu gnjeva.
Mislec o dovršenju te plovidbe, diže im vihre
U prsa, koji ih opet grabežljivo stadoše nosit
580 Na krševiti otok Elektridu.

Apoll. Rhod. IV. 572 - 580.

Apolonije Rođanin 2008, 433 – 435.

Citat 214: *Pseudo Skilak*, *Oplovba*, 23.

Πρὶν ἐπὶ τὸν Νάρωνα ποταμὸν παραπλευσαι πολλὴ χώρα ἀνήκει σφόδρα εἰς θάλασσαν. Καὶ νῆσος τῆς παραλίας χώρας ἐγγύς, ἧ ὄνομα Κέρκυρα ἢ μέλαινα• καὶ ἐκτρέχει τῷ ἐνὶ τῶν ἀκρωτηρίων νῆσος αὕτη τῆς παραλίας χώρας σφόδρα, τῷ δὲ ἐτέρῳ ἀκρωτηρίῳ καθήκει ἐπὶ τὸν Νάρωνα ποταμὸν. Ἀπὸ δὲ τῆς Μελίτης ἀπέχει στάδια κ', τῆς δὲ παραλίας χώρας ἀπέχει στάδια η'.

Ps. Scyl. 23

Prije nego se dođe do rijeke Narone, dugi komad kopna pruža se daleko u more. Ovome je blizu otok ovoga primorja, kojem je ime Crna Korkira, koja se jednim krajem veoma udaljuje od obale kopna, a drugim krajem gleda prema ušću rijeke Narona. Od Melite je Korkira udaljena 20 stadija; od kopna je pak udaljena 8 stadija.

Prema: Čače 1997, 218.

Citat 215: *Agatemer*, *Nacrt Geografije*, 23.

Κεφαλληνία νῆσος τετράπολις μῆκος σταδίων υ'. Εἰσι δὲ καὶ ἐν τῷ Ἀδρία νῆσοι παρὰ τὴν Ἰλλυρίδα, ὧν ἐπιστημότεραι Ἴσση καὶ ἡ Μέλαινα Κόρκυρα καὶ Φάρος καὶ Μελίτη, ὧν ἀγνοῶ τὰς περιμέτρους.

Agathem. 23.

Otok Kefalenija s četiri grada dug je 400 stadija. Ima otoka i u Jadranu uz Iliriju, od kojih su najznamenitiji Isa i Crna Korkira i Far i Melita, kojima ne poznajem veličinu.

Prema: Čače 1997, 224.

Citat 216: *Plinije Stariji, Prirodoslovlje, III. 152.*

Ab Issa Corcyra Melaena cognominata cum Cnidiorum oppido distat XXV milia, inter quam et Illyricum Melite, unde catulos Melitaeos appellari Callimachus auctor est.

Plin. NH III. 152.

Korkira zvana Melaena s gradom Knidana udaljena je 25 milja od Ise. Između nje i Ilirika je Melita, a Kalimah piše da se po njoj štenci nazivaju melitskima.

Prema: Kuntić-Makvić 203, 423.

Citat 217: *Klaudije Ptolemej, Geografija, II. 16. 9.*

Τῆ δὲ Δαλματία νῆσοι παράκεινται

....

Μελίτη νῆσος μδ' ζ' μα' γ''

Ptol. Geog. II. 16. 9.

Uz Dalmatiju pak leže otoci

...

Otok Melita 44° 10' 41° 20'

Kuntić-Makvić 203, 427.

Citat 218: *Morski itinerarij, 519 - 520. 1.*

Inter Dalmatiam et Istriam
insulae Apsoros Brattia Solentia Issa Lisa
Corcyra Melta

Itin. Ant. Marit. 519 - 520.1.

Između Dalmacije i Istrije
otoci Apsor Bratija, Solentija, Isa, Lisa,
Korkira Melta:

Kuntić-Makvić 2003, 431.

Citat 219: *Peutingerova karta VI. A 1.*

Insula Melita

Tab. Peutin. VI, A 1

Otok Melita

Kuntić-Makvić 203, 435.

Citat 220: *Anonimni Ravenjanin, Opis svijeta , V. 24.*

Nam in colfo occidentali in ipso mari magno litore Dalmatiae seu Liburniae atque Istriae sunt insulae inter ceteras quae dicuntur, id est Corcora, Isia, ..., Malata, ..., Ursaria, Cervaria.

Anon. Rav. 5. 24.

U zapadnome zaljevu, na dugoj morskoj obali Dalmacije, Liburnije i Istrije su, među ostalima, otoci koji se zovu Korkora, Izija, ..., Malata, ... Ursarija, Cervarija.

Kuntić-Makvić 2003, 449 - 451.

Citat 221: *U Apijanovom djelu stanovnici Melite spomenuti su kao Melitinoí [Μελιτηνοί]*

1) *App. Ill. 4.16.*

Citat 222: *Homer, Odiseja, VII. 244 – 250.*

Ὠγγίη τις νῆσος ἀπόπροθεν εἰν ἀλί κεῖται:

ἔνθα μὲν Ἄτλαντος θυγάτηρ, δολόεσσα Καλυψώ

ναίει εὐπλόκαμος, δεινὴ θεός: οὐδέ τις αὐτῆ

μίσγεται οὔτε θεῶν οὔτε θνητῶν ἀνθρώπων.

ἀλλ' ἐμὲ τὸν δύστηνον ἐφέστιον ἤγαγε δαίμων

οἶον, ἐπεὶ μοι νῆα θοὴν ἀργῆτι κεραυνῷ

Ζεὺς ἔλσας ἐκέασσε μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ.

245

250

U moru ima daleko Ogigija, nekakav otok,

Gdjeno boginja strašna Kalipsa prijeverna živi,

Boga Atlasa kći ljepròkosa, s kojom se nitko

Ni od bògōvā vječnih ni ljúđī ne sastaje smrtnih.

Al' bog je neki mene jadníka u njezinu kuću

Naveo, kada mi Zeus u iskričavome moru

Lađu pritisnu brzu i razbi je gorućim gromom.

Hom. Od. VII. 244 – 250.

Homer 2007, 82 – 83

Citat 223: u Odiseji termin Oigigija pojavljuje se na nekoliko mjesta:

- 1) *Hom. Od.* I. 84.
- 2) *Hom. Od.* VI. 172.
- 3) *Hom. Od.* VII. 254.
- 4) *Hom. Od.* XII. 448.
- 5) *Hom. Od.* XXIII. 333.

ENHELEJSKA ZEMLJA · GROBOVI KADMA I HARMONIJE

Slika 49. Prilagođena karta Jadrana s nekoliko predloženih pozicija enhelejske zemlje
(dizajn karte: J. Budić; F. Budić)

Slika 50. Pogled na dolinu rijeke Neretve s Orlovca iznad Komina
(fotografirao F. Budić - 5. 12. 2015.)

Slika 51. Pogled na Rijeku dubrovačku iz sela Čajkovica
(fotografirao F. Budić - 5. 12. 2015.)

Slika 52. Pogled na zapad Boke Kotorske
(fotografirao F. Budić - 4. 12. 2015.)

ENHELEJSKA ZEMLJA

Nakon nesretnih događaja u kojima su Kadmo i Harmonija izgubili kćeri Semelu, Inu i brojne unuke, otišli su iz Tebe daleko na sjever. Put ih je odveo u zemlju Enheleja. Taj je narod vodio teški rat s Ilirima, a prema božjem proročanstvu mogli su ih pobijediti samo ako Kadma i Harmoniju uzmu za vođe. Tako su proglasili Kadma svojim kraljem i na čelu s njim porazili Ilire. Kadmo je tako nakon tebanskog prijestolja postao vladar barbara.

Prateći antičke pisane izvore, Enheleji se pojavljuju na širokom području od grčke Tebe pa sve do rijeke Drima i Neretve. U prvom poznatom izvještaju o tom narodu iz 6. st. pr. Kr., geograf Hekatej Milećanin ih smješta na područje oko Akrokeraunijskog rta u današnjoj Albaniji (224). Međutim, te su lokalizacije dosta neprecizne pa ostavljaju prostor za drugačije tumačenje. Stoga bi se Enheleje o kojima Hekatej piše moglo povezati i s Ohridskim krajem, kako pišu Polibije i Strabon (225 - 226). Međutim postoji i mit o Kadmovu dolasku na Jadran i podrijetlu imena grada Budve. U istom kontekstu se spominje zaljev, grad Rizon i istoimena rijeka (227). Zaljev se može identificirati kao Boka Kotorska, a grad Rizon kao današnji Risan. Stari Grci zamišljali su duboke zaljeve kao ušća rijeka u more i vjerojatno se zbog takve predodžbe unutrašnjost Boke nazivala rijekom Risnom.

Ipak, postoje i druge interpretacije. Helenistički pisac Nikandar piše da su se Kadmo i Harmonija nastanili uz rijeku Neretvu (228). Prema tome se zaključuje da se enhelejska zemlja možda može smjestiti i sjevernije. U srednjem vijeku, kroničar Toma Arhiđakon spomenuo je mit o Kadmu u kontekstu okolice grada Raguze, tj. Dubrovnika (229).²⁸

²⁸ Lisičar 1951.; Novak 1961, 145 – 221.; Broadment 1968.; Braccesi 1971.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Šašel Kos 1993a, 113 - 136.; Šašel Kos 1993b, 247 – 251.; Katičić 1995d, 211 – 303.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Katičić 1995j, 31 – 114.; Kuntić-Makvić 1994, 22 – 28.; Proeva 2002, 195 – 198.; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Zamarovský 2004.; Cambi 2010, 51 – 53.

KADMO I HARMONIJA U ZEMLJI ENHELEJA

Nakon rata s Ilirima, Enheleji su proglasili starog Tebanca Kadma za kralja. Ubrzo su se Enheleji i Iliri sklopili savez i odlučili napasti Grke. Združenu su vojsku predvodili Kadmo i Harmonija. Razorili su mnoge grčke gradove, a naposljetku i Delfe, staro svetište i proročište boga Apolona. Uskoro je uslijedila kazna. Nakon razaranja Apolonova hrama vojska je teško stradala. Kadmo i Harmonija prognani su natrag u Ilirske krajeve, gdje su pretvoreni u zmije. Ondje su osuđeni živjeti u tom obliku i vjekovima puzati. Neki govore drugačije. Tvrde da su Kadmo i Harmonija umrli kao zmije, a pokopani su u velikim stijinama negdje u enhelejskoj zemlji. Zbog slavnog života, bog Ares ih je smjestio u zemlju blaženih. Ipak, zmijski oblik ostao je kao uspomena na vječitu kaznu.

Mit o Kadmu i Harmoniji, tj. njihov odlazak u zemlju blaženika i preobrazba u zmije pronašla je geografski položaj u jadranskim krajevima. U najstarijoj grčkoj tradiciji taj se prostor smatrao prebivalištem preobraženih pokojnika. Osim toga, vjerojatno je predaja o zmijskom obliku povezana s ilirskim zmijskim kultovima.

Grobovi ili kamenje Kadma i Harmonije, u većini se izvora vežu uz rijeku, ilirske krajeve i zemlju Enheleja. Pjesnici Kalimah i Apolonije Rođanin spominju anonimnu Ilirsku rijeku (*Illirikós póros/potamós* [Ἰλλυρικὸς πόρος, ποταμός]) (230 - 231). Kalimah još dodaje da su na toj rijeci Kolšani osnovali grad Polu (230). To je vjerojatno posljedica nedovoljnog poznavanja Jadranske obale. Također, predodžbe o udaljenostima pojedinih geografskih područja bile su vrlo nejasne.

Kako su se zaljevi u antici smatrali ušćima rijeka, Ilirska bi se rijeka mogla poistovjetiti s rijekom Risan, odnosno Bokom Kotorskom, gdje je prema antičkim piscima bila zemlja Enheleja. Zato se pomišlja da su antički autori smještali grobove Kadma i Harmonije negdje na tom području. Kao moguća mjesta Kadmove i Harmonijine stijene spominju se rijeke Ombla, Bojana i Vojuša.

Helenistički pjesnik Nikandar spominje obale rijeke Neretve i Drima kao mjesto gdje su se Kadmo i Harmonija gmižu kao zmije (228). U srednjem vijeku Toma Arhiđakon piše da je Kadmo došao iz Grčke u Dalmaciju, gdje je postao žestok gusar. Kad se promijenio u zmiju, živio je u spilji nedaleko od Raguze, tj. Dubrovnika (229).²⁹

²⁹ Bianchi 1875.; Harrison 1908.; Lisičar 1953, 245 – 261.; Novak 1961, 145 – 221.; Vian 1965, 648 – 650.; Braccesi 1971.; Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Šašel Kos 1993a, 113 - 136.; Šašel Kos 1993b, 247 – 251.; Katičić

ILIRIJE U ZEMLJI ENHELEJA

Napustivši Tebu, vladarski par Kadmo i Harmonija, otišli su u enhelejsku zemlju. Proročanstvo je Enhelejima navijestilo da će u skorašnjem ratu protiv Ilira pobijediti jedino ako za vođe odaberu Kadma i Harmoniju. To su i učinili, a nakon pobjede Kadmo je zavladao Ilirima. U podmakloj dobi Harmonija mu je rodila sina Ilirija, nazvanog po novoosvojenom kraljevstvu. Ilirije je imao mnoštvo sinova; Enheleja, Autarijeja, Dardana, Meda, Taulanta i mnoge druge. Neki pričaju da je Harmonija rodila sina onkraj Ilirske rijeke. Dječaćića su roditelji ostavili pa ga je othranila zmija i nadjenula mu ime Ilirije. Dala mu je snage i poletnosti da ovlada čitavim tim krajem. (232- 234)

Ove vrlo štute podatke o Iliriju donose grčki pisci, Apolodor i Apijan te komentator slavnog rimskog pjesnika Vergilija (232 - 234). Njihovi navodi se ponešto razlikuju. Kod Apijana čitamo da je provincija Ilirik dobila ime po Iliriju, sinu kiklopa Polifema (233). Očito je da pisac kreira to rodoslovlje na način da objasni domorodačke zajednice, njihova imena i položaj iz rimske perspektive. Brojne Ilirijeve sinove i kćeri spominje samo Apijan, a kod Vergilija i Apolodora se razlikuje trenutak u kojem se Ilirije rodio (232, 234). Dapače, prema Vergiliju, Ilirija je othranila zmija (234).³⁰

1995d, 211 – 303.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Mastrocinque 1995, 269 – 287.; Domić Kunić 2006, 81 – 111.; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Schwab 2004.; Zamarovský 2004.; Schwab 2005.; Cambi 2010, 51 – 53.

³⁰ Katičić 1995d, 211 – 303.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Katičić 1995j, 31 – 114.; Šašel Kos 2002, 493 – 505.

BATON U ZEMLJI ENHELEJA

Edipov sin Eteoklo protjera svog brata Polinika iz Tebe u želji da bude jedini vladar nakon nesreća koje su zadesile njihova oca. Pobjegavši u Arg, Polinik uz pomoć kralja Adrasta sakupi sedmoricu junaka sa sedam vojski i organizira pohod na Tebu. Među njima je bio i Amfijarej, prorok, koji u početku nije želio sudjelovati jer je prevideo slom te navale. Njegov je uzdrža bio Baton koji je potjecao kao i Amfijarej iz roda Melampodida. Usred borbe za Tebu, kada je argejska vojska potučena počela bježati, Tebanci su nagnali u bijeg i Amfijareja na kolima kojima je upravljao Baton. Prije nego što ga je jedan od neprijatelja stigao pogoditi kopljem, Zeus je gromom rastvorio zemlju i ona je progutala Amfijareja s kolima, konjima i njegovim kočijašem Batonom. Govori se da je nakon nestanka Baton ostao među živućima i otišao u Iliriju. Ondje se u zemlji Enheleja naselio u gradu Harpiji.

Nakon nesretnog ishoda bitke kod Tebe, Amfijarej je postao besmrtni (235), no Batonova sudbina nije poznata. Stefan Bizantinac navodi Polibijeve riječi i kaže da se Baton naselio u Harpiji, ilirskom gradu kod Enheleja (236). Nije potvrđeno postojanje grada Harpije, ali sukladno vrelima, on bi mogao biti bilo gdje od Neretve do jezera Kopaida u grčkoj Beotiji. Naime, antički autori su na različitim točkama tog širokog poteza smještali zemlju Enheleja (224 - 227). Treba dodati da se u starini govorilo za onoga koji bi netragom nestao da su ga ugrabile Harpije. Zato bi se takva vijest mogla shvatiti i metaforički.³¹

³¹ Kerényi 1985.; Grevs 1990.; Šašel Kos 1993a, 113 - 136.; Šašel Kos 1993b, 247 – 251.; Katičić 1995d, 211 – 303.; Katičić 1995f, 115 – 125.; Katičić 1995j, 31 – 114.; Room 2003.; Hard 2004.; Rossignoli 2004.; Cambi 2010, 51 – 53.

Izvori:

Citat 224: *Hekatej kod Stjepana Bizantinca, Narodne znamenitosti, Deksari*

Δεξάροι, ἔθνος Χαόνων, τοῖς Ἐγγελέαις προσεχεῖς Ἐκαταῖος Εὐρώπῃ· ὑπὸ Ἄμυρον ὄρος οἰκοῦν.

Hecat. ad Steph. Byz. s.v. Δεξάροι

Deksari, haonski narod, susjedi Enheleja, kako piše Hekatej u opisu Europe. Stanuje pod gorom Amirom.

Katičić 1995d, 214.

Citat 225: *Polibije, Povijest, V. 108. 5.*

πλὴν ὃ γε Φίλιππος στρατεύσας ἀνεκτήσατο μὲν τὰς προειρημένας πόλεις, κατελάβετο δὲ τῆς μὲν Δασσαρήτιδος Κρεώνιον καὶ Γεροῦντα, τῶν δὲ περὶ τὴν Λυχνιδίαν λίμνην Ἐγγελάνας, Κέρακα, Σατίωνα, Βοιούς, τῆς δὲ Καλοικίνων χώρας Βαντίαν, ἔτι δὲ τῶν καλουμένων Πισαντίνων Ὀργησσόν.

Polyb. V. 108. 5.

..ali je Filip poveo svoju vojsku i ponovo osvojio gradove što su prije spomenuti, a zauzeo je još Kreonij i Gerunt u Dasaretidi i oko Lihidskoga jezera Enhelane, Kerak, Sation i Boje, u zemlji Kalekina Bantiju, i još Orges u zemlji takozvanih Pisantinaca.

Katičić 1995d, 270.

Citat 226: *Strabon, Geografija, VII. 7. 8.*

τῆς γὰρ Ἐπιδάμνου καὶ τῆς Ἀπολλωνίας μέχρι τῶν Κεραυνίων ὑπερικοῦσι Βυλλιονές τε καὶ Ταυλάντιοι καὶ Παρθῖνοι καὶ Βρυῆγοι: πλησίον δέ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστίῳ, περὶ ἃ Δυέσται συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν καὶ Ἐγγέλειοι, οὓς καὶ Σεσαρηθίους καλοῦσι: πρὸς δὲ τούτοις Λυγκῆσταί τε καὶ ἡ Δευρίοπος καὶ ἡ τρίπολις Πελαγονία καὶ Ἐορδοὶ καὶ Ἐλίμεια καὶ Ἐράτυρα. ταῦτα δὲ πρότερον μὲν κατεδυναστεύετο ἕκαστα, ὧν ἐν τοῖς Ἐγγελείοις οἱ Κάδμου καὶ Ἀρμονίας ἀπόγονοι ἦρχον, καὶ τὰ μυθεύόμενα περὶ αὐτῶν ἐκεῖ δείκνυται.

Strab. VII. 7. 8.

iznad Epidamna i Apolonije do Keraunijjskih gora stanuju Bilioni, Taulanti, Partini i Brigi; a tamo su negdje blizu i rudnici srebra u Damastiju, i Peresadijci su uspostavili vlast i Enheleje zovu i Sesarećane; a pored njih su Linkesti i Deuriop i Pelagonijasa svoja tri grada, Eordeji, Elimeja i Eratira. A ti su prije bili svaki pod svojim vladraima. Među njima su nad Enhelejima vladali potomci Kadmovi i Harmonijini i tamo se pokazuju mjesta vezana za ono što se o njima priča.

Katičić 1995d, 260 - 261.

Citat 227: *Filon kod Stjepana Biznatinca, Narodne znamenitosti, Butoa*

Βουθόη, πόλις Ἰλλυρίδος, ὡς Φίλων, διὰ τὸ Κάδμον ἐπὶ ζεύγους βοῶν ὀχούμενον ταχέως ἀνύσαι τὴν ἐς Ἰλλυριοὺς ὁδόν. Ὅτι δὲ τὸν Κάδμον ἀπὸ τῆς Αἰγυπτίας Βουτοῦς ὀνομάσαι αὐτὴν, καὶ παραφθαρεῖσαν καλεῖσθαι Βουθόην. Ἔχει δ' ἐπὶ τοῦ μυχοῦ Ῥίζονα πόλιν καὶ ποταμὸν ὁμώνυμον.

Phil. ad Steph. Byz. s. v. Βουθόη

Butoa, grad u Iliriji, kako piše Filon, jer se Kadmo vozio na volovskoj zaprezi i brzo je prevalio put do Ilira. Drugi kažu da ga je Kadmo nazvao po egipatskoj Buti, pa se to pokvarilo i sada se zove Butoa. A u zaljevu joj je grad Rizon i rijeka istoga imena.

Katičić 1995d, 239.

Citat 228: *Nikandar, O zvijerima, 607 - 609.*

...ἴριν δ' ἦν ἔθρεψε Δρίλων καὶ Νάρονος ὄχθαι,
Σιδονίου Κάδμοιο θεμελίον Ἄρμονίης τε
ἔνθα δύο δασπλήτε ωομὸν στειβουσι δράκοντε.

...i peruniku koju je uzgojio Drilon i obale Narona,
temelj Sidonjanina Kadma i Harmonije,
tamo oni kao dvije strašne zmijske gmižu po paši.

Nicand. 607 - 609.

Katičić 1995d, 256.

Citat 229: *Toma Arhidakon, Historia Salonitana, ur. F. Rački, Zagreb 1894, 4.*

Secundum poetarum fabulas Cadmus dicitur in eandem deuenisse prouintiam, quando in serpentem mutatus est. Fuit autem ciuitas eius Epitaurus, que est iuxta Ragusium, in qua est magnum antrum et usque hodie opinio est, ibi habitare draconem, unde poeta: Cur in amicorum uitiiis tam cernis acutum, ut serpens Epitaurius. Ob hanc causam populi illi dicebantur anguigene. Et etiam de beato Ylarione legitur, quod magnum ibi draconem peremit. Secundum ystoriam uero idem Cadmus rex fuit in Gretia, qui depulsus regno uenit in Dalmatiam factusque pirata seuissimus cepit quasi lubricus anguis per mare discurrere, nauigantibus insidiari et quoscumque poterat opprimere impotentes.

Historia Salonitana, str. 4

Prema pričama pjesnika kaže se da je Kadmo došao u istu tu provinciju kad se promijenio u zmiju. A njegov je grad bio Epitauro koji je blizu Raguzija. U njemu je velika spilja i sve se do danas vjeruje da ondje stanuje zmaj; odatle pjesnik pjeva: "Zašto gledaš tako oštro na pogreške svojih prijatelja, kao epitaurijska zmija?" Iz toga su se uzroka narodi tamo nazivali rođenima od zmija. I čita se također o blaženom Hilarionu da je ondje ubio velikoga zmaja. Prema povijesti je pak isti taj Kadmo bio kralj u Grčkoj. Otjeran iz kraljevstva došao je u Dalmaciju i postao je silno žestok gusar, počeo je kao sluzava zmija juriti po moru, postavljati zasjede moreplovcima i tlačiti sve nemoćne, koje je god moga.

Perić 2003, 5.

Citat 230: *Kalimah kod Strabona, Geografija, I. 2. 39.*

τοτὲ δὲ περὶ τῶν Κόλχων, οἱ μὲν ἐπ' Ἰλλυρικοῦ πόρου σχάσαντες ἑρετμὰ λᾶα πάρα ξανθῆς Ἀρμονίης τάφιον ἄστυρον ἐκτίσαντο, τό κεν Φυγάδων τις ἐνίσποι Γραικός, ἀτὰρ κείνων γλῶσσ' ὀνόμηνε Πόλας.

Callim. ad Strab. I. 2. 39 = Callim. Fragm. 11 Pfeiffer

A onda Kalimah veli o Kolšanima: oni na Pirskoj rijeci smire vesla, uz kamen plavokose Harmonije grobni Grad utemelje: „Grad Bjegunaca“ rekao bi neki Grk, no njihov ga jezik imenova Polom.

Prema: Križman 1997, 90.

Citat 231: *Apolonije Rođanin, Argonautika, IV. 507 – 521.*

Κόλχοι δ' ὀππότε' ὄλεθρον ἐπεφράσθησαν ἄνακτος,
ἦτοι μὲν δίξεσθαι ἐπέχραον ἔνδοθι πάσης
Ἀργῶ καὶ Μινύας Κρονίης ἀλός, ἀλλ' ἀπέρυκεν
Ἥρη σμερδαλέησι κατ' αἰθέρος ἀστεροπῆσιν. 510
ὔστατον αὐτοὶ δ' αὐτε Κυταιίδος ἦθεα γαίης
στύξαν, ἀτυζόμενοι χόλον ἄγριον Αἰήταιο,
ἔμπεδα δ' ἄλλυδις ἄλλοι ἐφορμηθέντες ἕνασθεν.
οἱ μὲν ἐπ' αὐτῶν νήσων ἔβαν, ἦσιν ἐπέσχον
ἦρωες, ναίουσι δ' ἐπώνυμοι Ἀψύρτοιο: 515
οἱ δ' ἄρ' ἐπ' Ἰλλυρικοῦ μελαμβαθέος ποταμοῦ,
τύμβος ἴν' Ἀρμονίης Κάδμοιό τε, πύργον ἔδειμαν,
ἀνδράσιν Ἐγγελέεσσιν ἐφέστιοι: οἱ δ' ἐν ὄρεσσιν
ἐνναίουσιν, ἅπερ τε Κεραύνια κικλήσκονται,
ἐκ τόθεν, ἐξότε τούσγε Διὸς Κρονίδαο κεραυνοὶ 520
νῆσον ἐς ἀντιπέραιαν ἀπέτραπον ὀρμηθῆναι.

Kad su pak Kolšani čuli za propast vojskovode svoga,
Pohrle tražiti Argu i Minijce unutar cijela
Kronova mora, no njih je zaustavljala u tome
Hera strahovitima iz etera munjama svojim.
Najposlije pak, jer život u kitskoj zamrziše zemlji
Strepeć pred divljim gnjevom Eetovim, krenuvši jedni
Amo, a drugi tamo, nastaniše se zastalno.
Jedni na otoke one uzidoše kamo junaci
Pristaše, gdjeno otada pod imenom Apsirta žive.
Drugi na Pirskoj rijeci sagradiše cmoj, dubokoj
Kulu, ondje gdje grob Harmonijin jeste i Kadmov,
Među enhelijskim ljud'ma naseliv se. Treći međutim
Gore nastavaju što se Keraunijskima zovu,
Odonda otkako njih su odvratili gromovi Zeusa,
Kronova sina, da krenu na otok na suprotnoj strani.

Apoll. Rhod. IV. 507 – 521.

Apolonije Rođanin 2008, 429 - 431.

Citat 232: *Apolodor, Knjižnica, III. 5. 4.*

ὁ δὲ Κάδμος μετὰ Ἀρμονίας Θήβας ἐκλιπὼν πρὸς Ἐγγελέας παραγίνεται. τούτοις δὲ ὑπὸ Ἰλλυριῶν πολεμουμένοις ὁ θεὸς ἔχρησεν Ἰλλυριῶν κρατήσῃν, ἐὰν ἡγεμόνας Κάδμον καὶ Ἀρμονίαν ἔχωσιν. οἱ δὲ πεισθέντες ποιοῦνται κατὰ Ἰλλυριῶν ἡγεμόνας τούτους καὶ κρατοῦσι. καὶ βασιλεύει Κάδμος Ἰλλυριῶν, καὶ παῖς Ἰλλυριῶς αὐτῷ γίνεται. αὐτῷ δὲ μετὰ Ἀρμονίας εἰς δράκοντα μεταβαλὼν εἰς Ἡλύσιον πεδῖον ὑπὸ Διὸς ἐξεπέμφθη.

Apollod. III. 5. 4.

Pošto je Kadmo s Harmonijom napustio Tebu, otišao je k Enhelejcima. Njih su Iliri pritiskali ratom. A bog im je prorekao da će nadvladati Ilire ako budu imali Kadma i Harmoniju za vođe. Oni su tomu povjerovali, uzeli su njih za vođe protiv Ilira i savladali su ih. I kraljevaio je Kadmo nad Ilirima i rodio mu se sin Ilirije. A onda se poslije s Harmonijom pretvorio u zmiju i Zeus ga je poslao na Elizejsko polje

Prema: Katičić 1995d, 231.

Citat 233: *Apijan, Ilirski rat, II.*

φασὶ δὲ τὴν μὲν χώραν ἐπόνυμον Ἰλλυριοῦ τοῦ Πολυφήμου γενέσθαι: Πολυφήμῳ γάρ τῳ Κύκλωπι καὶ Γαλατείᾳ Κελτῶν καὶ Ἰλλυριῶν καὶ Γάλαν παῖδας ὄντας ἐξορμησαίκελίας, καὶ ἄρξαι τῶν δι' αὐτοὺς Κελτῶν καὶ Ἰλλυριῶν καὶ Γαλατῶν λεγομένων. καὶ τόδε μοι μάλιστα, πολλὰ μυθευόντων ἕτερα πολλῶν, ἀρέσκει. Ἰλλυριῶ δὲ παῖδας Ἐγγέλεα καὶ Αὐταριέα καὶ Δάρδανον καὶ Μαῖδον καὶ Ταύλαντα καὶ Περραιβὸν γενέσθαι, καὶ θυγατέρας Παρθῶ καὶ Δαορθῶ καὶ Δασσαρῶ καὶ ἐτέρας, ὅθεν εἰσὶ Ταυλάντιοί τε καὶ Περραιβοὶ καὶ Ἐγγέλεες καὶ Αὐταριεῖς καὶ Δάρδανοι καὶ Παρθηνοὶ καὶ Δασσαρήτιοι καὶ Δάρσιοι. Αὐταριεῖδὲ αὐτῷ Παννόνιον ἡγοῦνται παῖδα ἢ Παίονα γενέσθαι, καὶ Σκορδίσκον Παίονι καὶ Τριβαλλόν, ὧν ὁμοίως τὰ ἔθνη παρώνυμα εἶναι.

App. III. II.

A kažu da je zemlja dobila ime od Ilirija Polifemova sina; jer kiklop Polifem i Galateja imali su sinove Kelta, Ilirija i Galu. I oni su krenuli iz Sicilije i zavladao su narodima koji se po njima nazivaju Kelti, Iliri i Galaćani. I to mi se najviše sviđa, iako mnogi pričaju i mnogo toga drugoga: Iliriju su se rodili sinovi Enhelej, Autarijeji, Dardan, Med, Taulant, Pereb, i kćeri Parto, Daorto, Dasaro i druge, odakle su Taulantijci, Perebi, Enhelejci, Autarijati, Dardanci, Medi, Partini, Dasareti i Darsi. A taj je Autarijeji, kako misle, imao sina Panonija ili Peona, a Peon Skordiska i Tribala, po kojima se slično tako nazivaju narodi.

Katičić 1995d, 246.

Citat 234: *Vergilijev sholijast, Eneida, I. 243.*

Cadmus, Agenoris filius, relictis Thebis, comite Harmonia coniuge fortunae iniurias sustinens fines Macedoniae supergressus parvulum filium, qui iuxta Illyricum fluvium ab Harmonia editus fuerat, dereliquit. Hunc serpens spiris suis innexuit et, donec ad adultos veniret annos, amplexu corporis fovit imbuitque viribus, quibus omnem illam regionem sibi subdidit. Hic ex vocabulo suo Illyrium denominavit.

Schol. ad Verg. Aen. I. 243.

Kadmo, Agenorov sin, ostavio je Tebu i u društvu svoje supruge Harmonije podnosio je udarce sudbine i kad je prešao granice Makedonije, ostavio je malenoga sina kojega je Harmonija bila rodila kod Ilirske rijeke. Njega je zmiija umotala u svoje kolute i, dok nije došao u odrasle godine, njegovala ga je zagrljajem svojega tijela i napunila ga snagom kojom je pokorio sebi čitav onaj kraj. Ona mu je po riječi koja označuje nju dala ime Ilirije.

Katičić 1995d, 283 - 284.

Citat 235: *Apolodor, Knjižnica, III. 6. 8.*

Ἀμφιαράῳ δὲ φεύγοντι παρὰ ποταμὸν Ἰσμηνόν, πρὶν ὑπὸ Περικλυμένου τὰ νῶτα τρωθῆναι, Ζεὺς κεραυνὸν βαλὼν τὴν γῆν διέστησεν. ὁ δὲ σὺν τῷ ἄρματι καὶ τῷ ἠνίοχῳ Βάτωνι, ὡς δὲ ἔνιοι Ἐλάτωνι, ἐκρύφθη, καὶ Ζεὺς ἀθάνατον αὐτὸν ἐποίησεν.

Apollod. III. 6. 8.

Dok je Amfijarej bježao uz rijeku Izmen, prije nego ga je Periklimen ranio u leđa, bacio je Zeus munju i raskolio zemlju. A on se skupa s bojnim kolima i uzdodržom Batonom, ili Elatonom, kako neki kažu, sakrio i Zeus ga je učinio besmrtnim.

Prema: Katičić 1995j, 1995, 131.

Citat 236: *Polibije kod Stjepana Bizantinca, Narodne znamenitosti, Harpija*

Ἄρπυια, πόλις ἐν Ἰλλυρίᾳ παρ' Ἐγγελέαις, εἰς ἣν Βάτων ὁ Ἀμφιαράου ἠνίοχος μετὰ τὸν ἀφανισμόν αὐτοῦ ἀπόκησε.

Polyb. ad Steph. Byz. s.v. Ἄρπυια

Harpija, grad u Iliriji kod Enheleja u kojem je Baton, uzdodrža Amfijarejev, poslije njegova nestanka osnovao naseobinu.

Prema: Katičić 1995d, 1995, 299

5. LEKSIKON MITOLOŠKIH LIKOVA

ADRAST (*Ádrastos* [Ἄδραστος]) je kralj grada Arga na poluotoku Peloponezu. Proslavio se kao vođa pohoda sedmorice junaka protiv grada Tebe. Kad je Edipov sin Eteoklo prognao brata Polinika, ovaj je zatražio pomoć od Adrasta, jer mu je bio punac. Argivski je kralj skupio veliku vojsku i navalio na Tebu. Pohod je završio neuspješno, a Adrast je jedva izvukao živu glavu. Kad je tijekom druge navale na Tebu u ratu izgubio sina, stari je kralj umro od tuge i boli.

Zamarovský 2003, 11.

AFRODITA (*Afrodíte* [Ἀφροδίτη]) je grčka božica ljepote i ljubavi. Rodila se iz morske pjene nedaleko od otoka Cipra. Zahvaljujući čarolijama kojima je vladala, bila je jedna od najmoćnijih božica koju su podjednako cijenili i bogovi i ljudi. Poznata je iz brojnih antičkih mitova, a značajnu je ulogu imala tijekom Trojanskog rata. Bila je vrlo važna Rimljanima, jer se njezin sin Eneja smatra praocem rimskoga roda

Zamarovský 2003, 12 – 13.

AHILEJ (*Ahleús* [Ἀχιλλεύς]) je sin kralja Peleja i morske božice Tetide. Jedan je od najslavnijih ahejskih junaka u Trojanskom ratu. Tijekom rata Ahilej se istaknuo kao vješt i hrabar vojnik i vođa, a Homerova *Ilijada* započinje njegovom srdžbom, jer mu je oduzeta ropkinja Brisejida. Unatoč nadmoći nad svim ostalim sudionicima Trojanskog rata, Ahilej je skončao na neobičan način. Pao je od Parisove strijele koju je uputio bog Apolon u Ahilejevu najslabiju točku – njegovu petu.

Zamarovský 2003, 18 - 21.

AMFIJAREJ (*Amfiarés* ili *Amfiaraos* [Ἀμφιάρης ili Ἀμφιάραος]) je argivski kralj i jedan od junaka mita „sedmorice protiv grada Tebe“. Budući da je bio vidovit, nije htio poći u rat, jer je predvidio nepovoljni ishod. Kad je Edipov sin Polinik podmitio Amfijarejevu ženu Erifilu ukletom Harmonijinom ogrlicom, ona ga je prisilila da sudjeluje u pohodu. Nakon neuspješne bitke za Tebu, vrhovni je bog Zeus odlučio spasiti nesretnog kralja i njegovog uzdržu Batona. Bacivši munju, zemlja je progutala Amfijarejeva ratna kola.

Zamarovský 2003, 29.

ANTENOR (*Anténor* [Ἄντηνωρ]) je trojanski junak, jedan od starješina i Prijamov bliski savjetnik. Tijekom Trojanskog rata nije skrivao svoju naklonost prema Grcima. Postao je posebno omražen kad je s njima sklopio mir i pustio ih u grad. Postoji nekoliko priča o njegovoj sudbini nakon pada Troje. Jedna od njih povezana je s jadranskom Kerkirom, tj. današnjom Korčulom.

APOLON (*Apóllon* [Ἀπόλλων]) je grčki bog svjetla i Sunca. Roditelji su mu vrhovni bog Zeus i Titanka Leta. Njegova sestra blizanka je Artemida, božica lova, prirode i Mjeseca. Poznati su mnogi mitovi koji govore o njegovu životu. Neki od poznatijih su ubojstvo velike nemani Pitona, pjesničko natjecanje s Marsijom, kažnjavanje Niobinih sinova itd. Apolon je poznat kao slavni prorocatelj u Delfima i na otoku Delu. Tijekom zimskih mjeseci boravio je u zemlji Hiperborejaca, gdje je vladalo vječno proljeće.

Zamarovský 2003, 38 - 39.

APSIRT (*Ápsirtos* [Ἄψυρτος]) je sin kolšanskog kralja Ejeta i brat čarobnice Medeje. Kad je Jazon ukrao zlatno runo, Ejet je zapovjedio sinu neka vrati sestru i oteto blago. Apsirt je gonio Argonaute sve do Artemidinih otoka. Ondje je pao kao žrtva Jazonove i Medejevine prevare. U čast ubijenog kolšanskog kraljevića, Kolšani su otocima nadjenuli ime Apsirtidi. Međutim, postoji nekoliko varijanta ove priče. Neke od njih izvještavaju o Apsirtovoj smrti na Crnom moru, dok druge prenose da je Apsirt maleni dječak kojeg je Medeja ubila još u Kolhidi.

Katičić, *Podunavlje*, 1995, 73 – 74; Zamarovský 2003, 40 - 41.

ARES (*Áres* [Ἄρης]) je sin vrhovnog boga Zeusa i njegove žene Here. S obzirom na Atenu koja je zaštitnica mudrog i strateškog ratovanja, Ares je bog krvavog boja i ratnog ubijanja. Pomagao je svakom tko je želio narušiti mir i to ga je uveseljavalo. Postoji nekoliko mitova koji govore o njegovim, često neuspješnim, vojnim podvizima. Iako mu je narav bila strahovito mračna i agresivna, Ares je lijep, stasit i vječno mlad. Zato se u njega zaljubila božica Afrodita i rodila mu petoro djece. Osim četvorice sinova, jedina je kći bila Harmonija, božica sloge i Kadmove supruge.

Zamarovský 2003, 41.

ARGONAUTI (*Argonaútai* [Ἀργοναῦται]) su grčki moreplovci koji su s jolkijkim kraljevićem Jazonom krenuli u potragu za Zlatnim runom u Kolhidu. Svi su redom bili su znameniti mitski junaci, poput Herakla, Orfeja, Meleagra, Admeta, Kastora, Polideuka i ostalih. Ime su dobili po čarobnoj lađi kojom su krenuli u pustolovinu. Ona se nazivala Argo što u prijevodu znači „Brza“ (Ἄργώ).

Zamarovský 1973, 31.

ARIJADNA (*Ariádne* [Ἀριάδνη]) je kći kretskog kralja Minosa i Pasifaje. Zaljubivši se u atenskog kraljevića Tezeja, dala mu je mač kojim je svladao čudovišnog Minotaura i nit pomoću koje je izašao iz Labirinta. Bojeći se očeve osvete, Arijadna je pobjegla s Tezejom prema Ateni. Međutim, kad su zastali na otoku Naksu, kretsku je kraljevnu preoteo bog

Dioniz. Shrvani je Tezej otplovio prema Ateni, a nesreća se nadvila i nad Arijadninu sudbinu. Njezin brak s Dionizom nije bio lak. Na koncu ju je božica Artemida usmrtila čarobnom strijelom ne bi li je spasila od ljubavnih jada.

Zamarovský 2003, 45 - 46.

ARTEMIDA (*Ártemis* [Ἄρτεμις]) je grčka božica lova, životinja, plodnosti prirode i Mjeseca. Kći je vrhovnog boga Zeusa i jedne od njegovih mnogobrojnih ljubavnica, Lete. Njezin brat blizanac je Apolon, bog sunca i svjetla. Artemidin najpoznatiji hram bio je onaj u Efezu, uvršten u sedam svjetskih čuda antičkoga svijeta.

Zamarovský 1973, 36 – 37.

ATENA (*Athéne* ili *Athená* [Ἀθήνη ili Ἀθηνᾶ]) je kći vrhovnog boga Zeusa. Ona je božica mudrosti i pobjedničkog ratovanja, zaštitnica pravde i umjetnosti. Pojavljuje se u mnogim mitovima, a slavan je onaj o njezinom rođenju. Kad je Zeus iz ljubomore progutao božicu razuma Metidu, morila ga je strahovita glavobolja. Naredio je da mu raskole glavu iz koje je iskočila Atena u punoj bojnoj opremi. Božica je uvijek štitila i pomagala grčke junake, poput Herakla, Jazona ili Diomeda. Atena su štovali po cijeloj Grčkoj, a najslavnija svetišta bila su u gradu Ateni.

Zamarovský 2003, 52 - 53.

AZOP (*Asopós* [Ἄσωπός]) je riječni bog i jedan od mnogobrojnih sinova najstarijeg Titana Okeana. Oženio je Metopu s kojom je imao mnogo kćeri. Sve su nosile zemljopisna imena, a najslavnije su Korkira ili Kerkira, Egina, Salamina i Teba. Neke grčke rijeke nosile su ime Azop, od kojih su najznamenitiji beotski i flijunski.

Katičić, *Azopova kći Kerkira*, 1995, 400 - 403.

BATON (*Báton* [Βάτων]) je kočijaš argivskog kralja Amfijareja. Tijekom sukoba Edipovih sinova, Eteokla i Polinika, oko grada Tebe, sudjelovao je na strani poraženih. Budući da su Polinik i Amfijarejeva žena nagovorili argivskog kralja na sudjelovanje u ratu protiv njegove volje, Zeus je nakon bitke odlučio spasiti nesretnog kralja i njegovog uzdodržu Batona. Kad je bacio munju, zemlja se otvorila i progutala bojna kola. Jedna verzija priče navodi da je Baton nastavio život u Iliriji, gdje je osnovao grad.

Katičić, *Tri starobalkanska nomina*, 1995, 131.; Zamarovský 2004, 29.

DARDANCI (*Dardánioi* [Δαρδάνιοι]) su podanici kralja Dardana, legendarnog osnivača Troje. Često je to naziv za sve Trojance (osobito kod Homera).

Klaić 259, cf. Dardanci

DIOMED (*Diomedes* [Διομήδης]) je kralj Arga i jedan od najslavnijih grčkih junaka pod Trojom. Oko njegova imena vežu se brojne dogodovštine u Trojanskom ratu, od kojih su poznati okršaj s Hektorom, ranjavanje božice Afrodite, krađa kipa Atene Palade itd. Postoji mnogo verzija priče o Diomedovom životu nakon pada Troje. Neke od njih spominju junakove pustolovine povezane povezanu s jadranskim toponimima, Diomedovim rtom i otokom.

Katičić, *Diomed*, 1995, 333 - 386.; Zamarovský 2004, 74 - 75.

DIONIZ (*Dionysos* [Διόνυσος]) je grčki bog vina i vinogradarstva, sin vrhovnog boga Zeusa i njegove ljubavnice Semele, kćeri tebanskog kralja Kadma. Uz njegovo rođenje i djetinjstvo vezani su brojni mitovi, od kojih je najpoznatiji da su ga odgajale nimfe u špilji gore Nise zarasloj u vinovu lozu, koja je postala Dionizov zaštitni znak. Njegov dar, vino, ljudi su primali većinom s oduševljenjem i štovali ga kao osloboditelja od briga i donositelja zabave, ljubavi i plodnosti. Prema Heziodu, njegova je žena bila kretska kraljevna Arijadna, koju je preoteo atenskom junaku Tezeju i odveo na otok Naks.

Zamarovský 2003, 76.

DIRAH (*Dýrahos* [Δύραχος]) je osnivač i kralj grčkog grada Dirahija (danas: Drač u Albaniji) sjeverno od otoka Krfa. Kako bi pobijedio braću s kojom je zaratio, pozvao je u pomoć junaka Herakla koji je u jeku borbe slučajno ubio Dirahova sina Jonija.

Katičić, *Jonije Ilir*, 1995, 177.

EDIP (*Oidípus* [Οιδίπους]) je sin tebanskog kralja Laja i njegove žene Jokaste. Jedan je od najpoznatijih likova grčke tragedije. Ostavljen nakon rođenja i udomljen u korintskoj kraljevskoj obitelji, Edip sumnja da je posvojen i odlazi u Delfe tražiti odgovor o svojoj pravoj obitelji. Nakon užasnog proročanstva da će ubiti svog oca i oženiti se svojom majkom, Edip odlazi iz Korinta i na putu u Tebu u sukobu ubija kralja Laja. U Tebi rješava Sfinginu zagonetku i pobjeđivši čudovište prihvaća upražnjeno mjesto tebanskog kralja. Za nagradu dobiva i kraljevu udovicu Jokastu za ženu i time i ne znajući ispunjava delfijsko proročanstvo. Kad se kasnije sazna istina, Jokasta se ubija, a Edip sam sebe osljepljuje i odlazi u progonstvo.

Zamarovský 2003, 81-84.

EGEJ (*Aigéus* [Αιγέως]) je atenski kralj, otac junaka Tezeja. Zbog toga što je Egej ubio kretskog kraljevića Androgeja, morao je kretskom kralju Minosu svake godine morao slati sedam mladića i sedam djevojaka koje je Minos bacao čudovištu Minotauru u Labirint. Kad je Egejev sin Tezej dragovoljno krenuo na Kretu pobijediti Minotaura, otac ga je zamolio da na povratku, ako pohod bude uspješan, na lađu umjesto crnih stavi bijela jedra. Tezej je to

zaboravio učiniti, pa se Egej, gledajući brodove s crnim jedrima kako se vraćaju u Atenu, od žalosti bacio u more koje je po njemu dobilo ime Egejsko.

Zamarovský 2003, 84.

EGIJALIJA (*Aigiáleia* [Αιγιάλεια]) je žena grčkog junaka Diomeda, kralja Arga. Budući da ju je Diomed ranio kod Troje, Afrodita se željela osvetiti, pa je bacila čini na Egijaliju koja se pomamila za ljubavnicima i spavala čak sa Diomedovim najbližim prijateljima. Kad se Diomed vratio iz Troje, Egijalija ga je, zbunjena Afroditinim činima, pokušala ubiti, no nije uspjela jer je Diomed na vrijeme pobjegao.

Katičić, *Diomed na Jadranu*, 1995, 335, 340, 369.

EJET (*Aiétés* [Αιήτης]) je sin boga sunca Helija i njegove žene Perze, kralj Kolhide na Crnom moru. Posjedovao je zlatno runo koje je pripadalo čarobnom ovnu i stajalo u svetom gaju boga rata Aresa gdje ga je čuvao zmaj koji nikada ne spava. Čuvši priče o zlatnom runu, jolski kralj Pelija poslao je po njega mladog junaka Jazona. Kralj Ejet nije htio dobrovoljno predati Jazonu zlatno runo, ali se bojao njegove družine Argonauta, pa je smislio zahtjevne zadatke za Jazona. Jazon je savladao zadatke uz pomoć Ejetove kćeri, čarobnice Medeje. Kad su Jazon i Medeja pobjegli iz Kolhide sa zlatnim runom, Ejet je za njima poslao svog sina Apsirta.

Zamarovský 1973, 73.

ENEJA (*Aineias* [Αινείας]) je dardanski junak koji se proslavio u Trojanskom ratu. On je sin kralja Anhiza i božice ljubavi Afrodite. Nakon završetka rata bio je prisiljen pobjeći iz Troje. Neko je vrijeme boravio u Kartagi, gdje je bio gost i ljubavnik kraljice Didone. potražio je novu domovinu u Italiji. Najučestalija predaja kaže da su iz njegova roda proizašli Rimljani. Ipak, druga, slabije poznata varijanta priče, izvještava o Enejinom osnutku grada na Crnoj Korkiri, tj. današnjoj Korčuli.

Zamarovský 1973, 76.

ENETI (*Enetoi* [Ἐνετοί]) su pleme koje je živjelo u Paflagoniji (crnomorska obala središnje Anatolije). Nakon pada Troje trojanski junak Antenor našao se u družbi nekih Trojancima odanih Eneta protjeranih iz svoje domovine i s njima došao do Jadrana.

Katičić, *Antenor na Jadranu*, 1995, 309.

ENHELEJI (*Eghelēai* [Ἐγγελέαι]) su narod koji je živio nedaleko od Ohridskog jezera. O tomu izvještavaju brojni povijesni izvori. Za Enheleje se veže nekoliko mitoloških elementa. Pomoću etimologije imena, opisuje ih se kao „ljude jegulje“ (od *énhelus* [ἔγγελος] – jegulja). Jedan od mitova govori da se u njihovu zemlju doselio tebanski kraljevski par, Kadmo i

Harmonija. Ondje leže u i njihovi grobovi. U enhelejskim krajevima boravio je i Amfijarejev kočijaš Baton.

Katičić, *Enhelejci*, 1995, 211 – 304.

ERINIJE (*Eriníes* [Ἐρινύες]) su božice osvete i prokletstva, u službi boga podzemlja Hada. Njihovo podrijetlo i broj nisu jasno definirani u mitovima, no u kasnijim predajama navode se tri. One su progonile ubojice, nepravednike i uništavatelje obitelji, a štitile uboge, prognanike i siročad (kao Eumenide, „dobrohotne“). Krivci pred njima nisu mogli nikako pobjeći, pa bili oni smrtnici ili bogovi. Prikazivali su ih kao stare, ružne žene sa zmijama u kosi, odjevene u crnu odjeću s crvenim pojasom.

Zamarovský 1973, 82.

ETEOKLO (*Eteoklés* [Ἐτεοκλῆς]) je sin tebanskog kralja Edipa i njegove žene i majke Jokaste. Nakon što je njegov otac Edip prognan iz grada, Eteoklo i njegov brat Polinik dijele vlast sa svojim stricem Kreontom. Braća se ubrzo sukobljavaju, Eteoklo proganja Polinika iz Tebe, a on se vraća s argivskom vojskom i opsjeda grad. U dvoboju se njih dvojica međusobno pobiju.

Zamarovský 1973, 85.

HARITE (*Hárites* [Χάριτες]) su božice dražesti i ljepote, kćeri Zeusa i njegove ljubavnice, Okeanove kćeri Eurinome. Uglavnom se navode tri: Aglaja („Sjajna“), Eufrozina („Tješiteljica srca“) i Talija („Cvatuća“).

Zamarovský 1973, 110.

HARMONIJA (*Harmonía* [Ἄρμονία]) je Kadmove supruga i boginja sloge. Roditelji su joj bog rata Ares te božica ljubavi i ljepote Afrodita. U mitologiji je znamenita Harmonijina ogrlica za koju se u antici vjerovalo da donosi nesreću svakoj ženi koja ju preuzme. Pred kraj života otišla je s mužem Kadmom u zemlju Enheleja. Ondje su kraljevali barbarskim narodom. Dvije stijene u enhelejskoj zemlji prozvane su po Kadmu i Harmoniji za koje se vjerovalo da su njihovi grobovi.

Zamarovský 1973, 127.; Katičić, *Enhelejci*, 1995, 211 – 304.

HEKTOR (*Héktor* [Ἕκτωρ]) je najstariji sin trojanskog kralja Prijama i njegove žene Hekabe, glavni trojanski vojskovođa i prijestolonasljednik. Svi su ga poštovali kao hrabrog i časnog borca, a bio je dobar suprug ženi Andromahi i niježan otac malom Astijanaktu. Nakon što je njegov brat Paris uzrokovao trojanski rat i doveo Ahejce pod gradske zidine, Hektor je devet godina uspješno branio grad. Uspio ga je savladati u dvoboju tek slavni Ahilej, koji ga je mrtvog vukao oko zidina Troje i htio ga baciti strvinarima, no bogovi su se smilovali

velikom junaku Hektoru i njegovo je tijelo ipak otkupio stari otac Prijam. Jedan je od najpoznatijih i najsvjetlijih likova Homerovih epova.

Zamarovský 2004, 130-131.

HELENA (*Heléne* [Ἑλένη]) je kći vrhovnog boga Zeusa i njegove ljubavnice, spartanske kraljice Lede, sestra božanskih blizanaca Kastora i Polideuka i Klitemnestre, žene mikenskog kralja Agamemnona. Helena je bila najljepša od svih smrtnih žena, a glas o njzinoj ljepoti ponukao je Tezeja da ju otme još kao djevojčicu, no spasila su je braća Kastor i Polideuk. Kad je sazrela za udaju, došli su je prositi i za nju se boriti svi ahejski kraljevi i prinčevi. Odisej je nagovorio njezinog poočima Tindareja da joj dopusti da se uda za Agamemnonovog brata Menelaja, koji je postao spartanski kralj. Ostali prosci zakleli su se na vječnu odanost Heleni i njenom mužu, što su i dokazali kad su pošli u rat vratiti Helenu koja je s mladim kraljevićem Parisom pod utjecajem Afroditinih čini pobjegla u Troju. Nakon što su Ahejci razorili Troju, Menelaj se, uvjeren u njezinu nevinost u cijelom slučaju, zaputio s Helenom natrag kući, kamo su stigli nakon sedam godina lutanja morima i živjeli sretno do smrti.

Zamarovský 2004, 132-133.

HELIJE (Hélios [Ἥλιος]) je bog Sunca. Imao je zlatnu kosu i krunu od sunčevih zraka. Svaki je dan upregnuo zlatna kola i vozio ih od istoka do voda Okeana na zapadu. Tijekom noći vratio bi se sunčevom lađom u svoje dvore. Helije je imao nekoliko djece. Najslavniji su kolšanski kralj Ejet, nimfa Kirka, nesretni vozač Faetont i drugi. Medeja i Apsirt su njegovi unuci.

Zamarovský 2003, 135.

HERA (*Héra* [Ἥρα]) je kći Titana Krona i Reje, sesta i žena vrhovnog boga Zeusa. Iz očeve utrobe oslobodio ju je brat kada je krenuo svrgnuti oca Krona s prijestolja bogova. Heru je teta Tetida odvela na rub Okeana, gdje ju je poslije našao Zeus i njome se oženio. Osim što je bila vladarica neba i Zeusova savjetnica, bila je i zaštitnica braka i poroda. Često se svađala s mužem zbog njegovih mnogobrojnih ljubavnica na koje je bila ljubomorna, a njihovu je djecu ponekad nemilosrdno proganjala. Poznato je njeno neprijateljstvo prema Heraklu.

Zamarovský 1973, 120-121.

HERAKLO (*Heraklés* [Ἡρακλῆς]) je sin vrhovnog boga Zeusa i Alkmene, žene tirinskog kralja Amfitriona. Polubog, polučovjek, Heraklo je utjelovljenje obje naravi, najslavniji gčki junak, čovjek divovske snage, ali i podložan ljudskim slabostima, koji je čašćen kao dobročinitelj, žaljen kao tragički junak ali i ismijavan u komedijama kao žderonja i napasnik. Najpoznatiji je po dvanaest poslova koje je obavio za svog rođaka Euristeja koji je vladao Tirintom. Heraklo je izvršio i mnogo drugih slavnih djela, a pridružio se i Jazonu i

Argonautima na jednom dijelu njihova puta. Prema nekim verzijama mita s njima je došao i do Jadrana, gdje je s nimfom Melitom imao sina Hila.

Zamarovský 1973, 121-127

HILO (*Hillos* [Ἴλλος]) je sin znamenitog grčkog junaka Herakla i morske nimfe Melite. Rodio se na otoku Feačana. Nakon neslaganja s kraljem Naustitojem, preselio je u sjeverne krajeve zajedno s nekolicinom sugrađana. Hilejci, narod koji je obitavao na istočnoj jadranskoj obali, smatrao se Hilovim nasljednicima koji su s vremenom zapustili grčke i poprimili barbarske običaje.

Katičić, *Heraklov sin Hilo*, 1995, 387 – 399.

HIPERBOREJCI (*Hiperbóre(i)oi* [Ἰπερβόρει(τ)οι]) su mitski narod koji je prema predaji obitavao na dalekom sjeveru ili istoku. Bili su izolirani od ostatka svijeta, a pričalo se kako žive u idiličnoj zajednici. O njima postoje oprečni zapisi, što dovodi do zaključka da ni sami Grci nisu u potpunosti razumjeli koncept Hiperborejaca. Gotovo sve priče prenose da je bog Apolon u njihovoj zemlji provodio zime te da ih je posjetio slavni Perzej, dok je tražio Meduzino skrovište.

Room 2003, 165.; Zamarovský 2003, 152.

HIPSIPILA (*Hipsipile* [Ἰψιπύλη]) je kraljica otoka Lemna u Egejskom moru. Zbog nevjere, Lemljanke su poubijale vlastite muževe, tako da je Hipsipila vladala samo ženama. Kad su na otok došli Argonauti, na nagovor ostalih žena pozvala ih je da ostanu i oni su to s radošću prihvatili. Ostali bi zauvijek, da ih Heraklo nije nagovorio da pođu dalje. Jazon je kao njihov predvodnik bio smješten u kraljičinoj palači gdje je s njom navodno začeo dvojicu sinova, od kojih je jedan, Euen, vladao otokom u vrijeme trojanskog rata. Hipsipilu su kasnije lemljanke prodale u ropstvo za kaznu što je za pokolja muževa poštedjela svog oca.

Zamarovský 1973, 136-137

IJA (*Ió* [Ἰώ]) je svećenica božice Here koja je živjela u gradu Argu. U nju se zaljubio vrhovni bog Zeus. Kako bi ju zaštitio od ljute Here, pretvorio je Iju u bijelu junicu. Hera je na nesretnu svećenicu poslala obada koji ju je progonio po poznatom svijetu. Prema nekim izvorima, Ija je tako došla i do Jonskoga zaljeva. Na koncu je dospjela u Egipat, gdje je Zeusu rodila sina Epafa. Ondje su joj iskazivali božanske počasti.

Room 2003, 170.; Zamarovský 2003, 161 - 162.

ILIRI (*Iliriói* [Ἰλλυριοί]) su skupina indoeuropskih plemena koja su nastanjivala prostore između Dunava i Jadrana, današnje Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Makedonije, Crne Gore, Kosova i Albanije. Ilirima „u pravom smislu riječi“ smatrani su oni u

zaleđu grčkih kolonija Apolonije i Dirahija u današnjoj Albaniji, do sjeverozapadnih granica grčke Makedonije. Kasnije j taj naziv upotrebljavan za sve barbarske narode sjeverno od Grčke.

Katičić, *Podunavlje i Jadran*, 100. *Jonije Ilir*, 177.

ILIRIJE (*Illiriós* [Ἰλλυριός]) je sin tebanskog kraljevskog para Kadma i Harmonije. Rodio se nakon što je Kadmo pomogao Enhelejima u ratu. Dobio je ime po Ilirima, narodu koji je tebanski kralj pobijedio i podčinio. Postoji alternativni mit u kojem je Ilirije sin kiklopa Polifema.

Katičić, *Enhelejci*, 1995, 232.

INA (*Inó* [Ἰνώ]) je kći tebanskog kralja Kadma i njegove žene Harmonije. Bila je druga žena orhomenskog kralja Atamanta te maćeha Friksa i Hele. Zbog mržnje i netrepeljivosti, njezini su pastorki pobjegli prema Kolhidi uz pomoć čarobnog letećeg ovna. Ina je ostala živjeti u Orhomeni. Kad je umrla njezina sestra Semela, brinula se za malog boga Dioniza. Na koncu je poginula je kao žrtva Atamantova ludila.

Zamarovský 2003, 164.

JAZON (*Iáson* [Ἰάσων]) je kraljević podrijetlom iz tesalskog grada Jolka. Krenuo je u potragu za zlatnim runom kako bi vratio uzurpirano prijestolje. Tom je prilikom okupio družinu znamenitih grčkih junaka. Prema lađi Argo nazvani su Argonauti, tj. Argoplovci. Zlatno runo stajalo je u dalekoj zemlji Kolhidi, a vjerovalo se da ga je nemoguće oteti kolšanskom kralju Ejetu i strašnom zmaju koji ga danonoćno čuvao. Uz pomoć Ejetove kćeri Medeje, Jazon je oteo vrijedan predmet. Bojeći se kolšanske odmazde, Argonauti su pobjegli prema Grčkoj, a putem su doživljavali brojne pustolovine. U kasnijoj dobi, Jazon se zaljubio u kćer korintskog kralja što je razgnjevalo Medeju. Osvetničkim žarom ubila je dvojcu sinova. Kraj Jazonova života nije bio slavan. Priča se da je umro kad ga je, shrvanog nesretnom sudbinom, zatrpala olupina broda Argo.

Zamarovský 2003, 168 - 169.

JONIJE (*Iónios* [Ἰόνιος]) je junak o kojem postoje različite predaje. Poznatija verzija priče kaže da ga je Heraklo slučajno ubio tijekom rata oko grada Dirahija. Junak nije pokopao tijelo, već ga je bacio u more. Od tada Jonsko more nosi ime po nesretnom dirahijskom kraljeviću. Drugi izvori prenose da je Jonije bio vladar otoka Visa. Tome svjedoče i neki arheološki nalazi.

Katičić, *Jonije Ilir*, 1995, 162 - 164.

KADMO (*Kádmo* [Κάδμος]) je sin feničkog kralja Agenora i Telefase. Kad je Zeus oteo njegovu sestru Europu, otac je poslao Kadma da ju pronađe i vrati kući. Budući da je potraga bila neuspješna, Kadmo je ostao u Grčkoj i osnovao grad Tebu. Zbog nesreća koje su pogodile njegov rod, Kadmo je u poodmakloj dobi preselio sa ženom Harmonijom u enhelejsku zemlju. Ondje je i pokopan, a predaja kaže da je njegova grobnica monumentalna stijena.

Zamarovský 2004, 175 - 176.; Katičić, *Enhelejci*, 1995, 211 – 304.

KALIPSA ili **KALIPSO** (*Kalipsó* [Καλυψώ]) je kći Titana Atlanta ili Okeana. Ona je nimfa koja je živjela na otoku Ogigiji ili Nimfeji. Pokraj njezinih krajeva plovili su Argonauti i slavni lualica Odisej. Kad se zaustavio na otoku, Kalipsa ga je prijateljski primila. Budući da je provodila samački život, nimfa se zaljubila i opčinila ga čarima. Itački je kralj proveo sedam godina na njezinom otoku, dok bogovi nisu zapovjedili njegov povratak na Itaku.

Katičić, *Podunavlje*, 1995, 108.; Zamarovský 2003, 177.

KIRKA (*Kirke* [Κίρκη]) je kći boga Sunca Helija i njegove žene, Okeanide Perse, slavna čarobnica koja je živjela na otoku Eeji na dalekom Zapadu. Na njezin su otok slučajno pristigli Argonauti na povratku iz Kolhide. Kirka je, iako je bila sestra kolhidskog kralja Ejeta pristala očistiti Jazona i Medeju od njihovih grijeha i uputila ih prema Jazonovom domu Jolku. Kasnije je na njezin otok nošen olujom dospio i Odisej. Kirka je njegove prijatelje koji su istraživali otok pretvorila u svinje, što je nagnalo Odiseja da ju potraži i zamoli da makne čaroliju. Kirka ga je poslušala, ali je zauzvrat tražila da Odisej godinu dana ostane s njom na otoku. Odisej je s njom imao sina Telegona.

Zamarovský 1973, 167.

KOLŠANI (Kólhoi [Κόλχοι]) su stanovnici Kolhide koju su Grci smatrali barbarskom zemljom. Antički geografi smještali su je na crnomorskoj obali gorja Kavkaz. Najslavniji kolšanski kralj bio je Ejet, sin boga sunca Helija. S kraljicom Perzom imao je kćer Medeju i sina Apsirta. Kad su Argonauti oteli najveću kolšansku vrijednost - magično zlatno runo, Ejet je poslao brodovlje u danonoćnu potjeru. Dogovor Argonauta i Kolšana postignut je na jonskoj Korkiri, kad je Jazon oženio Medeju. U strahu od kraljeve odmazde, Kolšani su naselili obližnje obale i otoke, između ostalih i one u Jadranskom moru.

Katičić, *Podunavlje*, 1995, 74 – 90.; Zamarovský 2003, 86.

KRON (*Krónos* [Κρόνος]) je sin Urana i Geje te samoprozvani kralj Titana. Obično se prikazuje sa srpom kojim je kastrirao oca i zavladao svijetom. Potom je oženio sestru Reju. Ona mu je rodila šestoro djece: Hestiju, Demetru, Heru, Posejdona, Hada i Zeusa. Njegova je

vlast nad zemljom i nebom završila kad ga je s prijestolja zbacio najmlađi sin Zeus. Kron je potom prognan na zapad, gdje je zavladao Zemljom blaženika.

Room 2003, 104.; Zamarovský 2004, 193.

MEDEJA (*Médeia* [Μήδεια]) je kći kolšanskog kralja Ejeta i njegove žene Idije. Od božice Hekate dobila je dar vraćanja i čaranja. Zaljubivši se, magijom je pomogla jolkijskom kraljeviću Jazonu da ukrade zlatno runo koje je pripadalo njezinom ocu. Kasnije je pobjegla s Argonautima i doživjela brojne pustolovine. Nakon dugog putovanja, skrasila se s Jazonom u Korintu i rodila mu dva sina. Zbog neuzvraćene ljubavi izgubila je razum, te na koncu ubila vlastitu djecu.

Zamarovský 1973, 189 – 191.

MENELAJ (*Menélaos* [Μενέλαος]) bio je sin mikenskog kralja Atreja i njegove žene Aerope i brat Agamemnonov. Postavši mužem najljepše smrtnice Helene naslijedio je njenog oca Tindareja na spartanskom prijestolju. Pod Afroditinim utjecajem Helena se zaljubila u mladog trojanskog kraljevića Parisa za njegovog posjeta Sparti, te je s njim pobjegla u Troju. Bijesni Menelaj je uz pomoć svog brata Agamemnona nagovorio ahejske kraljeve na vojni pohod protiv Troje da bi vratio svoju ženu za koju je vjerovao da je oteta. u trojanskom ratu istaknuo se kao jedan od najvećih ahejskih junaka. na povratku kući zaboravio je prinijeti žrtvu bogovima, pa je zbog toga zajedno s Helenom sedam godina lutao morima i južnom obalom Sredozemlja. Na tom su se putovanju pomirili pa po povratku u Spartu sretno živjeli do smrti, kad su preneseni u Elizij.

Zamarovský 2004, 218-219.

MENTORI (*Méntores* [Μέντορες]) su pleme koje je živjelo nedaleko od Hileja na sjevernog Jadrana i na obližnjem otočju koje je prema njima dobilo ime. Neki pisci spominju ih kao dio Liburnskog plemena. U mitu o argonautima spominje se da su u sukobu oko goveda ubili Heraklova sina Hila.

Katičić *Podunavlje i Jadran*, 1995, 99-100. *Enhelejci*, 279. *Heraklov sin Hilo*, 292.

MOJRE (*Moírai* [Μοῖραι]) ili **SUĐENICE** su kćeri vrhovnog boga Zeusa i Temide, božice zakonitog poretka i sudbine. Bile su to tri sestre koje su određivale sudbinu kako ljudima, tako i bogovima. Suđenica Klota je započinjala nit života, Lahesa ju je plela i razmatala, a Atropa rezala i kidala. Tako se zatvarao ciklus sudbine i postojanja.

Zamarovský 2003, 227.

NAUSITOIJ (*Nausíthoos* [Ναυσίθοος]) je kralj feačkog otoka koji se identificirao s jonskom Korkirom, tj. današnjim Krfom. S njegovom se vlašću nije slagao Heraklov sin Hilo pa je

odselio na s istomišljenicima na sjever. Nausitoja je naslijedio Alkinoj, čiji su gosti bili Jazon i Medeja.

Katičić, *Podunavlje*, 1995, 2003, 92 - 98.

NIMFA KERKIRA (*Kérkira* [Κέρκυρα]) je kćer riječnog boga Azopa i Metope. Zbog njezine ljepote u nju se zaljubio bog mora Posejdon. Kako bi ju zadržao samo za sebe, oteo ju je i odveo na udaljeni otok koji je kasnije po njoj dobio ime.

Katičić, *Azopova kći Kerkira*, 1995, 399 – 400.

ODISEJ (*Odiséus* [Ὀδυσσεύς]) je sin Argonauta Laerta i Antikleje, kralj otoka Itake, Kefalonije i Zakinta. Bio je mudar i lukav, čest posrednik u međusobnim sukobima grčkih vladara. Iako se prvo protivio odlasku u trojanski rat, tamo se iskazao hrabrošću i mnogim lukavstvima, od kojih je najpoznatija varka s drvenim konjem. Na povratku kući iz Troje sukobio se s Kiklopom Polifemom i oslijepio ga. Polifemov otac, bog mora Posejdon kaznio je Odiseja da deset godina luta morem gdje je doživio razne pustolovine, od kojih su se neke možda odigrale i na Jadranu.

Zamarovský 1973, 215.

PELEJ (*Peleús* [Πηλεύς]) je sin egiptskog kralja Eaka i vladar Ftije. Njegov je život pun pustolovina i obilježen mnogim junačkim djelima. Jedan je od Argonauta, a sudjelovao je i u pohodu na kalidonskog vepra. Voljom bogova oženio je nimfu Tetidu. S njom je imao sina Ahileja, slavnog ahejskog junaka u Trojanskom ratu.

Zamarovský 2003, 265.

PELIJA (*Pelías* [Πελίας]) je mlađi sin Krateja i uzurpator prijestolja u tesalskom gradu Jolku. Iako kao drugorođeno dijete nije imao pravo na kraljevski tron, Pelija je s naoružanom pratnjom prigrabio vlast i protjerao starijeg brata Ezona. Kada je prijestolje zatražio njegov nećak Jazon, uzurpator je pristao pod uvjetom da mu se donose zlatno runo iz udaljene zemlje Kolhide. Kad je mladi kraljević ostvario taj težak zadatak, Pelija nije održao riječ, već je zadržao pravo na tron. Zato ga je kaznila Jazonova supruga - čarobnica Medeja. Tvrdeći da će ga pomladiti, napravila je magičnu kupku. Međutim, izostavila je ključne sastojke pa se Pelija doslovce skuhao u kipućoj vodi.

Zamarovský 2003, 266.

PERIKLIMEN (*Periklímén* [Περικλύμενος]) je Posejdonov sin, jedan od tebanskih junaka koji su branili grad od sedmorice argivskih junaka koje je Polinik poveo kako bi preuzeo Tebu od brata Eteokla. Periklimen je ubio junaka Partenopeja i pokušao ubiti Amfijareja, ali prije nego je Amfijareja ubila Periklimenova strijela besmrtnim ga je učinila Zeusova munja.

Zamarovský 1973, 241; Katičić, *Tri starobalkanska nomina*, 131.

POLIFEM (*Polífemos* [Πολύφημος]) je Kiklop, divovski jednooki sin boga mora Posejdona i nimfe Toate. Osim poznatije priče o tome kako je Polifem pojeo nekoliko Odisejevih prijatelja kad su zalutali na putu prema Itaci na njegov otok, pa ga je Odisej nadmudrio i oslijepio kopljem, poznata je i priča o ljubavi ružnog Kiklopa prema lijepoj morskoj nimfi Galateji. Pisac Apijan spominje njihove sinove Kelta, Ilirija i Galu, pretke Kelta, Ilira i Galaćana.

Zamarovský 1973, 251; Katičić, *Enhelejci*, 1995, 246.

POLINIK (*Poliníkes* [Πολυνείκης]) je sin tebanskog kralja Edipa i njegove žene i majke Jokaste, brat Eteoklov, s kojim je kratko dijelio vlast nakon očeva izgnanstva, da bi ga nedugo potom brat prognao iz grada i zavladao sam. Polinik odlazi u Arg i skuplja vojsku da bi svrgnuo brata i zavladao Tebom, no to mu ne uspjeva i braća se međusobno ubijaju. Za razliku od Eteokla koji je pokopan sa svim počastima, Polinikovo tijelo je ostavljeno da trune, dok ga protiv volje strica Kreonta nije pokopala sestra Antigona.

Zamarovský 1973, 254-255.

POSEJDON (*Poseidón* [Ποσειδῶν]) je bog mora, sin Titana Krona i njegove žene Reje, brat Zeusov i Hadov. Nakon Zeusovog ustanka kojim je svrgnuo oca Krona s prijestolja bogova, Posejdonu je u dijeljenju vlasti pripala vlast nad morem. Priznavao je vrhovnu vlast mlađeg brata Zeusa, no poznata je njegova samovolja i osvetoljubivost. Svojim trozupcem uzrokovao je morske oluje i potrese, ali ih je mogao i stišati ako bi ga tko ponizno molio. Poznato je njegovo neprijateljstvo prema Odiseju jer mu je oslijepio sina Polifema.

Zamarovský 1973, 256.

REJA (*Réa* [Ῥέα]) je Titanka, kći Urana i Geje. Udala se za brata Krona s kojim ima djecu Hestiju, Demetru, Heru, Hada, Posejdona i Zeusa. Nakon borbe Titana i bogova, Zeus je preuzeo vlast nad zemljom i nebom. Kron i Reja protjerani su na zapad. Ondje su vladali Zemljom blaženika.

Room 2003, 268. i Zamarovský 2003, 299.

SEMELA (*Seméle* [Σεμέλη]) je bila kći tebanskog kralja Kadma i njegove žene Harmonije. Zbog njezine se ljepote u nju zaljubio Zeus i obećao joj da će joj ispuniti svaku želju. Na nagovor ljubomorne Here, Semela je od Zeusa zatražila da joj se pokaže u svom punom božanskom obliku. Zeus ju je poslušao i prikazao se pun munja i uz gromove, a jedna od munja zapalila je tebansku kraljevsku palaču u kojoj se nalazila Semela. U smrtnom strahu, prije nego je umrla, Semela je rodila nedonošće Dioniza, kojeg je Zeus zaštitio bršljanom.

Kad je Dioniz odrastao, izbavio je majku iz podzemlja i odveo ju na Olimp gdje se štovala pod imenom Tiona.

Zamarovský 1973, 274.

TEANA (*Theanó* [Θεανώ]) je bila kći tračkog kralja Kiseja i žena trojanskog junaka Antenora, svećenica božice Atene. Nakon pada Troje, prema rimskim piscima Antenor sa ženom Teanom plovi prema Jadranu, gdje osniva grad Patavij (Padovu).

Zamarovský 1973, 24; Katičić, *Antenor na Jadranu*, 1995, 308.

TEZEJ (*Théséus* [Θησεύς]) je bio sin atenskog kralja Egeja (ili boga mora Posejdona) i troazenske kraljevine Etre, najveći atenski junak i kralj. Prema svojem junaštvu Tezej nimalo ne zaostaje za svojim prijateljem Heraklom. Od brojnih njegovih slavni djela najpoznatija je njegova pobjeda nad Minotaurom uz pomoć kretske kraljevine Arijadne.

Zamarovský 1973, 291-4.

TITANI (*Titánes* [Τιτᾶνες]) su bili djeca boga neba Urana i božice zemlje Geje, prvotno njih dvanaest, šest muških i šest ženskih. Najpoznatiji su Kron i Reja, roditelji Zeusovi, Hadovi i Posejdonovi, Tetida, majka Ahilejeva i Japet, otac Prometeja i Epimeteja. Zeusov dolazak na vlast značio je kraj vladavine Titana, koji su nakon strašne borbe bačeni u vječnu tamu Tartara gdje ih čuvaju storuki divovi.

Zamarovský 1973, 299.

URAN (*Uranós* [Οὐρανός]) je bio personifikacija i bog neba, prvi vladar svemira nakon početnog Kaosa. Rodio se od majke zemlje Geje, koju je oženio i s njom stvorio potomke Titane. Na nagovor svoje majke Geje, Uranov sin Kron svrgnuo ga je s prijestolja i osakatio ga bacivši njegove genitalije u more. Iz pjene što se stvorila oko njih rođena je božica ljubavi i ljepote Afrodita, dok su iz njegove krvi što je kapala po zemlji-Geji rođeni Giganti.

Zamarovský 1973, 302

ZEUS (*Zéus* [Ζεύς]) je sin Titana Krona i Reje, vrhovni grčki bog. Rođen je u špilji gore Dikte na Kreti i jedini spašen od oca koji je proždirao svoju djecu, jer je njegova majka Kronu umjesto djeteta podvalila kamen. Kad je odrastao, svrgnuo je svog oca Krona izbavivši braću iz njegove utrobe, uz njihovu pomoć bacio Titane u Tartar i zavladao nebom i Olimpom. Njegova žena bila je njegova sestra Hera, božica braka, no imao je mnoge ljubavnice među besmrtnicama i smrtnicama, koje su mu rodile mnogo djece. Njegovo je oružje munja.

Zamarovský 1973, 307-310.

6. LEKSIKON ANTIČKIH AUTORA

AGATARHID KNIDANIN (*Agatharhídes* [Ἀγαθαρχίδης]) je grčki povjesničar i geograf iz 2. st. pr. Kr. U 59 knjiga opisao je povijest Europe i Azije, a poznata je i monografija o Arapskom moru.

Leksikon antičkih autora 1996, 5.

AGATEMER (*Agathémeros* [Ἀγαθήμερος]) je grčki geograf s početka nove ere poznat po djelu *Nacrt geografije* (*Geografías hipotíposis* [Γεωγραφίας ὑποτύπωσις]). Autor je kompilirao geografska djela starija od polovice 4. st. pr. Kr.

Leksikon antičkih autora 1996, 6.

ANONIMNI RAVENJANIN (*Anonymus Ravennatis*) je ime pod kojim se podrazumijeva spis mjesta od Europe do Indije. Zbog duboke religioznosti pretpostavlja se da je autor bio svećenik iz Ravene koji je djelovao u 6. ili 7. st. Ime ovoga djela poznato je kao *Opis svijeta anonimnog Ravenjanina* (*Anonymi Ravennatis Cosmographia*). Tijekom izrade i kompilacije, pisac se zasigurno koristio kartom.

Križman 1977, 355 – 356.

ANTIGON IZ KARISTA (*Antígonos ho Karístos* [Ἀντίγονος ὁ Καρύστιος]) je grčki kipar i pisac koji je djelovao u 3. st. pr. Kr. Djelovao je na dvoru helenističkog kralja Atala I. u Pergamu. Njegovo je najpoznatije djelo *Životi filozofa*, (*Bíoi filósófon* [Βίοι φιλοσόφων]) a očuvalo se samo u fragmentima. Sačuvana je *Zbirka nevjerojatnih priča* (*Historiṓn paradókson sinagogé* [Ἱστοριῶν παραδόξων συναγωγή]) u kojima se, među ostalim, nalaze brojne mitološke crtice.

Leksikon antičkih autora 1996, 39.

ANTONIN LIBERAL (Antoninus Liberalis) je grčki mitograf koji je živio u 2. st. Pretpostavlja se da je boravio u Rimu, gdje je napisao zbirku priča o preobrazbama pod naslovom *Zbirka preobrazbi* (*Metamorfóseon sinagogé* [Μεταμορφώσεων συναγωγή]).

Leksikon antičkih autora 1996, 46.

ANTONINOV ITINERARIJ (*Itinerarium Provinciarum Antonini Augusti*) je latinski spis nepoznatog autora, nastao vjerojatno oko 300. godine. U njemu su popisane sve rimske prometnice i postaje te razvrstane po provincijama

Leksikon antičkih autora 1996, 308

APIJAN (*Appianós* [Ἀππιανός]) je znameniti grčki povjesničar rodom iz Aleksandrije. Za vladavine Marka Aurelija (2. st.) bio je carski upravitelj, vjerojatno u Egiptu. Njegovo djelo

Rimska povijest (Romaiká [Ῥωμαικά]) izvorno je napisano u 24 knjige, a danas ih je sačuvano samo 11.

Leksikon antičkih autora 1996, 47.

APOLODOROVA BIBLIOTEKA (*Bibliothéke* [Βιβλιοθήκη]) je grčki mitografski priručnik iz 1. st. U djelu je opisana genealogija bogova i heroja, od Urana i Geje do Argonauta.

Leksikon antičkih autora 1996, 51.

APOLONIJE ROĐANIN (*Apolónios Ródios* [Ἀπολλώνιος Ῥόδιος]) je grčki epičar i gramatičar iz 3. st. pr. Kr. Živio je u Aleksandriji i na otoku Rodu. Njegovo najpoznatije djelo *Doživljaji Argonauta* ili *Argonautika* (*Argonautiká* [Ἀργοναυτικά]) smatra se najsavršenijim oblikom aleksandrijskog epskog pjesništva.

Leksikon antičkih autora 1996, 56.

ARISTOTEL (*Aristotéles* [Ἀριστοτέλης]) je znameniti grčki filozof iz 4. st. pr. Kr. U napisanim djelima nastojao je obuhvatiti cjelokupno znanje svojeg vremena. Njegov je golemi utjecaj vidljiv i danas u zapadnjačkoj filozofiji, znanosti i umjetnosti.

Leksikon antičkih autora 1996, 77-78.

ARTEMIDOR EFEŽANIN (*Artemídoros* [Ἀρτεμίδωρος]) je grčki političar i geograf iz 2. i 1. st. pr. Kr. Mnogo je putovao po Sredozemlju, a jedno je vrijeme bio efeški poslanik u Rimu. Objavio je putopis pod naslovom *Geografski zapisi* (*Geografoúmena* [Γεωγραφούμενα]) u 11 knjiga. Djelomično je očuvan u recima grčkog geografa Markijana koji je živio između 3. i 5. st.

Leksikon antičkih autora 1996, 82.

AURELIJE AUGUSTIN (*Aurelius Augustinus Hipponensis*) je znameniti teolog, filozof i pisac te jedan od crkvenih otaca. Bio je učitelj govorništva u Africi, a nakon toga je u Milanu prešao na kršćanstvo. Kasnije je služio kao biskup u afričkom gradu Hiponu. Dva najslavnija Augustinova djela su *O državi Božjoj* (*De civitate dei*) i *Ispovijesti* (*Confessiones*).

Solar 2007, 26 – 27.

ATENEJ (*Athenaios* [Ἀθηναῖος]) je grčki gramatičar i spisatelj iz 2. i 3. st. Njegovo je najpoznatije djelo *Gozba sofista* (*Deipnosophistai* [Δειπνοσοφισταί]). Autor opisuje višednevnu gozbu tridesetorice intelektualaca i njihove razgovore. Atenejevo je djelo važno kao izvor podataka i citata starijih pisaca.

Leksikon antičkih autora 1996, 89.

DIKTIJ KREĆANIN (*Diktis* [Δίκτυς]) je navodni sudionik Trojanskog rata i fiktivni autor *Dnevnika o trojanskom ratu* (*Efemeris tou Troikou poleμου* [Ἐφημερίς τοῦ Τρωικοῦ πολέμου]). Djelo je možda bilo napisano na feničkom, a kasnije je navodno prevedeno na

grčki, a potom i na latinski jezik. Vjerojatnija verzija tvrdi da je *Dnevnik* nastao u 1. st. Tad je napisan na grčkom jeziku, a u 4. st. na latinski ga je preveo Lucije Septimije Roman (*Ephemeris belli Troiani*). Budući da tematizira događaje nakon Trojanskog rata, Diktinov je spis imao velik utjecaj na europsku srednjovjekovnu književnost.

Leksikon antičkih autora 1996, 135 – 136.

DIODOR SICILSKI (*Diódoros* [Διόδωρος]) je grčki povjesničar rodom sa Sicilije. Živio je u 1. st. pr. Kr. Tijekom života je često putovao, a kruna njegova rada je *Knjižnica* (*Bibliothéke* [Βιβλιοθήκη]) koja sažima grčku, rimsku i barbarsku povijest. Od 40 izvornih knjiga, mnoge nisu očuvane. Diodor je pisao kronološki, a u njegovom se djelu mogu uočiti fragmenti brojnih antičkih pisaca. Zbog nedostatka ostalih književnih izvora za opisana razdoblja, *Knjižnica* je djelo velike povijesne vrijednosti.

Leksikon antičkih autora 1996, 140.

DIONIZIJE PERIEGET (*Dionísios ho Periegetés* [Διονύσιος ὁ Περιηγητής]) je grčki pisac iz 2. st. Njegovo najpoznatije djelo nosi naziv *Vodič po svijetu* (*Periégesis tés oikouménés* [Περιήγησις τῆς οἰκουμένης]) u kojem opisuje tada poznate krajeve. Dionizije je zbog stila pisanja postigao veliku popularnost još u antici. Autori srednjega vijeka često su ga prevodili i komentirali.

Leksikon antičkih autora 1996, 154.

ESHIL (*Aischilos* [Αἰσχύλος]) je višestruko nagrađivan atenski dramatičar i začetnik klasične grčke tragedije iz 6. i 5. st. pr. Kr. Od ukupno 90 djela, danas je očuvano samo 7 tragedija i opus manjih fragmenata. Najpoznatije Eshilove tragedije su *Agamemnon* (*Agamémnon* [Ἀγαμέμνων]), *Žrtva na grobu* (*Hoefóroi* [Χοηφόροι]), *Eumenide* (*Eumenídes* [Εὐμενίδες]), *Okovani Prometej* (*Prometheús desmótes* [Προμηθεὺς δεσμώτης]) itd.

Leksikon antičkih autora 1996, 179.

EURIPID (*Eurípides* [Εὐριπίδης]) je grčki tragičar iz 5. st. pr. Kr. Nakon Eshila i Sofokla, posljednji je znameniti tragički pisac klasičnog razdoblja. Euripidova su djela poznata po realizmu, obrani čovjeka i psihološkom ocrtavanju likova. Danas je očuvano tek 18 od više od 50 poznatih naslova. Njegove najpoznatije tragedije su *Alkestida* (*Álkestis* [Ἄλκηστις]), *Bakhe* (*Bakhai* [Βάκχαι]), *Elektra* (*Eléktra* [Ἠλέκτρα]), *Medeja* (*Médeia* [Μήδεια]), *Hipolit* (*Hippólitous* [Ἰππόλυτος]), *Heraklo* (*Heraklés* [Ἡρακλῆς]) itd.

Leksikon antičkih autora 1996, 192.

EUSTATIJE IZ SOLUNA (*Eustáthios Thessaloníkes* [Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης]) je solunski metropolit iz 12. stoljeća. Osim svećeničke službe, najpoznatiji je po komentarima antičkih djela, osobito uz Homera, Pindara, Dionizija Periegeta itd. Napisao je i djelo *O osvajanju Soluna* te zbirku kraćih govora.

Katičić 1995, 23.; 65.; 88. i d.

FEST, SEKST POMPEJ F. (*Sextus Pompeius Festus*) je rimski gramatičar iz 2. st. On je autor leksikona *O značenju riječi* (*De verborum significatu*). Fragmentarno je sačuvan samo drugi dio djela od slova M-V.

Leksikon antičkih autora 1996, 205.

FLOR, LUCIJE ili PUBLIJ E ANEJ F. (*Lucius ili Publius Annaeus Florus*) je rimski povjesničar koji je vjerojatno živio u 2. st. Njegovo je najpoznatije djelo *Sažetak Tita Livija* ili *Sažetak svih ratova u 700 godina* (*Epitome ex Tito Livio* ili *Epitome bellorum omnium annorum DCC*). Tijekom srednjega vijeka bio je jedan od najčitanijih antičkih autora.

Leksikon antičkih autora 1996, 223.

FOTIJE (*Fótiος* [Φώτιος]) je bizantski svećenik, državnik i erudit. Tijekom 9. st. bio je konstantinopolski metropolit. Njegova su najpoznatija djela *Mirobiblos* (*Mirióbiblos* [Μυριόβιβλος]), *Leksikon* (*Lékseon Sinagogé* [Λέξεων Συναγωγή]) i *Amfilohija* (*Amfilóhia* [Αμφιλόχια]), a nerijetko je koristio i komentirao antičku književnu građu.

Katičić 1995, 86.; 221. i d.

GAJ JULIJE CEZAR (*Gaius Iulius Caesar*) je slavni rimski državnik i vojskovođa iz 1. st. pr. Kr. Osim vojnih i političkih podviga, zapažen uspjeh postigli su njegovi memoari: *Zabilješke o galskom ratu* (*Comentarii de bello Galico*) i *Zabilješke o građanskom ratu* (*Comentarii de bello civili*). Čistoća jezika i elegancija stila svrstava ova djela u uzore klasičnog latiniteta. Među ostalim, bavio se govorništvom i filološkim radom. Njegovo je najzapaženije dostignuće koncentracija vlasti u rukama jedne osobe i brojne političke reforme koje vode kraju Rimske republike.

Leksikon antičkih autora 1996, 109.

HEKATEJ IZ MILETA (*Hekataíos* [Ἑκαταῖος]) je grčki geograf i logograf iz 6. i 5. st. pr. Kr. Produkt njegovih putovanja po Egiptu, Siriji i Crnom moru je djelo *Vodič po svijetu: Europa i Azija* (*Periégesis: Európe, Asíe* [Περιήγησις: Εὐρώπη, Ἀσίη]). Cjelokupno geografsko znanje objedinio je u zemljopisnoj karti (*Gés períodos* [Γῆς περίοδος]). Hekatej je napisao i zbirku legendarnih i mitskih priča poredanih po generacijama. Njihov je naslov *Rodoslovlja* (*Genelogíai* [Γενεολογίαι]).

Leksikon antičkih autora 1996, 254 – 255.

HERODOT IZ HALIKARNASA (*Heródotos* [Ἡρόδοτος]) je slavni grčki povjesničar iz 5. st. pr. Kr. Zbog političkog progona putuje Grčkom i okolnim zemljama te zapisuje događaje kojima je ili sam prisustvovao ili ih je čuo iz razgovora s ljudima. Njima dodaje razne geografsko-etnografske podatke te crtice iz povijesti. Zapise je objedinio u djelu *Povijest* (*Historíai* [Ἱστορίαι]).

Leksikon antičkih autora 1996, 273.

HESIHIJE IZ ALEKSANDRIJE (*Hesíhios ho Aleksandreús* [Ἡσύχιος ὁ Ἀλεξανδρεύς]) je grčki gramatičar i leksikograf iz 5. st. Autor je jednog od najopsežnijih antičkih rječnika u kojem je prikupio riječi i pjesničke izraze, pridodavši im objašnjenje. Pretpostavlja se da je naslov djela bio *Zbirka svih riječi po alfabetskom redu* (*Sinagogé pasón lékseon katá stoiheíon* [Συναγωγή πασῶν λέξεων κατὰ στοιχεῖον]).

Leksikon antičkih autora 1996, 275.

HESIOD (*Hesíodos* [Ἡσίοδος]) je grčki pjesnik, začetnik genealoškog i didaktičkog epa te jedan od najznačajnijih grčkih epičara. Vjerojatno je živio u 8. i 7. st. pr. Kr. Ne zna se koliko je djela uistinu napisao, jer su mu mnoga kroz povijest pridodavana. Među najpoznatijima se navode *Postanak bogova* (*Theogonía* [Θεογονία]), *Poslovi i dani* (*Érga kaí hemérai* [Ἔργα καὶ ἡμέραι]) te *Heraklov štit* (*Aspis Herakléous* [Ἄσπις Ἡρακλέους]).

Leksikon antičkih autora 1996, 275 – 276.

HIGIN MITOGRAF (*Hyginus Mythographus*) je izmišljeni rimski autor iz 2. st. Pod njegovim se imenom sačuvao mitološki priručnik *Rodoslovlja* ili *Priče* (*Genealogiae* ili *Fabulae*). Sačinjavala su ga tri dijela: genealogije bogova i heroja, 277 kratkih mitoloških priča i indeks.

Leksikon antičkih autora 1996, 277.

HOMER (*Hómeros* [Ὅμηρος]) je najstariji grčki pjesnik čije se djelovanje uglavnom smješta u 9. ili 8. st. pr. Kr. On je legendarni pisac *Ilijade* (*Iliás* [Ἰλιάς]) i *Odiseje* (*Odísseia* [Ὀδύσσεια]). Homerovo autorstvo znamenitih epova dovedeno je u pitanje još u antici. Danas prevladava mišljenje da epovi nisu djela samo jednog autora. Od ostalih sačuvanih tekstova pripisuju mu su *Homerske himne* (*Hímnoi Homerikoí* [Ἕμνοι Ὀμηρικοί]), *Boj žaba i miševa* (*Batrahomiomahía* [Βατραχομυομαχία]) i još nekoliko šaljivih epilija.

Leksikon antičkih autora 1996, 290.

IZIDOR SEVILJSKI (Isidorus) je crkveni pisac. Bio je biskup grada Seville, a tijekom života prikupljao je i komentirao brojne antičke tekstove. Sistematizirao je znanje u opsežnom djelu pod naslovom *Etmilogije* ili *Izvori* (*Etymologiae* ili *Origines*). U njegovim se redcima mogu pronaći raznoliki podaci. Temelj Izidorova pisanja je prerada ranijih autora pa mu svakako manjka originalnosti.

Leksikon antičkih autora 1996, 309 - 310.

JULIJE SOLIN, GAJ J. S. (*Gaius Iulius Solinus*) je rimski geograf trećega stoljeća. Napisao je *Zbirku spomena vrijednih stvari* (*Collectanea rerum memorabilium*) kompilacijskog karaktera. Iako njegov rad sadrži netočnosti i nije na stilističkoj razini, tijekom srednjega vijeka bio je vrlo popularan zbog brojnih kurioziteta. Postoji i prerada istog djela pod naslovom *Mnogoznalac* (*Polyhistor*).

Leksikon antičkih autora 1996, 320.

JUSTIN, MARKO JUNIJAN J. (*Marcus Iunianus Iustinus*) je rimski povjesničar koji je živio u 3. st. O njegovom se životu gotovo ništa ne zna. Najpoznatije djelo je *Sažetak „Filipove povijesti“* (*Epitome Historiarum Philippicarum*), čiji je autor Pompej Trog. Zbog sažetosti i praktičnosti, Justinove *Epitome* bile su vrlo popularne u srednjem vijeku. Sačuvane su u više od 200 rukopisa, dok Trogov izvornik ni u jednome.

Križman 1997, 242 - 243.

KALIMAH (*Kalímahos* [Καλλίμαχος]) je grčki filolog i pjesnik iz 4. i 3. st. pr. Kr. Klasificirao je i organizirao građu aleksandrijske Biblioteke. Njegov znanstveni opus navodno je iznosio oko 800 svezaka, a očuvani su fragmenti *Uzroka* (*Aítia* [Αἴτια]), 6 himni i 60 epigrama koji se nalaze u *Palatinskoj antologiji*. Neka Kalimahova djela su kasnije prerađena. Poznat je primjer Katulove prerade *Berenikine kose* (*Coma Berenices*) i Ovidijeva pjesma *Ibis* (Íbis [Ἴβις]).

Leksikon antičkih autora 1996, 326 – 327.

KLAUDIJE ELIJAN (*Klaúdios Aelianós* [Κλαύδιος Αἰλιανός]) je rimski povjesničar i znanstvenik iz 2./3. st. Iako je bio rodom iz italske Preneste, dobro je naučio grčki pa je na tom jeziku i stvarao. Poznato je nekoliko naslova, a vrlo je slavna zbirka *O osobitosti životinja* (*Perí zóon idiotetos* [Περὶ ζώων ιδιότητος]) u kojoj je prikupio neobičnosti iz životinjskoga svijeta.

Leksikon antičkih autora 1996, 165.

KLAUDIJE PTOLEMEJ (*Klaúdios Ptolemaíos* [Κλαύδιος Πτολεμαῖος]) je grčki matematičar, astronom i geograf porijeklom iz Egipta koji je djelovao u 2. st. Njegovo najvažnije djelo je *Veliki matematički sustav* (*Megále mathematiké sintaksis* [Μεγάλη μαθηματικὴ σύνταξις]). U tom je djelu objedinjeno cjelokupno do tada poznato astronomsko znanje, a zemlja je definirana kao kugla u središtu svemira. U *Geografskoj uputi* (*Geografiké Hifégesis* [Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις]) autor je označio više od 8 000 mjesta po geografskoj širini i dužini. Uz popis lokacija priložene su i zemljopisne karte. Poznato je još mnogo djela matematičko-geografskog karaktera.

Leksikon antičkih autora 1996, 506 – 507.

LIKOFRON IZ HALKIDE (*Likófron ho Halikdeús* [Λυκόφρων ὁ Χαλκιδεύς]) je grčki pjesnik i filolog iz 3. st. pr. Kr. Radio je u aleksandrijskoj Biblioteci. Objavio je leksikološko djelo o komediji te pisao dramska i prozna djela. Najslavniji je primjer dramatski monolog *Aleksandra* (*Aleksándra* [Ἀλεξάνδρα]).

Leksikon antičkih autora 1996, 384.

LIVIJE, TIT (*Titus Livius*) je rimski povjesničar s prijelaza erâ. Njegovo je najpoznatije djelo *Od osnutka grada* (*Ab urbe condita*). Napisano je u 142 knjige, no sačuvano se samo 35. U njima se opisuje povijest Rima od 753. do 9. pr. g. pr. Kr. Iako se djelo ne ističe stilski ili

kritički, Livije je uvelike utjecao na kasnije autore. Poznati su njegovi filozofski spisi i dijalozi, no ništa od toga nije očuvano.

Leksikon antičkih autora 1996, 391.

LUKAN, MARKO ANEJ L. (*Marcus Annaeus Lucanus*) je rimski pjesnik podrijetlom iz Hispanije. Brojna djela su izgubljena, a od sačuvanog, najslavniji je veliki ep *Farsalija* ili *Građanski rat* (*Pharsalia* ili *Bellum civile*) u 10 knjiga. U njemu se opisuje građanski rat između Cezara i Pompeja koji se zbilo sredinom 1. st. pr. Kr. Marko Anej Lukan živio je u 1. st., a po nalogu cara Nerona izvršio je samoubojstvo.

Leksikon antičkih autora 1996, 393.

MARKIJAN (*Markianós* [Μαρκιανός]) je grčki geograf rodnom s Crnog mora. Živio je između 250. i 500. godine. Njegova su djela uglavnom sažeci ranijih geografskih radova, a očuvana su samo fragmentarno. Za Jadran je zanimljiv *Sažetak jedanaest knjiga „Geografskih zapisa“ Artemidora Efežanina* (Epitomé tón héndeka tés Artemidórou tou Efesiou Geografias biblíon [Ἐπιτομή τῶν ἑνδεκα τῆς Ἀρτεμιδώρου τοῦ Ἐφεσίου Γεωγραφίας βιβλίων]).

Leksikon antičkih autora 1996, 307.

MORSKI ITINERARIJ (*Itinerarium Maritimum Antonini Augusti*) je djelomično očuvan latinski spis nepoznatog autora, nastao vjerojatno oko 300. godine. Sadrži popise mediteranskih gradova, luka i otoka. Uz podatke o mjestima pridodane su udaljenosti među njima.

Leksikon antičkih autora 1996, 307.

NIKANDAR IZ KOLOFONA (Níkandros [Νίκανδρος]) je grčki pjesnik i autor više prozних djela iz 2. st. pr. Kr. Neka od njegovih djela su *O otrovnim životinjama* (*Theriaká* [Θηριακά]), *Protuotrovi* (*Aleksifármaka* [Ἀλεκσιφάρμακα]), *Izrazi* (*Glóssai* [Γλῶσσαι]), *Preobrazbe* (*Heteroioúmena* [Ἑτεροιούμενα]) itd.

Leksikon antičkih autora 1996, 433 – 434.

OVIDIJE, PUBLIJE O. NAZON (*Publius Ovidius Naso*) je rimski pjesnik s prijelaza erâ. Najpoznatiji je po zbirkama elegija *Ljubavne pjesme* (*Amores*), *Heroide* (*Heroides* ili *Epistuale heroidum*), *Ljubavno umijeće* (*Ars amatoria*), *Fasti* (*Fasti*), *Tužaljke* (*Tristia*) i *Pisma s Ponta* (*Epistula ex Ponto*). Vrlo je slavan mitološki ep *Metamorfoze* (*Metamorphoses*) pisan elegantnim stilom te tečnim jezikom i stihom. Ovidijev cjelokupni opus ubraja se u vrh rimskog literarnog stvaralaštva.

Leksikon antičkih autora 1996, 451.

PAUSANIJA (*Pausanías* [Παυσανίας]) je grčki putopisac rodnom iz Male Azije koji je živio u 2. st. Inspiriran putovanjima, napisao je sveobuhvatan *Vodič po Grčkoj* (*Periégesis tés Helládos* [Περιήγησις τῆς Ἑλλάδος]) u 10 knjiga. Pausanija opisuje slavna i zanimljiva grčka

mjesta, uplićući geografske, povijesne i mitološke digresije. Njegov je stil pažljivo oblikovan, a uzor mu je znameniti povjesničar Herodot.

Leksikon antičkih autora 1996, 463.

PINDAR (*Pindaros* [Πίνδαρος]) je grčki pjesnik iz 6. i 5. st. pr. Kr. Ukupno je napisao 17 knjiga u raznolikim literarnim oblicima. Ipak, najpoznatiji je po svojim odama, koje su dobile ime prema mjestima na kojima su se održavala slavna svegrčka natjecanja. To su *Olimpijske* (*Olimpionikai* [Ὀλυμπιονῆκαι]), *Pitijske* (*Pithionikai* [Πυθιονῆκαι]), *Nemejske* (*Nemeonikai* [Νεμεονῆκαι]) i *Istamske* (*Isthmionikai* [Ἰσθμιονῆκαι]) ode.

Leksikon antičkih autora 1996, 467.

PEUTINGEROVA KARTA (*Tabula Peutingeriana*) je karta Europe, Sjeverne Afrike i Bliskog istoka, nastala vjerojatno u vrijeme cara Dioklecijana (3./4. st.) ili neposredno nakon njegove vladavine. Ime je dobila po Konradu Peutingeru, u čije vlasništvo je došla oko 1500. godine kad je ponovno otkrivena.

Križman 1997, 352 -355.

PLINIJE, GAJ P. SEKUNDO STARIJI (*Gaius Plinius Secundus Maior*) je rimski političar, povjesničar i erudit iz 1. st. Od bogatog opusa, očuvao se samo enciklopedijski priručnik u 37 knjiga pod imenom *Prirodoslovlje* (*Naturalis historia*). To je djelo kompilacijskog karaktera i ubraja se među najvažnija vrela podataka o antičkoj kulturi, znanosti i društvu. Poznato je još nekoliko naslova izgubljenih historiografskih djela, od kojih je najznamenitija bila golemo monografija o rimsko-germanskim ratovima (*Bella Germaniae*) u 20 knjiga. Plinije Stariji poginuo je tijekom erupcije Vezuva 79. godine.

Leksikon antičkih autora 1996, 475.

POLIBIJE (*Polibios* [Πολύβιος]) je grčki povjesničar iz 2. st. pr. Kr. U Rim je došao kao talac Ahejskog saveza. Njegovo najpoznatije djelo *Povijest* (*Historíai* [Ἱστορίαι]) napisano je u 40 knjiga, a obuhvaća razdoblje od 220. do 144. pr. Kr. Djelomično je sačuvano, a opisuje izrastanje Rimske republike u sredoziemnu velesilu.

Leksikon antičkih autora 1996, 485.

POMPONIJE MELA (*Pomponius Mela*) je rimski geograf rodom iz Hispanije koji je djelovao u 1. st. Najpoznatiji je po *Opisu zemalja* (*Chorografia*) u kojem opisuje Aziju, Afriku i Europu. Među ostalim, autor donosi zanimljive podatke o mitovima, povijesnim događajima, običajima, klimi itd.

Leksikon antičkih autora 1996, 409 – 410.

PLAUT, TIT MAKCIJE P. (*Titus Maccius Plautus*) je znameniti rimski komediograf rodom iz Umbrije. Živio je u 3. i 2. st. pr. Kr. Zbog brojnih legenda, iz njegove biografije teško je izdvojiti konkretne povijesne činjenice. Analizom njegovih djela zaključuje se da je Plaut majstor komičkih scena i likova, a primjećuje se vrhunsko vladanje svakodnevnim

rimskim govorom koje je među prvima donio na pozornicu. Sačuvana je 21 komedija, od kojih su najznačajnije: *Hvalisavi vojnik* (*Miles gloriosus*), *Ćup* (*Aulularia*), *Amfitrion* (*Amphitruo*), *Magarci* (*Asinaria*), *Mali Kartazanin* (*Poenulus*) i druge.

Leksikon antičkih autora 1996, 473 - 474.

POMPEJ TROG (*Pompeius Trogus*) je rimski povjesničar podrijetlom iz Galije. Živio je na prelasku era, a sastavio je prvu opću povijest na latinskom jeziku u 44 knjige. Djelo nosi naslov *Filipova povijest* (*Historiae Philippicae*) prema makedonskim vladarima koji su se često zvali Filip. Poznati su samo fragmenti i kratki sadržaj u Justinovoj *Epitomi* (*Epitome Historiarum Philippicarum*).

Leksikon antičkih autora 1996, 490.

PROPERCIJE, SEKST (*Sextus Propertius*) je rimski pjesnik i elegičar iz 1. st. pr. n. e. Sačuvane su 92 njegove elegije, okupljene u zbirci *Elegije* (*Elegiae*), a koje su uglavnom posvećene njegovoj ljubavi Cintiji. Manji dio sadrži rimske povijesno – mitološke teme.

Leksikon antičkih autora 1996, 505.

PSEUDO ARISTOTEL je ime pod kojim se podrazumijeva grupa autora filozofskih ili medicinskih spisa. Izvore za svoje ideje oni uglavnom pripisuju Aristotelu. Jedan od najznamenitijih primjera je djelo *O neobičnim vijestima* (*Peri thaumasion akousmaton* [Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων]). U njemu se nalaze brojni geografsko-prirodoslovni podaci koji su uglavnom kombinacija fantazije i stvarnosti.

Katičić 1995, 27, 50, 76, 78 id.

PSEUDO SKILAK (od: *Skilaks* [Σκύλαξ]) je ime pod kojim se podrazumijeva autor opisa mediteranske obale iz 4. st. pr. Kr. Taj se peljar naziva *Pseudo Skilakova plovidba uz obale* (*Periplus* [Περίπλους]). Budući da se autorstvo nekada povezivalo s moreplovcem i geografom Skilakom iz Karijande u Maloj Aziji koji je živio u 6. stoljeću, anonimni pisac ostao je poznat kao Pseudo Skilak.

Leksikon antičkih autora 1996, 536.

PSEUDO SKIMNO (od: *Skimnos* [Σκίμνος]) je ime pod kojim se podrazumijeva autor opisa europske obale u 742 stiha. To je djelo poznato kao *Pseudo Skimnov vodič* (*Periégesis* [Πειρήγησις]). Nekada se autorstvo pripisivalo grčkom geografu Skimnu s otoka Hija koji je sastavio putopis po Europi, Aziji i Africi tijekom 2. st. pr. Kr.. Ipak, *Periegeza* nije ni u kakvoj vezi s tim autorom.

Leksikon antičkih autora 1996, 536.

SERVIJE MAURO (*Servius Marus*) je rimski gramatičar iz 4. st. Najpoznatiji je po opsežnim komentarima uz znamenita Vergilijeva djela: *Eneidu*, *Bukolike* i *Georgike* (*Expositio / Explanatio in Bucolicon et in libros Georgicon atque Aeneadum*). Sačuvana je i proširena verzija uz koju ne stoji njegovo ime, ali mu se djelo pripisuje.

Leksikon antičkih autora 1996, 529.

SKILAK (*Skílaks* [Σκύλαξ]) je grčki moreplovac i geograf iz 6. st. pr. Kr. Perzijski kralj Darije I. poslao ga je na istraživačku ekspediciju od Inda do Sueza, a svoje izvještaje Skilak je objedinio u djelu *Plovidba od Heraklovih stupova i natrag do njih* (*Períplous tón Herakléous stelón* [Περίπλους τῶν Ἡρακλέους στηλῶν]). Sastavio je i nekoliko peljara po Sredozemnom moru koji nisu sačuvani.

Leksikon antičkih autora 1996, 536.

SKIMNO (*Skímnos* [Σκύμνος]) je grčki geograf iz 2. st. pr. Kr. Rodom je s grčkog otoka Hija, a napisao je putopis o dijelovima Europe, Afrike i Azije. To djelo nije sačuvano. Pripisuje mu se autorstvo *Periegeze* (*Periégesis* [Πειήγησις]), no danas se zna da mu ono ne pripada.

Leksikon antičkih autora 1996, 536.

STJEPAN BIZANTINAC (*Stéfanos Bizántios* [Στέφανος Βυζάντιος]) je grčki geograf i gramatičar iz 6. st. Njegovo najvažnije djelo su *Narodne znamenitosti* (*Ethniká* [Ἔθνικá]). To je geografski leksikon napisan alfabetskim redom. Navode se točni nazivi mjesta, etimologija nazivlja, geografski smještaj, povijesni podaci, navodi o slavnim ličnostima i razni književni podaci. Djelo je sačuvano u fragmentarnom obliku.

Leksikon antičkih autora 1996, 548.

STRABON (*Strábon* [Στράβων]) je grčki geograf i povjesničar s prijelaza erâ. Studirao je i živio u Rimu, no tijekom života je mnogo putovao. Obišao je Malu Aziju, Grčku, Egipat i stigao je sve do Etiopije. Napisao je djelomično sačuvano djelo *Geografija* (*Geografiká* [Γεωγραφικά]) u kojem, osim geografskih opisa, donosi i crtice iz povijesti, književnosti, umjetnosti i mitologije. Autor je i jednog izgubljenog povijesnog djela.

Leksikon antičkih autora 1996, 550.

TIMEJ IZ TAUROMENIJA (*Tímaios* [Τίμαιος]) je grčki povjesničar iz 4. i 3. st. pr. Kr. Naslov njegova opsežnog djela zabilježen je u nekoliko varijanti: *Povijest* (*Historíai* [Ἱστορίαι]), *Sicilska povijest* (*Sikeliká* [Σικελικά]) ili *Povijest Italije* (*Italiká* [Ἰταλικά]). Timej je prvi počeo datirati vrijeme po olimpijadama pa je sukladno tome načinio popis olimpijskih pobjednika.

Leksikon antičkih autora 1996, 580 -581.

VERGILIJE, PUBLIJE V. MARON (*Publius Vergilius Maro*) je slavni rimski pjesnik iz 1. st. pr. Kr. Njegov opus obuhvaća 4 značajna djela: *Vergilijev dodatak* (*Appendix Vergiliana*), *Bukolike* ili *Pastirske/Izabrane pjesme* (*Bucilica ili Eclogae*), *Georgike* (*Georgica*) i *Eneidu* (*Aeneis*). Junački ep *Eneida* jedno je od najslavnijih djela antičke književnosti, a opisuje Enejina lutanja nakon Trojanskog rata sve do dolaska u Italiju i zasnivanja budućeg rimskog

pokoljenja. Vergilije je veliku slavu dosegao još u antici. Njegova djela predstavljaju vrhunac rimske književnosti te su kasnije znatno utjecala na europsko epsko pjesništvo.

Leksikon antičkih autora 1996, 602.

7. ZAKLJUČCI

Konačni ishodi projekta „Grčka mitologija i hrvatska obala Jadrana“ pridonose kulturnom razvoju hrvatskog turizma. Cilj je revitalizacija antičke građe i isticanje njezine aktualnosti u suvremenom dobu. Istovremeno se pokušava naglasiti značajnost i uloga humanističkih znanosti u kreiranju kulturne ponude. Priče vezane za specifično mjesto, promiču njegovu važnost i time se ističe interes u širim društvenim krugovima. Također, cilj oživljavanja spomenutih tradicija je osvješćivanje lokalne zajednice o vlastitoj povijesti i njezinom kulturološkom potencijalu.

U dosadašnjem radu obrađeni su antički izvori, pregledan je njihov kritički aparat i na koncu konzultirana pripadajuća literatura. Napisane priče i geografsko-sadržajni komentar temelje se na antičkim mitološkim izvorima. Tekstu su pridružene fotografije krajolika i arheološkog materijala. Sav prikupljeni materijal omogućava daljnji razvitak ovog projekta s ciljem objave u formi priručnika ili vodiča. Time bi se cjelokupni sadržaj prezentirao na poučan i zanimljiv način. Jedan od potencijalnih produkata je čitak priručnik grčkih mitova ovjeren u prirodi i spomeničkoj baštini. Takav je rad stručno utemeljen i konstruiran, a može služiti u različite svrhe, kao pomagalo pri upoznavanju antičke kulturne baštine Hrvatske, studijski priručnik ili zabavno štivo. Otvorena je mogućnost i daljnjeg razvoja tiskanih formi ovoga teksta. Neke od ideja su tiskana knjiga ili pak niz pojedinačnih radova o mitskim predajama u kontekstu spomenutih lokacija.

Odrađeni rad promovira interdisciplinarno humanističko istraživanje u kojem su sudjelovali studenti povijesti, klasične filologije i arheologije. Cilj i svrha je svakako aktualizacija teme antičke mitologije u suvremenim humanističkim istraživanjima. Konačan rad sadrži recentan popis izvora i pripadajuće literature. Na taj se način olakšavaju uvjeti za daljnji studentski, stručni i znanstveni rad na spomenutim temama.

8. POPIS BIBLIOGRAFSKIH JEDINICA

- Ábel & Ábel 1891 Ábel, Jenő; Ábel, Eugen. priređeno izdanje. *Scholia in Pindari Epinicia*. Budimpešta, 1891.
- Antički Grci na tlu Hrvatske* 2010 Poklečki Stošić, Jasminka (ur.), *Antički Grci na tlu Hrvatske (katalog izložbe: 14. listopada – 12. prosinca 2010.)*, Zagreb 2010.
- Apijan* 1967 *Apijan iz Aleksandrije, Rimski građanski ratovi*. prev. B. M. Stevanović i F. Papazoglu. Beograd 1967.
- Apollodorus* 1921 *Apollodorus, The Library*, transl. and com. J. G. Frazer. London, Heinemann 1921.
- Apollonius* 1912 *Apollonius Rhodius, Argonautica. Commentary on Apollonius: Argonautica*. ed. G. Monney. London 1912.
- Apollonius* 1995 *Apollonius of Rhodes, Jason and the Golden Fleece (The Argonautica)*. Ed. R. Hunter. Oxford-New York, 1995.
- Apollonius* 2002 *Apollonius de Rhodes, Argonautiques*, trad. Delage, É., Vian, F., Pariz, 2002.
- Apollonius* 2015 *Apollonius of Rhodes, Argonautica: Book IV*. Ed. R. Hunter. Cambridge, 2015.
- Apolodor* 2004 *Apolodor. Knjiga grčke mitologije*. Zagreb: Biblioteka Mithologica, 2004.
- Apolonije sa Rodosa* 1998 *Apolonije sa Rodosa, Ep o Argonautima*. prev. i kom. M. Višić. Podgorica 1998.
- Apolonije Rođanin* 2008 *Apolonije Rođanin, Doživljaji Argonauta*, prijevod B. Glavičić, Zagreb 2008.
- Appian* 1899 *Appian, The Civil Wars*. ed. H. White. London: Macmillan&Co.,1899.
- Appian* 1962 *Appian's Roman History: In Four Volumes, Vol II*, ed. W. Heinemann. London: Loeb Classical Library, 1962.
- Appianus* 1878 – 1905 *Appianus, Historia Romana*. Leipzig: Teubner,1878-1905.

- Aristotelus* 1854 *Aristotelus, Aristotelis opera omnia. Graece et latine cum indice nominum et rerum absolutissimi*, ed. A. F. Didot, Pariz, 1854.
- Aristotle* 1936 *Aristotle: Minor Works. On Colours. On Things Heard. Physiognomics. On Plants. On Marvellous Things Heard. Mechanical Problems. On Indivisible Lines. The Situations and Names of Winds. On Melissus, Xenophanes, Gorgias.* ed. W. S. Hett, Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1936.
- Atheneus* 1887 – 1890 *Athenaeus Naucraticae. Dipnosophistarum Libri XV.* 3 vols. Ed. G. Kaibel. Leipzig: Teubner, 1887-1890.
- Baumgartner i Vielliard 1998 Baumgartner M. i Vielliard F. prijevod, u: *Benoit de Sainte-Maure: Le Roman de Troie*, prijevod. Pariz, 1998.
- Beaumont 1936 Beaumont, L. Richard. „Greek Influence in the Adriatic Sea Before the Fourth Century B.C.“, *Journal of Hellenic Studies* 54 (1936), 159-204.
- Benoit de Sainte-Maure* 1988 *Benoit de Sainte-Maure, Le Roman de Troie*, prijevod Baumgartner M. i Vielliard F. Pariz, 1998.
- Bérard 1957 Bérard, Jean. „La colonisation grecque de l'Italie meridionale et de la Sicile dans l'antiquite.“ *L'histoire et la legende*, Pariz 1957.
- Bernardakis 1891 Bernardakis, G. N. Priredeno izdanje. *Plutarch. Moralia*. Leipzig: Teubner, 1891.
- Bernhardy 1828 Bernhardy, Gottfried. Priredeno izdanje i bilješke, *Dionysius Periegetes : graece et latine, cum vetustis commentariis et interpretationibus; Eustathii commentarii; Geographi graeci minores*. Leipzig, Weidmann, 1828.
- Bianchi 1875 Bianchi, H. Graziela (ur.), *The Mythology of Greece and Rome with Special Reference to its Art*, London 1875.
- Bilić 2009. Bilić, Tomislav. „Jadranska ogigija i Vučedolski Bog metalurgije - dva primjera historijskog (dis)kontinuiteta.“ *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu* 42 (2009), 73–84.

- Braccesi 1971 Braccesi, Lorenzo, *Grecità adriatica; Un capitolo della colonizzazione greca in occidente*, Bologna 1971.
- Braccesi 1984 Braccesi, Lorenzo, *La leggenda di Antenore. Dalla Troade al Veneto*, Padova 1984.
- Braccesi 1988 Braccesi, Lorenzo, "La leggenda di Antenore: un mito greco di area veneto-illirica.", *Il crinale d'Europa –L'area illirico-danubiana nei suoi rapporti con il mondo classico*, Roma 1988, 75 – 88.
- Braccesi 1991 Braccesi, Lorenzo, „Diomedes cum Gallis.“, *Hesperia* 2 (1991): 89 – 102.
- Braccesi 1997 Braccesi, Lorenzo, *La leggenda di Antenore. Dalla Troade al Veneto*, Venezia 1997².
- Braccesi 2001 Braccesi, Lorenzo, „Hellenikos Kolpos. Supplemento a Grecita adriatica.“, *Hesperia* 13 (2001): 39 – 43.
- Braccesi i Rossignoli 2002 Braccesi Lorenzo; Rossignoli, Benedetta., „Afrodite in Adriatico.“, *Grčki utjecaj na istočnoj obali Jadrana*, ur. N. Cambi, S. Čače, B. Kirigin, Split 2002, 65-75.
- Brajković 2004 Brajković, Igor. Prijevod i obrada, u: *Apolodor. Knjiga grčke mitologije*. Zagreb: Biblioteka Mitologica, 2004.
- Broadment 1968 Broadment, Molly, *Studies in Greek Genealogy*, Leiden 1968.
- Bunbury 1854 Bunbury, E. H. „Ionium Mare“, *Dictionary of Greek and Roman Geography*, ur. William Smith, LLD. London, 1854.
- Byre 1996 Byre, S. Calvin. „The Killing of Apsyrtus in Apollonius Rhodius' „Argonautica“, *Phoenix* 50, 1 (1996), 3 -16.
- Cabanes 2001 Cabanes, Pierre. „L' Adriatique dans l' antiquité.“. *Histoire de l'Adriatique*, ur. P. Cabanes, Pariz 2001, 25 – 106.

- Cabanes 2002 Cabanes, Pierre. „La présence grecque sur la côte orientale de l'Adriatique en Illyrie de sud.”, *Grčki utjecaj na istočnoj obali Jadrana*, ur. N. Cambi, S. Čače, B. Kirigin, Split 2002, 51 -63.
- Cabanes 2008 Cabanes, Pierre. „Greek Colonisation in the Adriatic.” *Greek Colonisation: An Account of Greek Colonies and Other Settlements Overseas vol. 2*, ed. Gocha R Tsetskhladze. Mnemosyne Supplementa 193 Leiden & Brill, Boston, 2008, 155–86.
- Caesar 1914 *Caesar: Civil Wars*. ed. A. G. Peskett. Harvard: Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1914.
- Caesar 1955 *Caesar: Alexandrian War. African War. Spanish War*. ed. A. G. Way. Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1955.
- Callimachus & Lycophron 1921 *Callimachus, Hymns and Epigrams. Lycophron. Aratus*. ed. A. W. & G. R. Mair. London: Loeb Classical, 1921.
- Cambi 2010 Cambi, Nenad. „Istočna obala Jadrana i grčka mitologija.”, *Antički Grci na tlu Hrvatske (katalog izložbe: 14. listopada – 12. prosinca 2010.)*, ur. J. Poklečki Stošić, Zagreb 2010, 183 – 188.
- Capovilla 1957 Capovilla, Giovanni. „Colchica-Adriatica Parerga, da Eumelo di Corinto ad Apollonio Rodio.”, *Rendiconti dell'Istituto Lombardo. Classe di Lettere, Scienze morali e storiche* 91 (1957): 739-802.
- Capuis 1990 Capuis, Loredana. „Antenore e l'archeologia; Le varie chiavi di lettura del mito.”, *Padova per Antenore, Atti della giornata di studio tenutasi il 14 dicembre 1989 presso il Museo Civico Archeologico agli eremitani e altri interventi*, ur. G. Zampieri, Padova 1990, 151 – 164.
- Castiglioni 2011 Castiglioni, Maria Paola. „Les étapes adriatiques du nostos des Argonautes: présences grecques et illyriennes à la lumière de la tradition littéraire.”, *L'Illyrie méridionale et l'Épire dans l'Antiquité* 5, ur. P. Cabanes i J. Lamboley, Pariz 2011, 715 – 733.

- Chuvin 1991 Chuvin, Pierre. *Mythologie et géographie dionysiaques. Recherches sur l'oeuvre du Nonnos de Panopolis*, Clermont-Ferrand, Adosa, 1991.
- Claudius Ptolemaeus* 1843 – 1845 *Claudius Ptolemaeus, Geographia, vol. I-III.* ed. K. F. Nobbe. Leipzig: Tauchnit, 1843-1845.
- Clauss 2000 Clauss, J. James, „Cosmos Without Imperium: The Argonautic Journey through Time.“ u: *Apolonius Rhodius, Hellenistica Groningana* 4, ur. M. A. Harder et al., Leuven 2000, 11-32.
- Collard i Cropp 2009 Collard, Ch.; Cropp, M. izdanje i prijevod, u: *Euripides: Fragments. Oedipus-Chrysippus. Other Fragments*, Harvard: The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 2009.
- Colonna 1998 Colonna, Giovanni. „Pelagosa, Diomede e le rotte dell'Adriatico.“ *Archeologia Classica* 50 (1998): 363 -378.
- Coppola 1988 Coppola, Alessandra. „Siracusa e il Diomede adriatico.“, *Prometheus* 14 (1988): 221-226.
- Coppola 1991 Coppola, Alessandra. „Ancora su Celti, Iperborei e propagnada dionigiana.“, *Hesperia* 2 (1991): 103 – 106.
- Corbato 1993 Corbato, Carlo. „Gli Argonauti in Adriatico.“, *Archeografo Triestino* 101, ser. 4, 53 (1993): 171 – 184.
- Čače 1995/1996 Čače, Slobodan. „Promunturium Diomedis (Plin. Nat. hist. 3, 141).“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* (razdio povijesnih znanosti) 35,22 (1995-1996) [1997], 21 – 44.
- Čače 1997 Čače, Slobodan. Prijevod antičkih tekstova, u: „Ancient written sources on the history of Hvar – Pisani izvori za povijest Hvara u antici, Arheološka baština otoka Hvara, Hrvatska - Projekt Jadr. otoci. Veze, trgovina i kolonizacija 6000 pr. Kr. - 600 god.“, sv. 1, *British Archaeological Reports, Intern. Series* 600, Oxford 1997., 217-241.
- Čače 2002 Čače, Slobodan, „Corcira e la tradizione greca dell' espansione dei Liburni nell'Adriatico orientale.“ *Grčki utjecaj na istočnoj obali Jadrana*, ur. N. Cambi, S. Čače, B. Kirigin, Split 2002, 65-75.

- Čače i Šešelj 2005 Čače, Slobodan i Lucijana Šešelj, „Nalazi iz Diomedova svetišta na Rtu Ploča: novi prilozi raspravi o helenističkom razdo Čače i Šešelj 2005blju na istočnom Jadranu.“ *Illyrica antiqua: ob honorem Duje Rendić-Miočević*, ur. M. Sanader, Zagreb 2005, 163 - 187.
- Dares* 1873 *Dares Phrygius: De excidio Troiae Historia*. ed. O. F. Maister. Leipzig: Teubner, 1873.
- De Pinedo & Gronovius 1678 De Pinedo, Th.; Gronovius, J. Priređeno izdanje i komentar. *Stephanus: De urbibus*. Amsterdam: Jacob de Jonge, Amsterdam, 1678.
- De Sélincourt 1972 De Sélincourt A. Prijevod, *Herodotus, The Histories*, Harmondsworth 1972.
- Delage 1930 Delage, Émile. *La Géographie dans les Argonautiques d'Apollonos de Rhodes*. Bordeaux-Pariz, 1930.
- Delage i Vian 2002 Delage, É., Vian, F. Prijevod, *Apollonius de Rhodes, Argonautiques*, Pariz, 2002.
- D'Ercole 2000 D'Ercole, Maria Cecilia. „La légende de Diomede dans l'Adriatic préromaine.“, *Les cultes polythéistes dans l'Adriatic romaine*, ur. F. Tassaux, Bordeaux 2000, 11-26.
- D'Ercole 2006 D'Ercole, Maria Cecilia. „Back from Troy: Diomedes and other Heroes in the Ancient Mediterranean.“ *Mediterranean Myths from Classical Antiquity to the Eighteen Century*, ur. M. Kokole, Ljubljana 2006, 23 - 37.
- Dictys & Dares* 1966 *Dictys of Crete and Dares the Phrygian, The Trojan War. The Cronicles of Dictys of Crete and Dares the Phrygian*, prijevod i predgovor R. M. Frazer Jr. Bloomington-London, 1966.
- Didot 1854 Didot, A. F. *Aristotelis opera omnia. Graece et latine cum indice nominum et rerum absolutissimi*, Pariz, 1854.
- Diller 1975 Diller, Aubrey. „Agathemerus: Sketch of Geography“ *Greek, Roman and Byzantine Studies* 16, 1975. 59-76.
- Diodorus* 1946 *Diodorus Siculus, Library of History*, vol. IV: Books 9-12.40. ed. C.H. Oldfather. London &

- Cambridge, MA: The Loeb Classical Library, 1946
- Diodorus* 1950 *Diodorus Siculus, Library of History*, vol. V: Books 12.41-13. ed. C. H. Oldfather. London & Cambridge, MA: The Loeb Classical Library, 1950.
- Diodorus* 1952 *Diodorus Siculus, Library of History*, vol. III: Books 4 (continued) 59- 8. ed. C. H. Oldfather. London & Cambridge, MA: The Loeb Classical Library, 1952.
- Diodorus* 1952 *Diodorus Siculus, Library of History*, vol. VII: Books 15.20-16.65. ed. C. L. Sherman. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1952.
- Diodorus* 1954 *Diodorus Siculus, Library of History*, vol. VI: Books 14-15.19. ed. C. H. Oldfather. London & Cambridge, MA: The Loeb Classical Library, 1954.
- Diodorus* 1963 *Diodorus Siculus, Library of History*, vol. VIII: Books 16.66-17. ed- C. B. Welles. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1963.
- Dionysius Periegetes* 1828 *Dionysius Periegetes : graece et latine, cum vetustis commentariis et interpretationibus; Eustathii commentarii; Geographi graeci minores.* ed. G. Bernhardt. Leipzig, Weidmann, 1828.
- Domić Kunić 2006 Domić Kunić, Alka., „Cadmus and Heracles in search of ores.“ *Živa antika* 56, 1-2 (2006), 81 - 111.
- Dräger 1993 Dräger, Paul. „Vier Versionen des Argonauten mythos.“, *Études classiques (Publications du Centre Universitaire de Luxembourg)* 5 (1993): 25 – 45.
- Dukat i Rac 2005 Dukat, Zdeslav; Rac, Koloman. Prijevod i priredba, u: *Eshil, Sofoklo, Euripid. Grčke Tragedije*, Zagreb 2005.
- Eirem 1914 Eitrem, S. „Hyllos (4)“, *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* (Pauly-Wissowa), Halbband 17, Band IX,1, 1914 (Hyaia–Imperator), 124.

- Eisenhut 1958 Eisenhut, D. (ed.). *Dictys Cretensis: Ephemeridos belli Troiani libri a Lucio Septimo ex Graeco in Latinum sermonem translati: accedit papyrus Dictys Graeci ad Tebtunim inventa*, priređeno izdanje. Teubner, Leipzig, 1958.
- Eshil, Sofoklo, Euripid 2005 *Eshil, Sofoklo, Euripid. Grčke Tragedije*, prijevod i priprema Z. Dukat, K. Rac, Zagreb 2005.
- Euripides 1902 *Euripides, Fabulae* (vol. 1-3). ed. G. Murray. Oxford, 1902.
- Euripides 1920 *Euripidean Fragments*. ed. J. R. Walker. London: Burns Oates & Washbone, 1920.
- Euripides 1995 *Euripides: Children of Heracles. Hippolytus. Andromache. Hecuba*. ed. D. Kovacs. London: The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1995.
- Euripides 2009 *Euripides, Fragments. Oedipus-Chrysippus. Other Fragments*, Transl. by Collard, Ch.; Cropp, M. Harvard: The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 2009.
- Evelyn-White 1914 Evelyn-White, Hugh G. Priređeno izdanje i prijevod. *Hesiod. The Homeric Hymns and Homeric Works and Days*. Cambridge, MA., Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd., 1914.
- Frazer 1921 Frazer, James G. Prijevod i komentar, u: *Apollodorus, The Library*. London, Heinemann 1921.
- Frazer 1966 Frazer Jr., R. M.(ed.). *Dictys of Crete and Dares the Phrygian, The Trojan War. The Cronicles of Dictys of Crete and Dares the Phrygian*. Bloomington-London, 1966.
- Gaisford 1836 Gaisford, Thomas. Priređeno izdanje. *Paroemiographi graeci quorum pars nunc primum ex codicibus manuscriptis vulgatur*. Oxford, 1836.
- Gigante Lanzara 2009 Gigante Lanzara, V. Prijevod, *Licofronte, Alessandra. Testo greco a fronte*. Milano: BUR Rizzoli, 2009².
- Glavičić 2005 Glavičić, Branimir. Prijevod, predgovor, bilješke i kazalo, u: *Poslovi i dani; Postanak bogova; Homerove himne*. Zagreb 2005.

- Herodotus* 1909 – 1955 *Herodotus, Historiae*. Ed. C. Hude. Oxford 1909 – 1955.
- Herodotus* 1920 *Herodotus, The Histories*, ed. by A. D. Godley. Cambridge MA, Harvard University Press, 1920.
- Herodotus* 1972 *Herodotus. The Histories*, transl. by A. De Sélincourt. Harmondsworth 1972.
- Hesiod & Homer* 1914 *Hesiod. The Homeric Hymns and Homeric Works and Days*. ed. H. G. Evelyn-White, Cambridge, MA., Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd., 1914.
- Hesiod* 2005 *Hesiod: Poslovi i dani; Postanak bogova; Homerove himne*, prijevod B. Glavičić. Zagreb, Demetra 2005.
- Hesychius* 1867 *Hesychius Alexandrinus, Lexicon*. ur. M. Schmidt. Jena, 1867.
- Hett 1936 Hett, W. S. Priređeno izdanje i prijevod, *Aristotle: Minor Works. On Colours. On Things Heard. Physiognomics. On Plants. On Marvellous Things Heard. Mechanical Problems. On Indivisible Lines. The Situations and Names of Winds. On Melissus, Xenophanes, Gorgias*,. Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1936.
- Homer* 1961 *Homer, Ilijada*. ur. i prev. T. Maretić, Zagreb, 1961.
- Homer* 2007 *Homer, Odiseja*. Ur. T. Maretić i Z. Dukat. Zagreb 2007.
- Höfer 1890 – 1894 Höfer, O., s.v. „Io.“, u: *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie*, sv. II, ur. W. L. Roscher, Leipzig 1890 – 1894, coll. 263 - 280.
- Hude 1909 – 1955 Hude, C. Priređeno izdanje, *Herodoti Historiae*. Oxford, 1909 – 1955.
- Hunter 1995 Hunter, R. Prijevod, predgovor i bilješke. *Apollonius of Rhodes, Jason and the Golden Fleece (The Argonautica)*. Oxford-New York, 1995.
- Hunter 2015 Hunter, R. Predgovor i komentar. *Apollonius of Rhodes, Argonautica: Book IV*. Cambridge, 2015.

- Hyginus 1872 *Hyginus, Fabulae*. Ed. M. Schmidt. Jena, 1872.
- Itinerarium* 1848 *Itinerarium Antonini Avgvsti et Hierosolymitanvm ex libris manvscriptis*. Ed. G. Parthey; M. Pinder. Berlin, 1848.
- James 1854 James, E. B. „Mentores“, *Dictionary of Greek and Roman Geography*, ur. William Smith, LL.D. London, 1854.
- Kaibel 1887 - 1890 Kaibel, Georg. Priređeno izdanje. *Athenaei Naucraticae Dipnosophistarum Libri XV*. 3 vols. Leipzig: Teubner, 1887-1890.
- Katičić 1970 Katičić, Radoslav. „Podunavlje i Jadran u epu Apolonija Rođanina.“, u: *Godišnjak Akademije nauke i umjetnosti Bosne i Hercegovine* 7, *Centar za balkanološka ispitivanja knjiga* 5, ur. A. Benac. Sarajevo 1970, 71 - 132. (= Katičić 1995, 31 - 114.)
- Katičić 1973 Katičić, Radoslav. „Ionios der Illyrier.“, u: *Godišnjak Akademije nauke i umjetnosti Bosne i Hercegovine* 11, *Centar za balkanološka ispitivanja knjiga* 9, ur. A. Benac. Sarajevo 1973, 185 -201. (= Katičić 1995, 161 -181.)
- Katičić 1974 Katičić, Radoslav. „Liburnski otoci.“, u: *Zbornik: Zadarsko otočje: povremena izdanja Narodnog muzeja u Zadru*, sv. I, ur. V. Uranija. Zadar 1974, 35 - 45. (= Katičić 1995, 183 - 198.)
- Katičić 1989 Katičić, Radoslav. „Diomed na Jadranu.“, u: *Godišnjak Akademije nauke i umjetnosti Bosne i Hercegovine* 27, *Centar za balkanološka ispitivanja knjiga* 25, ur. A. Benac. Sarajevo 1989, 39 - 78. (= Katičić 1995, 39 - 78.)
- Katičić 1995a Katičić, Radoslav. „Antenor na Jadranu.“, u: *Illyricum mythologicum*, ur. A. Goldstein. Zagreb 1995, 305 – 311.
- Katičić 1995b Katičić, Radoslav. „Azopova kći Kerkira na Korčuli.“, u: *Illyricum mythologicum*, ur. A. Goldstein. Zagreb 1995, 399 -407.
- Katičić 1995c Katičić, Radoslav. „Diomed na Jadranu.“, u: *Illyricum mythologicum*, ur. A. Goldstein. Zagreb 1995, 333 -386.

- Katičić 1995d Katičić, Radoslav. „Enhelejei.“, u: *Illyricum mythologicum*, ur. A. Goldstein. Zagreb 1995, 211-303.
- Katičić 1995e Katičić, Radoslav. „Heraklov sin Hilo na Jadranu.“, u: *Illyricum mythologicum*, ur. A. Goldstein. Zagreb 1995, 387-398.
- Katičić 1995f Katičić, Radoslav. „Illyricus fluvius.“, u: *Illyricum mythologicum*, ur. A. Goldstein. Zagreb 1995, 115-125.
- Katičić 1995g Katičić, Radoslav. „Jonije Ilir.“, u: *Illyricum mythologicum*, ur. A. Goldstein. Zagreb 1995, 161-183.
- Katičić 1995h Katičić, Radoslav. „Liburnski otoci kod antičkih pisaca.“, u: *Illyricum mythologicum*, ur. A. Goldstein. Zagreb 1995, 183-199.
- Katičić 1995i Katičić, Radoslav. „Podunavlje i Jadran u epu Apolonija Rođanina.“, u: *Illyricum mythologicum*, ur. A. Goldstein. Zagreb 1995, 31-114.
- Katičić 1995j Katičić, Radoslav. „Tri starobalkanska nomina sacra.“, u: *Illyricum mythologicum*, ur. A. Goldstein. Zagreb 1995, 125-161.
- Kerényi 1985 Kerényi, Karl, *Die Mythologie der Griechen: die Götter und Menschenheitsgeschichten*, München 1985⁸.
- Kirigin i Čače 1998 Kirigin, Branko i Slobodan Čače, „Archaeological evidence for the cult of Diomedes in the Adriatic.“, *Hesperia* 9 (1998): 63-110.
- Klaić 2005 Klaić, Bratoljub. Prijevod. *Vergilije, Eneida*. Globus media, Zagreb, 2005.
- Kovacs 1995 Kovacs, David. Priređeno izdanje i prijevod. *Euripides: Children of Heracles. Hippolytus. Andromache. Hecuba*. London: The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1995.
- Kozličić 1990 Kozličić, Mithad, *Historijska geografija istočnog Jadrana u starom vijeku*, Split 1990.
- Križman 1997 Križman, Mate, prijevod antičkih tekstova, u: *Antička svjedočanstva o Istri*, Pula 1997.

- Kuntić-Makvić 1994 Kuntić-Makvić, Bruna. „Pretkršćanski zaštitnici, Sveti Vlaho poglaviti dubrovački obranitelj.“, u: *Dubrovnik, časopis za književnost i znanost* 5, I, ur. I. Prelender, M. Foretić, L. Paljetak. Dubrovnik 1994, 22 – 28.
- Kuntić-Makvić 2001 Kuntić-Makvić, Bruna. „Ljepokosa Korkira.“, u: *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva: Arheološka istraživanja na području otoka Korčule i Lastova (znanstveni skup, Vela Luka i Korčula, 18. – 20. travnja 1991.)*, sv. 20, ur. B. Čečuk. Zagreb 2001, 169 -181.
- Kuntić-Makvić 2003 Kuntić-Makvić, Bruna. Prijevod, u: *Antički grad na istočnom Jadranu*, ur. M. Šegvić, Zagreb, 2003.
- Kuntić-Makvić 2004 Kuntić-Makvić, Bruna. „Otok Zeusove kćeri.“, u: *Međunarodno arheološko savjetovanje „Kultovi i vjerovanja kroz povijesna razdoblja“ Pula 23. – 27. studenoga 2004.* (knjižica sažetaka). Pula 2004, 44 – 45.
- Larson 2001 Larson, Jennifer. *Greek Nymphs: Myth, Cult, Lore*. New York 2001.
- Legrand 1932 – 1954 Legrand, Ph.-E. Priređeno izdanje i prijevod, *Hérodote, Histoires*. Pariz, 1932 – 1954.
- Leksikon antičkih autora 1996 Bricko M. et. al. *Leksikon antičkih autora*, ur. J. Hekman, D. Novaković, Z. Šešelj i D. Škiljan. Latina et Graeca i Matica hrvatska, Zagreb 1996.
- Leonard 1916 Leonard, W. E. Priređeno izdanje i prijevod. *Lucretius: Of the Nature of Things: A Metrical Translation*. Boston MA, Dutton, 1916.
- Licofronte 2009 *Licofronte, Alessandra. Testo greco a fronte*, ed. V. Gigante Lanzara. Milano: BUR Rizzoli, 2009².
- Lisičar 1951 Lisičar, Petar, *Crna Korkira i kolonije antičkih Grka na Jadranu*, Skopje 1951.
- Lisičar 1953 Lisičar, Petar, „Legenda o Kadmu.“, *Živa antika* 1 -2 (1953): 245 – 261.

- Livy 1935a *Livy, The History of Rome: Books I – XII.* ed. E. T. Sage. Cambridge Massachusetts – London: Loeb Classical Library, 1935.
- Livy 1935b *Livy, The History of Rome: Books XXXV - XXXVII.* ed. E. T. Sage. Cambridge Massachusetts – London: Loeb Classical Library, 1935.
- Livy 1949 *Livy, The History of Rome: Books XXVIII-XXX,* ed. F. G. Moore. Cambridge Massachusetts – London: Loeb Classical Library, 1949.
- Lucretius 1916 *Lucretius: Of the Nature of Things: A Metrical Translation.* ed. W. E. Leonard. Boston MA, Dutton, 1916.
- Licofrone 2009 *Licofrone, Alessandra,* komentar i prijevod V. Gigante Lanzara, Milano 2009².
- Lycophron 1921 *Lycophron: Alexandra,* ed. A. W. Mair. London: William Heinemann; New York: G.P. Putnam's Sons. 1921.
- Ljubić 1866 Ljubić, Šime. „Predaje jadranske: Historičko-kritička istraživanja o obstanku Diomeda ilirskog.“. *Književnik* 3 (1866): 496 – 510.
- Magus 1892 Magnus, Hugo. Priređeno izdanje. *Ovid. Metamorphoses,* Gotha: Friedr. Andr. Perthes, 1892.
- Mair 1921 Mair, A. W. & G. R. Priređeno izdanje i prijevod. *Callimachus, Hymns and Epigrams. Lycophron. Aratus.* Loeb Classical, London, 1921.
- Mair 1921 Mair, A. W. Priređeno izdanje, *Lycophron: Alexandra,* London: William Heinemann; New York: G.P. Putnam's Sons. 1921.
- Maretić 1907 Maretić, T. Prijevod. *Metamorfoze Publija Ovidija Nasona.* Matica hrvatska, Zagreb, 1907.
- Maretić 1961 Maretić, Tomo. Prijevod i tumačenje, *Homer, Ilijada.* Zagreb, 1961.
- Maretić 1994 Maretić, Tomo. Prijevod. *Publije Vergil Maron, Ekloge, Georgike, Eneida,* Zagreb: A. G. Matoš, 1994.
- Maretić i Dukat 2007 Maretić, Tomo; Dukat, Zdeslav. Prijevod i tumačenje, *Homer, Odiseja.* Zagreb 2007.

- Marić 1933 Marić, Rastislav, *Antički kultovi u našoj zemlji*, Beograd 1933.
- Marohnić 2010 Marohnić, Jelena, „Diomedove ptice.“, *Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku* 103 (2010): 41 – 61.
- Mastrocinque 1995 Mastrocinque, Attilio, „Aspetti della religione pagana a Concordia e nell'alto Adriatico.“, u: *Concordia e la X regio. Giornate di studio in onore di Dario Bertolini nel centenario della morte*, ur. P. Croce Da Villa i A. Mastrocinque, Padova 1995, 269 - 287.
- Mayhoff 1892 - 1912 Mayhoff, Carl. Priredeno izdanje. *Caius Plinius Secundus, Naturalis Historia Libri XXXVII*. Leipzig: Teubner, 1892-1912.
- Meineke 1849 Meineke, A. Priredeno izdanje. *Stephani Byzantii Ethnicorum quae supersunt*. Berlin, 1849.
- Meineke 1877 - 1898 Meineke, A. Priredeno izdanje. *Strabo, Geographica, vol. I-III*. Leipzig: Teubner, 1877-1898.
- Meister 1873 Meister, Ferdinand Otto. Priredeno izdanje. *Dares Phrygius: De excidio Troiae Historia*. Leipzig: Teubner, 1873.
- Mendelssohn 1878 - 1905 Mendelssohn, Ludwig. Priredeno izdanje. *Appiani Historia Romana*. Leipzig: Teubner, 1878-1905.
- Meuli 1921 Meuli, Karl, *Odysee und Argonautika: Untersuchungen zur griechischen Sagen Geschichte und zum Epos*, Berlin 1921.
- Mokrović 2015 Mokrović, Tomislav, „Diomed: između mita i kulta.“ *Latina et Graeca* 27 (2015): 5 – 32.
- Mokrović 2016 Mokrović, Tomislav, „Diomed: između mita i kulta.“ *Latina et Graeca* 28 (2016): 5 – 41.
- Mooney 1912 Mooney, George. Priredeno izdanje. *Apollonius Rhodius, Argonautica. Commentary on Apollonius: Argonautica*. London 1912.
- Moore 1949 Moore, F. G. Priredeno izdanje i prijevod. *Livy, The History of Rome: Books XXVIII-XXX*,

- Cambridge Massachusetts – London: Loeb Classical Library, 1949.
- Müller 1841 – 1870 Müller, Karl. *Geographi Graeci Minores*, vol I- II. Leipzig, 1841-1870. (5 vols.).
- Müller 1874 Müller, Karl & Theodor. *Fragmenta historicorum Graecorum*. Pariz, 1874.
- Murray 1902 Murray, Gilbert. Priredeno izdanje, predgovor i bilješke. *Euripidis Fabulae* (vol. 1-3). Oxford, 1902.
- Nadareishvili 2010/2011 Nadareishvili, Ketevan, „The myth of Apsyrtos in the Ancient Sources.“, *Phasis* 13-14 (2010/2011): 60 – 72.
- Nava 1972 Nava, Maria Luisa, „Appunti per un controllo con dati archeologici della tradizione mitografica altoadriatica.“, *Padusa – Bollettino del Centro Polesano di Studi storici* 1 – 2, VIII (1972): 1- 11.
- Nicander 1953 *Nicander, the Poems and Poetical Fragments*. ed. A. S. Gow & A. F. Schonfield. Cambridge University Press, 1953.
- Nikolanci 1973 Nikolanci, Mladen, „Otok Faros prije dolaska Parana.“ *Hvarski zbornik* 1 (1973): 105-123.
- Nobbe 1843 - 1845 Nobbe, K. F. A. Priredeno izdanje. *Claudii Ptolemaei Geographia, tom I-III*. Leipzig:Tauchnit, 1843-1845.
- Novak 1961 Novak, Grga, „Stari Grci na Jadranskom moru.“, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knjiga 322 (1961): 145 – 221.
- Oldfather 1946 Oldfather, C. H. Priredeno izdanje i prijevod. *Diodorus Siculus, Library of History*, vol. IV: Books 9-12.40. London & Cambridge, MA: The Loeb Classical Library, 1946.
- Oldfather 1950 Oldfather, C. H. Priredeno izdanje i prijevod. *Diodorus Siculus, Library of History*, vol. V: Books 12.41-13. London & Cambridge, MA: The Loeb Classical Library, 1950.
- Oldfather 1952 Oldfather, C. H. Priredeno izdanje i prijevod. *Diodorus Siculus, Library of History*, vol. III: Books 4 (continued) 59- 8. London & Cambridge, MA: The Loeb Classical Library, 1952.

- Oldfather 1954 Oldfather, C. H. Priređeno izdanje i prijevod. *Diodorus Siculus, Library of History*, vol. VI: Books 14-15.19. London & Cambridge, MA: The Loeb Classical Library, 1954.
- Ovid 1892 *Ovid. Metamorphoses.* ed. H. Magus. Gotha: Friedr. Andr. Perthes, 1892.
- Ovidije 1907 *Publije Ovidije Nason. Metamorfoze.* prev. T. Maretić. Matica hrvatska, Zagreb, 1907.
- Ovidije 2007 *Publije Ovidije Nason, Metamorfoze,* prijevod i komenar M. Višić. Podgorica: ITP „UNIREX“, 2007.
- Parthey & Pinder 1848 Parthey, G.; Pinder, M. Priređeno izdanje. *Itinerarium Antonini Avgvsti et Hierosolymitanvm ex libris manvscriptis.* Berlin, 1848.
- Parthey 1867 Parthey, Gustav. Priređeno izdanje i komentar. *Pomponii Melae De chorographia libri tres.* Berlin, 1867.
- Pasini 1989 Pasini, Uroš. Prijevod i komentar. *Pauzanija, Vodič po Heladi.* Split: Logos, 1989.
- Pasini 2004 Pasini, Uroš. Prijevod i komentar. *Zemljopis starog svijeta: Naturalis historia III, IV, V i VI knjiga.* Split, 2004.
- Paton 2010a Paton, W. R. Prijevod. *Polybius: The Histories, Volume I. Books 1-2.* ur. Walbank, F. W. i Habicht, Ch. Loeb Classical Library, Harvard University Press, 2010.
- Paton 2010b Paton, W. R. Prijevod. *Polybius: The Histories, Volume II. Books 3-4.* ur. Walbank, F. W. i Habicht, Ch. Loeb Classical Library, Harvard University Press, 2010.
- Paton 2012 Paton, W. R. Prijevod. *Polybius: The Histories, Volume V. Books 16-27.* ur. Walbank, F. W. i Habicht, Ch. Loeb Classical Library, Harvard University Press, 2012.
- Pausania 1903 *Pausaniae Graeciae Descriptio.* ed. F. Spiro. Leipzig: Teubner, 1903.
- Pauzanija 1989 *Pauzanija, Vodič po Heladi.* prev. i kom. U. Pasini. Split: Logos, 1989.

- Perić 2003 Perić, Olga. Prijevod. *Toma Arhiđakon, Historia Salonitana: povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika*. predgovor, latinski tekst, kritički aparat i prijevod (O. Perić), povijesni komentar (M. Matijević Sokol), studija *Toma Arhiđakon i njegovo djelo* (R. Katičić). Split, 2003.
- Peskett 1914 Peskett, A. G. Priređeno izdanje i prijevod. *Caesar: Civil Wars*,. Harvard: Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1914.
- Photius 1823* *Photius. Lexicon e codice Galeano*. ed. R. Porson. Leipzig: Hartmann, 1823.
- Pietsch 1999 Pietsch, Christian. *Die Argoanautika des Apollonios von Rhodos: Untersuchungen zum Problem der einheitlichen Konzeption des Inhalt*. Stuttgart 1999.
- Pindar 1937* *Pindar. The Odes of Pindar including the Principal Fragments*. ed. J. Sandys. Cambridge, MA., Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1937.
- Pindar 1952 *Pindar, Ode i fragmenti*. prev. T. Smerdel. Matica hrvatska, Zagreb, 1952.
- Plinije 2004* *Plinije Stariji. Zemljopis starog svijeta: Naturalis historia III, IV, V i VI knjiga*. prev. i kom. U. Pasini. Split, 2004.
- Plinius 1892 – 1912 *Caius Plinius Secundus, Naturalis Historia Libri XXXVII*. ed. C. Mayhoff. Leipzig: Teubner, 1892-1912.
- Pliny 1969* *Pliny, Natural History, vol. II, Libri III-VII*. ed. E. H. Warmington. Cambridge, 1969
- Polibije 1988* *Polibije, Istorije 1 i 2*. prev. M. Ricl. Novi Sad: Matica srpska, 1988.
- Polybius 2010a* *Polybius: The Histories, Volume I. Books 1-2*. ur. Walbank, F. W. i Habicht, transl. W. R. Paton. Loeb Classical Library, Harvard University Press, 2010.
- Polybius 2010b* *Polybius: The Histories, Volume I. Books 3 - 4*. ur. Walbank, F. W. i Habicht, transl. W. R. Paton. Loeb Classical Library, Harvard University Press, 2010.

- Polybius* 2012 *Polybius: The Histories, Volume V. Books 16-27.* ur. Walbank, F. W. i Habicht, transl. by W. R. Paton. Loeb Classical Library, Harvard University Press, 2012.
- Pomponius Mela 1867 *Pomponius Mela. De chorographia libri tres.* ed. G. Parthney. Berlin, 1867.
- Poklečki Stošić 2010 Poklečki Stošić, Jasminka (ur.), *Antički Grci na tlu Hrvatske*, Zagreb 2010.
- Porson 1823 Porson, Richard. Priređeno izdanje. *Photii Lexicon e codice Galeano.* Leipzig: Hartmann, 1823.
- Preller 2014. Preller, Ludwig. *Griechische Mythologie: Theogonie + Die Götter + Die Heroen (Vollständige Ausgabe: Band 1&2): Heldensagen und Heldendichtungen (Herkules + Der Trojanische Krieg + Theseus + Die Argonauten)*, e-artnow, 2014 (originalno izdanje Berlin, 1872)
- Proeva 2002 Proeva, Nade, „Enchéléens – Dassarètes – Illyeiens. Sources littéraires, épigraphiques et archéologiques.“, u: *L'Illyrie méridionale et l'Épire dans l'Antiquité* 4, ur. P. Cabanes et Jean-Luc Lamboley, Paris 2002, 195 – 198.
- Radić Rossi 2005 Radić Rossi, Irena, „Sjećanje na vrijeme Tritona i Nereida; O vjeri i obredima na antičkim brodovima.“ *Histria antiqua* 13 (2005): 143-155.
- Ricl 1988 Ricl, Marijana. Prijevod. *Polibije, Istorije 1 i 2.* Novi Sad: Matica srpska, 1988.
- Room 2003 Room, Adrian, *Who's Who in Classical Mythology*, New York 2003.
- Rossignoli 2004 Rossignoli, Benedetta, *L'Adriatico greco: culti e miti minori*, Rim 2004.
- Sage 1935a Sage, E. T. Priređeno izdanje. *Livy, The History of Rome: Books I – XII.* Cambridge Massachusetts – London: Loeb Classical Library, 1935.
- Sage 1935b Sage, E. T. Priređeno izdanje. *Livy, The History of Rome: Books XXXV-XXXVII.* Cambridge Massachusetts – London: Loeb Classical Library, 1935.

- Sanader 1994 Sanader, Mirjana, „O kultu Herkula u Hrvatskoj.“, *Opuscula Archaeologica* 18 (1994): 87–114.
- Sandys 1937 Sandys, John. Priređeno izdanje i uvod. *Pindar. The Odes of Pindar including the Principal Fragments*. Cambridge, MA., Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1937.
- Scherf 1998 Scherf, Johannes. „Hyllos [2]“. *Der neue Pauly, Bd. 5: Altertum. Gru - Jug. Pflichtfortsetzung Gebundene Ausgabe - 7*. Stuttgart: Metzler, 1998, 783.
- Schmidt 1867 Schmidt, Moritz. Priređeno izdanje, *Hesychius Alexandrinus, Lexicon*. Jena, 1867.
- Schmidt 1872 Schmidt, Moritz. Priređeno izdanje. *Hygini Fabulae*. Jena, 1872.
- Schnetz 1940 Schnetz, Joseph. Priređeno izdanje. „Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica“, priređeno izdanje. *Itineraria Romana, II*, Leipzig 1940. (<http://www.arkeotavira.com/fontes/Ravenate/index.htm>)
- Scholia Apollonium R.* 1935 *Scholia in Apollonium Rhodium Vetera recensuit C. Wendel. Pp. XXXVIII + 402*. ed. C. Wendel. Berlin: Weidmann, 1935.
- Scholia in Sophoclis* 2010 *Scholia vetera in Sophoclis "Trachinias"*. ed. G. Xenis. Berlin, 2010.
- Scholia Pindari* 1891 *Scholia in Pindari Epinicia*. ed. J. & E. Ábel. Budimpešta, 1891.
- Schwab 2004 Schwab, Gustav, *Najljepše priče klasične starine*, I. dio, prijevod S. Hosu, Zagreb 2004.
- Schwab 2005 Schwab, Gustav, *Najljepše priče klasične starine*, II. dio, prijevod S. Hosu, Zagreb 2004. (2005.)
- Scuderi 1976 Scuderi, Rita, „ Il tradimento di Antenore-Evoluzione di un mito attraverso la propaganda politica.“, *I canali della propaganda nel mondo antico*, ur. M. Sordi, Milano 1976, 28– 49.
- Servius* 1881 *Maurus Servius Honoratus. In Vergilii carmina comentarii. Servii Grammatici qui feruntur in*

- Vergilii carmina commentarii.* ed. H. Hagen i G. Thilo. Leipzig: Teubner, 1881.
- Sherman 1952 Sherman, C. L. Priređeno izdanje. *Diodorus Siculus, Library of History*, vol. VII: Books 15.20.16.65. The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1952.
- Smerdel 1952 Smerdel, Tom. Prijevod. *Pindar, Ode i fragmenti*. Matica hrvatska, Zagreb, 1952.
- Solar 2007 Solar, Milivoj, *Književni leksikon*, Zagreb 2007.
- Spiro 1903 Spiro, Friedrich. Priređeno izdanje i bilješke. *Pausaniae Graeciae Descriptio*. Leipzig: Teubner, 1903.
- Stephanus* 1678 *Stephanus: De urbibus.* ed. Th. De Pinedo & J. Gronovius. Amsterdam: Jacob de Jonge, Amsterdam, 1678.
- Stephanus Byzantinus* 1849 *Stephani Byzantii Ethnicorum quae supersunt.* ed. A. Meincke. Berlin, 1849.
- Stevanović i Papazoglu 1967 Stevanović, B. M.; Papazoglu, F. Prijevod. *Apijan iz Aleksandrije, Rimski građanski ratovi*, Beograd 1967.
- Strabo* 1877 – 1898 *Strabo, Geographica, vol. I-III.* ed. A. Meincke. Leipzig: Teubner, 1877-1898.
- Suić 1955 Suić, Mate, „Istočna jadranska obala u Pseudo Skilakovu Periplusu.“, *Rad JAZU, Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knjiga 306 (1955): 121 – 185.
- Suić 2003 Suić, Mate, *Antički grad na istočnom Jadranu*, ur. M. Šegvić, prev. B. Kuntić–Makvić, Zagreb, 2003.
- Šašel Kos 1991 Šašel Kos, Marjeta, „Draco and the Survival of the Serpent Cult in the Central Balkans.“, *Tyche* 6 (1991): 183 – 192.
- Šašel Kos 1993a Šašel Kos, Marjeta, „Cadmus and Harmonia in Illyria.“, *Arheološki vestnik* 44 (1993): 113-136.
- Šašel Kos 1993b Šašel Kos, Marjeta, „Famous Kylikes in Illyris.“, *Historia* 42/2 (1993): 247 – 251.

- Šašel Kos 2002 Šašel Kos, Marjeta, „Mythological Stories concerning Illyria and its Name.“, u: *L'Illyrie méridionale et l'Épire dans l'Antiquité* 4, ur. P. Cabanes et Jean-Luc Lamboley, Paris 2002, 493 - 505.
- Šašel Kos 2006 Šašel Kos, Marjeta, „A Few Remarks Concerning the archaeologia of Nauportus and Emona: The Argonaute.“, u: *Mediterranean Myths from Classical Antiquity to the Eighteen Century*, ur. M. Kokole, Ljubljana 2006, 13 – 23.
- Šešelj 2012 Šešelj, Lucijana, „Antička pomorska svetišta: promonturium Diomedis.“, *Histria Antiqua* 21 (2012): 355 – 364.
- Škiljan 2000 Škiljan, Dubravko. Prijevod i bilješke. *Herodot, Povijest*. Zagreb 2000.
- Škiljan 2004 Škiljan, Dubravko. Priređeno izdanje i prijevod. *Boj žaba i miševa; Natjecanje Homera i Hesioda. Latina&Graeca*, Zagreb, 2004.
- Telar 2009 Telar, Stjepan. Prijevod. *Tukidid:Povijest Peloponeskog Rata*. ur. Damir Salopek. Zagreb, 2009.
- Thallon 1924 Thallon, Carleton Ida, „The Tradition of Antenor and its Historical Possibility.“, *American Journal of Archaeology* 28 (1924): 47 -65.
- Thalman 2001 Thalman, G. William, *Apollonius of Rhodes and the Spaces of Hellenism: Classical Culture and Society*, Oxford-New York 2001.
- Toma Arhidakon 2003 *Toma Arhidakon, Historia Salonitana: povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika*. predgovor, latinski tekst, kritički aparat i prijevod (O. Perić), povijesni komentar (M. Matijević Sokol), studija *Toma Arhidakon i njegovo djelo* (R. Katičić). Split, 2003.
- Tukidid 2009 *Tukidid:Povijest Peloponeskog Rata*. ur. Damir Salopek, prev. S. Telar. Zagreb, 2009.
- Vanotti 2002 Vanotti, Gabriella, „Enea a Corcira Melaina.“, u: *Grčki utjecaj na istočnoj obali Jadrana*, ur. N. Cambi, S. Čače, B. Kirigin, Split 2002, 77 -81.

- Vergil 1900 *Vergil. Bucolics, Aeneid, and Georgics Of Vergil.* ed. and transl. by J. B. Greenough. Boston: Ginn & Co, 1900.
- Vergil 1994 *Publije Vergil Maron, Ekloge, Georgike, Eneida.*, prev. T. Maretić. Zagreb: A. G. Matoš, 1994.
- Vergilije 2005 *Vergilije, Eneida.* prev. B. Klaić. Globus media, Zagreb, 2005.
- Vian 1965 Vian, Francis, „Les Origines de Thebes. Cadmos et les Spartes.“, *L'antiquité classique* XXXIV, 2 (1965): 648 – 650.
- Višić 1998 Višić, Marko. Prijevod, komentar i uvodna studija. *Apolonije sa Rodosa, Ep o Argonautima.* Podgorica 1998.
- Višić 2007 Višić, Marko. Prijevod i komentar. *Publije Ovidije Nason, Metamorfoze.* Podgorica: ITP „UNIREX“, 2007.
- Walder 1998 Walder, Katharina. „Io“ *Der neue Pauly, Bd. 5: Altertum. Gru - Iug. Pflichtfortsetzung Gebundene Ausgabe – 7.* Stuttgart: Metzler, 1998, 1053-1054
- Walker 1920 Walker, Richard J. Priređeno izdanje i bilješke. *Euripidean Fragments.* London: Burns Oates & Washbone, 1920.
- Warmington 1969 Warmington, E. H. Prijevod. *Pliny, Natural History, vol. II, Libri III-VII.* Cambridge, 1969.
- Way 1955 Way, A. G. Priređeno izdanje i prijevod. *Caesar: Alexandrian War. African War. Spanish War.*, Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1955.
- Welles 1963 Welles, C. B. Priređeno izdanje i prijevod. *Diodorus Siculus, Library of History, vol. VIII: Books 16.66-17.* The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1963.
- Wendel 1935 Wendel, C. Priređeno izdanje. *Scholia in Apollonium Rhodium Vetera recensuit C. Wendel. Pp. XXXVIII + 402.* Berlin: Weidmann, 1935.
- White 1899 White, Horace. Prijevod. *Appian, The Civil Wars.* London: Macmillan&Co., 1899.

- Xenis 2010 Xenis, Georgios. Priređeno izdanje. *Scholia vetera in Sophoclis "Trachinias"*. Berlin, 2010.
- Zamarovský 1973 Zamarovský, Vojtech, *Bogovi i junaci antičkih mitova*, preveli P. Jirsak i M. Jirsak, Zagreb 1973.
- Zamarovský 2004 Zamarovský, Vojtech, *Bogovi i junaci antičkih mitova*, preveli P. Jirsak i M. Jirsak, Zagreb 2004.³
- Zaninović 1982 Zaninović, Marin, „Otoci Kvarnerskog zaljeva – arheološko strateška razmatranja.“ *Zbornik Hrvatskog arheološkog društva: Arheološka istraživanja na otocima Cresu i Lošinju (znanstveni skup, Mali Lošinj, 11. – 13. listopada 1979.)*, sv.7, Zagreb 1982, 43 – 51.
- Zaninović 1989 Zaninović, Marin, „Antenore sulla costa orientale adriatica.“, *Archivo Veneto* 5/132 (1989): 129 – 131.
- Zaninović 2005 Zaninović, Marin, „Apsorus and Crexa on the Adriatic Way.“ *Senjski zbornik* 32 (2005): 5 -24.
- Žmudziński 1999 Žmudziński, Mateusz, “Konten die Argonauten vom Schwarzen Meer zur Adria durch die Donau fahren?“, *Eos* 86, 1 (1999): 19 – 24.

9. POPIS PRILOGA

- Slika 1.** Pogled na jadransku pučinu nedaleko od otoka Visa (fotografirao F. Budić - 1. 12. 2015.)
- Slika 2.** Pogled s Visa na otok Svetac(fotografirao F. Budić - 1. 12. 2015.)
- Slika 3.** Pogled na jadransku pučinu s otoka Mljeta (fotografirao F. Budić - 3. 12. 2015.)
- Slika 4.** Pogled na jadransku pučinu s rta Ploča (fotografirao F. Budić - 6. 12. 2015.)
- Slika 5.** Prilagođena karta Jadrana s predloženom pozicijom imaginarnog ušća rijeke Istar (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 6.** Pogled na Raški zaljev nedaleko od sela Trget (fotografirao F. Budić - 14. 11. 2015.)
- Slika 7.** Raški zaljev (fotografirao F. Budić - 14. 11. 2015.)
- Slika 8.** Prilagođena karta Jadrana s pozicijom Apsirtida (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 9.** Pogled na grad Osor s Osoršćice (fotografirao F. Budić - 15. 11. 2015)
- Slika 10.** Glava božice Artemide, Priručna zbirka i lokalitet Isa (fotografirao F. Budić - 1. 12. 2015)
- Slika 11.** Prilagođena karta Jadrana s pozicijom Elektrida (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 12.** Panorama otoka Cresa s vrha Sis (fotografirao F. Budić - 14. 11. 2015)
- Slika 13.** Prilagođena karta Jadrana s pozicijom Pole (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 14.** Panorama Pule (fotografirao F. Budić - 13. 11. 2015)
- Slika 15.** Amfiteatar u Puli (fotografirala M. Stipić - 13. 11. 2015)
- Slika 16.** Prilagođena karta Jadrana s predloženom pozicijom Mentorida (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 17.** Otok Rab snimljen iz zraka (preuzeto: <http://www.lopar.com/hrv/foto/plaze.php>)

- Slika 18.** Prilagođena karta Jadrana s pozicijom Liburnskog kraljevstva (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 19.** Bedemi liburnskog grada Aserije (danas: Podgrađe) (preuzeto: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Asseria,_Dalmatia_\(12265922074\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Asseria,_Dalmatia_(12265922074).jpg))
- Slika 20.** Prilagođena karta Jadrana s pozicijom Hilejskog poluotoka (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 21.** Pogled na rt Ploča s brda Mavar (fotografirao F. Budić - 6. 12. 2015)
- Slika 22.** Rt Ploča i crkva sv. Ivana Trogirskog (fotografirao F. Budić - 6. 12. 2015)
- Slika 23.** Pogled na sjever poluotoka Bosiljina s brda Mavar (fotografirao F. Budić - 6. 12. 2015)
- Slika 24.** Ulomak posude s djelomično sačuvanim Diomedovim imenom pronađen na rtu Ploča (preuzeto: Čače i Šešelj 2005, 184.)
- Slika 25.** Ulomak posude sa sačuvanim Diomedovim imenom pronađen na rtu Ploča (preuzeto: Čače i Šešelj 2005, 184.)
- Slika 26.** Prilagođena karta Jadrana s predloženom pozicijom rijeke Salangon (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 27.** Pogled na izvor rijeke Jadro (fotografirao F. Budić - 5. 12. 2015)
- Slika 28.** Rijeka Jadro (fotografirao F. Budić - 5. 12. 2015)
- Slika 29.** Prilagođena karta Jadrana s pozicijom rijeke Nest i zemlje Nestida (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 30.** Ušće rijeke Cetine (fotografirao F. Budić - 5. 12. 2015)
- Slika 31.** Pogled na rijeku Cetinu i planinu Perun (fotografirao F. Budić - 5. 12. 2015)
- Slika 32.** Prilagođena karta Jadrana s pozicijom otoka Ise (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 33.** Pogled na otok Vis s uzvisine Hum (fotografirao F. Budić - 30. 11. 2015)
- Slika 34.** Pogled na otok Vis s mora (fotografirao F. Budić - 1. 12. 2015)
- Slika 35.** Novac s glavom Jonija na aversu i natpisom „IONIO“ (fotografirao F. Budić - 1. 12. 2015)

- Slika 36.** Kamen s natpisom Jonijeva otoka (preuzeto: *Antički Grci na tlu Hrvatske* 2010, 80.)
- Slika 37.** Prilagođena karta Jadrana s predloženom pozicijom otoka Pitijeje (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 38.** Pogled na otok Hvar s pučine (fotografirao F. Budić - 1. 12. 2015.)
- Slika 39.** Prilagođena karta Jadrana s pozicijom otoka Kerkire Melaine (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 40.** Grad Korčula (fotografirao F. Budić - 2. 12. 2015)
- Slika 41.** Pogled na jugoistočni dio Korčule s vrha Kom (fotografirao F. Budić - 2. 12. 2015)
- Slika 42.** Renesansni natpis sa zapadnih vrata grada Korčule koji spominje Antenora kao osnivača grada (fotografirao F. Budić - 2. 12. 2015)
- Slika 43.** Prilagođena karta Jadrana s pozicijom Diomedova otoka (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 44.** Otok Palagruža (preuzeto: <http://www.adrialog.com/sl/palagruza/map/42.24,16.15,803,902,300.html>)
- Slika 45.** Ulomak posude s Diomedovim imenom pronađen na Palagruži (preuzeto: *Antički Grci na tlu Hrvatske* 2010, 111.)
- Slika 46.** Prilagođena karta Jadrana s pozicijom otoka Melite (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 47.** Veliko jezero na zapadnom Mljetu (fotografirao F. Budić - 3. 12. 2015.)
- Slika 48.** Pogled s istočnog Mljeta prema zapadu (fotografirao F. Budić - 3. 12. 2015.)
- Slika 49.** Prilagođena karta Jadrana s nekoliko predloženih pozicija enhelejske zemlje (dizajn karte: J. Budić; F. Budić)
- Slika 50.** Pogled na dolinu rijeke Neretve s Orlovca iznad Komina (fotografirao F. Budić - 5. 12. 2015.)
- Slika 51.** Pogled na Rijeku dubrovačku iz sela Čajkovica (fotografirao F. Budić - 5. 12. 2015.)
- Slika 52.** Pogled na zapad Boke Kotorske (fotografirao F. Budić - 4. 12. 2015.)

10. POPIS INTERNETSKIH BAZA PODATAKA

http://www.attalus.org	Attalus : sources for Greek & Roman history
http://www.documentacatholicaomnia.eu/	Documenta Catholica Omnia, Omnium Papatum, Conciliorum, Ss Patrum, Doctorum Scriptorumque Ecclesiae qui ab Aevo Apostolico ad usque Benedicti XVI Tempora Floruerunt
http://www.britannica.com	Encyclopædia Britannica Online
https://archive.org	Internet Archive: Digital Library of Free Books, Movies, Music & Wayback Machine
http://www.jstor.org	JSTOR
http://remacle.org/	L'Antiquité Grecque et Latine du moyen Âge
http://www.brill.com	New Pauly Online – Encyclopaedia of the Ancient World
http://www.persee.fr	Persée: Portail de revues en sciences humaines et sociales
http://www.perseus.tufts.edu	Perseus Digital Library, Tufts University, ed. Gregory R. Crane
http://pleiades.stoa.org	Pleiades: A community-built gazetteer and graph of ancient places © Ancient World Mapping Center and Institute for the Study of the Ancient World
http://muse.jhu.edu	Project MUSE
http://www.beazley.ox.ac.uk	Resources – The Classical Art Research Centre and The Beazley Archive
http://www.tabula-peutingiana.de	TABVLA PEVTINGERIANA, ed. Martin Weber
http://www.library.theoi.com/	Theoi E-Texts Library of Classical Greek and Roman Literature

11. SAŽETAK / SUMMARY

Brezak, Vjeran; Budić, Filip, Gorički Ana Katarina; Pavlek Barbara; Stipić Marina:

„Grčka mitologija i hrvatska obala Jadrana“

Projekt „Grčka mitologija i hrvatska obala Jadrana“ potaknuo je kreiranje pripovjednog pregleda odabranih grčkih mitova vezanih za istočnu jadransku obalu. Većinski dio lokacija odnosi se na hrvatski primorski prostor. Nakon analize antičkih literarnih izvora i pretražene literature izdvojene su relevantne mitološke priče uz najvažnije citate antičkih autora. Potom su izrađeni autorski narativi vezani za grčke mitove o Jadranu. Poslije terenskog pregleda krajolika i odgovarajućih muzejskih zbirki, napisane mitološke priče povezane su s pripadajućim zemljopisnim lokacijama i arheološkim materijalom. Fotografijama krajolika i arheološkog materijala pokušava se dočarati poveznica mitova i Jadrana uz atraktivnu likovnu notu. U konačnici, dugoročni cilj projekta je načiniti atraktivni turistički vodič koji bi kombinirao mitološke narative, objašnjenje međuodnosa zemljopisnih lokacija s pripadajućim pričama, indeks likova te fotografije hrvatskog krajolika i ilustracije odabranih mitoloških segmenata.

Ključne riječi: grčka mitologija, Jadran, antički autori

Brezak, Vjeran; Budić, Filip, Gorički Ana Katarina; Pavlek Barbara; Stipić Marina:

„Greek Mythology and the Eastern Adriatic Coast“

The project "Greek Mythology and the Croatian Adriatic Coast" initiated the creation of the narrative review of the Ancient Greek myths about the Eastern Adriatic coast. The majority of locations mentioned in the myths refer to today's Croatian coast. After the analysis of the ancient literary sources and bibliography research, the authors extracted the relevant myths as well as the most important ancient author's quotes. These sources were then used to form original narratives retelling Ancient Greek myths about the Adriatic. The authors also carried out a field survey of the landscape described in the myths and the local museum collections, and finally connected the mythological stories with the respective locations and archaeological artefacts. The photographs of the landscape and the artefacts are made in the

attempt to evoke the connection the Greek myths have with the Adriatic, using an attractive visual touch. The ultimate goal of this project is to provide a tour guide that would combine mythological narrative, short comment on the relationship of the actual geographical locations with the mythical locations, and index of characters that appear in the myths, with the photographs of Croatian landscape and illustrations of selected segments of the myths.

Key words: Greek Mythology, Adriatic Sea, ancient authors

12. AUTORI I MENTORI

Izrada tekstova:³²

Vjeran BREZAK, na početku rada student II. godine diplomskog studija povijesti, istraživački smjer (modul stara povijest). Trenutno apsolvent. Prepričao mitove o Diomedu i Iliriju, sudjelovao u terenskom istraživanju.

Filip BUDIĆ, na početku rada student II. godine diplomskog studija povijesti, istraživački smjer (modul stara povijest) i II. godine diplomskog studija arheologije (modul antička arheologija). Trenutno apsolvent. Vodio ekipu i redigirao materijale. Prepričao mitove o Antenor, Argonautima, Artemidi, Eneji i Kronu, sudjelovao u terenskom istraživanju. Izradio fotodokumentaciju.

Ana KATARINA GORIČKI, na početku rada studentica IV. godine prediplomskog studija klasične filologije (latinski jezik i književnost, grčki jezik i književnost). Trenutno studentica I. godine diplomskog studija klasične filologije. Prepričala mitove o Batonu, Enhelejima, Kadmu i Harmoniji. Krički obradila antičke tekstove i prevodila.

Barbara PAVLEK, na početku rada studentica II. godine diplomskog studija arheologije (modul antička arheologija) i I. godine diplomskog studija grčkog jezika i književnosti. Trenutno magistra arheologije te grčkog jezika i književnosti. Prepričala mitove o Hilu i Hilejima, Iji i Reji. Krički obradila antičke tekstove i prevodila.

Marina STIPIĆ, na početku rada studentica II. godine diplomskog studija povijesti, istraživački smjer (modul stara povijest). Trenutno apsolventica. Prepričala mitove o Hiperborejima, Joniju i nimfi Kerkiri. Izradila fotodokumentaciju

³² Ovaj rad je rezultat dvanaestmesečne suradnje autora na studentskom projektu, pa se njihov status do trenutka predaje rada promijenio: A. K. Gorički je na diplomskom studiju klasične filologije, V. Brezak, F. Budić i M. Stipić su sada apsolventi, a B. Pavlek je diplomirala.

Fotografije:

Filip BUDIĆ

Marina STIPIĆ

Mentori:

Prof. dr. sc. Bruna KUNTIĆ-MAKVIĆ, redoviti profesor na Katedri za Staru povijest Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i voditelj Centra za interdisciplinarno istraživanje stare povijesti Zavoda za hrvatsku povijest istoga Odsjeka

dr. sc. Jelena MAROHNIC, viša asistentica na Katedri za Staru povijest Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Voditelj rada:

Filip BUDIĆ